R G B WH GR BL Grey Scale #13 C M Y K
A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19
DANES-PICTA.COM

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

Ppłk mgr Ryszard MAZUREK

WPŁYW SZKOLENIA PODSTAWOWEGO NA PROCES PRZYGOTOWANIA ZAWODOWEGO PILOTA WOJSKOWEGO

Rozprawa doktorska

57168

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S/3071
05-003071-002-0

Biblioteka Główna
Akademii Sztuki Wojennej
57168
09-057168-000-0

WARSZAWA 1996

Colour Chart #13
Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black
Inches Centimetres

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LOTNICZYCH I OBRONY POWIETRZNEJ

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 57168
Akademii Obrony Narodowej

ppłk mgr Ryszard MAZUREK

WPŁYW SZKOLENIA PODSTAWOWEGO NA PROCES PRZYGOTOWANIA ZAWODOWEGO PILOTA WOJSKOWEGO

Rozprawa doktorska

Opracowana pod kierunkiem naukowym

płk prof. dr hab. Kazimierza ŻEGNAŁKA

WARSZAWA 1996

SPIS TREŚCI

WSTĘP..... 5

ROZDZIAŁ 1

METODOLOGICZNE PODSTAWY BADAŃ..... 9

1. Cele badań, problemy i zadania badawcze oraz hipotezy robocze..... 11
2. Metody techniki i narzędzia badawcze..... 15
3. Teren, organizacja i przebieg badań oraz charakterystyka badanej populacji..... 19

ROZDZIAŁ 2

PODSTAWOWE SZKOLENIE WOJSKOWE INTEGRALNYM ELEMENTEM SYSTEMU PRZYGOTOWANIA ZAWODOWEGO PILOTA WOJSKOWEGO..... 35

1. Wymagania współczesnego pola walki w stosunku do pilota wojskowego..... 35
2. Ogólna charakterystyka przygotowania zawodowego pilota..... 50
3. Istota podstawowego szkolenia wojskowego, jego miejsce i rola w przygotowaniu zawodowym pilota..... 67

ROZDZIAŁ 3

CZYNNIKI WARUNKUJĄCE EFEKTYWNOŚĆ PODSTAWOWEGO SZKOLENIA WOJSKOWEGO..... 87

1. System rekrutacji i selekcji kandydatów..... 90
2. Motywacja do zawodu..... 99
3. Organizacja procesu szkolenia..... 110
4. Dobór przedmiotów i treści szkolenia..... 125
5. Dobór kadry dydaktycznej i dowódczej oraz instruktorów..... 140
6. Infrastruktura dydaktyczna..... 152

ROZDZIAŁ 4

PROPONOWANE KIERUNKI MODYFIKACJI PODSTAWOWEGO SZKOLENIA WOJSKOWEGO..... 155

1.Proponowane zmiany w zakresie treści szkolenia..... 155
2. System doboru oraz przygotowania kadry dydaktycznej, dowódczej i instruktorów..... 161
3. Wybór miejsca szkolenia oraz potrzeby w zakresie bazy dydaktycznej 166

ZAKOŃCZENIE 169

BIBLIOGRAFIA..... 173

ZAŁĄCZNIKI..... 178

1. Szczegółowy program podstawowego szkolenia wojskowego 179
2. Kwestionariusz ankiety dla kadry kierowniczej, pilotów, kadry naukowo - dydaktycznej i dydaktycznej oraz dowódczej 201
3. Kwestionariusz ankiety dla podchorążych Wyższej Szkoły Oficerskiej Sił Powietrznych kontynuujących studia na kierunku pilotażu 208
4. Arkusz samooceny dla podchorążych kontynuujących studia na kierunku pilotażu 215
5. Zestaw pytań do wywiadu ustnego 219

WSTĘP

Szkolenie podstawowe często nazywane także „szkoleniem unitarnym", a od lipca 1995 roku podstawowym szkoleniem wojskowym, jest pierwszym etapem w systemie kształcenia Wyższej Szkoły Oficerskiej Sił Powietrznych, obejmuje okres od wcielenia do przysięgi i trwa około sześciu tygodni. W myśl założeń przedstawionych w dokumentach normatywnych, powinno mieć charakter intensywnego przygotowania kandydata na oficera do służby wojskowej (przy zachowaniu zasady stopniowania trudności). Okres ten powinien umożliwić kandydatom adaptację do służby wojskowej oraz opanowanie podstawowej wiedzy, umiejętności i nawyków, zwłaszcza z przygotowania ogólnowojskowego. W czasie omawianego szkolenia przeprowadza się wnikliwą obserwację kandydatów, mającą na celu dalsze rozpoznanie oraz weryfikację ich motywacji i szeroko rozumianych predyspozycji do zawodowej służby wojskowej (służby w lotnictwie). W obserwacji tej uczestniczą: dowódcy pododdziałów, pracownicy poradni psychologicznej, personel lekarski oraz wojskowi nauczyciele akademiccy. Podstawowe szkolenie wojskowe kończy się sprawdzianem kwalifikacyjnym kandydatów na pilotów wojskowych, a także ponowną weryfikacją ich predyspozycji psychicznych i zdrowotnych do zawodowej służby wojskowej w charakterze pilota. Sprawdzian ten powinno się organizować w formie intensywnych ćwiczeń kompleksowych, umożliwiających między innymi ocenę odporności psychicznej i fizycznej kandydatów.

Od kilku lat Siły Zbrojne Rzeczpospolitej Polskiej ulegają intensywnym przeobrażeniom. Podobnie jak całe siły zbrojne, szkolnictwo wojskowe znajduje się obecnie w okresie głębokich przemian organizacyjnych i programowych. Podstawowym zadaniem wyższych uczelni wojskowych powinno być wykształcenie absolwenta (oficera) o swoistych cechach określonych w charakterystyce osobowo-zawodowej dla danej specjalności. Problem jakości kształcenia kadr lotniczych przy coraz większych wymaganiach stawianych przez współczesne pole walki oraz rosnącym deficycie czasu zmusza kadrę kierowniczą, naukowo-dydaktyczną oraz dowódczą Wyższej Szkoły Oficerskiej Sił Powietrznych do ciągłego poszukiwania doskonalszych form i metod nauczania. Poszukiwanie doskonalszych form i metod nauczania oraz doskonalenie organizacji procesu kształcenia to konieczność, bez której nie może być mowy o intensyfikacji i efektywności kształcenia oraz racjonalnym wyko-

rzystaniu potencjału technicznego. W tej dziedzinie tkwią jeszcze niewykorzystane rezerwy i możliwości, które należy pozyskać oraz spożytkować w celu lepszego przygotowania absolwenta do pracy w jednostkach liniowych. Przebudowa programowa wpłynie zapewne na lepsze przygotowanie absolwentów, ale pod warunkiem, że będzie starannie przygotowana i przeprowadzona. Właściwą konstrukcję programów kształcenia oraz optymalny dobór form i metod nauczania w WSOSP może zapewnić tylko gruntowna analiza całego przebiegu procesu kształcenia, w tym również podstawowego szkolenia wojskowego. Prace nad reorganizacją szkolnictwa wojskowego przyczyniły się do wzmożonego zainteresowania podstawowym szkoleniem wojskowym, zaczęto coraz częściej zastanawiać się nad wpływem tego szkolenia na proces przygotowania zawodowego pilota wojskowego oraz traktować omawiane szkolenie jako ważny etap w przygotowaniu do zawodowej służby wojskowej. (Cele oraz zakres podstawowego szkolenia wojskowego określono w „Ramowych założeniach systemu dydaktyczno-wychowawczego wyższej szkoły wojskowej" wydanych przez Sztab Generalny WP w 1995 roku. Wydawane w poprzednich latach dokumenty normatywne traktowały podstawowe szkolenie wojskowe bardzo pobieżnie.)

Badania nad przebiegiem podstawowego szkolenia wojskowego oraz jego wpływem na proces przygotowania zawodowego pilota wojskowego rozpoczęto na terenie Wyższej Oficerskiej Szkoły Lotniczej (WOSL) w 1992 roku. Początkowo prowadzono obserwację, zbierano i analizowano opinie kadry naukowo-dydaktycznej, dydaktycznej i dowódczej oraz podchorążych. Prowadzone badania przyczyniały się do permanentnych zmian w programach podstawowego szkolenia wojskowego realizowanego do 1994 roku w WOSL a od 1994 roku w WSOSP (w 1994 roku zmieniono nazwę szkoły z Wyższa Oficerska Szkoła Lotnicza na Wyższa Szkoła Oficerska Sił Powietrznych). W pierwszym kwartale 1995 roku znacznie rozszerzono zakres badań nad podstawowym szkoleniem wojskowym. Zbadano programy podstawowego szkolenia wojskowego wybranych uczelni wojskowych (obowiązujące w roku akademickim 1994/95) oraz poddano gruntownej analizie dokumenty normatywne określające system rekrutacji, weryfikacji i kwalifikowania kandydatów do wyższych szkół oficerskich i akademii wojskowych ze szczególnym uwzględnieniem dokumentów określających wymagania w stosunku do kandydatów na pilotów wojskowych. Badaniami objęto także wybranych oficerów wykonujących obowiązki służbowe w różnych rodzajach lotnictwa (LMB,LM,LWL) i w WSOSP oraz podchorążych kontynuujących

studia na kierunku pilotażu w WSOSP. Efektem przeprowadzonych badań jest niniejsza rozprawa, która składa się z czterech rozdziałów.

Pierwszy rozdział poświęcono metodologicznym podstawom badań. Przedstawiono w nim cele badań, problemy badawcze oraz hipotezy robocze. Opisano stosowane w czasie badań metody, techniki i narzędzia badawcze oraz organizację i przebieg badań. Określono teren badań oraz przeprowadzono szczegółową charakterystykę badanej populacji.

W rozdziale drugim wykazano integrującą rolę podstawowego szkolenia wojskowego w systemie przygotowania zawodowego pilota. Określono wymagania współczesnego pola walki w stosunku do pilota wojskowego oraz przedstawiono charakterystykę procesu przygotowania zawodowego pilota w czasie czteroletnich studiów. Dokonano porównania programów podstawowego szkolenia wojskowego wybranych uczelni, wykazano istotę szkolenia oraz jego miejsce i rolę w przygotowaniu zawodowym pilota.

Czynniki warunkujące efektywność podstawowego szkolenia wojskowego opisano w rozdziale trzecim. Omówiono system rekrutacji i selekcji kandydatów, wymagania stawiane przez komisje lekarskie, egzaminacyjne i kwalifikacyjne. Na podstawie przeprowadzonych badań dokonano oceny: motywacji do zawodu, organizacji procesu szkolenia podstawowego, doboru przedmiotów i treści szkolenia, doboru kadry dydaktycznej, dowódczej i instruktorów oraz infrastruktury dydaktycznej.

W czwartym rozdziale zaproponowano kierunki modyfikacji procesu podstawowego szkolenia wojskowego. Mając na uwadze zwiększenie pozytywnego wpływu podstawowego szkolenia wojskowego na proces przygotowania zawodowego pilota zaproponowano zmiany w zakresie treści programowych oraz systemu doboru kadry dydaktycznej, dowódczej i instruktorów. Określono potrzeby w zakresie bazy dydaktycznej oraz przedstawiono proponowany do realizacji program podstawowego szkolenia wojskowego.

Każdy nowo wcielony żołnierz, a takim jest kandydat na pilota wojskowego, aby przystosować się do specyficznych warunków służby wojskowej, musi przestawić swoją psychikę, zmienić obyczaje, przyzwyczajenia i nawyki wyniesione z życia cywilnego. W zależności od indywidualnych cech osobowości w różny sposób będzie przebiegała jego adaptacja do służby oraz akceptacja niewygód życia wojskowego. Tylko dobrze zorganizowane, prowadzone przez odpowiednio dobranych i przygotowanych ludzi, w pełni zabezpieczone pod względem materiałowym podstawowe szkolenie wojskowe może mieć pozytywny wpływ na

przygotowanie zawodowe pilota poprzez kształtowanie określonych cech osobowości oraz wyrabianie przydatnych w lotnictwie nawyków i umiejętności.

Kończąc wstępną prezentację rozprawy składam kierownikowi naukowemu, Panu płk prof. dr hab. Kazimierzowi ŻEGNAŁKOWI serdeczne podziękowanie za życzliwe podejście, wykazanie wielkiej cierpliwości oraz okazaną pomoc w czasie redagowania rozprawy.

ROZDZIAŁ 1

METODOLOGICZNE PODSTAWY BADAŃ

Dotychczasowa historia nauki potwierdza jednoznacznie, że prawdziwy postęp w jakiejkolwiek dziedzinie wiedzy i działalności nie jest możliwy bez świadomego i celowego odwoływania się do ściśle określonych metod badawczych. Wszystkie bowiem dyscypliny naukowe, oparte co najwyżej na osobistym odczuciu badacza, jego intuicji i tak zwanym „zdrowym rozsądku", niewiele konstruktywnego i rozsądnego mają do zaoferowania w zakresie rzetelnych informacji o zjawiskach i procesach rozważanej przez siebie rzeczywistości. Taki sposób traktowania przedmiotu swych zainteresowań jest z reguły bezproduktywnym i pustym treściowo komentowaniem.

Z analizy literatury przedmiotu wynika, że w ostatnich latach wzrasta zainteresowanie problematyką efektywności kształcenia w szkolnictwie wojskowym. Tocząca się głęboka restrukturyzacja Sił Zbrojnych RP, powinna doprowadzić do stworzenia armii odpowiadającej możliwościom ekonomicznym państwa oraz potrzebom doktryny obronnej. Konsekwencją przemian w Siłach Zbrojnych jest gruntowna przebudowa szkolnictwa wojskowego. Należy dołożyć wszelkich starań, by proces ten odbywał się racjonalnie, by zmianom ilościowym towarzyszyły pozytywne zmiany jakościowe. Wydaje się oczywistym, że może to zapewnić jedynie gruntowna przebudowa systemu kształcenia w wojsku, realizowana według racjonalnych przesłanek. Główny wysiłek związany z kształceniem kadr oficerskich spoczywa na wyższych szkołach oficerskich i akademiach wojskowych, które to powinny wykształcić dowódców, przywódców i specjalistów wojskowych o uformowanych cechach osobowych, dysponujących niezbędnym zakresem wiedzy i umiejętności zawodowych zapewniających prawidłowe funkcjonowanie zarówno w czasie wojny jak i pokoju.

Uczelnie wojskowe mogą spełnić pokładane w nich nadzieje tylko wówczas, gdy zadbają o systematyczne podnoszenie efektywności kształcenia poprzez modernizację poszczególnych jego elementów. Podniesienie poziomu efektywności kształcenia jest możliwe tylko wtedy, gdy poddamy badaniom naukowym wszystkie elementy (podsystemy) wchodzące w skład systemu kształcenia podchorążych, w tym również podstawowe szkolenie wojskowe.

Potrzeby podjęcia badań nad wpływem podstawowego szkolenia wojskowego na proces przygotowania zawodowego pilota stały się więc podstawą do określenia celu badań, problemów i zadań badawczych, sprecyzowania hipotez roboczych oraz przyjęcia niezbędnych do ich zweryfikowania metod i technik badawczych.

1.Cele badań, problemy i zadania badawcze oraz hipotezy robocze

Analiza problemu oraz potrzeba jego naukowego rozwiązania pozwoliły na ustalenie hierarchii celów badań. Celem zasadniczym niniejszej rozprawy było ustalenie zależności zachodzących pomiędzy podstawowym szkoleniem wojskowym a dalszym procesem kształcenia oraz wskazanie dróg pozytywnego oddziaływania na proces przygotowania zawodowego pilota wojskowego.

Za główny cel badań przyjęto więc:

Ustalenie wpływu podstawowego szkolenia wojskowego na dalszy proces studiów w Wyższej Szkole Oficerskiej Sił Powietrznych na kierunku pilotażu.

Dodatkowym, pośrednim celem pracy, ściśle związanym z celem zasadniczym było określenie wymagań współczesnego pola walki w stosunku do pilota wojskowego. Osiągnięcie przedstawionego celu umożliwiło więc, z jednej strony ustalenie cech osobowości, umiejętności i sprawności niezbędnych do wykonywania zawodu pilota wojskowego, z drugiej zaś strony podkreślenie specyfiki tego zawodu, a tym samym znalezienie różnic w wymaganiach stawianych pilotowi śmigłowca i samolotu oraz oficerom pełniącym służbę w innych rodzajach wojsk.

Kolejnym, szczegółowym celem badań było określenie miejsca i roli podstawowego szkolenia wojskowego (jako podsystemu w systemie kształcenia) w procesie przygotowania zawodowego pilota.

Dalsze, lecz istotne szczegółowe cele badań to: określenie czynników warunkujących efektywność szkolenia podstawowego oraz wskazanie kierunków i możliwości poprawy jego efektywności.

Zrealizowanie tak postawionych celów badań (celu głównego i celów szczegółowych) powinno dostarczyć podstawową wiedzę o istotnych zależnościach zachodzących w procesie kształcenia podchorążych na kierunku pilotażu . Wiedza ta dotyczy w głównej mierze relacji zachodzących pomiędzy podstawowym szkoleniem wojskowym a procesem przygotowania zawodowego pilota.

Podjęty temat rozprawy obejmuje bardzo szeroki wachlarz zagadnień. Szukanie zależności pomiędzy podstawowym szkoleniem wojskowym a przygotowaniem zawodowym pilota jest procesem złożonym i wielostronnie uwarunkowanym.

Ponieważ podjęty temat jest słabo opisany w literaturze, sformułowanie problemów badawczych nie było zadaniem łatwym, o ich ostatecznym wyborze zadecydowało duże, osobiste doświadczenie autora w pracy dydaktyczno - naukowej i dowódczej w wyższym szkolnictwie wojskowym.

Z tematu rozprawy i określonych celów badań wynika główny problem badawczy, który sformułowano w następującej postaci:

Jaki wpływ wywiera podstawowe szkolenie wojskowe na dalszy proces przygotowania zawodowego pilota?

Przyjęta kolejność postępowania badawczego, mająca doprowadzić do uzyskania odpowiedzi na sprecyzowany problem badawczy nakazuje sformułowanie określonych problemów szczegółowych.

Zostały one przedstawione w postaci następujących pytań:

1. Jakie wymagania stawia współczesne pole walki w stosunku do pilota wojskowego?
2. Jaką rolę spełnia szkolenie podstawowe w przygotowaniu zawodowym pilota wojskowego?
3. Jakie czynniki warunkują efektywność szkolenia podstawowego?
4. Co zmienić w procesie podstawowego szkolenia wojskowego, aby zwiększyć skuteczność dalszej edukacji podchorążych Wyższej Szkoły Oficerskiej Sił Powietrznych?

W celu udzielenia odpowiedzi na powyższe problemy badawcze zrealizowano następujące zadania badawcze:

1. Określono wymagania stawiane przez współczesne pole walki w stosunku do pilota wojskowego.
2. Określono miejsce i rolę szkolenia podstawowego w przygotowaniu zawodowym pilota wojskowego.

3. Określono czynniki warunkujące efektywność szkolenia podstawowego.
4. Określono potrzeby i możliwości w zakresie poprawy skuteczności szkolenia podstawowego.

Nawiązując do problemu głównego założono, że podstawowe szkolenie wojskowe wpływa pozytywnie na proces przygotowania zawodowego pilota ponieważ kształtuje cechy osobowości przydatne w szkoleniu lotniczym, przygotowuje do służby wojskowej i samodzielnego studiowania oraz działania na współczesnym polu walki.

W oparciu o problemy szczegółowe przyjęto następujące hipotezy robocze:

1. Współczesne pole walki stawia pilotowi wojskowemu bardzo wysokie wymagania. Musi on bowiem doskonale znać taktykę wojsk własnych oraz przeciwnika, możliwości bojowe sprzętu własnego i przeciwnika. Oprócz tego, że musi umieć po mistrzowsku wykonywać zadania w powietrzu, powinien także być przygotowany do prowadzenia walki na ziemi.
2. Podstawowe szkolenie wojskowe jest pierwszym elementem w systemie kształcenia WSOSP. Przygotowuje przyszłych podchorążych do życia wojskowego oraz wykonywania obowiązków wynikających z założeń programowych szkoły. Eliminuje jednostki słabe pod względem fizycznym i psychicznym oraz podnosi sprawność motoryczną. Kształtuje cechy osobowości pożądane w lotnictwie oraz wpływa pozytywnie na kształtowanie motywacji do służby wojskowej w lotnictwie.
3. Najważniejsze czynniki warunkujące efektywność szkolenia podstawowego to:
   -system rekrutacji i selekcji kandydatów;
   -motywacja do zawodu;
   -działalność kadry dydaktycznej i dowódczej;
   -organizacja procesu szkolenia;
   -infrastruktura dydaktyczna.

4. Efektywność szkolenia podstawowego można poprawić poprzez:

-dokonywanie zmian w zakresie treści szkolenia;

-doskonalenie form i metod szkolenia;

-właściwy dobór kadry dydaktycznej i dowódczej;

-rozbudowę bazy szkoleniowej.

2. Metody, techniki i narzędzia badawcze

Ustalenie relacji zachodzących pomiędzy podstawowym szkoleniem wojskowym i dalszym procesem kształcenia pilota w Wyższej Szkole Oficerskiej Sił Powietrznych wymagało oparcia się na dotychczasowym dorobku naukowym w tym zakresie, opiniach doświadczonych wojskowych nauczycieli akademickich i absolwentów uczelni wojskowych (pilotów), a także na własnych spostrzeżeniach, doświadczeniach i przemyśleniach. Zebranie bogatego, materiału badawczego, pozwalającego na systemowe ujęcie tematu i upoważniającego do dokonywania analizy i syntezy oraz wyciągania wniosków, wymagało zastosowania różnorodnych metod, technik i narzędzi badawczych.

We współcześnie prowadzonych badaniach pedagogicznych sposób planowania i realizacja procesu badawczego ujmowane są systemowo. Główne sposoby rozwiązywania określonego problemu naukowego, pojmowane jako zespoły teoretycznie uzasadnionych zabiegów koncepcyjnych i instrumentalnych obejmujących najogólniej całość postępowania badacza, nazywa się metodami badawczymi.[1] Natomiast za techniki badawcze uznaje się sposoby zbierania określonego materiału, obejmujące czynności praktyczne regulowane starannie wypracowanymi dyrektywami, pozwalającymi na uzyskanie optymalnie sprawdzalnych informacji, opinii, faktów.[2] Przedmioty materialne używane przy tych czynnościach do zbierania potrzebnych informacji nazywa się narzędziami badawczymi.[3]

Stosowane w badaniach pedagogicznych metody, techniki i narzędzia badawcze omawiane są w pracach wielu autorów.[4]

---

[1] A. Kamiński, Metoda, technika, procedura badawcza w pedagogice empirycznej, w: praca zbiorowa pod kierunkiem naukowym R.Wroczyńskiego i T. Pilcha (red.): Metodologia pedagogiki społecznej, Ossolineum, Wrocław, 1974, s. 18 i 65.

[2] Op. cit., s.56.

[3] Op. cit. , s. 63.

[4] Op. cit. , s. 56-57, oraz J. Pieter , Ogólna metodologia pracy naukowej, Ossolineum, Wrocław 1967, s. 104-106 i s. 145-150 ,T. Pilch, Metodologia pedagogicznych badań środowiskowych,

W celu rozwiązania podjętych w pracy problemów zastosowano następujące metody badań:

- metodę analizy i krytyki piśmiennictwa ;
- metodę analizy dokumentacji ;
- metodę sondażu diagnostycznego ;
- metodę obserwacji diagnostycznej;
- metodę analizy i syntezy oraz indukcji i dedukcji ;
- metody statystyczne.

Krytyczna analiza piśmiennictwa na temat systemów kształcenia w wyższych uczelniach cywilnych i wojskowych umożliwiła sformułowanie problemów badawczych oraz hipotez roboczych. Metoda ta była również bardzo pomocna w wyjaśnieniu podstawowych terminów związanych z tematem pracy oraz przygotowaniem narzędzi badawczych.

Wiele cennego materiału badawczego uzyskano stosując metodę analizy dokumentacji. Metodą tą przebadano programy kształcenia wyższych szkół oficerskich i akademii wojskowych (WAT i AMW), dokumentację Wojskowej Komisji Lotniczo Lekarskiej , Sekcji Kwalifikowania Kandydatów oraz Komisji Egzaminacyjno - Kwalifikacyjnej. Wymienioną metodę zastosowano także do badania dokumentów normatywnych, określających system rekrutacji, weryfikacji i kwalifikowania kandydatów do wyższych szkół oficerskich i akademii wojskowych oraz regulujących proces kształcenia w tych uczelniach.

Na podstawie omówionych (przedstawionych) dokumentów ustalono: w jaki sposób przebiega proces podstawowego szkolenia wojskowego w wyższych szkołach oficerskich i akademiach wojskowych, jakie wymagania stawiają poszczególne uczelnie w czasie rekrutacji w stosunku do kandydatów, oraz jakie wytyczne dotyczące kształcenia (a w szczególności podstawowego szkolenia wojskowego) zostały wydane przez instytucje nadrzędne oraz komendantów uczelni.

Najwięcej materiału badawczego uzyskano metodą sondażu diagnostycznego, zwaną także metodą badania opinii. Metodę tę zastosowano do badania opinii wojskowych nauczycieli akademickich (pilotów) oraz podchorążych wszystkich roczników. Przy jej po-

---

PWN, Warszawa 1971 s. 88-103, W. Zaczyński , Praca badawcza nauczyciela, WSiP, Warszawa 1969, s. 79-81 i 158-173 i inne.

mocy zebrano bogaty materiał badawczy dotyczący wymagań współczesnego pola walki w stosunku do pilota wojskowego. Metoda ta umożliwiła również uzyskanie wielu cennych informacji dotyczących przebiegu procesu podstawowego szkolenia wojskowego. Zbierając opinie w zakresie interesujących nas zagadnień zastosowano technikę ankietowania oraz wywiadu ustnego, posłużono się przy tym następującymi narzędziami badawczymi:

- kwestionariuszem ankiety dla podchorążych;
- kwestionariuszem ankiety dla kadry kierowniczej, pilotów, kadry naukowo-dydaktycznej i dowódczej;
- zestawem pytań do wywiadu ustnego;
- arkuszem samooceny.

Badanie opinii respondentów to metoda, która oprócz wielu zalet, posiada również wady, ponieważ pozwala na zbieranie informacji będących subiektywnymi odczuciami badanych. Wyniki badań zebranych tą metodą jest trudno weryfikować.

Zdając sobie sprawę z negatywnych stron użycia tej metody, w celu zminimalizowania jej wad, poczyniono następujące przedsięwzięcia:

- zapoznano respondentów z celem badań;
- we wszystkich badaniach autor rozprawy uczestniczył osobiście i udzielał odpowiedzi na pytania zadawane przez respondentów;
- zapewniono pełną anonimowość badań;
- większość pytań miało charakter zamknięty, należało się jedynie ustosunkować do zaproponowanych w kwestionariuszu odpowiedzi;
- stworzono możliwość uzasadnienia każdej odpowiedzi oraz dodatkowego wypowiedzenia się na zakończenie badań;
- starano się unikać pytań drażliwych.

Badanie opinii przy pomocy kwestionariusza ankiety praktycznie niewiele różniło się od wywiadu, ponieważ jego wypełnianie odbywało się w obecności prowadzącego badania. Zaletą omawianej metody, polegającej na zbieraniu opinii jest to, że umożliwia badanie dużych populacji w stosunkowo krótkim czasie i przy pomocy niewielkich sił, a zebrany tą metodą materiał badawczy może być bez większych trudności poddany „obróbce" statystycznej. Na jakość wyników prowadzonych badań niewątpliwy wpływ miało duże zainteresowanie respondentów problematyką badań, a zwłaszcza nauczycieli akademickich, pilo-

tów instruktorów i dowódców pododdziałów, którzy w dużym stopniu ponoszą odpowiedzialność za rezultaty kształcenia. Badanie opinii nauczycieli akademickich, było bardzo zbliżone do metody ekspertów lub metody sędziów kompetentnych, gdyż badaniami zostali objęci nauczyciele akademiccy, piloci i dowódcy o dużym doświadczeniu oraz posiadający odpowiednie kompetencje do wyrażania opinii. Bogaty materiał badawczy uzyskano również na podstawie wieloletniej obserwacji prowadzonej przez autora niniejszej rozprawy w czasie zajęć z podchorążymi i kandydatami na podchorążych. Wyniki prowadzonych badań systematycznie notowano w arkuszach obserwacji.

Ponadto przy przetwarzaniu materiału badawczego wykorzystano metody teoretyczne, a w szczególności analizy i syntezy oraz indukcji i dedukcji. Metody te były najbardziej pomocne w logicznym uporządkowaniu zebranego materiału badawczego, w jego klasyfikacji i systematyzacji oraz myślowym przetwarzaniu w odpowiednie twierdzenia lub wnioski. Metoda analizy umożliwiła znalezienie powiązań i zależności pomiędzy poszczególnymi elementami systemu kształcenia, była bardzo przydatna przy określaniu wpływu podstawowego szkolenia wojskowego na proces przygotowania zawodowego pilota. Dokonywanie różnorodnych analiz służyło tworzeniu syntez, znajdujących odzwierciedlenie we wnioskach i uogólnieniach. Indukcja i dedukcja wykorzystywane były jako odpowiednie sposoby postępowania badawczego oraz jako logiczne metody wnioskowania.

Zebrany w badaniach materiał opracowano przy pomocy metod statystycznych, wykorzystując takie techniki postępowania badawczego, jak: analizę ilościową i jakościową wyników badań, wykresy i tabele oraz badanie zależności między poszczególnymi zmiennymi przy pomocy współczynnika korelacji liniowej oraz testu istotności. Do analizy statystycznej wykorzystywano komputerową technikę obliczeniową, umożliwiającą znalezienie powiązań i zależności występujących pomiędzy poszczególnymi grupami respondentów oraz udzielanymi przez nich odpowiedziami.

Systemowe podejście do omawianego problemu sprowadzało się do potraktowania podstawowego szkolenia wojskowego jako podsystemu w systemie kształcenia Wyższej Szkoły Oficerskiej Sił Powietrznych, natomiast obowiązujący w WSOSP na kierunku pilotażu system kształcenia, potraktowano jako podsystem przygotowania zawodowego pilota wojskowego.

3. Teren, organizacja i przebieg badań oraz charakterystyka badanej populacji

Badania nad podstawowym szkoleniem wojskowym oraz jego wpływem na proces przygotowania zawodowego pilota rozpoczęto na terenie Wyższej Oficerskiej Szkoły Lotniczej (WOSL) w 1992 roku. Początkowo prowadzono obserwację, zbierano i analizowano opinie kadry naukowo-dydaktycznej, dydaktycznej i dowódczej oraz podchorążych uczestniczących w procesie szkolenia. Wynikiem prowadzonych badań były permanentne zmiany w programach podstawowego szkolenia wojskowego realizowanego w WOSL, a od 1994 roku w WSOSP.

W pierwszym kwartale 1995 roku, rozszerzono zakres badań nad podstawowym szkoleniem wojskowym. Poddano wnikliwej i krytycznej analizie programy podstawowego szkolenia wojskowego wybranych uczelni wojskowych (obowiązujące w roku akademickim 1994/95) oraz dokumenty normatywne określające system rekrutacji, weryfikacji i kwalifikowania kandydatów do wyższych szkół oficerskich i akademii wojskowych. Zbadano programy szkolenia podstawowego następujących uczelni wojskowych: Wojskowej Akademii Technicznej, Akademii Marynarki Wojennej, Wyższej Szkoły Oficerskiej im. T. Kościuszki, Wyższej Szkoły Oficerskiej im. S. Czarnieckiego, Wyższej Szkoły Oficerskiej im. gen. J. Bema oraz Wyższej Szkoły Oficerskiej Sił Powietrznych. Przeprowadzono także szczegółową analizę programów kształcenia WSOSP obowiązujących wszystkie roczniki i specjalności na kierunku pilotażu w roku akademickim 1994/95, zbadano również dokumentację Sekcji Kwalifikowania Kandydatów, Komisji Egzaminacyjno Kwalifikacyjnej oraz Wojskowej Komisji Lotniczo Lekarskiej.

Na podstawie przeprowadzonych badań opracowano narzędzia badawcze, które wykorzystano do badań próbnych zrealizowanych w czerwcu 1995 roku. Badaniami próbnymi objęto dwudziestu pięciu losowo wybranych oficerów oraz trzydziestu pięciu podchorążych. Po gruntownym przeanalizowaniu wyników badań oraz zebraniu opinii respondentów na temat narzędzi badawczych okazało się, że zastosowane w badaniach próbnych narzędzia wykazują wiele niedoskonałości, w związku z tym przystąpiono do opracowywania nowych zweryfikowanych narzędzi badawczych, pozwalających na zebranie materiału badawczego w pełni przydatnego do rozwiązania sformułowanych w rozprawie problemów badawczych.

Opracowano nowe kwestionariusze ankiet, jeden dla kadry kierowniczej, pilotów, kadry naukowo-dydaktycznej, dydaktycznej i dowódczej (załącznik 2) oraz drugi oddzielny, dla podchorążych kontynuujących studia na kierunku pilotażu (załącznik 3). Ponadto do badania podchorążych zastosowano arkusz samooceny (załącznik 4). Skonstruowane nowe narzędzia badawcze wykorzystano do badań właściwych, które przeprowadzono w czwartym kwartale 1995 roku (w narzędziach badawczych użytych do badań właściwych uwzględniono program podstawowego szkolenia wojskowego obowiązujący w roku akademickim 1995/96). Uzupełnieniem badań ankietowych były wywiady ustne prowadzone wśród kadry kierowniczej, dydaktycznej i dowódczej oraz podchorążych. W czasie wywiadów ustnych posługiwano się zestawem pytań do wywiadu (załącznik 5).

Badaniami ankietowymi objęto łącznie dwustu dziewięćdziesięciu ośmiu respondentów, w tym: 104 oficerów (zdecydowana większość to piloci) oraz 194 podchorążych kontynuujących studia na kierunku pilotażu w Wyższej Szkole Oficerskiej Sił Powietrznych.

Uczestniczących w badaniach oficerów podzielono na grupy w zależności od stażu pracy. Podziału takiego dokonano już w momencie opracowywania ankiet, gdy kategoryzowano odpowiedzi. Zgodnie z tym podziałem: pierwszą grupę stanowili oficerowie o stażu pracy do 5 lat, drugą od 5 do 10, trzecią od 10 do 15, czwartą od 15 do 20 i piątą ostatnią, oficerowie o stażu pracy powyżej 20 lat. Podziału poszczególnych grup z uwzględnieniem ukończonej uczelni dokonano w tabeli 1.

Lp.	Staż pracy w latach	Ogółem badanych		Ukończona szkoła oficerska (akademia wojskowa)					
				WOSL		WAT		WSOWZmech	
		Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
1	do 5	6	5,8	6	5,8	-	-	-	-
2	od 5 do 10	19	18,3	14	13,5	1	0,96	4	3,8
3	od 10 do 15	38	36,5	35	33,6	2	1,9	1	0,96
4	od 15 do 20	21	20,2	18	17,3	2	1,9	1	0,96
5	powyżej 20	20	19,2	15	14,4	1	0,96	4	3,8
6	Razem	104	100	88	84,6	6	5,76	10	9,6

Tabela 1.Podział respondentów z uwzględnieniem stażu pracy oraz ukończonej uczelni.

Objęci badaniami oficerowie to w większości doświadczeni lotnicy, dowódcy i dydaktycy. W celu lepszego zobrazowania podziału respondentów ze względu na staż pracy podział ten przedstawiono również na wykresie 1.

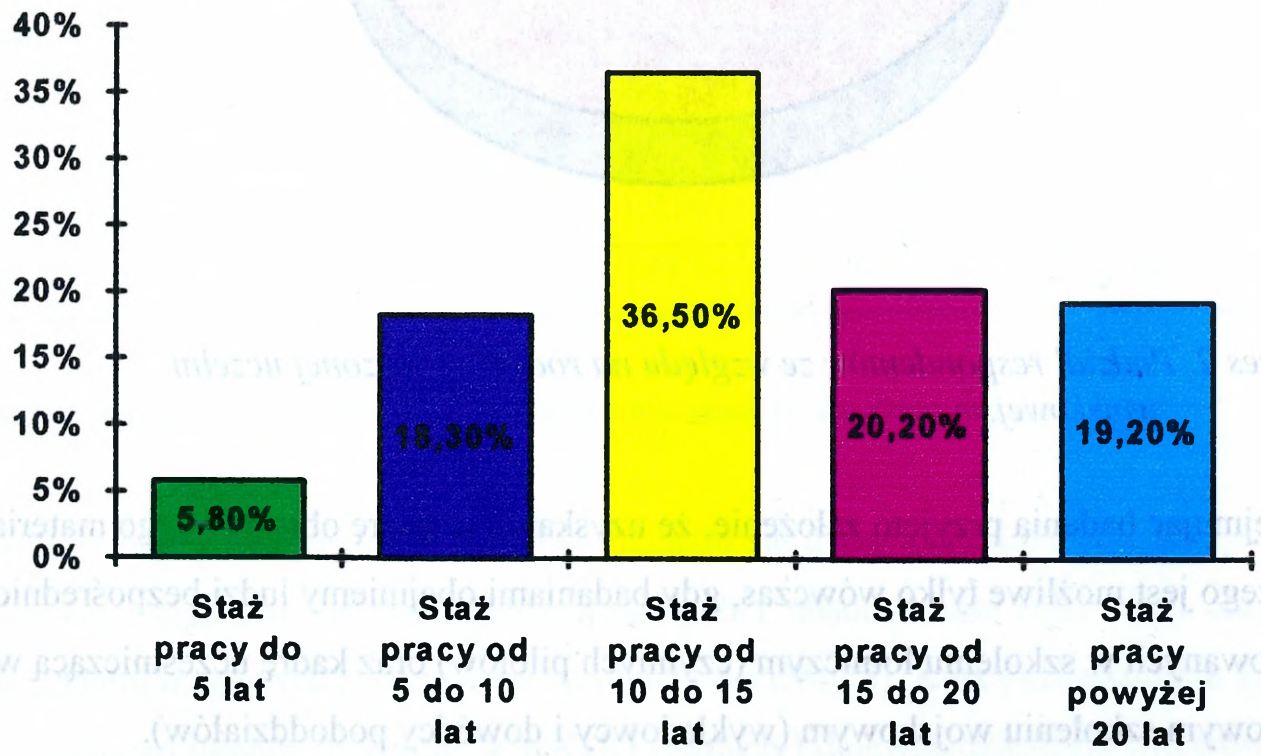

Wykres 1. Podział respondentów ze względu na staż pracy.

Dane przedstawione w tabeli i na wykresie odzwierciedlają wyraźnie doświadczenie badanej populacji, oficerowie o stażu pracy do 5 lat to tylko 5,8% badanych, kadra ze stażem powyżej 10 lat to prawie 76% respondentów.

Najliczniejszą grupę respondentów stanowią absolwenci Wyższej Oficerskiej Szkoły Lotniczej, 84,6% badanej populacji oficerów, pozostali respondenci to absolwenci WAT (wykładowcy) oraz absolwenci WSOWZmech pełniący obowiązki wykładowców lub dowódców pododdziałów szkolnych (podchorążych). Podział respondentów ze względu na rodzaj ukończonej uczelni wojskowej przedstawiono na wykresie 2.

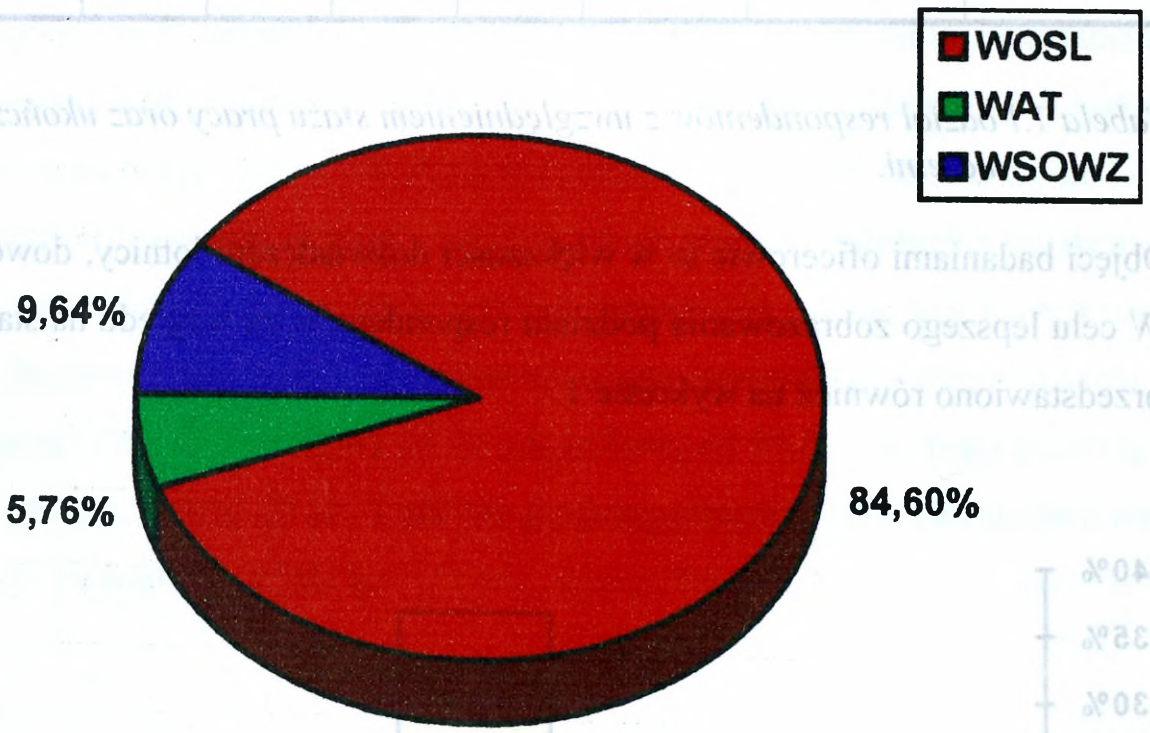

Wykres 2. Podział respondentów ze względu na rodzaj ukończonej uczelni wojskowej.

Podejmując badania przyjęto założenie, że uzyskanie w miarę obiektywnego materiału badawczego jest możliwe tylko wówczas, gdy badaniami obejmiemy ludzi bezpośrednio zaangażowanych w szkoleniu lotniczym (czynnych pilotów) oraz kadrę uczestniczącą w podstawowym szkoleniu wojskowym (wykładowcy i dowódcy pododdziałów).

Najbardziej bowiem wartościowy materiał badawczy można uzyskać od kadry dobrze znającej zarówno proces szkolenia lotniczego, jak i proces podstawowego szkolenia wojskowego. Z przeprowadzonych badań jednak wynika, że piloci i wykładowcy bezpośrednio nie zaangażowani w procesie podstawowego szkolenia wojskowego słabo się orientują w przebiegu tego procesu. Należało więc zebrać materiał badawczy od respondentów zaangażowanych w procesie szkolenia lotniczego i połączyć go z materiałem uzyskanym od respondentów zaangażowanych w procesie podstawowego szkolenia wojskowego (dokonać analizy i syntezy wyników badań poszczególnych grup osobowych). W czasie badań konieczne było również informowanie respondentów bezpośrednio nie związanych z procesem szkolenia podstawowego o szczegółach dotyczących przebiegu tego procesu.

Objęci badaniami oficerowie to nie tylko absolwenci szkół wojskowych pierwszego stopnia, wielu z nich podwyższało swoje kwalifikacje na różnego rodzaju studiach i kursach, uzyskując odpowiednie stopnie naukowe i tytuły. W tabeli 2 przedstawiono osiągnięcia edukacyjne respondentów po ukończeniu uczelni wojskowych pierwszego stopnia.

Lp.	Rodzaj ukończonej uczelni	Ogółem badanych		Ukończone studia i kursy									
				Doktor.		ASG WP		UMCS		KPTO		WKDO	
		Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
1	WOSL	88	84,6	8	7,7	14	13,5	16	15,4	6	5,8	84	80,8
2	WAT	6	5,8	1	0,96	1	0,96	-	-	-	-	-	-
3	WSOWZ	10	9,6	-	-	1	0,96	5	4,8	2	1,9	6	5,8
4	Razem	104	100	9	8,6	16	15,4	21	20,2	8	7,7	90	86,6

Tabela 2. Wykaz ukończonych przez respondentów studiów drugiego stopnia i kursów.

W grupie objętych badaniami oficerów znalazło się dziewięciu doktorów (w tym jeden habilitowany), szesnastu oficerów dyplomowanych (absolwentów ASG WP) oraz dwudziestu siedmiu magistrów (w tym 6 po WAT i 21 po UMCS). Kurs Przeszkolenia Taktyczno Operacyjnego ukończyło ośmiu, a WKDO (lotniczy) dziewięćdziesięciu oficerów. Fakt, że tylko czterech oficerów z tak licznej populacji zakończyło swoją edukację na szkole oficerskiej i to oficerów z bardzo krótkim stażem pracy (do 5 lat), świadczy o wysokiej trosce

respondentów o własny rozwój intelektualny. Uczestniczący w badaniach absolwenci Wyższej Oficerskiej Szkoły Lotniczej to najczęściej piloci, pełniący obowiązki służbowe zarówno w szkole, jak i w różnych jednostkach lotniczych, to piloci samolotów i śmigłowców, przedstawiciele różnych rodzajów lotnictwa. Nieliczną grupę respondentów, absolwentów WOSL, którzy nie są pilotami tworzą nawigatorzy (6) oraz oficerowie sztabu (3), zajmujący stanowiska starszych wykładowców (4) i adiunktów (5), są to oficerowie o dużym stażu pracy (powyżej 20 lat), aktywnie uczestniczący w procesie kształcenia podchorążych i kandydatów na podchorążych, znający przebieg całego procesu przygotowania zawodowego pilota. Zaangażowani w badaniach piloci to przedstawiciele grup o różnym stażu pracy, wykonujący obowiązki służbowe na różnych stanowiskach w szkole i w jednostkach liniowych wszystkich rodzajów lotnictwa, to przedstawiciele lotnictwa myśliwskiego, myśliwsko-bombowego i lotnictwa wojsk lądowych. W tabeli 3 dokonano podziału pilotów (samolotów i śmigłowców) objętych badaniami z uwzględnieniem miejsca ich (służby) pracy (w tabeli uwzględniono podział „rozbicie" na szkołę i poszczególne rodzaje lotnictwa).

Lp.	Specjal-ność	Badanych		WSOSP		LM		LMB		LWL	
		Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
1	Pilot samolotu	56	100	19	33,9	18	32,2	19	33,9	-	-
2	Pilot śmigłowca	23	100	8	34,7	-	-	-	-	15	65,3
3	Razem	79	100	27	34,2	18	22,8	19	24	15	19

Tabela 3. Podział respondentów wykonujących zawód pilota ze względu na miejsce pracy (służby).

Z przedstawionych w tabeli 3 danych wynika, że populację badanych pilotów tworzyli przedstawiciele WSOSP oraz jednostek liniowych w następującej proporcji: 34,2% to oficerowie wykonujący obowiązki służbowe w szkole, 22,8% przedstawiciele lotnictwa myśliwskiego, 24% lotnictwa myśliwsko-bombowego oraz 19% lotnictwa wojsk lądowych. Bardziej przejrzyście niż w tabeli podział ten przedstawiono na wykresie 3.

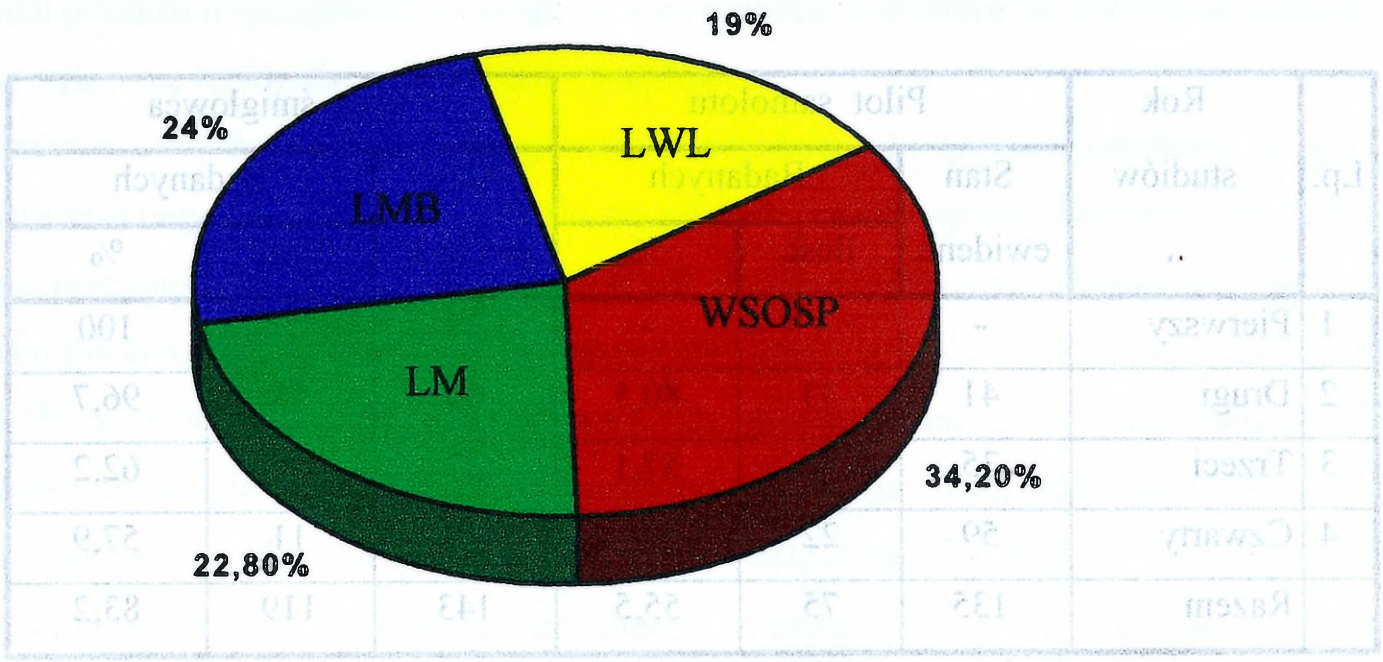

Wykres 3.Podział respondentów (pilotów) w zależności od miejsca wykonywania obowiązków służbowych.

W grupie pilotów (przedstawicieli szkoły) badaniami ankietowymi objęto trzech szefów katedr, dwóch adiunktów, ośmiu wykładowców oraz czternastu instruktorów. Wśród badanych pilotów, przedstawicieli jednostek liniowych znalazło się trzech zastępców dowódców jednostek do spraw szkolenia, pięciu dowódców eskadr lotniczych oraz czterech dowódców kluczy.

Objęci badaniami podchorążowie reprezentują wszystkie roczniki kontynuujące studia na kierunku pilotażu. Ogółem, na stan 278 podchorążych kontynuujących studia na kierunku pilotażu, badaniami objęto 194, co stanowi 69,8% badanej populacji. Wykaz podchorążych objętych badaniami w rozbiciu na poszczególne lata studiów i specjalności przedstawiono w tabeli 4.

Lp.	Rok studiów	Pilot samolotu			Pilot śmigłowca		
		Stan ewidenc.	Badanych		Stan ewidenc.	Badanych	
			Ilość	%		Ilość	%
1	Pierwszy	-	-	-	27	27	100
2	Drugi	41	33	80,5	60	58	96,7
3	Trzeci	35	20	57,1	37	23	62,2
4	Czwarty	59	22	37,3	19	11	57,9
	Razem	135	75	55,5	143	119	83,2

Tabela 4. Podchorążowie objęci badaniami w rozbiciu na lata studiów i specjalności.

Procentowy udział w badaniach populacji poszczególnych roczników przedstawiono na wykresie 4.

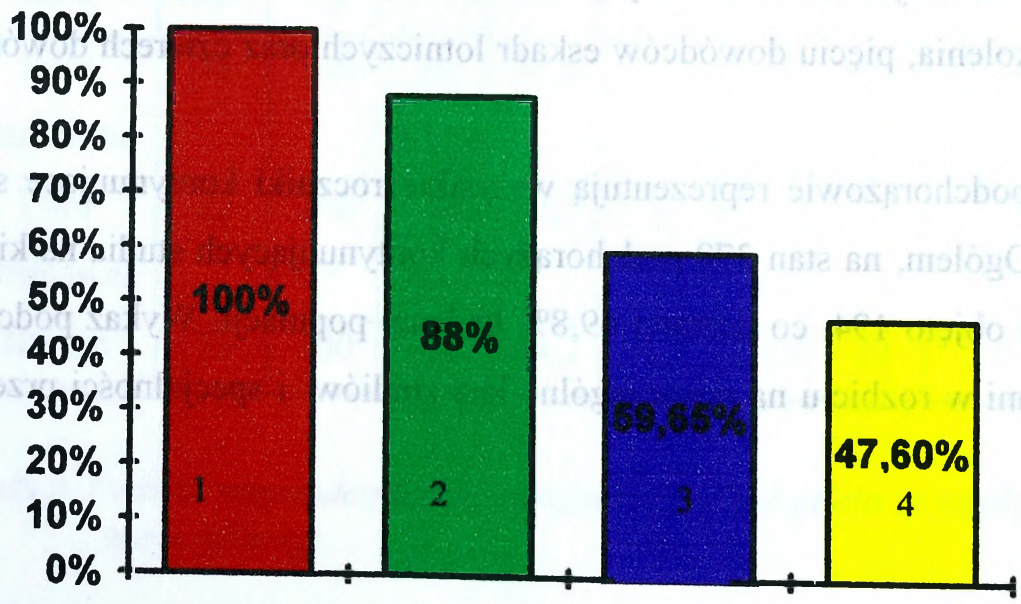

Wykres 4. Udział populacji poszczególnych roczników w badaniach.

Badaniami objęto 100% podchorążych pierwszego roku, wszyscy kontynuują studia na kierunku pilotażu o specjalności pilot śmigłowca (w roku akademickim 1995/96 przyjęto do szkoły wyłącznie kandydatów na pilotów śmigłowca).

Respondenci wywodzący się z drugiego roku to pięćdziesięciu ośmiu kandydatów na pilotów śmigłowcowych i trzydziestu trzech na pilotów samolotowych. Ogółem przebadano dziewięćdziesięciu jeden (88,6%) podchorążych drugiego roku kontynuujących studia na kierunku pilotażu. Wśród respondentów studentów trzeciego roku znalazło się czterdziestu trzech (59,65% badanej populacji) podchorążych, w tym: dwudziestu pilotów samolotu i dwudziestu trzech pilotów śmigłowca. Czwarty rocznik w badaniach ankietowych reprezentowany był przez jedenastu pilotów śmigłowca i dwudziestu dwóch pilotów samolotu (ogółem przebadano 47,6% populacji podchorążych czwartego roku). Jeżeli uwzględnimy procentowy udział przedstawicieli poszczególnych roczników, to nie trudno zauważyć zdecydowanie większą frekwencję roczników młodszych (pierwszego i drugiego), które w czasie badań przebywały na miejscu w Dęblinie. Roczniki (trzeci i czwarty) w tym czasie odbywały praktyki lotnicze w różnych miejscowościach, co znacznie utrudniało prowadzenie badań.

Udział poszczególnych roczników w całej badanej populacji (populacji wszystkich podchorążych objętych badaniami) przedstawiono na wykresie 5.

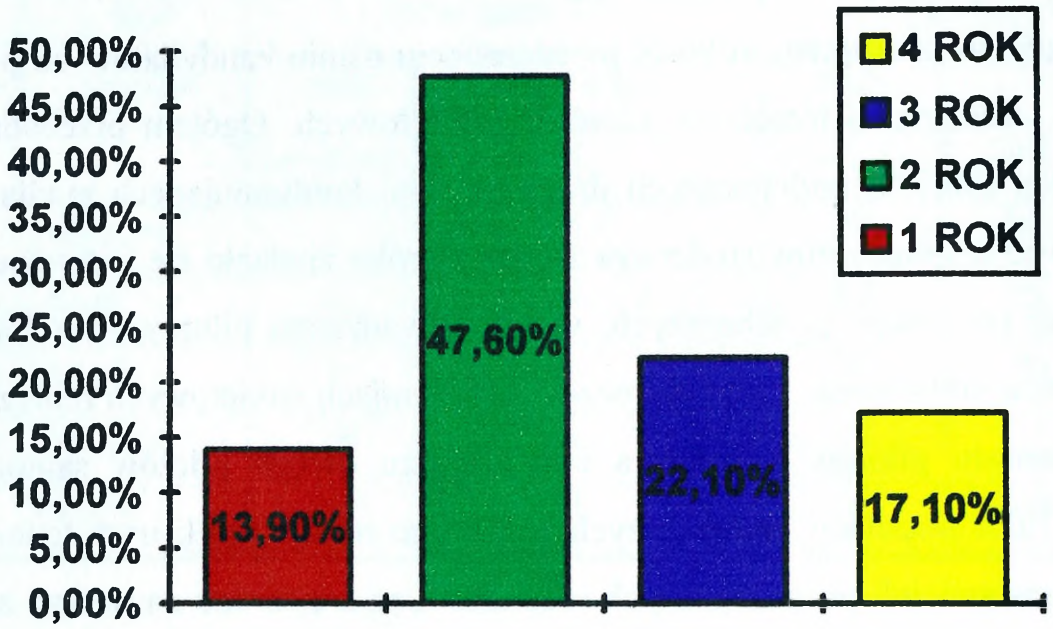

Wykres 5. Procentowy udział przedstawicieli poszczególnych roczników w całej populacji badanych.

Na przedstawionym wykresie 5 widać wyraźnie, że najliczniej reprezentowany wśród respondentów jest rocznik drugi, na 194 badanych aż dziewięćdziesięciu jeden (46,9%) to podchorążowie drugiego roku. Wynika to z faktu, że ten właśnie rocznik jest najliczniejszy, najwięcej podchorążych z tego roku kontynuuje studia na kierunku pilotażu. Pomimo tego, że przebadano 100% podchorążych pierwszego roku, to stanowią oni tylko 13,9% badanej populacji. Podchorążowie trzeciego roku stanowią 22,1%, a czwartego 17,1% badanej populacji. Chociaż podchorążowie trzeciego i czwartego roku w czasie prowadzenia badań odbywali praktyki lotnicze, to jednak wnieśli poważny wkład w badania. Uzyskany od nich materiał badawczy zdobywany przeważnie z wielkim trudem (ze względu na odbywanie praktyk), znacznie wzbogacił rozprawę.

Respondenci wywodzący się ze starszych roczników mają pewne doświadczenie lotnicze, jednak znacznie słabiej od młodszych kolegów pamiętają przebieg podstawowego szkolenia wojskowego (w czasie wypełniania ankiet często pytali o szczegóły dotyczące tego szkolenia). Materiał badawczy uzyskany od młodszych respondentów pozwala jedynie na dokładniejszą ocenę procesu podstawowego szkolenia wojskowego, nie może być jednak

w pełni wiarygodnym materiałem do oceny zależności zachodzących pomiędzy procesem podstawowego szkolenia wojskowego a procesem przygotowania zawodowego pilota. Informacje uzyskane od podchorążych starszych roczników (trzeciego i czwartego) pozwalają na dokładniejsze określenie wpływu szkolenia podstawowego na proces przygotowania zawodowego pilota wojskowego, jednak wymagają uzupełnienia materiałem badawczym uzyskanym od podchorążych pierwszego i drugiego roku. Dopiero wnikliwa analiza i synteza materiału badawczego uzyskanego od podchorążych wszystkich roczników oraz od kadry oficerskiej pozwoliła na wyciągnięcie wiarygodnych wniosków.

Objęci badaniami podchorążowie są absolwentami różnych szkół średnich, szczegółowy podział respondentów w zależności od roku studiów oraz rodzaju ukończonej szkoły średniej przedstawiono w tabeli 5.

Lp.	Rocznik	Ilość badanych	Rodzaj ukończonej szkoły średniej					
			Liceum Lotnicze		Liceum ogólnok.		Technikum	
			Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
1	Pierwszy	27	19	70,4	2	7,4	6	22,2
2	Drugi	91	36	39,6	24	26,4	31	34
3	Trzeci	43	18	41,9	9	20,9	16	37,2
4	Czwarty	33	20	66,6	5	9,1	8	24,3
	Razem	194	93	47,9	40	20,9	61	31,2

Tabela 5. Podział respondentów w zależności od rodzaju ukończonej szkoły średniej.

Absolwenci poszczególnych szkół średnich nie występują równomiernie na wszystkich rocznikach. Na pierwszym roku jest najwięcej absolwentów Liceum Lotniczego (70,4%), drugie miejsce (22,2%) zajmują absolwenci szkół technicznych (najczęściej technikum elektronicznego, mechanicznego i samochodowego), na trzecim miejscu uplasowali się absolwenci szkół ogólnokształcących, tylko 7,4%. Wśród respondentów z drugiego roku studiów nie występuje tak wyraźna dominacja absolwentów Liceum Lotniczego, stanowią oni tylko 39,9% , absolwenci liceów ogólnokształcących to 26,4% badanych, pozostali (34%) to ab-

solwenci szkół technicznych (najczęściej, podobnie jak na innych rocznikach występują absolwenci techników elektronicznych, mechanicznych i samochodowych). Trzeci rocznik był reprezentowany przez osiemnastu (41,9%) absolwentów Liceum Lotniczego, dziewięciu (20,9%) absolwentów liceów ogólnokształcących i szesnastu (37,2%) absolwentów techników (elektronicznego, samochodowego i mechanicznego). Czwarty rocznik pod względem ilości absolwentów poszczególnych szkół przedstawia się następująco: 66,6% absolwentów Liceum Lotniczego, 9,1% absolwentów liceów ogólnokształcących oraz 24,3% absolwentów techników (elektronicznego, samochodowego i mechanicznego). Ogółem wśród badanych znalazło się 47,9% absolwentów Liceum Lotniczego (LL), 20,9% absolwentów liceów ogólnokształcących (LO) oraz 31,2% absolwentów techników. Procentowy rozkład respondentów w zależności od rodzaju ukończonej szkoły średniej przedstawiono na wykresie 6.

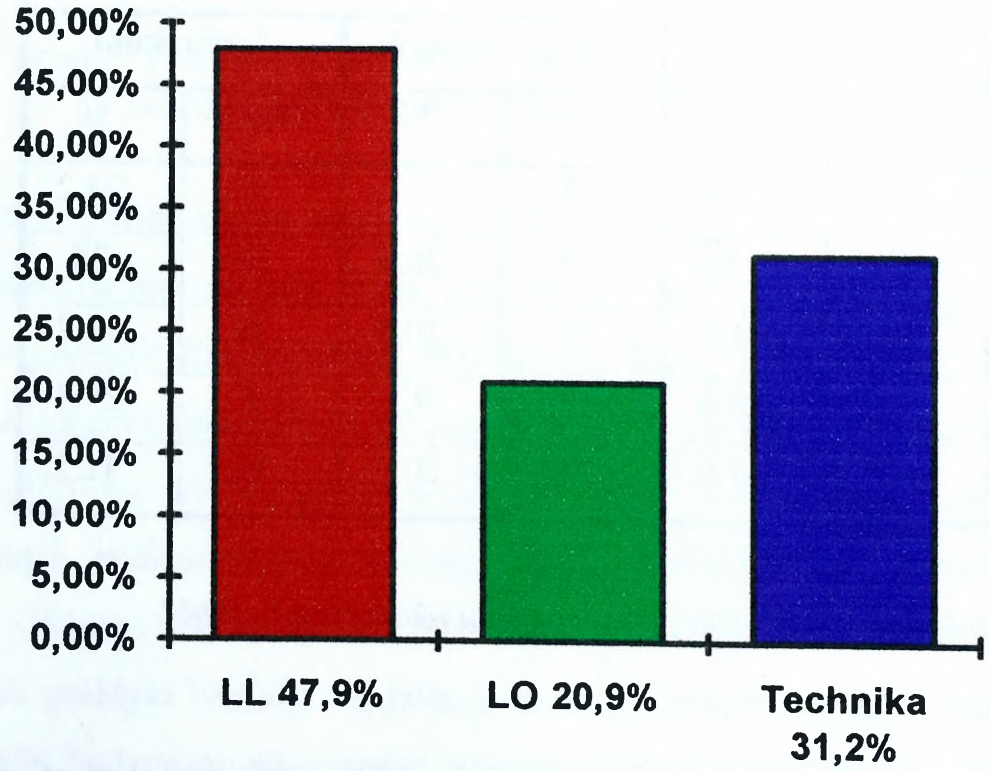

Wykres 6.Procentowy rozkład respondentów w zależności od rodzaju ukończonej szkoły średniej.

Występuje znaczne zróżnicowanie pod względem ilości absolwentów poszczególnych szkół średnich wśród pilotów samolotów i pilotów śmigłowców. Wykaz respondentów, absolwentów poszczególnych szkół średnich w rozbiciu na specjalności lotnicze przedstawiono w tabelach 6 i 7.

Lp.	Rok Studiów	Ilość badanych	Rodzaj ukończonej szkoły średniej					
			Liceum Lotnicze		Liceum ogólnok.		Technikum	
			Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
1	Pierwszy	27	19	70,4	2	7,4	6	22,2
2	Drugi	58	13	22,4	20	34,5	25	57,1
3	Trzeci	23	7	30,4	8	34,8	8	34,8
4	Czwarty	11	6	54,5	3	27,3	2	18,2
	Razem	119	45	37,8	33	27,7	41	34,5

Tabela 6. Podział respondentów kontynuujących studia na kierunku pilotażu o specjalności pilot śmigłowca ze względu na rodzaj ukończonej szkoły średniej .

W celu wyraźniejszego zobrazowania podziału respondentów ze względu na rodzaj ukończonej szkoły średniej na wykresie 7 przedstawiono podchorążych kontynuujących studia na kierunku pilotażu o specjalności pilot śmigłowca, natomiast na wykresie 8 o specjalności pilot samolotu.

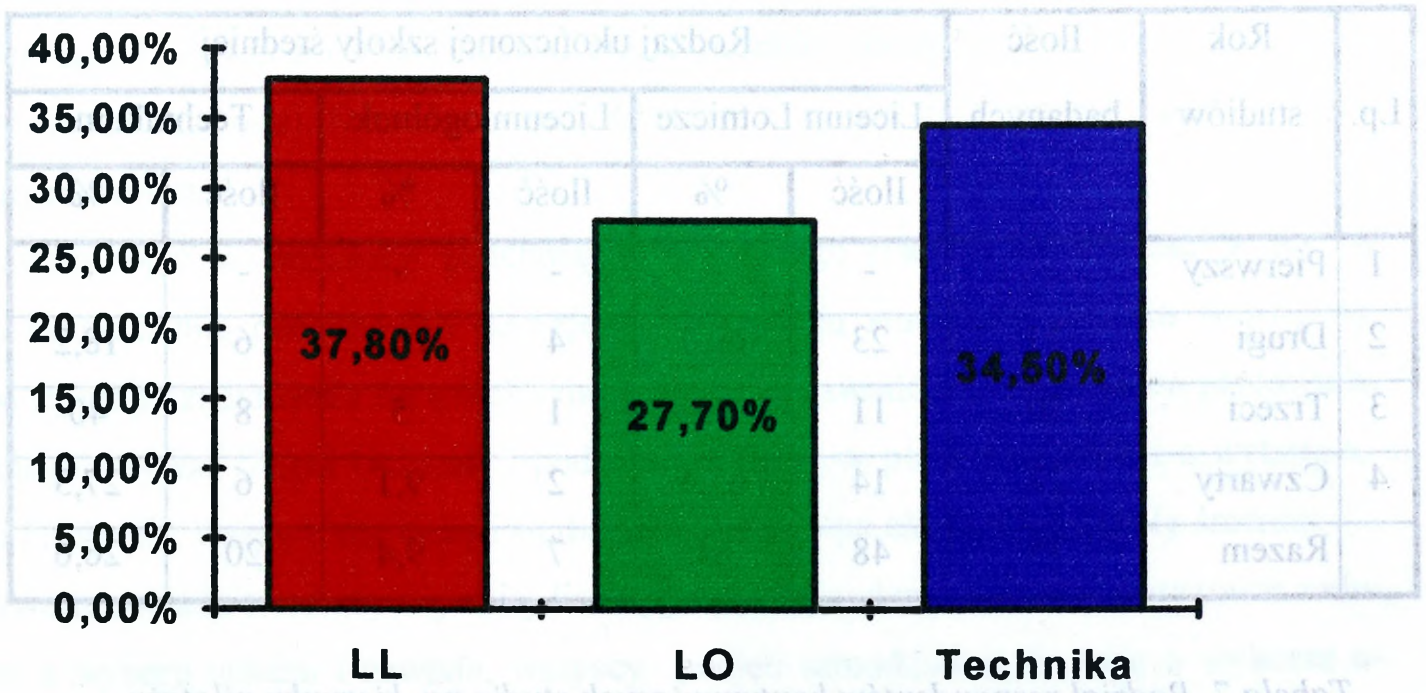

Wykres 7.Podział podchorążych kontynuujących studia o specjalności pilot śmigłowca w zależności od rodzaju ukończonej szkoły średniej.

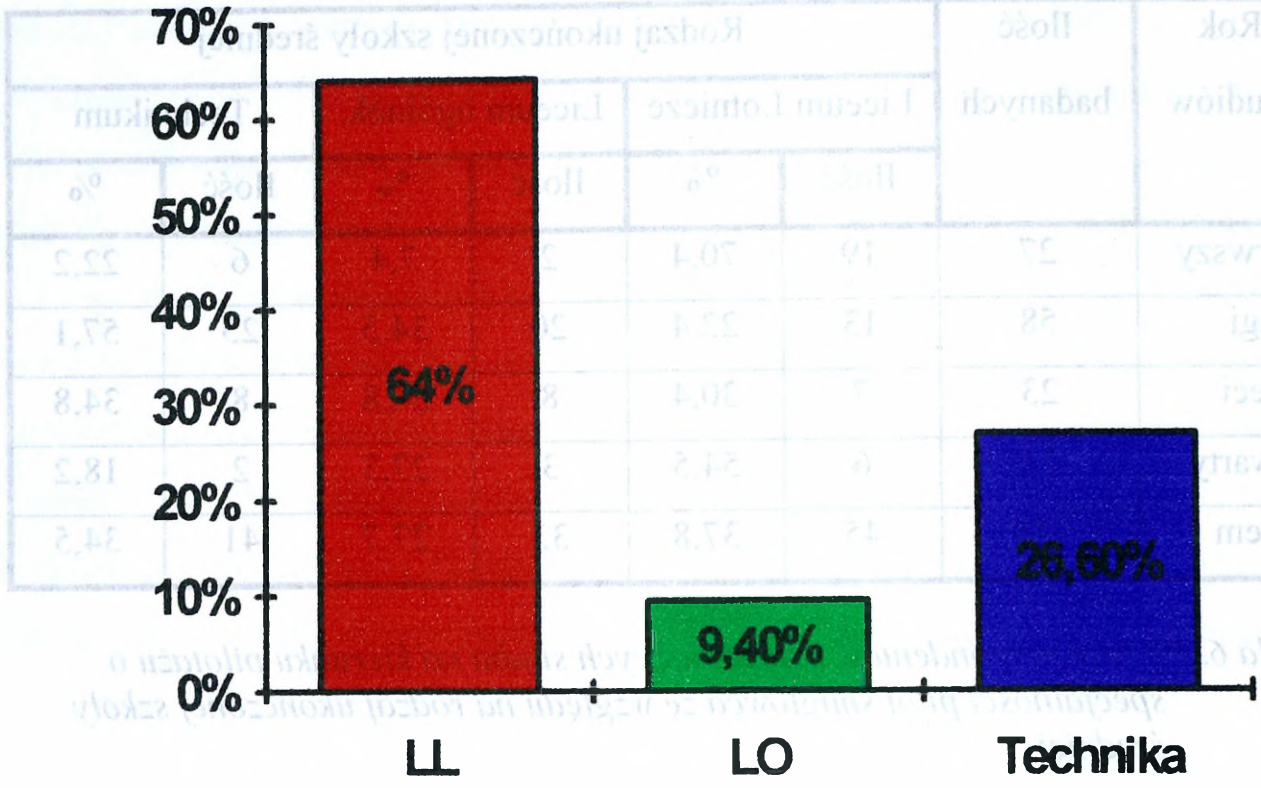

Wykres 8.Podział podchorążych kontynuujących studia o specjalności pilot samolotu w zależności od rodzaju ukończonej szkoły średniej.

Lp.	Rok studiów	Ilość badanych	Rodzaj ukończonej szkoły średniej					
			Liceum Lotnicze		Liceum ogólnok.		Technikum	
			Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
1	Pierwszy	-	-	-	-	-	-	-
2	Drugi	33	23	69,7	4	12,1	6	18,2
3	Trzeci	20	11	55	1	5	8	40
4	Czwarty	22	14	63,6	2	9,1	6	27,3
	Razem	75	48	64	7	9,4	20	26,6

Tabela 7. Podział respondentów kontynuujących studia na kierunku pilotażu o specjalności pilot samolotu w zależności od rodzaju ukończonej szkoły średniej.

Przedstawione w tabelach 6 i 7 oraz na wykresach 7 i 8 dane odzwierciedlają bardzo wyraźnie, że większość absolwentów Liceum Lotniczego kontynuuje studia o specjalności pilot samolotu, wyjątek stanowią podchorążowie pierwszego roku gdzie nie prowadzono naboru dla tej specjalności (w 1995 roku). Na kierunku pilotażu o specjalności pilot śmigłowca studiuje więcej absolwentów cywilnych szkół średnich.

Wszyscy objęci badaniami podchorążowie pierwszego roku decyzję o rozpoczęciu studiów podjęli samodzielnie, prawie wszyscy rozpoczęli studia w szkole lotniczej bezpośrednio po ukończeniu szkoły średniej, tylko jeden z respondentów pracował w zakładach lotniczych. Wszyscy deklarują się jako zadowoleni zarówno z wyboru zawodu, jak i uczelni. Dziesięciu podchorążych to synowie żołnierzy zawodowych, a czterech - pracowników cywilnych wojska. W dwóch przypadkach obydwoje rodzice są pracownikami wojska.

Objęta badaniami, najliczniejsza grupa podchorążych to podchorążowie drugiego roku. Większość z nich po ukończeniu szkoły średniej rozpoczęło studia w Wyższej Szkole Oficerskiej Sił Powietrznych, tylko dwóch odbywało zasadniczą służbę wojskową, a jeden studiował. Wielu podchorążych drugiego roku decyzję o rozpoczęciu studiów w uczelni wojskowej rozpoczęło pod namową rodziców lub członków najbliższej rodziny (11). Jako jedyni spośród wszystkich respondentów tylko podchorążowie drugiego roku deklarują swoje niezadowolenie zarówno z wyboru uczelni jak i zawodu (5 niezadowolonych, 6 raczej nie zadowolonych z wyboru uczelni oraz 3 niezadowolonych i 3 raczej niezadowolonych z wyboru zawodu). Dziewięciu respondentów to synowie kadry, a 4 - pracowników cywilnych wojska.

Uczestniczący w badaniach podchorążowie trzeciego roku to respondenci którzy w 100% samodzielnie podejmowali decyzję o rozpoczęciu studiów w uczelni wojskowej. Wśród tej grupy znajdowało się trzech synów żołnierzy zawodowych oraz jeden pracownika cywilnego wojska. Objęci badaniami podchorążowie są w pełni zadowoleni z wyboru uczelni i zawodu, wszyscy rozpoczęli studia bezpośrednio po ukończeniu szkoły średniej.

Czwarty rocznik tworzący najmniej liczną grupę respondentów to podchorążowie zadowoleni z wyboru uczelni i zawodu, wszyscy podjęli samodzielnie decyzję o wyborze uczelni. W badanej grupie znajdowało się dwóch synów żołnierzy zawodowych oraz jeden pracownika cywilnego wojska.

W czasie prowadzenia badań wszyscy respondenci wykazywali wiele zainteresowania ich przebiegiem, chętnie udzielali wyjaśnień związanych z badaniami, często po wypełnieniu ankiety pytali czy ich wypowiedzi będą jednoznacznie rozumiane przez prowadzącego badania. Podchorążowie starszych roczników (trzeciego i czwartego) znacznie częściej prosili o wyjaśnienia z zakresu przebiegu podstawowego szkolenia wojskowego, natomiast respondenci z roczników młodszych nie zawsze umieli umiejscowić szkolenie podstawowe w procesie przygotowania zawodowego pilota wojskowego. Wyczerpujące wyjaśnienia prowadzącego badania umożliwiły respondentom poprawne wypełnienie ankiet, a autorowi rozprawy zebranie w pełni wartościowego materiału badawczego.

ROZDZIAŁ 2

SZKOLENIE PODSTAWOWE INTEGRALNYM ELEMENTEM SYSTEMU PRZYGOTOWANIA ZAWODOWEGO PILOTA WOJSKOWEGO

1. Wymagania współczesnego pola walki w stosunku do pilota wojskowego.

Oceniając wymagania współczesnego pola walki w stosunku do pilota wojskowego należy wyciągnąć wnioski z doświadczeń historycznych oraz prowadzonych współcześnie wojen i konfliktów zbrojnych, przewartościowując je przez pryzmat obecnych uwarunkowań politycznych, gospodarczych i obronnych.

Obrona Ojczyzny należy bez wątpienia do najstarszych i najtrwalszych przedsięwzięć ludzkiej społeczności. Człowiek od zarania dziejów, od początku swego bytu organizował się w coraz większe grupy dla zdobycia pożywienia, a także dla zabezpieczenia swej egzystencji przed zagrożeniami świata zewnętrznego oraz zwiększenia swych możliwości obronnych. Organizowanie obrony, rozbudowa i sprawne jej funkcjonowanie stanowiły w całych dotychczasowych dziejach ludzkości proces absolutnie konieczny. Słaba niedostateczna obronność kraju kończyła się przeważnie utratą suwerenności, a często drastycznym osłabieniem tożsamości narodowej, zawsze prowokowała sąsiadów do agresji.

Zachowanie bezpieczeństwa państwa i umacnianie obronności kraju zależy - z jednej strony - od dobrego przygotowania obronnego społeczeństwa; z drugiej zaś - od stanu przygotowania armii, jej liczebności, wyposażenia, wyszkolenia i utrzymania gotowości bojowej, zdyscyplinowania oraz moralno-psychologicznego przygotowania.[1] Prawidłowością wielokrotnie sprawdzoną jest również to, że najbardziej doskonały sprzęt bojowy traci na znaczeniu wówczas, gdy jest obsługiwany przez źle wyszkolonych i niewłaściwie dowodzonych żołnierzy.

Potrzeba świadczeń na rzecz obronności jest wśród polskiego społeczeństwa akceptowana, jednak coraz częściej słyszy się pogląd, że utrzymywana z pieniędzy podatników

---

[1] J.Kunikowski, Dowódcze i wychowawcze przygotowanie w systemie obronnym RP, Bellona, Warszawa 1995, s.185.

zawodowa grupa wojskowych powinna zastąpić obywateli w wykonywaniu wszystkich obowiązków związanych z obronnością kraju.

W założeniach systemu obronnego państwa (w doktrynie obronnej)[2] wykazuje się, że celem strategicznym RP jest zachowanie suwerenności, niepodległości i integralności terytorialnej państwa. Cel ten może być osiągnięty wysiłkiem całego narodu poprzez przygotowanie obronne całego społeczeństwa oraz rozbudowę i utrzymanie infrastruktury obronnej państwa. Funkcjonujący system obronny powinien zniechęcać potencjalnych agresorów do wywierania nacisku lub zbrojnej napaści na Polskę, w razie potrzeby odpierać uderzenia przeciwnika i uniemożliwiać mu wtargnięcie w głąb kraju. Koordynację działań związanych z obronnością kraju powierzono resortom [instytucjom] najbardziej kompetentnym w tej dziedzinie.

Miejsce i rolę sił zbrojnych w systemie obronnym wyznaczają więc z jednej strony - zakres i stopień realizacji zadań poprzez poszczególne resorty, z drugiej przyjęta doktryna obronna.

Zgodnie z założeniami przyjętej doktryny obronnej wojska lądowe stanowią zasadniczy człon sił zbrojnych. Przeznaczone są do odpierania uderzeń ewentualnego agresora i pozbawienia go możliwości dalszego prowadzenia działań wojennych. Lotnictwo jest rodzajem wojsk o najwyższym stopniu gotowości bojowej, który może spełnić wymagania dotyczące szybkiego przegrupowania oraz wejścia do walki w pożądanym miejscu i czasie.

Opierając się na strategii obronnej RP, w obecnych uwarunkowaniach zakłada się, że podstawowym rodzajem działań bojowych będzie aktywna obrona określonych obszarów, rejonów i rubieży. Jej istota polega na rozmieszczeniu zgrupowań obronnych wojsk na kierunkach zagrożenia i utworzeniu głęboko urzutowanej [wielowarstwowej] obrony. W niesprzyjającej sytuacji ostatecznym etapem wojny będzie obrona całością sił zbrojnych na rubieży ostatecznego oporu.

T. Jemioło uważa, że uwarunkowania polityczno-militarne stawiają obecnie Polskę przed koniecznością zapewnienia sobie „samowystarczalności obronnej".[3] Podobne poglądy dotyczące tego problemu głosi wielu teoretyków wojskowych.

---

[2] Koncepcja strategicznej obrony Polski, Myśl Wojskowa, 3/ 1992, s.5.
[3] T.Jemioło, Wystarczalność obronna, Polska Zbrojna, 3/ 1993.

Wydaje się, że w efekcie prac nad nową doktryną militarną państwa pogląd dotyczący strategii obronnej został jednoznacznie określony. Wyrazem tego są między innymi opracowania: „Koncepcja strategicznej obrony Polski"[4] oraz „Operacyjno-strategiczne problemy użycia i działania Wojska Polskiego".[5] W przytoczonych pracach autorzy między innymi przewidują, że w wyniku niekorzystnego rozwoju działań niektóre pododdziały i oddziały znajdą się w sytuacji stawiającej je przed koniecznością podjęcia działań nieregularnych, przy czym mogą one przybrać postać udziału w powszechnym ruchu oporu w czasie okupacji kraju.[6] Zakładać zatem można, że w warunkach znacznej przewagi przeciwnika często zaistnieją sytuacje, w których działania nieregularne będą jedynymi możliwymi do podjęcia. Zgodnie z przyjętymi założeniami starcia zbrojne mogą przebiegać głównie na terytorium naszego kraju. Dewastacja środowiska naturalnego i niszczenie infrastruktury gospodarczej może dotyczyć głównie naszego terytorium.

Z doświadczeń historycznych wiemy, że nie ogólna liczba żołnierzy decyduje o zwycięstwie lecz zgromadzenie stosownej przewagi w określonym miejscu i czasie.

W sytuacji, gdy przyjdzie przeciwstawić się liczniejszemu i lepiej uzbrojonemu przeciwnikowi powinniśmy lansować prowadzenie wojny manewrowej, rozumianej jako wojny prowadzonej na kolejnych rubieżach obronnych, aż do rubieży ostatecznej obrony. Polegającej na wyszukiwaniu słabych stron przeciwnika i poprzez gromadzenie przewagi w określonym miejscu i czasie pozbawianiu go woli walki na kolejnych rubieżach obrony.

Z analizy literatury oraz doświadczeń współczesnych wojen wynika, że dokonują się rewolucyjne zmiany w zakresie teorii i praktyki sztuki wojennej. W „clausewitzowskiej"[7] teorii wojennej dominuje myślenie w kategoriach wojny masowej (wojna masowa, starcie masowe, fizyczne zniszczenie masy przeciwnika). Nie jest przypadkiem, pisze S.Koziej,[8] że taka akurat teoria ukształtowała się na początku dziewiętnastego wieku, czyli po pojawieniu się armii masowych. Wówczas to najwyżsi dowódcy utracili możliwość bezpośredniego ob-

---

[4] B.Balcerowicz,J.Pawłowski, J.Marczak, Koncepcja strategicznej obrony Polski, Myśl Wojskowa, 3/ 1992, s.5.

[5] S.Koziej, Operacyjno-strategiczne problemy użycia i działania Wojska Polskiego w latach dziewięćdziesiątych, AON, Warszawa 1991.

[6] Tamże, s.9.

[7] K.Clausewitz, O wojnie, MON, Warszawa 1958 .

[8] S.Koziej, Teoria sztuki wojennej, Bellona, Warszawa 1993, s. 218.

serwowania i kontrolowania przebiegu bitwy, dopiero po pewnym czasie mogli ocenić jej rezultaty, zorientować się w rzeczywistym przebiegu starcia.

Obecnie rysuje się radykalna zmiana w tym względzie. Informatyzacja i automatyzacja systemów rozpoznania, dowodzenia i łączności przybliża w sensie czasowym dowódców do swych wojsk, niejako neutralizuje konsekwencje bezwładności czynnika masy w wymiarze strategicznym i operacyjnym [9].

Współcześnie prowadzone regularne wojny mają charakter zmagań powietrzno-lądowych. Należy przypuszczać, że w niedalekiej przyszłości podobny charakter będą miały działania bojowe w wymiarze taktycznym. Podstawę do takich przewidywań stanowi prawdopodobny kierunek rozwoju środków walki i wiążących się z tym zmian w strukturach organizacyjnych sił zbrojnych, a zwłaszcza przekształcanie się tradycyjnych wojsk lądowych w powietrzno-lądowe.

W najbliższym czasie z pewnością nadal istotne znaczenie mieć będzie doskonalenie broni konwencjonalnej. Dalsze osiągnięcia w tej dziedzinie prowadzić będą do coraz wyraźniejszego zacierania się różnicy między skutecznością broni konwencjonalnej i jądrowej. Będzie to głównie następstwem radykalnego zwiększenia celności i zasięgu środków rażenia oraz rozwoju jakościowo nowej broni, jaką jest broń precyzyjna[10]. Upowszechnienie tej broni, zapewniającej skuteczne rażenie różnorodnych celów na całej głębokości ugrupowania przeciwnika, będzie bez wątpienia jednym z najistotniejszych czynników przeobrażających zasady i sposoby prowadzenia działań zbrojnych.

Kolejnym środkiem walki, którego rozwój w nadchodzących dziesięcioleciach będzie decydował o obliczu pola walki wojsk lądowych jest śmigłowiec. Już obecne uzbrojenie śmigłowców w różnorodne systemy broni rakietowej, artyleryjskiej i strzeleckiej pozwala im razić skutecznie wybrane cele i wykonywać wiele różnorodnych zadań bojowych. Przewidywane wyposażenie w coraz doskonalsze oprzyrządowanie elektroniczne przekształci śmigłowiec w środek zdolny do działań w każdych warunkach atmosferycznych. Można przewidzieć, że obok czołgów i bojowych wozów piechoty, śmigłowiec będzie stopniowo trzecim podstawowym środkiem walki o charakterze ogólnowojskowym. W bogatych krajach może całkowicie wyprzeć czołgi oraz bojowe wozy piechoty.

---

[9] N.Schwartzkopf, Nie trzeba bohatera, Ryton, Warszawa 1993.
[10] W.Świątnicki, Z.Świątnicki, Bronie inteligentne, Warszawa 1992.

Ważną rolę w zwiększeniu potencjału bojowego wojsk odgrywa również rozwój środków informacji. W chwili obecnej elektronizacja i komputeryzacja wojsk obejmuje wszystkie szczeble struktury organizacyjnej. Prowadzić to będzie do stopniowej automatyzacji wielu procesów walki zbrojnej, zwłaszcza w sferach rozpoznania, dowodzenia, łączności i walki radioelektronicznej.

S.Koziej[11] przewiduje, że w najbliższych latach będzie kontynuowana rozbudowa lotnictwa wojsk lądowych na szczeblach taktycznych, w wyniku czego duże zmechanizowane i pancerne związki taktyczne mieć będą własne silne formacje śmigłowców. Najprawdopodobniej w siłach zbrojnych liczących się państw utworzone zostaną na szczeblach operacyjnych związki taktyczne i oddziały powietrznoszturmowe. W wielu armiach, tego rodzaju oddziały włączone zostaną w struktury organizacyjne ogólnowojskowych związków taktycznych. Dywizje ogólnowojskowe dysponować będą oddziałami śmigłowców: szturmowych, desantowo-szturmowych, rozpoznawczych, walki radioelektronicznej i wsparcia logistycznego. Ukształtowanie się mieszanych związków taktycznych spowoduje, że wojska lądowe stawać się będą wojskami powietrzno - lądowymi. Na początku dwudziestego pierwszego wieku w siłach zbrojnych najprawdopodobniej istnieć będą trzy podstawowe rodzaje formacji ogólnowojskowych:

- zmechanizowano-pancerne;
- śmigłowcowo-pancerne;
- powietrzno-zmechanizowane.

Kształtowanie się praktyki powietrzno-lądowych działań bojowych według Z.Ścibiorka[12] sprawi, że zacierać się będą granice między obroną a natarciem. Przeplatanie się działań defensywnych z ofensywnymi będzie najprawdopodobniej wyjątkowo częstym i powszechnym zjawiskiem. Często te dwa podstawowe rodzaje walki będą przybierać formę boju spotkaniowego, prowadzonego zarówno na ziemi, jak i w powietrzu. Większa siła, precyzja i zasięg środków walki spotęguje możliwości rażenia. Typowe będą częste zmiany sytuacji, powodowane gwałtownym przewartościowaniem lokalnego stosunku sił w wyniku strat lub dużej mobilności wojsk. Efektywność środków walki wymusi znaczne rozśrodkowanie wojsk. Wzrost możliwości jednoczesnego oddziaływania na całą

---

[11] S.Koziej, op. cit., s. 227.
[12] Z.Ścibiorek, Rozważania o obronie, Bellona, Warszawa 1993, s.136.

głębokość ugrupowania przeciwnika oraz prowadzenia różnorodnych działań w głębi i na tyłach jego ugrupowania doprowadzi prawdopodobnie do przejścia od dotychczasowej koncepcji uderzania na przeciwnika z zewnątrz (przełamanie, rozcinanie, okrążenie), do koncepcji polegającej na rozsadzaniu jego ugrupowania od wewnątrz (przenikanie, rajdy, dywersja). W tej sytuacji decydującego znaczenia nabiera ruch, zwłaszcza w powietrzu. Wojska będą musiały o wiele częściej niż obecnie zmieniać rejony swego pobytu oraz stosować coraz doskonalsze sposoby maskowania, aby zmniejszyć skuteczność rażenia środków ogniowych przeciwnika. Wyraźnie wzrośnie wartość informacji. Walka radioelektroniczna przeistoczy się z rodzaju zabezpieczenia działań bojowych w czynniki bezpośredniego rażenia informacyjnego.

Uwzględniając podstawowe właściwości przyszłego pola walki S.Koziej[13] w każdym cyklu starcia z przeciwnikiem wyodrębnia cztery główne fazy:

- fazę informacyjną;
- fazę rażeniową;
- fazę manewrowo-uderzeniową;
- fazę odtworzeniowo-przygotowawczą.

Taki charakter działań zbrojnych oznacza pewne przewartościowania w treściach zasad sztuki wojennej. Na powietrzno-lądowym polu walki wzrośnie znaczenie inicjatywy i ciągłości dowodzenia. Głównym problemem współdziałania stanie się zgranie środków naziemnych z powietrznymi. Manewr powietrzny będzie przesądzał o możliwości skutecznego ześrodkowania sił i środków do wykonania głównych zadań. Wykorzystanie wymiaru powietrznego w różnych rodzajach zabezpieczenia działań przyczyni się do zwiększenia ich skuteczności. Sprawne dowodzenie oraz wszechstronne uwzględnienie i wykorzystanie czynnika moralnego oraz psychologicznego będą wciąż najbardziej podstawowymi warunkami powodzenia na przyszłym polu walki. Specyfika współczesnych działań może spowodować ogromne trudności w realizacji współdziałania lotnictwa z wojskami lądowymi (powietrzno - lądowymi). Duża dynamika działań wojsk lądowych powiększy strefę taktyczną i może zmusić lotnictwo do przeniesienia coraz większego zakresu działań w głąb ugrupowania przeciwnika.

---

[13] Koziej, op. cit., s.214.

Działania lotnictwa będą prowadzone często w nocy w trudnych warunkach atmosferycznych, w sytuacji obustronnego obezwładnienia radioelektronicznego. Wyposażenie samolotu w precyzyjne środki rażenia spowoduje rozdrobnienie ugrupowań bojowych i umożliwi selektywne niszczenie większej liczby obiektów w całej strefie działań bojowych. Najczęściej będą to działania w pierwszym zajściu bezpośrednio z trasy, bez wchodzenia w strefę ognia OPL obiektu. Narażenie lotnictwa na uderzenia przeciwnika spowoduje prawdopodobnie konieczność dużego rozśrodkowania sił powietrznych i stosowania częstych manewrów lotniskowych. Duża dynamika działań i wysoka manewrowość obiektów sprawi, że lotnictwo większość zadań będzie wykonywało na obiekty wykrywane i wskazywane doraźnie.

Do głównych zadań realizowanych przez Wojska Lotnicze i Obrony Powietrznej E.Zabłocki[14] zalicza: obronę powietrzną, rozumianą szerzej jako walkę o przewagę w powietrzu oraz wsparcie lotnicze wojsk. Ponadto, w skali sił zbrojnych i państwa: ostrzeganie i powiadamianie o zagrożeniu i uderzeniach z powietrza -wojsk oraz władz wojskowych i cywilnych; organizację i nadzór ruchu lotniczego, a także ratownictwo lotnicze.

Zgodnie z poglądami W.Michalaka[15] w toku prowadzenia powietrznej operacji obronnej celowo jest dążyć, by uderzenia Korpusu Lotniczego miały charakter uprzedzający działania lotnictwa i rakiet przeciwnika. Natomiast zwalczanie lotnictwa przeciwnika na lotniskach, czyli w sytuacji, gdy nie zdąży ono odtworzyć gotowości bojowej do kolejnych wylotów jest najbardziej pożądane. Należy dążyć do tego, by obrona, nawet w warunkach znacznej przewagi przeciwnika, była manewrowa i aktywna oraz posiadała silne zwroty zaczepne w postaci kontrataków.

Uwzględniając aktualny stan gospodarki naszego państwa oraz jego możliwości obronne, nie możemy wykluczyć wariantu prowadzenia wojny, w której przeciwnik dysponując arsenałem różnych rodzajów broni uderzających z powietrza, może zapoczątkować i w konsekwencji prowadzić jedynie wojnę powietrzną. Wojskom lądowym wyznaczyć zrealizowanie końcowego celu operacji czyli zajęcie terenu gdy kraj straci możliwości prowadzenia

---

[14] E.Zabłocki, Wojska Lotnicze i Obrony Powietrznej w systemie obronnym państwa, PWLiOP, 2/1993, s.12.

[15] W. Michalak, Korpus Lotniczy w powietrznej operacji obronnej (cz.2), PWLiOP, 9/1993, s.14.

regularnej wojny. W takiej sytuacji nie pozostanie nam nic innego jak przejście do działań nieregularnych, a nawet partyzanckich i oczekiwanie na ewentualną pomoc z zewnątrz.

Po dokładnym rozważeniu odbywających się w ostatnich latach konfliktów zbrojnych dochodzimy do wniosku, że hipotetyczne pole walki jest bardzo trudne do przewidzenia, doświadczenia z wojen, które już się odbyły są mało przydatne w wojnach, które dopiero mogą się odbyć. Gwałtowny rozwój techniki powoduje równie szybkie zmiany w uzbrojeniu bogatych państw, zmiany te mają decydujący wpływ na strategię, sztukę operacyjną i taktykę.

Z przeprowadzonej analizy współczesnego pola walki wynika, że stawia ono bardzo wysokie wymagania w stosunku do pilota wojskowego. Wymagania te będą w dużym stopniu uzależnione od rodzaju lotnictwa, rodzaju wykonywanych zadań oraz warunków w jakich te zadania będą wykonywane. Każdy pilot wojskowy bez względu na rodzaj lotnictwa, w którym służy powinien umieć po mistrzowsku wykorzystywać możliwości powierzonego mu samolotu czy też śmigłowca. Precyzyjnie wykonywać postawione zadania w każdych warunkach atmosferycznych oraz w czasie obustronnego obezwładnienia radioelektronicznego. Ponadto, powinien równie dobrze radzić sobie w czasie walki na ziemi. Może przecież zostać zestrzelony lub zmuszony do wylądowania w terenie zajętym przez przeciwnika, ewentualnie uczestniczyć w obronie lotniska [bazy lotniczej].

Wykonanie na wysokim poziomie postawionych przed pilotem zadań w znacznym stopniu ułatwia dobre przygotowanie zawodowe, a więc opanowanie wymaganej wiedzy teoretycznej oraz staranne wyszkolenie lotnicze. Oprócz czynników obiektywnych wpływających na poziom wykonywanego zadania również duże znaczenie mają czynniki subiektywne, takie jak morale i odporność psychiczna.[16] Czynniki te mają bezpośredni związek z dyscypliną oraz precyzją wykonywanego zadania. Obok jakości uzbrojenia oraz nowoczesnego sprzętu technicznego spełniają rolę szczególną w utrzymaniu zwartości i gotowości bojowej wojsk. Potwierdzają to zwłaszcza działania wojenne prowadzone na Bliskim Wschodzie, głównie ostatnie doświadczenia z Zatoki Perskiej i operacji „Pustynna Burza". Na ich podstawie widać bowiem, że każda z walczących stron starała się uodpornić własnych żołnierzy pod względem moralno bojowym i psychicznym.

---

[16] J.Kunikowski, op. cit., s.29.

„Do przeżycia potrzebne są określone umiejętności, jednak same umiejętności nie uratują nikogo. Potrzebne jest także odpowiednie nastawienie psychiczne, pragnienie przeżycia za wszelką cenę".[17] W sytuacjach walki nie ma nic równie ważnego jak wola przeżycia. Jest sprawą powszechnie znaną, że umysł może się poddać zanim podda się ciało. Natomiast determinacja, aby przeżyć, aby ratować własną rodzinę, własny kraj, może zapewnić każdemu niezwykle mocny impuls w sytuacjach nadzwyczajnych, ocenianych jako sytuacje krytyczne bez wyjścia.

Możliwości bojowe współczesnego samolotu wojskowego wynikają między innymi z szybkich i optymalnych decyzji pilota, wypracowanych w oparciu o informacje odbierane, przetwarzane i analizowane przez urządzenia pokładowe. Informacje, które odbiera pilot, zgrupowane na zintegrowanych wskaźnikach, ułatwiają mu nie tylko wykonywanie zadań bojowych, ale wprowadzone do komputerowego systemu sterowania automatycznego, często praktycznie zastępują pilota. Systemy te mogą sterować nawigacją samolotu od momentu startu do momentu lądowania, niszczyć obiekty według opracowanego programu, kierować walką radioelektroniczną, prowadzić diagnostykę pracy urządzeń, zastępować napędy mechaniczne i hydrauliczne w samolocie elektrycznymi zwielokrotnionymi dla niezawodności działania.

Urządzenia i systemy elektroniczne są obecnie tak samo ważne, jak osiągi aerodynamiczne i uzbrojenie samolotu. Bogate wyposażenie elektroniczne samolotu rozszerza skalę zadań i dopuszczalnych warunków atmosferycznych lotu. Zastosowanie „sztucznej inteligencji" w samolocie uwalnia przeciążonego pilota od wykonywania powtarzających się czasochłonnych czynności w kabinie i pozwala mu skoncentrować się na najważniejszych zadaniach. I choć „pierwszym po Bogu" jak twierdzi J.Gotowała[18], najważniejszym ogniwem samolotu w dalszym ciągu pozostaje człowiek - jego rola coraz częściej ulega powolnemu ograniczeniu, bowiem współczesny samolot „może" już znacznie więcej niż pilot. Pamięć jego komputerów jest pojemniejsza, a „intelekt" -znacznie bardziej perfekcyjny niż ludzki.

Z przedstawionych rozważań wynika, że współczesny pilot -to operator złożonych systemów pokładowych, jednak umiejętność ręcznego pilotowania samolotu (śmigłowca) jest mu nadal potrzebna w kluczowych momentach (walki) lotu. Ponieważ „ręczne" sterowanie

---

[17] P.Darman, Podręcznik survivalu, Pelta, Warszawa 1995, s.3.

[18] J.Gotowała, Lotnictwo to wciąż filar każdych sił zbrojnych, PWLiOP, 1/1995, s.5.

znacznie absorbuje uwagę nie może być stosowane w czasie całego lotu. W przypadku samolotu jednomiejscowego występuje alternatywa: albo ręcznie pilotuje, albo obsługuje systemy pokładowe[19]. Jednoczesne wykonywanie tych czynności jest związane z ryzykiem popełnienia błędu. Z psychologicznego punktu widzenia są znaczne ograniczenia skupienia uwagi przez cały czas lotu. Pełne skupienie uwagi pilot powinien zarezerwować na najważniejsze etapy lotu: start, przelot nad rubieżą styczności bojowej wojsk, pokonanie OPL celu, wykonanie ataku oraz wybrane fragmenty lotu i lądowanie.

Każdy pilot powinien doskonale znać system pokładowy samolotu, musi być również sprawnym użytkownikiem mikrokomputera pokładowego. Niedokładne przygotowanie się do obsługi dowolnego systemu powoduje niepewność oraz zdenerwowanie, przyczynia się do powstania deficytu czasu - stanowi przesłankę do popełnienia błędu. Pilot współczesnego samolotu (śmigłowca) musi zmagać się nie tylko z własnymi słabościami i niedoskonałościami, musi być również przygotowany na zaskakujące sytuacje, które może mu stworzyć współczesne pole walki. Wykonywanie zawodu pilota wojskowego wymaga stałej gotowości psychofizycznej do wypełnienia nakazanych zadań. Jakość wykonania tych zadań zależy nie tylko od umiejętności pilotażowych, ale również od wysokiej sprawności mechanizmów fizjologicznych ustroju oraz dobrej tolerancji psychofizycznych czynników lotu. Współczesne pole walki wymaga więc od pilota dobrego zdrowia oraz wysokiej odporności psychofizycznej potrzebnej do pilotowania samolotu lub śmigłowca.

Do czynników, które tworzą określoną specyfikę pracy pilota B.Galoch zalicza[20]:

- ciasną kabinę pilota wyposażoną w ogromną ilość przełączników, lampek sygnalizacyjnych i zintegrowanych przyrządów;
- hermetyczno - kompensacyjny ubiór i skrępowanie ruchów pilota;
- pracę w „trzecim wymiarze" jakim jest przestrzeń powietrzna, związaną ze stałym niebezpieczeństwem, podejmowaniem ryzyka oraz koniecznością przewidywania biegu zdarzeń;
- loty w różnych warunkach atmosferycznych oraz w warunkach zakłóceń radioelektronicznych;

---

[19] W.Korczyński, Profesjonalnie - znaczy bezpiecznie, PWLiOP, 1/1993, s.74.
[20] B. Galoch, Pilot wojskowy to romantyzm latania czy ciężka praca?, Biuletyn WOSL, 1(52), s.40.

– szybką zmianę wysokości i ciśnienia atmosferycznego, słabą wentylację i tendencje do przegrzewania organizmu, wibrację, hałas, bardzo duże zmiany temperatury otoczenia, duże przeciążenie i stałe pochylenie tułowia.

Wymienione podstawowe zjawiska z jakimi w powietrzu styka się pilot powodują, że znajduje się on często na granicy wytrzymałości psychicznej i fizjologicznej, a więc w strefie dyskomfortu[21]. Świadomość olbrzymiej siły rażenia jaką dysponuje przy jednoczesnym zagrożeniu życia stanowi dodatkowe obciążenie psychiczne. Pilot samolotu przeważnie wykonuje zadania w samotności, często przy zakłóceniach systemu naprowadzania i łączności, natomiast pilot śmigłowca najczęściej będzie działał w ugrupowaniu bojowym wojsk lądowych, a więc w stałym kontakcie z pododdziałami tych wojsk. Obszerniejsza kabina oraz stały kontakt z ludźmi znacznie podnoszą komfort psychiczny. Posiadanie desantu na pokładzie oraz możliwość wylądowania prawie w każdym miejscu znacznie zwiększa pewność siebie. Pomimo tego, że wykonywanie zadań zarówno przez pilota samolotu, jak i pilota śmigłowca odbywa się w trzecim wymiarze jakim jest przestrzeń powietrzna, to jednak pilot śmigłowca w czasie wykonywania zadania jest mniej obciążony psychicznie (posiada znacznie większy komfort psychiczny). Zasadnicza różnica w zakresie wymagań w stosunku do pilota śmigłowca oraz pilota samolotu to przede wszystkim wymagania zdrowotne (w stosunku do pilota samolotu odrzutowego wymagania te są znacznie wyższe). Pilot śmigłowca powinien być lepiej przygotowany w zakresie prowadzenia walki ogólnowojskowej, posiadana wiedza powinna mu umożliwić zrozumienie istoty tej walki oraz skuteczne jej prowadzenie w razie potrzeby.

Na podstawie przeprowadzonych badań ustalono następujące wymagania współczesnego pola walki w stosunku do pilota wojskowego:

– posiadanie umiętności specjalistycznych umożliwiających optymalne wykorzystanie powierzonego sprzętu w każdych warunkach atmosferycznych oraz w warunkach zakłóceń radioelektronicznych;
– posiadanie wysokiej sprawności oraz odporności psychofizycznej umożliwiającej podejmowanie właściwych decyzji w każdych warunkach;

---

[21] Szczegółowo omówiono ten problem w Biuletynie Informacyjnym DWL nr 1/1986, s. 88-89.

- posiadanie wiedzy ogólnowojskowej pozwalającej prawidłowo ocenić sytuację, określić położenie wojsk własnych i przeciwnika, zrozumieć intencję działań prowadzonych przez wojska lądowe, w razie potrzeby prowadzić celny ogień z broni strzeleckiej;
- posiadanie wysokiego poziomu sprawności w zakresie: szybkości i trafności podejmowania decyzji, szybkości spostrzegania (spostrzegawczości) i orientacji przestrzennej;
- posiadanie umiejętności dowódczych umożliwiających w razie potrzeby przejęcie dowodzenia;
- posiadanie umiejętności z zakresu survivalu umożliwiających przetrwanie w terenie zajętym przez przeciwnika oraz dotarcie do wojsk własnych.

Szczegóły dotyczące poglądów kadry kierowniczej, pilotów, kadry naukowo - dydaktycznej, dydaktycznej oraz dowódczej na temat wymagań współczesnego pola walki w stosunku do pilota wojskowego przedstawiono w tabeli 1.

Lp.	Wymagania współczesnego pola walki w stosunku do pilota wojskowego	Wypowiedzi	
		Ilość	%
1	Posiadanie umiejętności specjalistycznych umożliwiających optymalne wykorzystanie powierzonego sprzętu w każdych warunkach.	104	100
2	Posiadanie wysokiej sprawności fizycznej oraz odporności psychofizycznej umożliwiającej podejmowanie właściwych decyzji w każdych warunkach.	90	86
3	Posiadanie wiedzy ogólnowojskowej pozwalającej prawidłowo ocenić sytuację, określić położenie wojsk własnych i przeciwnika, zrozumieć intencję działań prowadzonych przez wojska lądowe, w razie potrzeby prowadzić celny ogień z broni strzeleckiej.	50	48
4	Posiadanie wysokiego poziomu sprawności w zakresie: szybkości i trafności podejmowania decyzji, szybkości spostrzegania (spostrzegawczości), orientacji przestrzennej.	101	97
5	Posiadanie umiejętności dowódczych, aby w razie potrzeby przejąć dowodzenie.	46	44
6	Posiadanie umiejętności z zakresu survivalu, aby w razie potrzeby przetrwać w terenie zajętym przez przeciwnika i dotrzeć do wojsk własnych.	87	84
7	Posiadanie wysokiego poziomu inteligencji.	88	85
8	Posiadanie zdolności szybkiego oraz dokładnego spostrzegania i zapamiętywania.	76	73
9	Posiadanie dobrze rozwiniętej pamięci wzrokowej i słuchowej, podzielności uwagi oraz zdolności do logicznego myślenia.	96	92
10	Inne.	6	5,8

Tabela 1. Poglądy kadry kierowniczej, pilotów, kadry naukowo - dydaktycznej , dydaktycznej i dowódczej na temat wymagań współczesnego pola walki w stosunku do pilota wojskowego.

Dane z badań przedstawione w rubryce „inne" to pojedyncze wypowiedzi nie dające się kategoryzować pośród gotowych odpowiedzi (3 respondentów uważa, że współczesne pole walki wymaga od pilota znajomości języków obcych, jeden, że umiejętności współdziałania, a dwóch, że wiedzy psychologicznej).

Respondenci o krótszym stażu pracy (kategoryzowani w grupach do 5 lat i od 5 do 10lat) stawiają pilotowi wojskowemu niższe wymagania, uważają, że są mu zbędne umiejętności dowódcze oraz wiedza ogólnowojskowa. Kadra o dłuższym stażu pracy (bez względu na specjalność wojskową oraz zajmowane stanowisko służbowe) określa dokład-

niej wymagania współczesnego pola walki w stosunku do pilota wojskowego. Wymienieni respondenci potrafią również wykazać pewne różnice w zakresie wymagań współczesnego pola walki w stosunku do pilota samolotu i śmigłowca, czy też w stosunku do pilota i innych oficerów. Na pytania „Jakie występują różnice w zakresie wymagań współczesnego pola walki w stosunku do pilota samolotu i pilota śmigłowca?" oraz „Jakie występują różnice w zakresie wymagań współczesnego pola walki w stosunku do pilota wojskowego i innych oficerów?" większość respondentów odpowiada, że takie różnice występują, (69% badanych widzi różnice pomiędzy pilotem samolotu i pilotem śmigłowca i aż 86% pomiędzy pilotem wojskowym a innymi oficerami), jednak tylko oficerowie o dużym doświadczeniu potrafią te różnice wykazać. Zdaniem respondentów zasadnicze różnice w zakresie wymagań współczesnego pola walki w stosunku do pilota samolotu i pilota śmigłowca oraz innych oficerów to głównie wymagania natury zdrowotnej (pilot samolotu powinien się wyróżniać najlepszym zdrowiem) oraz sprawności i odporności psychofizycznej (pod tym względem pilot samolotu powinien się również wykazać najwyższą sprawnością). Pozostałe różnice, to różnice wynikające z potrzeby posiadania określonej wiedzy. W zależności od tego, jakie obowiązki służbowe wykonują poszczególni oficerowie, powinni być do wypełniania tych obowiązków właściwie przygotowani, a więc posiadać określony, wymagany dla danej specjalności zasób wiedzy.

Z przeprowadzonych badań wynika, że zarówno pilot samolotu, jak i pilot śmigłowca powinien się charakteryzować wysokim poziomem inteligencji, szybkością oraz dokładnością spostrzegania, szybkością oraz dokładnością zapamiętywania. Powinien mieć dobrze rozwiniętą pamięć wzrokową i słuchową oraz podzielność uwagi. Zdolność do logicznego myślenia, zrównoważenie emocjonalne oraz odporność psychofizyczna pomogą mu w szybkim i trafnym podejmowaniu decyzji.

Przyjęta hipoteza, że *„Współczesne pole walki stawia pilotowi wojskowemu bardzo wysokie wymagania. Musi on bowiem doskonale znać taktykę wojsk własnych oraz przeciwnika, możliwości bojowe sprzętu własnego i przeciwnika. Oprócz tego, że musi umieć po mistrzowsku wykonywać zadania w powietrzu, powinien także być przygotowany do prowadzenia walki na ziemi."* okazała się słuszna, jednak niepełna, ponieważ nie uwzględniała cech psychofizycznych, które powinien posiadać pilot wojskowy. Oprócz wymaganej wiedzy, określonych umiejętności i nawyków na współczesnym polu walki bardzo istotna jest

również odporność psychfizyczna i wydolność organizmu, szczególnie w odniesieniu do pilota.

Przygotowanie pilota wojskowego jest procesem długotrwałym. Eksperci twierdzą, że pełne przygotowanie do walki pilot osiąga po 7-8 latach intensywnej wielostronnej edukacji. Oznacza to, że już dzisiaj musimy przewidzieć jakie będzie hipotetyczne pole walki i jakie postawi wymagania w stosunku do pilota wojskowego. Nie możemy bowiem dopuścić do sytuacji, w której pilot jest przygotowywany do wojny, która już się odbyła.

2. Ogólna charakterystyka przygotowania zawodowego pilota wojskowego.

Od pilota wojskowego jako czynnego uczestnika współczesnego pola walki wymaga się odpowiednich predyspozycji psychofizycznych, które stanowią tylko część (aczkolwiek istotną) ogólnego przygotowania do realizacji zadań na polu walki. Zawód pilota wojskowego jest więc zawodem szczególnym, trudnym do porównania z innymi ze względu na miejsce jego wykonywania oraz zakres wiedzy i predyspozycji psychofizycznych potrzebnych do służby w lotnictwie. Pilot wojskowy to oficer wykonujący zadania samodzielnie lub w niewielkim zespole, w różnych warunkach atmosferycznych, o każdej porze doby. Wykonywanie tak odpowiedzialnego zawodu wymaga szerokiego zakresu wiedzy specjalistycznej i ogólnej oraz opartej na rzetelnych podstawach naukowych wiedzy ogólnowojskowej.

Optymalne przygotowanie pilota wojskowego zapewnia funkcjonujący w WSOSP system dydaktyczno - wychowawczy, który jest dynamicznym zbiorem grup społecznych, zasobów materialnych, wiadomości oraz procedur wchodzących ze sobą w różnorodne interakcje, ukierunkowanym na osiągnięcie założonych zmian w wartościach, wiedzy i umiejętnościach.[22]

---

[22] Nie podejmuję się świadomie wyjaśnienia istoty terminu „system" i „system dydaktyczno-wychowawczy", które zostały już wystarczająco opisane zarówno w literaturze z zakresu teorii systemów jak i w literaturze pedagogicznej. I tak np. P.Sienkiewicz w pracy „Inżynieria systemów", systemem nazywa każdy złożony obiekt wyróżniony z badanej rzeczywistości, stanowiący całość tworzoną przez zbiór obiektów elementarnych (elementów) i powiązań (relacji) pomiędzy nimi. (P.Sienkiewicz, Inżynieria systemów, MON, Warszawa 1983, s. 27.). Tałyzina przez system rozumie „pewien wzajemnie powiązany zbiór elementów strukturalnych, spełniających określone funkcje". (N.F.Tałyzina, O teorii nauczania programowanego, „Dydaktyka Szkoły Wyższej" 1969, nr 4, s. 6.). Według Zaborowskiego „system dydaktyczny jest to całokształt wielu ściśle ze sobą sprzężonych elementów o różnych funkcjach prakseologicznych z dziedziny nauczania, jego celów i zadań, treści, metod, zasad, środków i organizacji". (J.Zaborowski, Nauczanie początkowe w systemie dydaktycznym szkoły ogólnokształcącej, „Życie Szkoły", 1970, nr 6, s.2.). Dla Fleminga system dydaktyczny jest „złożoną, kompleksową i dynamiczną całością obejmującą w powiązaniu funkcjonalnym, strukturalnym i hierarchicznym: 1) osoby: nauczycieli i uczniów, 2) procesy: nauczania i uczenia się, 3) współczynniki: cele, treści, środki, bazę materialną". (E.Fleming, Unowocześnienie systemu dydaktycznego, Warszawa 1974, s. 59.). Lech wyraża pogląd, że nowoczesny i idealny system dydaktyczny jest „systemem udostępniania uczniom wiedzy oraz kształtowania ich myślenia i postępowania przez łączenie teorii z praktyką i przez racjonalną organizację ich pracy". (K.Lech, Nauczanie wychowujące, Warszawa 1967.). Według Kupisiewicza system dydaktyczny to „całokształt zasad organizacyjnych oraz treści, metody i środki nauczania-uczenia się, tworzące wspólną wewnętrznie strukturę i podporządkowane realizacji społecznie akceptowanych celów kształcenia". (Cz..Kupisiewicz, Podstawy dydaktyki ogólnej, Warszawa 1978, s.35.). Zdaniem

Elementami osobowymi (podmiotowymi) tego systemu są: nauczyciele akademiccy, dowódcy i studenci wojskowi. Elementami rzeczowymi (przedmiotowymi) są: cele i treści wraz z zasadami i metodami ich osiągania i przekazu, środki dydaktyczne oraz formy organizacyjne procesu kształcenia. Wymienione elementy oraz relacje i sprzężenia, jakie zachodzą między nimi tworzą jego strukturę. W strukturze systemu dydaktycznego WSOSP dąży się do zapewnienia właściwych relacji między jego elementami. Sformułowane cele kształcenia słuchaczy stanowią w pierwszej kolejności podstawę doboru treści programowych, a następnie form, metod, zasad i środków nauczania. O charakterze procesu kształcenia decydują relacje interpersonalne zachodzące w układzie nauczyciel akademicki - student wojskowy - dowódca. Dlatego też za jeden z najważniejszych elementów systemu dydaktyczno - wychowawczego uważa się kadrę dydaktyczno - naukową i dowódczą, która dzięki bogatemu zasobowi wiedzy i umiejętności merytoryczno - metodycznych oraz szczególnym predyspozycjom stara się zagwarantować osiągnięcie założonych celów kształcenia.

Powołanie na pierwszy rok studiów, do służby wojskowej pełnionej w charakterze kandydatów na żołnierzy zawodowych (pilotów wojskowych), odbywa się w drugiej połowie sierpnia. Okres od powołania do inauguracji roku akademickiego (około 6 tygodni) przeznacza się na podstawowe szkolenie wojskowe, mające charakter kształcenia przygotowawczego. Treścią programu podstawowego szkolenia wojskowego jest opanowanie niezbędnej wiedzy, umiejętności i nawyków z zakresu wdrażania nowo wcielonych żołnierzy do służby wojskowej i opanowanie przez nich podstawowych czynności żołnierskich. Program obejmuje zajęcia o dużej intensywności, wymagające od kandydatów pełnego zaangażowania fizycznego i odporności psychicznej. Okres ten jest również kolejną weryfikacją kandydatów na pilotów wojskowych (szczegóły dotyczące wojskowego szkolenia podstawowego zostaną przedstawione w kolejnych podrozdziałach).

Przyjęcie w poczet podchorążych WSOSP następuje na podstawie rozkazu personalnego, z dniem immatrykulacji i złożenia ślubowania. Uroczysta immatrykulacja i przysięga wojskowa nowo wcielonych kandydatów na żołnierzy zawodowych organizowana jest bezpo-

---

W.Okonia system dydaktyczno - wychowawczy to „zespół elementów obejmujących cele i treści kształcenia i wychowania, nauczycieli, uczniów i środowisko dydaktyczno - wychowawcze jak również swoiste związki i zależności między tymi elementami...". (W.Okoń, Słownik pedagogiczny, PWN, Warszawa 1981, s. 294 .). Dla potrzeb tej pracy przedstawione pojęcia są adekwatne i nie ma konieczności (potrzeby), ani ich szerszego omawiania, ani poszukiwania innych określeń dla tych terminów.

średnio po zakończeniu szkolenia podstawowego, w terminie określonym przez Komendanta szkoły. Przed rozpoczęciem pierwszego roku studiów, podchorążowie zapoznawani są z organizacją studiów oraz obowiązującymi regulaminami i przepisami. Rok akademicki rozpoczyna się nie później niż pierwszego lub drugiego października i trwa nie dłużej niż do końca września następnego roku kalendarzowego.

Do 1994 roku szkoła nosiła nazwę Wyższa Oficerska Szkoła Lotnicza (WOSL), nauka trwała cztery i pół roku. Studia odbywały się systemem przemiennym, to znaczy na przemian szkolenie teoretyczne z praktycznym. W semestrach pierwszym, trzecim, piątym i siódmym realizowano kształcenie teoretyczne, natomiast semestry: drugi, czwarty, szósty i ósmy były semestrami szkolenia praktycznego. Zajęcia teoretyczne odbywały się w Oddziale Szkolenia w Dęblinie, szkolenie praktyczne w lotniczych pułkach szkolnych: Radom, Tomaszów Mazowiecki, Dęblin i Biała Podlaska. Studia kończyły się egzaminem dyplomowym i uroczystą promocją, która odbywała się na początku grudnia lub pod koniec listopada. Podchorążowie odbywający studia na kierunku pilotażu nie pisali prac dyplomowych.

W 1994 roku zmieniono nazwę szkoły na Wyższą Szkołę Oficerską Sił Powietrznych (WSOSP) oraz skrócono czas nauki o sześć miesięcy. Konsekwencją skrócenia czasu trwania studiów są zmiany w programach kształcenia. Zmiany te polegają na zmniejszeniu ilości godzin z poszczególnych przedmiotów oraz zrezygnowaniu ze szkolenia praktycznego w drugim i ósmym semestrze. Ponieważ zmian w programach kształcenia dokonano w trakcie roku akademickiego, jednocześnie w programach kształcenia wszystkich roczników, praktycznie każdy rocznik realizuje nieco inny program kształcenia. W roku akademickim 1995/96 weszły nowe programy kształcenia, które obowiązują pierwszy rok studiów.

Do badań, jako programy wiodące, przyjęto programy obowiązujące na wszystkich rocznikach w roku akademickim 1994/95. Zgodnie z tymi programami studia w WSOSP trwają cztery lata (8 semestrów). Rok akademicki dzieli się na dwa semestry: zimowy i letni. Semestr zimowy trwa od pierwszego października do końca marca następnego roku kalendarzowego, semestr letni od początku marca do końca września (mogą nastąpić pewne przesunięcia spowodowane zakłóceniami w szkoleniu praktycznym). Każdy semestr kończy się sesją egzaminacyjną, semestry w których odbywa się szkolenie praktyczne kończą się egzaminem z techniki pilotowania samolotu lub śmigłowca.

Obowiązujący program kształcenia składa się z części teoretycznej i praktycznej. Podział czasu na kształcenie teoretyczne i praktyczne szkolenie lotnicze przedstawia wykres 1.

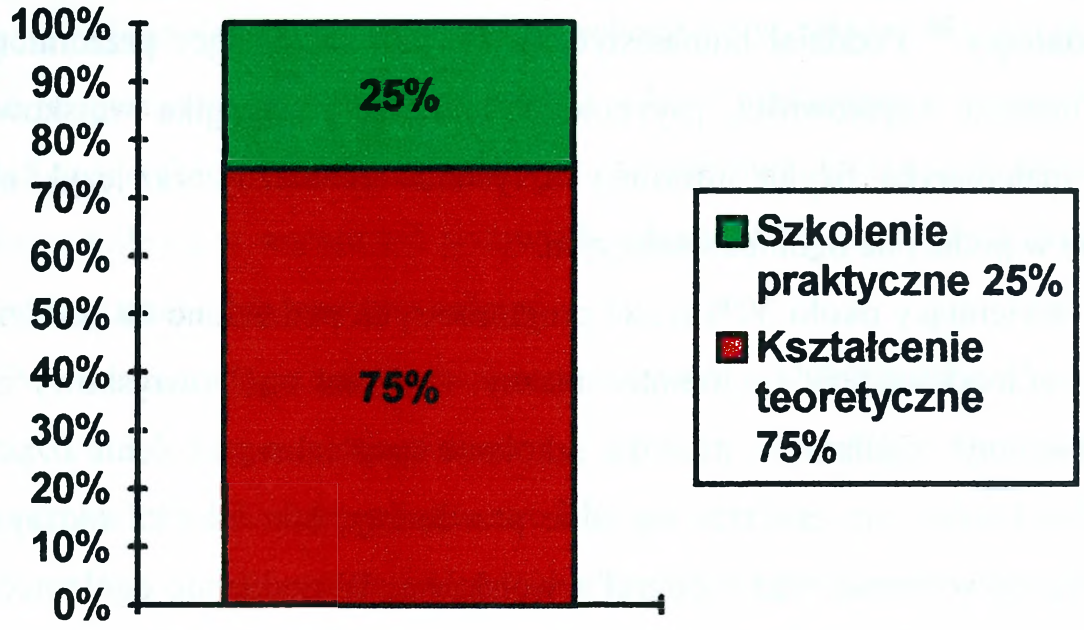

Wykres1.Podział czasu studiów na kształcenie teoretyczne w Oddziale Kształcenia oraz praktyczne szkolenie lotnicze.

Część teoretyczna programu kształcenia, obejmująca około 75% czasu przeznaczonego na studia w Wyższej Szkole Oficerskiej Sił Powietrznych (bez szkolenia praktycznego, około 25% czasu) została podzielona na trzy działy: ogólny, kierunkowy i specjalistyczny. Procentowy podział kształcenia teoretycznego na poszczególne działy przedstawia wykres2.

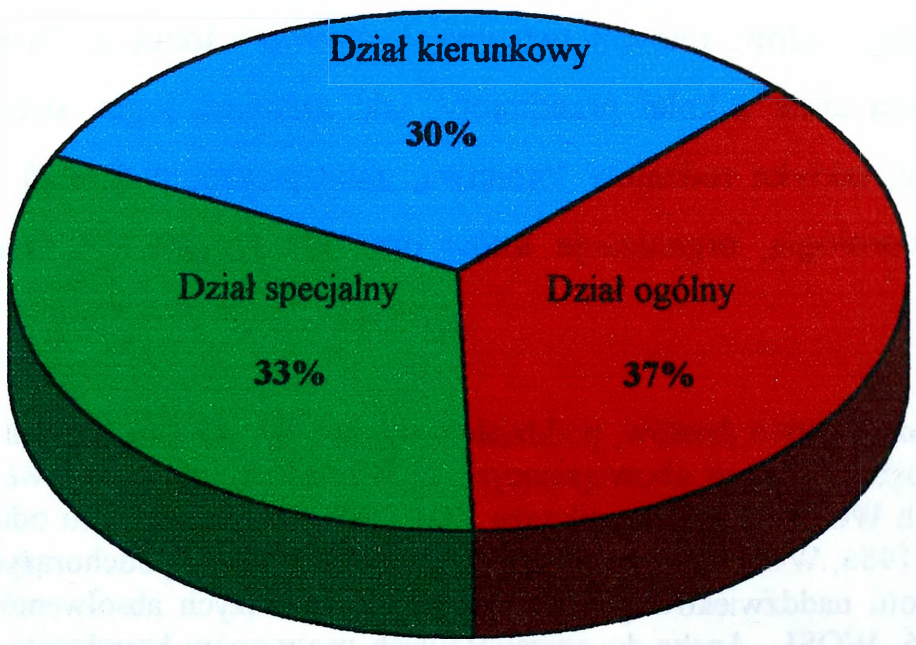

Wykres 2.Podział czasu przewidzianego na kształcenie teoretyczne.

W ramach działu ogólnego wykorzystuje się około 37% czasu przewidzianego na kształcenie teoretyczne w Oddziale Kształcenia. Dział ten podzielono na poddziały: humanistyczny i ogólnokształcący.[23] Poddział humanistyczny zawiera następujące przedmioty: filozofia, ekonomia, historia wojskowości, psychologia lotnicza, pedagogika wojskowa. Przedmioty takie, jak: matematyka, fizyka, informatyka, rysunek techniczny oraz języki obce zostały umieszczone w poddziale ogólnokształcącym.

Dział kierunkowy zawierający około 30% treści programowych podzielono na poddziały: ogólnowojskowy, ogólnodowódczy i ogólnotechniczny. Poddział ogólnowojskowy zawiera następujące przedmioty: regulaminy, musztra, szkolenie strzeleckie, szkolenie fizyczne. W poddziale ogólnodowódczym znalazły się takie przedmioty, jak: taktyka rodzajów wojsk, teoria i praktyka dowodzenia oraz topografia wojskowa. W poddziale ogólnotechnicznym umieszczono natomiast: mechanikę techniczną, elektronikę, podstawy rozwiązań konstrukcyjnych płatowców i zespołów napędowych, aerodynamikę i mechanikę lotu.

Ostatnim z omawianych działów jest dział specjalistyczny, bezpośrednio przygotowujący do wykonywania zawodu pilota. Dział ten zawierający około 33% treści programowych podzielono na dwa poddziały: techniczno - wojskowy i taktyczno - specjalny. W ramach poddziału techniczno - wojskowego realizowane są następujące przedmioty: wyposażenie osprzętowo - radiowe i systemy sterowania, budowa i eksploatacja samolotu (śmigłowca) podstawowego, uzbrojenie lotnicze, budowa i eksploatacja samolotu docelowego, naziemne elektroniczne zabezpieczenie lotów, ratownictwo wysokościowo - lotnicze. Poddział taktyczno - specjalny zawiera takie z kolei przedmioty, jak: areonautologia, strzelanie powietrzne, bombardowanie, taktyka rodzajów lotnictwa, zabezpieczenie działań lotnictwa, nawigacja lotnicza, meteorologia, organizacja lotów oraz kondycyjno - sprawnościowe przygotowanie do lotów.

---

[23] Używane w rozprawie nazewnictwo działów, poddziałów itp. przyjęto za określeniami w normatywnych dokumentach dydaktycznych obowiązujących w WSOSP; tj. (Szczegółowe programy kształcenia podchorążych WOSL, kierunek: pilotażu, specjalności: pilot samolotu odrzutowego, pilot śmigłowca, Dęblin 1986, WOSL; Szczegółowy program kształcenia podchorążych WOSL, specjalność: pilot samolotu naddźwiękowego, wariant dla podchorążych absolwentów Liceum Lotniczego, Dęblin 1986, WOSL. Aneks do szczegółowych programów kształcenia podchorążych WOSL, specjalność: pilot samolotu, pilot śmigłowca, Dęblin 1994, WSOSP. Regulamin studiów WSOSP, Dęblin 1994.) Na podstawie przedstawionych dokumentów dokonano również charakterystyki przygotowania zawodowego pilota wojskowego.

W oparciu o obowiązujące plany studiów na każdy rok akademicki opracowuje się „Harmonogram roku akademickiego", który jest podstawowym dokumentem organizacyjno szkoleniowym Wyższej Szkoły Oficerskiej Sił Powietrznych. W harmonogramie uwzględnia się najważniejsze przedsięwzięcia wchodzące w zakres studiów, do których należą: zajęcia programowe wynikające z planów studiów; praktyczne szkolenie w powietrzu w lotniczych jednostkach szkolnych; praktykę programową, której czas trwania określa plan studiów; szkolenie w warunkach polowych; opracowanie pracy dyplomowej; sesje egzaminacyjne; egzaminy dyplomowe i urlopy.

Po przysiędze i immatrykulacji nowo przyjęci podchorążowie, już jako pełnoprawni studenci WSOSP rozpoczynają pierwszy semestr studiów, który trwa od pierwszego października do końca marca następnego roku kalendarzowego.

Szczegółowy wykaz przedmiotów realizowanych w trakcie pierwszego semestru oraz obowiązujących rygorów dydaktycznych przedstawia tabela 2.

Lp.	Przedmiot	Ilość godzin	Forma zaliczenia przedmiotu
1	Matematyka	80	E
2	Fizyka	80	E
3	Regulaminy i musztra	20	Z
4	Wychowanie fizyczne	30	Z
5	Taktyka rodzajów wojsk	30	-
6	Topografia wojskowa	20	Z
7	Szkolenie strzeleckie	40	E
8	Podstawy rozwiązań konstrukcyjnych	50	K
9	Wyposażenie osprzętowo - radiowe	50	K
10	Kondycyjno - sprawnościowe przygotowanie do lotów	20	-
	Razem	420	

Tabela 2. Wykaz przedmiotów realizowanych w trakcie pierwszego semestru oraz obowiązujących rygorów dydaktycznych.

W trakcie pierwszego semestru podchorążowie kierunku studiów pilotaż, o specjalnościach pilot samolotu i pilot śmigłowca realizują jednolity program w wymiarze 420 godzin. Obowiązujące po zrealizowaniu tego programu rygory dydaktyczne to: trzy egzaminy (E), trzy zaliczenia (Z) i dwa kolokwia (K). Opanowanie materiału przewidzianego do realizacji w pierwszym semestrze umożliwia zrozumienie zjawisk i procesów zachodzących w poszczególnych etapach lotu oraz ułatwia przyswajanie wiedzy specjalistycznej zdobywanej w czasie dalszej edukacji. Przedmioty, takie jak: regulaminy, musztra, wychowanie fizyczne, kondycyjno - sprawnościowe przygotowanie do lotów, taktyka rodzajów wojsk, topografia wojskowa oraz szkolenie strzeleckie dają podstawy wiedzy ogólnowojskowej oraz wyrabiają sprawność psychofizyczną.

Warunkiem przejścia na drugi semestr jest pozytywne zaliczenie obowiązujących w pierwszym semestrze rygorów dydaktycznych. W uzasadnionych przypadkach Komendant uczelni może wyznaczyć dodatkowy termin zaległego egzaminu lub zaliczenia oraz zezwolić warunkowo na uczestniczenie w zajęciach przewidzianych do realizacji w trakcie drugiego semestru.

Pierwszy semestr nie uwzględniał żadnych różnic programowych pomiędzy pilotem samolotu i pilotem śmigłowca, jednak od drugiego semestru różnice programowe zaczynają

się coraz bardziej uwidaczniać. Szczegółowe dane dotyczące obciążenia dydaktycznego dla poszczególnych specjalności przedstawiają tabele 3 i 4.

Lp.	Przedmiot	Ilość godzin	Forma zaliczenia przedmiotu
1	Informatyka	50	Z
2	Wychowanie fizyczne	40	Z
3	Elektronika	50	Z
4	Podstawy rozwiązań konstrukcyjnych	36	E
5	Wyposażenie osprzętowo - radiowe	34	E
6	Meteorologia lotnicza	32	Z
7	Organizacja lotów	26	Z
8	Język obcy	110	K
9	Program „ORLIK”	120	E
10	Psychologia lotnicza	40	Z
11	Ekonomia	30	Z
	Razem	568	

Tabela 3. Wykaz przedmiotów nauczania oraz rygorów dydaktycznych obowiązujących w drugim semestrze pilota samolotu.

Z danych przedstawionych w tabeli wynika, że pilot samolotu w trakcie drugiego semestru, który trwa od pierwszego kwietnia do 30 września realizuje 568 godzin lekcyjnych. Obowiązujące rygory dydaktyczne to: trzy egzaminy, siedem zaliczeń oraz jedno kolokwium.

Przedstawiony w tabeli 120 godzinny program „ORLIK” obejmuje następujące przedmioty: budowa i eksploatacja samolotu - 54godz., nawigacja - 16godz., aerodynamika i mechanika lotu - 20godz., naziemne elektroniczne zabezpieczenie lotów-18godz., meteorologia - 8godz., organizacja lotów - 4godz. Zakończeniem programu ”ORLIK” jest wspólny egzamin z wymienionych przedmiotów.

Po przeanalizowaniu przedstawionych w tej tabeli danych, wyraźnie widać, że wprowadza się coraz więcej przedmiotów zawodowych oraz w dalszym ciągu dba się o podnoszenie sprawności fizycznej .

Pilot śmigłowca w trakcie drugiego semestru jest również obciążony 568 godzinami lekcyjnymi. Musi się rozliczyć z dwóch egzaminów, dziesięciu zaliczeń oraz jednego kolokwium. Wykaz przedmiotów oraz rygorów dydaktycznych obowiązujących pilota śmigłow-

ca w drugim semestrze, przedstawiono w tabeli 4.

Lp.	Przedmiot	Ilość godzin	Forma zaliczenia przedmiotu
1	Informatyka	50	Z
2	Wychowanie fizyczne	40	Z
3	Elektronika	50	Z
4	Podstawy rozwiązań konstrukcyjnych	36	E
5	Wyposażenie radiowo - osprzętowe	34	E
6	Meteorologia lotnicza	32	-
7	Organizacja lotów	26	Z
8	Psychologia	40	Z
9	Ekonomia	30	Z
10	Język obcy	180	K
11	Ratownictwo lotnicze	20	Z
12	Kondycyjno - sprawnościowe przygotowanie do lotów	10	Z
13	Topografia wojskowa	20	Z
	Razem	568	

Tabela 4. Wykaz przedmiotów oraz rygorów dydaktycznych obowiązujących pilota śmigłowca w trakcie drugiego semestru.

Dokonując porównania tabel 3 i 4 czyli obciążenia dydaktycznego pilota samolotu i pilota śmigłowca dochodzimy do wniosku, że jest ono podobne. Pilot samolotu realizuje program „ORLIK", natomiast pilot śmigłowca ma zwiększoną ilość zajęć z języka obcego oraz przerabia dodatkowo takie przedmioty, jak: ratownictwo lotnicze, kondycyjno - sprawnościowe przygotowanie do lotów oraz topografia wojskowa.

Program realizowany w trakcie trzeciego semestru jest znacznie zróżnicowany pod względem planowanej ilości godzin oraz treści programowych poszczególnych przedmiotów. Występuje wyraźny podział na specjalności, pilot samolotu i pilot śmigłowca. W tabeli 5 przedstawiono szczegółowy wykaz przedmiotów oraz rygorów dydaktycznych obowiązujących w trzecim semestrze kandydatów na pilotów samolotów.

Lp.	Przedmiot	Ilość godzin	Forma zaliczenia przedmiotu
1	Aerodynamika i mechanika lotu	50	E
2	Budowa samolotu podstawowego	90	E
3	Naziemne elektroniczne zabezpieczenie lotów	40	Z
4	Nawigacja lotnicza	44	E
5	Ratownictwo lotnicze	20	Z
6	Wychowanie fizyczne	30	Z
7	Kondycyjno - sprawnościowe przygotowanie do lotów	20	Z
8	Język obcy	110	K
	Razem	404	

Tabela 5. Wykaz przedmiotów oraz rygorów dydaktycznych obowiązujących w trzecim semestrze podchorążych o specjalności pilot samolotu.

Przedstawiony w tabeli 5 program przewidziany do realizacji w trzecim semestrze dla podchorążych o specjalności pilot samolotu obejmuje ogółem 404 godziny lekcyjne. Zaliczenie semestru jest „przepustką" do wyjazdu na lotnisko szkolne w celu odbycia praktycznego szkolenia w powietrzu. Aby taką „przepustkę" otrzymać należy zdać z wynikiem pozytywnym trzy egzaminy, uzyskać cztery zaliczenia oraz poprawnie napisać kolokwium z języka obcego. Przedmioty realizowane w czasie trzeciego semestru przygotowują do szkolenia praktycznego oraz podnoszą sprawność psychofizyczną, która jest niezbędna do praktycznego szkolenia w powietrzu. Wykaz przedmiotów obowiązujących pilota śmigłowca w trzecim semestrze przedstawia *tabela 6.*

Lp.	Przedmiot	Ilość godzin	Formy zaliczenia przedmiotu
1	Aerodynamika i mechanika lotu	50	E
2	Budowa śmigłowca Mi-2	90	E
3	Naziemne elektroniczne zabezpieczenie lotów	40	Z
4	Nawigacja lotnicza	74	E
5	Wychowanie fizyczne	50	Z
6	Język obcy	300	E
7	Taktyka rodzajów wojsk	80	E
8	Kultura języka	30	Z
9	Historia wojskowości	40	Z
10	Filozofia	40	Z
11	Taktyka rodzajów lotnictwa	50	Z
	Razem	844	

Tabela 6. Wykaz przedmiotów oraz rygorów dydaktycznych obowiązujących pilota śmigłowca w trzecim semestrze.

Program obowiązujący pilota śmigłowca w trzecim semestrze jest znacznie szerszy od programu obowiązującego pilota samolotu. Ogółem obejmuje 844 godzin lekcyjnych. Obowiązujące rygory dydaktyczne w tym semestrze, to pięć egzaminów i sześć zaliczeń. Oprócz przygotowania do praktycznego szkolenia w powietrzu i wyrabiania odporności psychofizycznej duży nacisk kładzie się na naukę języków obcych oraz przedmiotów taktycznych (taktyka rodzajów lotnictwa i taktyka rodzajów wojsk) w programie uwzględnia się również przedmioty humanistyczne takie, jak: historia, kultura języka i filozofia.

Przedstawione w tabelach 5 i 6 liczby odzwierciedlające planowaną ilość godzin w trzecim semestrze budzą pewne wątpliwości. Występuje zbyt duża rozbieżność między czasem przewidzianym na kształcenie teoretyczne pilota śmigłowca (844godz.) a czasem przewidzianym na kształcenie pilota samolotu (404 godz.). Występujące różnice w czasie przewidzianym na kształcenie teoretyczne wynikają stąd, że pilot samolotu rozpoczyna praktyczne szkolenie lotnicze w miesiącu lutym, natomiast pilot śmigłowca w kwietniu. Wydłużenie o dwa miesiące czasu przeznaczonego na kształcenie teoretyczne pilota śmigłowca pozwala w pełni zrealizować tak obszerny program, a tym samym przygotować go do odbycia szkolenia praktycznego w szkolnych jednostkach lotniczych.

Semestr czwarty to okres szkolenia praktycznego w powietrzu zarówno dla podchorążych o specjalności pilot samolotu, jak i pilot śmigłowca.
Przed rozpoczęciem praktycznego szkolenia w powietrzu, w lotniczych jednostkach szkolnych, podchorążowie odbywający studia na kierunku pilotażu o specjalności pilot samolotu, odbywają praktyczne szkolenie na komputerowym symulatorze lotów w Oddziale Kształcenia. Podchorążowie o specjalności pilot śmigłowca takiego szkolenia nie odbywają z powodu braku odpowiedniego symulatora.

Szkolenie praktyczne w jednostkach lotniczych rozpoczyna się naziemnym przygotowaniem do lotów. Przygotowanie takie odbywają piloci samolotu i piloci śmigłowca. W ramach tego przygotowania podchorążowie zdobywają wiedzę z zakresu prawidłowej eksploatacji samolotu lub śmigłowca (w zależności od specjalności) na ziemi i w powietrzu, zapoznają się z programem szkolenia lotniczego oraz warunkami bezpiecznego wykonywania lotów. Po zakończeniu naziemnego przygotowania do lotów podchorążowie zdają egzamin, który jest dopuszczeniem do praktycznego szkolenia w powietrzu.

Głównym celem szkolenia praktycznego jest zdobycie przez podchorążych wiedzy i umiejętności umożliwiających im samodzielne wykonywanie lotów w dziennych zwykłych i dziennych trudnych warunkach atmosferycznych. Podchorążowie o specjalności pilot samolotu odbywają praktyki na samolocie TS-11 „ISKRA", a podchorążowie o specjalności pilot śmigłowca na śmigłowcu Mi-2. W trakcie odbywania praktyk przyszli piloci wojskowi kształtują, wyrabiają oraz utrwalają umiejętności i nawyki prawidłowej eksploatacji samolotu lub śmigłowca, a przede wszystkim uczą się postępowania w czasie szczególnych przypadków w locie. Praktyczne szkolenie w jednostkach lotniczych uczy także zdyscyplinowania oraz dokładnego przygotowania i wykonywania lotów.

W trakcie odbywania szkolenia praktycznego przez pilota samolotu uwzględniono również w programie 20 godzin języka obcego. Praktyczne szkolenie w powietrzu zakończone jest egzaminem. Na każdego podchorążego, który odbył praktyczne szkolenie w powietrzu pisana jest opinia prognozująca jego przydatność do służby w lotnictwie oraz określająca postępy w pilotażu.

Program przewidziany do realizacji na kierunku pilotażu w piątym semestrze jest bardzo zbliżony pod względem planowanej ilości godzin. Dla pilota samolotu przewiduje się 310

godzin a dla pilota śmigłowca 320 godzin. Szczegóły dotyczące tego programu przedstawiono w tabelach 7 i 8.

Lp.	Przedmiot	Ilość godzin	Forma zaliczenia przedmiotu
1	Nawigacja lotnicza	30	K
2	Uzbrojenie lotnicze	50	Z
3	Strzelanie powietrzne	50	E
4	Bombardowanie	30	K
5	Taktyka rodzajów wojsk	30	K
6	Wychowanie fizyczne	20	Z
7	Język obcy	100	K
	Razem	310	

Tabela 7. Wykaz przedmiotów oraz rygorów dydaktycznych obowiązujących pilota samolotu w piątym semestrze.

Z danych przedstawionych w tabeli 7 wynika, że w trakcie piątego semestru pilot samolotu powinien zdać jeden egzamin obejmujący swoim zakresem dwa przedmioty: strzelanie powietrzne i bombardowanie, zaliczyć uzbrojenie lotnicze i wychowanie fizyczne oraz otrzymać oceny pozytywne z trzech kolokwiów. W trakcie tego semestru słuchacze odbywają także intensywne treningi na symulatorach lotu TS-11 „ISKRA" i „ORLIK". Piąty semestr powinien dać podchorążemu gruntowne przygotowanie do szkolenia praktycznego w powietrzu w różnych warunkach atmosferycznych.

Lp.	Przedmiot	Ilość godzin	Forma zaliczenia przedmiotu
1	Prawo wojskowe i wojenne	30	Z
2	Wychowanie fizyczne	30	Z
3	Strzelanie powietrzne	80	E
4	Uzbrojenie lotnicze	50	Z
5	Taktyka rodzajów lotnictwa	50	E
6	Budowa śmigłowca W-3 „SOKÓŁ"	60	E
7	Seminarium dyplomowe	20	-
	Razem	320	

Tabela 8. Wykaz przedmiotów oraz rygorów dydaktycznych obowiązujących pilota śmigłowca w piątym semestrze.

Pilot śmigłowca w piątym semestrze przechodzi przygotowanie do odbycia szkolenia praktycznego na śmigłowcu docelowym jakim jest śmigłowiec W-3 „SOKÓŁ". Warunkiem rozpoczęcia szkolenia praktycznego w powietrzu, przewidzianego do realizacji w czasie szóstego semestru jest pozytywne zdanie egzaminów z budowy śmigłowca docelowego W-3 „SOKÓŁ", taktyki rodzajów lotnictwa i strzelania powietrznego oraz uzyskania zaliczeń z prawa wojskowego i wojennego, wychowania fizycznego i uzbrojenia lotniczego. Podchorążowie kontynuujący studia na kierunku pilotażu o specjalności pilot śmigłowca uczestniczą również w seminarium dyplomowym.

Szósty semestr jest ostatnim etapem szkolenia praktycznego w powietrzu. W czasie tego semestru podchorążowie (piloci samolotów) odbywają naziemne przygotowanie do lotów oraz praktyczne szkolenie w powietrzu na samolocie TS-11 „ISKRA". Szkolenie to odbywa się w dziennych zwykłych, w dziennych trudnych, w nocnych zwykłych oraz nocnych trudnych warunkach atmosferycznych. Po zakończeniu szkolenia praktycznego w szóstym semestrze pilot powinien umieć wykonywać loty w każdych warunkach atmosferycznych. Semestr zakończony jest egzaminem z praktycznego przygotowania zawodowego.

Pilot śmigłowca w trakcie szóstego semestru, po odbyciu naziemnego przygotowania do lotów kontynuuje praktyczne szkolenie w powietrzu na śmigłowcu docelowym W-3 „SOKÓŁ". W trakcie tego szkolenia odbywa loty w różnych warunkach atmosferycznych. Semestr kończy się egzaminem z praktycznego przygotowania zawodowego.

Kształcenie pilota samolotu w siódmym semestrze to 570 godzin zajęć przeprowadzonych w Oddziale Kształcenia. Szczegółowy wykaz realizowanych przedmiotów przedstawia tabela 9.

Lp.	Przedmiot	Ilość godzin	Forma zaliczenia przedmiotu
1	Historia wojskowości	30	Z
2	Teoria i praktyka dowodzenia	96	E
3	Taktyka rodzajów lotnictwa	96	E
4	Zabezpieczenie działań lotnictwa	48	Z.
5	Filozofia	40	Z
6	Pedagogika	60	Z
7	Informatyka	40	Z
8	Wychowanie fizyczne	40	E
9	Język obcy	120	E
	Razem	570	

Tabela 9. Wykaz przedmiotów oraz rygorów dydaktycznych obowiązujących pilota samolotu w siódmym semestrze.

Podchorąży, który chce zostać pilotem samolotu powinien w trakcie siódmego semestru opanować materiał przewidziany do realizacji, zdać pomyślnie cztery egzaminy oraz uzyskać zaliczenia z pięciu przedmiotów.

Podchorąży, który chce zostać pilotem śmigłowca powinien zrealizować program obejmujący 420 godzin lekcyjnych, zdać dwa egzaminy i uzyskać zaliczenia z pięciu przedmiotów. (Szczegóły dotyczące obciążenia dydaktycznego w siódmym semestrze przedstawiono w tabeli 10.)

Lp.	Przedmiot	Ilość godzin	Forma zaliczenia przedmiotu
1	Desantowanie	60	Z
2	Zabezpieczenie działań lotnictwa	60	Z
3	Teoria i praktyka dowodzenia	90	E
4	Wychowanie fizyczne	50	E
5	Pedagogika	60	E
6	Pokładowe systemy informatyczne	40	Z
7	Współczesne systemy nawigacyjne	40	Z
8	Seminarium dyplomowe	20	-
	Razem	420	

Tabela 10. Wykaz przedmiotów oraz rygorów dydaktycznych obowiązujących pilota śmigłowca w siódmym semestrze.

Semestr ósmy jest ostatnim etapem w procesie kształcenia WSOSP. W trakcie tego semestru podchorążowie przygotowują się do egzaminów dyplomowych oraz je zdają. Warunkiem dopuszczenia do egzaminu dyplomowego jest uzyskanie zaliczenia ze wszystkich przedmiotów i praktyk przewidzianych w planie studiów.[24] Egzamin dyplomowy odbywa się w terminie ustalonym w planie studiów (druga połowa maja), obejmuje część praktyczną i teoretyczną. Ukończenie studiów następuje po złożeniu egzaminu dyplomowego z wynikiem co najmniej dostatecznym.

Podchorąży, który nie zdał z wynikiem pomyślnym egzaminu dyplomowego zostaje zwolniony z uczelni, przeniesiony do rezerwy z zachowaniem posiadanego stopnia wojskowego i tytułu podchorążego. Podchorąży, o którym mowa, może być na własną prośbę powołany do zawodowej służby wojskowej w korpusie chorążych. W tym przypadku może on ubiegać się o powtórzenie egzaminu dyplomowego w następnym roku akademickim.

Podchorążowie, którzy pomyślnie zdali egzaminy dyplomowe, na przełomie maja i czerwca uczestniczą w trwającej około dziesięciu dni podróży wojskowo - historycznej. Po powrocie z tej podróży, pobierają sorty mundurowe oraz przygotowują się do promocji, która odbywa się w drugiej połowie czerwca.

W podrozdziale przedstawiono bardzo pobieżnie ogólną charakterystykę przygotowania zawodowego pilota wojskowego. Szczegóły dotyczące tego problemu znajdują się w odpowiednich dokumentach normatywnych („ Szczegółowych programach kształcenia teoretycznego dla poszczególnych specjalności", „Szczegółowych programach szkolenia praktycznego dla poszczególnych specjalności", w „Regulaminie studiów"oraz w „Statucie szkoły").

Mając na uwadze umacnianie siły obronnej kraju oraz konieczność spełnienia wymogów ogólnych obowiązujących w systemie edukacji narodowej, uczelnia dokonuje permanentnych zmian w programach kształcenia.

Rozwijanie u podchorążych szczególnie ważnych dla zawodu oficera (pilota wojskowego) cech i wartości, a zwłaszcza odwagi, poczucia honoru, godności i odpowiedzialności, zdyscyplinowania, predyspozycji dowódczych i przywódczych, samodzielności w podej-

---

[24] Podchorążowie studiujący dotychczas na kierunku pilotażu nie piszą prac dyplomowych . Nowy program kształcenia, (obowiązujący od roku akademickiego 1995|96) uwzględnia pisanie prac dyplomowych również przez podchorążych kontynuujących studia na kierunku pilotażu.

mowaniu decyzji, inicjatywy, odporności psychicznej i sprawności fizycznej oraz twórczego myślenia i wytrwałości w pracy powinno się rozpoczynać od pierwszego dnia służby wojskowej. Aby spełnić oczekiwania Zarządu Szkolnictwa Wojskowego w stosunku do szkół wojskowych i wykształcić podchorążych na wysoko wykwalifikowanych oficerów lotnictwa (pilotów wojskowych), rozbudzonych intelektualnie i bardzo sprawnych fizycznie, posiadających szeroką wiedzę ogólnowojskową i specjalistyczną, pożądane umiętności oraz wysoką kulturę bycia, należy przystąpić do ich edukacji już w okresie podstawowego szkolenia wojskowego.

3.Istota podstawowego szkolenia wojskowego, jego miejsce i rola w przygotowaniu zawodowym pilota wojskowego

W „Ramowych założeniach systemu dydaktyczno - wychowawczego wyższej szkoły wojskowej" - kształcącej kandydatów na oficerów służby stałej „podstawowe szkolenie wojskowe" określono jako intensywne przygotowanie kandydata na oficera do służby wojskowej (przy zachowaniu zasady stopniowania trudności)".[25] Zgodnie z wymienionymi założeniami, okres ten powinien umożliwić kandydatom adaptację[26]oraz opanowanie podstawowej wiedzy umiejętności i nawyków[27], zwłaszcza z zakresu przygotowania ogólnowojskowego. W czasie tego szkolenia należy prowadzić wnikliwą obserwację kandydatów, mając na celu dalsze rozpoznanie oraz weryfikację ich motywacji i szeroko rozumianych predyspozycji do zawodowej służby wojskowej. W obserwacji tej uczestniczą: dowódcy pododdziałów, pracownicy poradni psychologicznej, personel lekarski oraz wojskowi nauczyciele akademiccy. Zasadniczym celem wojskowego szkolenia podstawowego jest więc adaptacja do służby wojskowej, opanowanie niezbędnej wiedzy, nawyków i umiętności oraz weryfikacja kandydatów na żołnierzy zawodowych (oficerów, pilotów).

---

[25] Sztab Generalny WP Zarząd Szkolnictwa Wojskowego, Ramowe założenia systemu dydaktyczno-wychowawczego wyższej szkoły wojskowej kształcącej kandydatów na oficerów służby stałej, Warszawa 1995.

[26] Przez pojęcie adaptacja należy rozumieć, indywidualne przystosowanie się osobnika do zmienionych warunków środowiska; np. zahartowanie ciała, wyrobienie odporności na zmęczenie itp.(Encyklopedia powszechna, PWN, Warszawa 1993, s.23.)

[27] Z uwagi na to, że w zakres definiowanych pojęć wchodzą takie określenia jak wiedza, umiejętności i nawyki wyjaśnijmy, że mówiąc o wiedzy będziemy mieli na myśli celowo dobrany zbiór różnych elementów, których podstawę stanowią wiadomości sprawności i nawyki. Ze względu na wewnętrzne właściwości zespołów wiadomościowo - sprawnościowych wiedza dzieli się na teoretyczną, praktyczną i empiryczną. Wiadomości stanowią natomiast zbiór informacji opanowanych przez żołnierzy oraz przez nich przekształconych pod wpływem własnych doświadczeń, stanów emocjonalnych i działalności myślowej. Sprawność jest to po mistrzowsku opanowana umiejętność wykonywania określonej czynności. Przez umiejętność rozumieć będziemy zdolność posługiwania się określonymi wiadomościami w czasie realizacji różnorodnych zadań wynikających z obowiązków służbowych. Umiejętności, które dzielimy na umysłowe i praktyczne oraz elementarne czynnościowe i złożone, stanowią podstawę i są pierwszym etapem kształtowania nawyku, przez który rozumiemy doskonale wyćwiczoną umiejętność. Nawyk jako umiejętność zautomatyzowana wyłącza z pola świadomości niektóre składniki świadomego działania. Wymienione składniki wiedzy są ze sobą nawzajem powiązane i wchodzą ze sobą w przeróżne stosunki i zależności. (J.Bogusz, Dydaktyka wojskowa, MON, Warszawa 1983, s.25).

Pierwsze dni pobytu poborowych w wojsku decydują o ich przystosowaniu się do specyfiki i wymagań służby wojskowej. Każdy nowo wcielony żołnierz, a takim jest kandydat na pilota wojskowego, aby przystosować się do specyficznych warunków służby, musi przestawić swoją psychikę, zmienić obyczaje, przyzwyczajenia i nawyki wyniesione z życia cywilnego.

Czynności związane z przyjęciem poborowych, począwszy od pierwszego spotkania, powinny emocjonalnie wiązać młodych ludzi z uczelnią. Wprowadzenie do „rodziny" wojskowej, zapoznanie z nowymi specyficznymi warunkami, to ważny element w pracy dowódcy pododdziału. Rozpoczynający służbę wojskową kandydat na pilota wojskowego powinien spotkać się z pomocą oraz życzliwością ze strony przełożonych, powinien odnosić wrażenie, że znajduje się wśród ludzi prawych o wysokiej moralności i kulturze. Poborowi to ludzie młodzi o bardzo zróżnicowanych właściwościach osobowości (takich, jak: charakter, temperament, uzdolnienia, zamiłowania itp.) cechuje ich duże zaangażowanie oraz zapał do pracy. Należy wykorzystać te cechy wraz z wysokimi ambicjami zawodowymi do kształtowania pożądanych nawyków i umiejętności. Stwarzając młodszemu koledze dobre warunki startu, dowódca pododdziału ułatwia sobie przyszłą pracę. Młody żołnierz szczególnie dużo pomocy potrzebuje w pierwszych dniach służby. Najważniejsze jest wytworzenie oraz utrzymanie właściwego klimatu i współdziałania, podstawą wzajemnych stosunków winno stać się zaufanie. Wiemy z własnego doświadczenia, jak wrażliwi i czujni jesteśmy w tej kwestii. Zdarzają się też ludzie nadzwyczaj skryci i podejrzliwi, najczęściej z powodu przykrych, a nawet bolesnych doświadczeń. Dlatego przezwyciężenie uprzedzeń i swego rodzaju barier wymaga subtelnego podejścia, a utrzymanie pozyskanego zaufania zależy od delikatności i umiejętności dowódcy. Kandydat na podchorążego, który przychodzi do szkoły lotniczej nie umie jeszcze latać (niektórzy wykonywali loty w aeroklubach), nie zna konkretnych zadań jakie będzie rozwiązywał w czasie lotu, nie ma nawyków lotniczych. Nie są mu znane wojskowe reguły postępowania i tradycje lotnicze, nie jest on zatem ani żołnierzem ani lotnikiem. Należy więc w pierwszej kolejności przygotować go do wypełniania obowiązków wynikających z pełnienia służby wojskowej, a później nauczyć latać.

Gdy rekrut przychodzi do wojska, stwierdza, że wiele jego potrzeb jest zagrożonych. Wokół niego gąszcz reguł i przepisów dyscyplinarnych. Żądają od niego, by dostosował swoje postępowanie do najrozmaitszych czynności, których zupełnie nie rozumie. Często

mu się wydaje, że przełożeni nie interesują się nim jako jednostką, lecz każą mu postępować tak jak czynią to pozostali. To napełnia go obawą, że może zatracić własną indywidualność. Wszyscy wokół niego są żołnierzami i początkowo wydaje mu się, że nikt nie żąda od niego niczego innego jak tylko tego, by był jednym z tych, którzy go otaczają. Później przekona się, że szkolenie podkreśla również znaczenie indywidualnej inicjatywy. Jednocześnie taki żołnierz stwierdza, że pozostawiono mu o wiele mniej możliwości robienia wyboru niż ich miał w życiu cywilnym. Wszystko w jego życiu zostało ułożone za niego. Wszystko jest bardzo dokładnie rozplanowane - kiedy ma wstać, ile czasu poświęcić na ubieranie się, kiedy ma jeść, co ma robić po spożyciu posiłku i tak dalej przez cały dzień, aż do sygnału, kiedy to trzeba gasić światła i udać się na spoczynek. Wtedy naturalnie musi być w łóżku bez względu na to, jakie były jego poprzednie przyzwyczajenia. Do tych nowych wymagań dochodzą jeszcze trudności spowodowane odizolowaniem od rodziny, kolegów, znajomych.

Podstawowe szkolenie wojskowe jest prowadzone w podobny sposób we wszystkich szkołach oficerskich i akademiach wojskowych. Czas trwania tego szkolenia oraz treści programowe są bardzo do siebie zbliżone, programy szkolenia podstawowego w niewielkim stopniu uwzględniają specyfikę danej uczelni. We wszystkich uczelniach wojskowych (wyższych szkołach oficerskich i akademiach) podstawowe szkolenie wojskowe rozpoczyna się około 15 sierpnia, a kończy w ostatnich dniach września, trwa więc około sześciu tygodni.

Szkolenie podstawowe w Wojskowej Akademii Technicznej [28]rozpoczyna się szkoleniem zapoznawczym. W czasie tego szkolenia poborowi zapoznawani są z zasadami noszenia umundurowania, sposobem realizacji porządku dnia, przestrzeganiem w praktyce zasad bezpieczeństwa obowiązujących na terenie pododdziału i uczelni, zasadami zakwaterowania pododdziału, korzystania z pomieszczeń i urządzeń oraz prawami i obowiązkami żołnierza. Szkolenie podstawowe jest jednakowe dla wszystkich specjalności. W czasie szkolenia podstawowego kandydaci na podchorążych są zgrupowani na terenie uczelni, zajęcia prowadzi się w oparciu o własne obiekty szkoleniowe. Na podstawowe szkolenie woj-

---

[28] Analizy podstawowego szkolenia wojskowego w Wojskowej Akademii Technicznej dokonano na podstawie „Programu kształcenia podchorążych WAT z przedmiotów ogólnowojskowych i ogólnodowódczych", WAT, Warszawa 1992.

skowe w WAT przewiduje się 217 godzin lekcyjnych. W ramach tego szkolenia realizowane są następujące przedmioty: szkolenie ogniowe (38 godz.), szkolenie przeciwchemiczne (15 godz.), szkolenie saperskie (8 godz.), powszechna obrona przeciwlotnicza (6 godz.), szkolenie sanitarne (6 godz.), topografia wojskowa (8 godz.), wybrane zagadnienia prawa (4 godz.), wybrane zagadnienia gospodarki wojskowej (2 godz.), regulaminy (20 godz.), musztra (20 godz.), szkolenie fizyczne (12 godz.), wybrane zagadnienia techniki pracy umysłowej (20 godz.), taktyka ogólna (56 godz.). Szkolenie podstawowe zakończone jest egzaminem na żołnierza z następujących przedmiotów: taktyka ogólna, szkolenie ogniowe, regulaminy oraz szkolenie fizyczne. Po zakończeniu szkolenia podstawowego i pomyślnym zdaniu egzaminu na żołnierza, kandydaci na podchorążych składają uroczystą przysięgę. Przyjęcie w poczet podchorążych następuje po immatrykulacji i złożeniu uroczystego ślubowania. W trakcie szkolenia podstawowego zjawisko wykruszalności nie występuje. Zdarzają się jedynie przypadki odejścia z uczelni spowodowane wypadkami losowymi.

Szkolenie podstawowe dla kandydatów na podchorążych Akademii Marynarki Wojennej[29] odbywa się w Centrum Szkolenia Specjalistów Marynarki Wojennej w Ustce (w 1994 roku trwało od 16 sierpnia do 18 września), jest jednakowe dla wszystkich specjalności. W trakcie szkolenia podstawowego realizowane są następujące przedmioty: szkolenie taktyczne (42 godz.), szkolenie strzeleckie (43 godz.), topografia wojskowa (8 godz.), regulaminy (15 godz.), musztra (22 godz.), łączność (7 godz.), powszechna obrona przeciwlotnicza (5 godz.), obrona przeciwchemiczna (10 godz.), zabezpieczenie inżynieryjne (12 godz.), zabezpieczenie medyczne (6godz.). Ogółem w okresie szkolenia podstawowego przewiduje się do realizacji 170 godzin lekcyjnych, szkolenie nie kończy się żadnym egzaminem. Po zakończeniu podstawowego szkolenia wojskowego, złożeniu uroczystej przysięgi oraz ślubowania kandydaci otrzymują miano podchorążego. Na początku października wszyscy nowo mianowani podchorążowie odbywają trwający dziesięć dni rejs kandydacki po Morzu Bałtyckim. Wykruszalność po zakończeniu szkolenia podstawowego oraz rejsu kandydackiego w 1994 roku była zerowa

---

[29] Przebieg podstawowego szkolenia wojskowego w Akademii Marynarki Wojennej opisano na podstawie „Programu szczegółowego" dla przedmiotu: szkolenie podstawowe. Kierunek: nawigacja i uzbrojenie okrętowe, mechaniczny, elektryczny. Specjalność: eksploatacja okrętowych systemów pokładowych, maszyny i siłownie okrętowe, okrętowe urządzenia elektryczne oraz elektroniczne. Program przeznaczony do realizacji w roku akademickim 1994|95. AMW, Gdynia 1994.

Podstawowe szkolenie wojskowe w Wyższej Szkole Oficerskiej im. T.Kościuszki[30] rozpoczyna się podobnie, jak w innych uczelniach wojskowych. W 1994 roku rozpoczęło się 16 sierpnia, a zakończyło 27 września. W trakcie tego szkolenia realizowano następujące przedmioty: taktyka (41 godz.), szkolenie ogniowe (podzielone na teorię i praktykę strzelania -33 godz. oraz budowę i użytkowanie uzbrojenia - 16 godz., razem - 49 godz.), łączność i tajne dowodzenie (2 godz.), zabezpieczenie sanitarne (2 godz.), powszechna obrona przeciwlotnicza (2 godz.), szkolenie inżynieryjno - saperskie (4 godz.), obrona przeciwchemiczna (5 godz.), terenoznawstwo (4 godz.), armie obce (2 godz.), budowa i eksploatacja sprzętu (10 godz.), szkolenie patriotyczno - obywatelskie (12 godz.), wychowanie fizyczne (26 godz.) oraz regulaminy i musztra jako jeden przedmiot występujący pod nazwą regulaminy (30 godz.). Razem w okresie szkolenia podstawowego na realizację programu przewiduje się 189 godzin lekcyjnych. Oprócz tego na przyjęcie do szkoły, przeprowadzenie rozmów indywidualnych oraz szkolenie zapoznawcze przeznaczono 30 godzin, razem podstawowe szkolenie wojskowe trwa więc 219 godzin. Szkolenie podstawowe zakończone jest egzaminem z następujących przedmiotów: taktyka, szkolenie ogniowe, regulaminy oraz szkolenie fizyczne. W 1994 roku przysięga odbyła się 17 września, a więc w trakcie trwania szkolenia podstawowego, immatrykulacja i uroczyste ślubowanie po jego zakończeniu. Z badań wynika, że w czasie szkolenia podstawowego ze względu na zły stan zdrowia odeszło ze szkoły dwóch kandydatów, po zakończeniu szkolenia z tego samego powodu musiało opuścić mury uczelni jeszcze dwóch poborowych. Po zakończeniu szkolenia podstawowego czterech kandydatów na podchorążych zostało zwolnionych na własną prośbę. Ogółem w trakcie podstawowego szkolenia wojskowego lub bezpośrednio po jego zakończeniu odeszło ze szkoły ośmiu kandydatów na podchorążych.

W Wyższej Szkole Oficerskiej im. Stefana Czarnieckiego[31] okres podstawowego szkolenia wojskowego trwa 46 dni kalendarzowych (od 15 sierpnia do 31 września). Z tego przewiduje się 30 dni na szkolenie programowe, dwa dni na sprawdzian kwalifikacyjny,

---

[30] Analizy podstawowego szkolenia wojskowego w Wyższej Szkole Oficerskiej im. T. Kościuszki dokonano na podstawie „Szczegółowego programu podstawowego szkolenia wojskowego", WSO im.T.Kościuszki, Wrocław 1994.

[31] Analizy podstawowego szkolenia wojskowego w Wyższej Szkole Oficerskiej im.S.Czarnieckiego dokonano na podstawie „Szczegółowego programu podstawowego szkolenia wojskowego kandydatów na słuchaczy wydziału wojsk pancernych i wydziału logistycznego", WSO im.S.Czarnieckiego, Poznań 1994.

jeden dzień na przysięgę dwa dni na urlop oraz cztery dni do dyspozycji komendanta uczelni. W drugim dniu po przybyciu kandydatów na podchorążych do uczelni przeprowadza się szkolenie zapoznawczo - instruktażowe pod nadzorem dowódców pododdziałów w wymiarze siedem godzin lekcyjnych. W tym dniu zapoznaje się kandydatów z realizacją porządku dnia oraz rygorami życia wojskowego.

W czasie szkolenia podstawowego realizuje się następujące przedmioty: szkolenie patriotyczno - obywatelskie (12 godz.),szkolenie taktyczne (25 godz.), rozpoznanie i armie obce (8 godz.), budowa i użytkowanie uzbrojenia (11 godz.), szkolenie strzeleckie (25 godz.), szkolenie inżynieryjno - saperskie (10 godz.), powszechna obrona przeciwlotnicza (6 godz.), obrona przeciwchemiczna (7 godz.), łączność (6 godz.), terenoznawstwo (6 godz.), szkolenie sanitarne (6 godz.), regulaminy i musztra jako jeden przedmiot (27 godz.), szkolenie fizyczne (24 godz.). Kandydaci odbywający podstawowe szkolenie wojskowe mieszkają na terenie szkoły, zajęcia oraz sprawdzian kwalifikacyjny w formie dwudniowych ćwiczeń kompleksowych organizuje się w oparciu o bazę dydaktyczną uczelni i OSPWL - Biedrusko. W trakcie szkolenia podstawowego i bezpośrednio po jego zakończeniu problem wykruszalności nie występuje.

W Wyższej Szkole Oficerskiej im. gen. Józefa Bema [32]czas przeznaczony na szkolenie podstawowe to 45 dni kalendarzowych, z czego na szkolenie przeznaczono trzydzieści trzy dni, trzydzieści jeden na nauczanie oraz dwa dni na sprawdzian kwalifikacyjny. W trakcie szkolenia podstawowego są realizowane następujące przedmioty: pedagogika (6 godz.), wychowanie fizyczne (30 godz.), taktyka ogólna (28 godz.), topografia wojskowa (4 godz.), regulaminy (26 godz.), szkolenie strzeleckie (36 godz.), taktyka WRiA (2 godz.), zabezpieczenie bojowe (17 godz.), zabezpieczenie logistyczne (8 godz.), budowa dział i amunicji (6 godz.), budowa sprzętu dowodzenia (3 godz.), strzelanie i kierowanie ogniem (4 godz.). Pierwsze dwa dni przeznaczone są na szkolenie zapoznawcze. W czasie szkolenia podstawowego kandydaci mieszkają na terenie uczelni, zajęcia prowadzone są w oparciu o obiekty szkolne. W okresie szkolenia podstawowego oraz bezpośrednio po jego zakończeniu problem wykruszalności nie występuje.

---

[32] Analizy podstawowego szkolenia wojskowego w Wyższej Szkole Oficerskiej im. gen. J. Bema dokonano na podstawie „Programu szkolenia podstawowego" , WSO im. gen. J. Bema , Toruń 1994.

Podstawowe szkolenie wojskowe w Wyższej Szkole Oficerskiej Sił Powietrznych[33] trwa od 15 sierpnia do końca września. W czasie tego szkolenia realizowane są następujące przedmioty: szkolenie strzeleckie (40 godz.), szkolenie inżynieryjno - saperskie (7 godz.), szkolenie przeciwchemiczne (7 godz.), powszechna obrona przeciwlotnicza (6 godz.), szkolenie sanitarne (5 godz.), topografia wojskowa (8 godz.), wybrane zagadnienia prawa (4 godz.), wybrane zagadnienia ochrony tajemnicy (4 godz.), regulaminy (25 godz.), musztra (25 godz.), szkolenie fizyczne (12 godz.), wybrane zagadnienia techniki pracy umysłowej (14 godz.), taktyka ogólna (37 godz.), szkolenie lotnicze (24 godz.). W ramach szkolenia lotniczego realizowane są natomiast takie przedmioty jak: ratownictwo lotnicze (18 godz.), przepisy wykonywania lotów (1 godz.), wyposażenie szybowców (2 godz.), szkolenie techniczne (3 godz.). Skoki spadochronowe oraz loty szybowcowe odbywają się w godzinach popołudniowych. Od 1990 roku podstawowe szkolenie wojskowe odbywa się na lotnisku polowym w miejscowości Podlodów oddalonej od szkoły około 30 kilometrów. Szkolenie zakończone jest marszem do Dęblina oraz zajęciami zintegrowanymi. W trakcie zajęć zintegrowanych podchorążowie szkolą się z zakresu taktyki oraz szkolenia przeciwchemicznego, na zakończenie zajęć odbywa się strzelanie szkolne numer 1 z kbkAK. Ocenianym elementem tych zajęć jest tylko strzelanie. W trakcie szkolenia podstawowego oraz bezpośrednio po jego zakończeniu problem wykruszalności nie występuje.

Poddając gruntownej analizie programy podstawowego szkolenia wojskowego wybranych uczelni, dochodzimy do wniosku, że szkolenie to jest bardzo podobne pod względem występujących przedmiotów oraz treści programowych. Występuje zróżnicowanie w nazewnictwie przedmiotów, przy takich samych lub bardzo zbliżonych treściach tematów, w jednych uczelniach przedmiot nazywa się np. szkoleniem ogniowym - w innych szkoleniem strzeleckim. W większości uczelni wojskowych występują takie przedmioty, jak: szkolenie inżynieryjno - saperskie, szkolenie z zakresu powszechnej obrony przeciwlotniczej, szkolenie przeciwchemiczne czy sanitarne, w WSO im. gen. J.Bema treści programowe wymienionych przedmiotów umieszczono w jednym, który nazwano „zabezpieczenie bojowe i logistyczne". Niewiele szkół w swoich programach podstawowego szkolenia wojskowego podkreśla specyfikę uczelni, jedynie AMW organizuje rejs po Morzu Bałtyckim (jednak

---

[33] Analizy podstawowego szkolenia wojskowego w Wyższej Szkole Oficerskiej Sił Powietrznych dokonano na podstawie „Programu szkolenia podstawowego" , WSOSP , Dęblin 1994.

omawiany rejs odbywa się już po zakończeniu szkolenia podstawowego). Po zmianach dokonanych w programach kształcenia w latach 1993 i 1994 WSOSP najmocniej podkreśliła specyfikę uczelni poprzez wprowadzenie do programu podstawowego szkolenia wojskowego pewnych elementów szkolenia lotniczego takich, jak: skoki spadochronowe, loty szybowcowe czy ratownictwo lotnicze.

W tabeli 11 dokonano porównania programów wojskowego szkolenia podstawowego realizowanego w wybranych wyższych szkołach oficerskich oraz akademiach wojskowych. Uwzględniono w niej realizowane przedmioty oraz czas przeznaczony na ich realizację.

Lp.	Przedmiot	Uczelnia (ilość godzin)					
		WAT	AMW	WSOim T.Kościuszki	WSOim. S.Czarnieckiego	WSOim. gen. J.Bema	WSOSP
1	Szkol. strzeleckie	38	43	49	25	36	40
2	Taktyka ogólna	56	42	41	25	28	37
3	Reg. i musztra	40	37	30	27	26	50
4	WF	12	-	26	24	30	12
5	Szkol. inż.- sap.	8	12	4	10	-	7
6	Szkol. p.chem.	15	10	5	7	-	7
7	Powszechna OPL	6	5	2	6	-	6
8	Szkol. sanitarne	6	6	2	6	-	5
9	Topografia wojskowa (terenoznawstwo)	8	8	4	6	4	8
10	Wybr.zag. prawa	4	-	-	-	-	4
11	Wybr.zag. gospodarki wojskowej	2	-	-	-	-	4
12	Wybr.zag. ochrony tajemnicy	2	-	-	-	-	4
13	Wybr.zag.tech. pracy umysłowej	20	-	-	-	-	14
14	Szkol. lotnicze	-	-	-	-	-	24
15	Pedagogika	-	-	-	-	6	-
16	Taktyka WRiA	-	-	-	-	2	-
17	Zab.boj. i log.	-	-	-	-	25	-
18	Bud. dział amunicji i sprzętu dowodzenia	-	-	10	11	9	-
19	Strzel. i kier. ogn.	-	-	-	-	4	-
20	Łączność	-	7	2	6	-	-
21	Armie obce	-	-	2	8	-	-
22	Szkol. patriotyczno - obywatelskie	-	-	12	12	-	-
	Razem	217	170	189	173	170	222

Tabela 11. Wykaz przedmiotów realizowanych w czasie podstawowego szkolenia wojskowego w wybranych uczelniach wojskowych.

Podstawowe szkolenie wojskowe jest pierwszym etapem w procesie kształcenia WSOSP, pierwszym kontaktem młodego człowieka ze służbą wojskową, wywierającym piętno na całe życie, dlatego też powinno być zorganizowane bardzo starannie. Głównym celem tego szkolenia jest przygotowanie poborowych do rozpoczęcia studiów w WSOSP.

W czasie szkolenia podstawowego kandydaci na żołnierzy zawodowych (pilotów wojskowych) powinni opanować podstawy wiedzy wojskowej oraz nabyć praktyczne umiejętności z zakresu przygotowania ogólnowojskowego i taktyczno - specjalnego. Okres podstawowy to także wzmożona obserwacja kandydatów - ich motywacji oraz szeroko rozumianych predyspozycji do zawodowej służby wojskowej (służby w lotnictwie).

W toku szkolenia podstawowego zwraca się szczególną uwagę na kształtowanie u przyszłych podchorążych właściwych cech charakteru, rozwijanie predyspozycji psychofizycznych, umiejętności i nawyków umożliwiających przygotowanie ich do rozpoczęcia studiów w charakterze słuchacza WSO, kandydata na pilota wojskowego.

Istotą podstawowego szkolenia wojskowego jest więc adaptacja do służby wojskowej, przygotowanie do samodzielnego wykonywania zadań oraz wyrabianie pożądanych cech osobowości nawyków i umiejętności. W trakcie tego szkolenia kandydat na żołnierza zawodowego (pilota wojskowego) powinien poznać podstawowe uregulowania prawne dotyczące dyscypliny, porządku i tajemnicy wojskowej oraz odpowiedzialności materialnej za mienie. Szkolenie podstawowe powinno przygotować kandydatów do przysięgi, immatrykulacji, samodzielnego studiowania oraz pełnienia służb i wart.

Największe znaczenie w realizowanym w tym czasie szkoleniu lotniczym ma kształtowanie określonych cech osobowości oraz wyrabianie motywacji do służby w powietrzu. Z przeprowadzonych badań wynika, że podstawowe szkolenie wojskowe kształtuje wiele cech osobowości przydatnych w lotnictwie.

Chociaż podstawowe szkolenie wojskowe wypełnia niewiele czasu przeznaczonego na kształcenie w WSOSP (tylko 3,6%), to jednak ma pozytywny wpływ na proces przygotowania zawodowego pilota wojskowego. Z przeprowadzonych badań wynika, że kształtuje wiele cech osobowości, umiejętności i nawyków przydatnych w szkoleniu lotniczym, jest więc elementem integrującym szkolnictwo wojskowe ze szkołami średnimi, pewnym etapem przejściowym z życia cywilnego do życia wojskowego.

Podział czasu przeznaczonego na kształcenie w WSOSP z uwzględnieniem podstawowego szkolenia wojskowego przedstawiono na wykresie3.

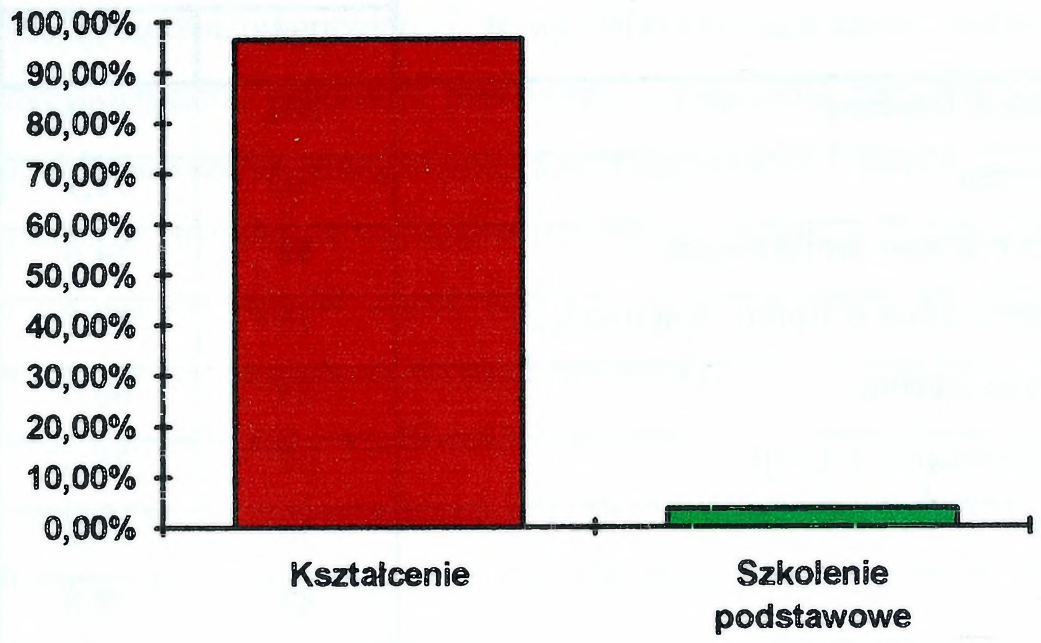

Wykres3. Podział czasu na kształcenie z uwzględnieniem podstawowego szkolenia wojskowego.

Na stu czterech objętych badaniami oficerów stu dwóch (98,1%) twierdzi, że podstawowe szkolenie wojskowe wpływa pozytywnie na proces przygotowania zawodowego pilota, jest konieczną w początkowym okresie służby wojskowej „szkołą kształtowania charakterów", tylko dwóch (1,9%) uważa, że nie ma ono żadnego wpływu na proces przygotowania zawodowego pilota. Objęci badaniami oficerowie wykonujący obowiązki służbowe na różnych stanowiskach we wszystkich rodzajach lotnictwa są przekonani, że podstawowe szkolenie wojskowe wpływa pozytywnie na proces przygotowania zawodowego pilota wojskowego poprzez kształtowanie cech osobowości oraz wyrabianie umiejętności i nawyków przydatnych w szkoleniu lotniczym. Szczegółowy rozkład wypowiedzi badanych oficerów przedstawiono w tabeli 12.

Lp.	Kształtowane cechy, umiejętności i nawyki	Wypowiedzi	
		Ilość	%
1	Sprawność i kondycja fizyczna	104	100
2	Odporność psychiczna	102	98,1
3	Przystosowanie do rygorów wojskowych	88	84,6
4	Umiejętność radzenia sobie w trudnych sytuacjach	75	72,1
5	Zrównoważenie emocjonalne	63	60,6
6	Umiejętność podejmowania decyzji	37	35,6
7	Spostrzegawczość	56	53,8
8	Zaradność	82	78,8
9	Zdecydowanie	48	46,1
10	Zdyscyplinowanie	95	91,3
11	Sumienność	39	37,5
12	Wytrwałość	81	77,9
13	Pracowitość	41	39,4
14	Dokładność	53	51
15	Towarzyskość	39	37,5
16	Szczerość	25	24
17	Koleżeńskość	70	67,3
18	Przystosowanie do życia w grupie	68	65,4
19	Skromność	85	81,7
20	Wyrozumiałość	62	59,6
21	Poczucie własnej godności	73	70,2
22	Odwaga	93	89,4
23	Przygotowanie do służby wojskowej i studiowania	102	98,1

Tabela 12.Kształtowane w czasie szkolenia podstawowego cechy, umiejętności, nawyki i sprawności w opinii badanych oficerów.

Omawiani respondenci uważają, że w czasie szkolenia podstawowego wyrabiana jest odporność na różnego rodzaju przeciążenia, że przystosowuje się przyszłych pilotów do

działania w warunkach ekstremalnych, na granicy wytrzymałości psychicznej i fizycznej. Większość respondentów twierdzi, że wyrabiane są takie cechy osobowości, jak: sprawność i kondycja fizyczna, odporność psychiczna, umiejętność radzenia sobie w trudnych sytuacjach, zrównoważenie emocjonalne, spostrzegawczość i zaradność . Prawie połowa badanych oficerów twierdzi, iż wyrabiane jest zdecydowanie, a 35,6% że, również umiejętność podejmowania decyzji. W czasie szkolenia podstawowego wyrabiane (kształtowane) są również cechy wpływające na stosunek człowieka do innych ludzi takie, jak: towarzyskość, szczerość, koleżeńskość i wrażliwość. Niektórzy także podkreślają wpływ szkolenia na stosunek człowieka do siebie samego oraz do wykonywanego zawodu, zwracają uwagę na kształtowanie takich cech, jak: poczucie własnej godności, skromność i wyrozumiałość, wytrwałość, sumienność, dokładność, pracowitość i zdyscyplinowanie.

Prawie wszyscy uczestniczący w badaniach oficerowie widzą w szkoleniu podstawowym pozytywne oddziaływanie na przyszłych podchorążych (pilotów), jednak niewielu z nich (tylko 10%) widzi w procesie podstawowego szkolenia wojskowego również pewne zagrożenia, oczywiście w sytuacji gdy ten proces zostanie niewłaściwie zorganizowany i przeprowadzony. Respondenci bezpośrednio zaangażowani w procesie kształcenia w WSOSP ostrzegają, że w czasie szkolenia podstawowego mogą być kształtowane również cechy negatywne, wręcz szkodliwe w służbie wojskowej (w lotnictwie). Sądzą, iż niewłaściwie przeprowadzone podstawowe szkolenie wojskowe może zniekształcać wyobrażenie o wojsku, doprowadzać do różnego rodzaju wynaturzeń, wyrabiać takie cechy jak egoizm, pyszałkowatość, zarozumiałość czy też skłonności sadystyczne.

Objęci badaniami podchorążowie w podobny sposób jak oficerowie oceniają przebieg podstawowego szkolenia wojskowego. Dokonując oceny wymieniają podobne cechy osobowości, umiejętności i nawyki kształtowane w trakcie tego szkolenia. Chociaż indywidualne oceny respondentów dotyczące stopnia kształtowania poszczególnych cech, nawyków czy umiejętności nieco się różnią, to jednak w większości przypadków respondenci podkreślają , że w czasie szkolenia podstawowego zmienia się ich stosunek do siebie samego oraz do innych ludzi, podkreślają także, iż po odbyciu szkolenia mają zupełnie inne podejście do wykonywanych obowiązków (stają się bardziej odpowiedzialni i obowiązkowi).

Podchorążowie wszystkich roczników uważają, że w czasie podstawowego szkolenia wojskowego są kształtowane następujące cechy osobowości: sprawność i kondycja fizycz-

na, odporność psychiczna, umiejętność radzenia sobie w trudnych sytuacjach, zrównoważenie emocjonalne, umiejętność podejmowania decyzji, spostrzegawczość, zaradność oraz stanowczość i zdecydowanie. Kształtowane w czasie szkolenia podstawowego wymienione przez podchorążych cechy charakteru to: konsekwencja, odwaga, aktywność, uczciwość i zdyscyplinowanie oraz wierność własnym zasadom. Zdaniem badanych podchorążych wyrabiane są również takie cechy jak: poczucie własnej godności, skromność i wyrozumiałość oraz wytrwałość, sumienność, dokładność, pracowitość i zamiłowanie do zawodu. Niektórzy, co prawda nieliczni, także twierdzą, że oprócz już wymienionych cech pozytywnych szkolenie podstawowe kształtuje również cechy negatywne, wręcz szkodliwe w służbie wojskowej (w lotnictwie) takie jak: zarozumiałość, pyszałkowatość czy egoizm.

Podchorążowie dysponując skalą ocen od 1 do 10, ocenili poziom kształtowania poszczególnych cech, umiejętności i nawyków. Szczegółowy rozkład ich wypowiedzi przedstawiono w tabelach. Ponieważ nie występowały istotne różnice pomiędzy wypowiedziami respondentów z poszczególnych roczników, w tabelach przedstawiono wspólne dane dla całej badanej populacji podchorążych uwzględniając sumę punktów uzyskanych przez poszczególne elementy - Σ, wartość średnią - $\overline{X}$, odchylenie standardowe - S oraz przedział ufności dla odchylenia standardowego przy poziomie ufności 0,98. Średnią ilość punktów dla poszczególnych pomiarów wyliczono korzystając z następującego wzoru:

$$\overline{X} = \frac{X_1 + X_2 + ... + X_N}{N} = \frac{\sum_{i=1}^{N} X_i}{N}$$

gdzie $\overline{X}$ -oznacza średnią, X1-wartość pierwszego pomiaru, X2- wartość drugiego,

Xi- wartość i-tego czyli ostatniego pomiaru, N-ilość pomiarów (ilość respondentów). Dla całej populacji badanych podchorążych N=194.

Odchylenie standardowe - S, czyli pierwiastek kwadratowy ze średniej arytmetycznej kwadratów odchyleń od średniej obliczano korzystając ze wzoru:

$$S = \frac{\sqrt{\sum_{I=1}^{N} (x_1 - x_2)^2}}{N}$$

Przedział ufności dla odchylenia standardowego tworzono korzystając z rozkładu t Studenta przy użyciu następujących wzorów:

$$\bar{x} - t\frac{S}{\sqrt{N-1}} \leq \mu \geq \bar{x} + t\frac{S}{\sqrt{N-1}}$$

t - odczytywano z tablic dla rozkładu normalnego na poziomie istotności 0,02 z prawdopodobieństwem p = 0,99.

Przedział ufności dla poszczególnych pomiarów mieści się w granicach: $[\bar{x} - \mu, \bar{x} + \mu]$.

Lp.	Kształtowane cechy	Σ	$\bar{X}$	S	μ
1	Sprawność i kondycja fizyczna	1707	8,8	1,44	[8,1 ; 9,9]
2	Odporność psychiczna	1571	8,1	1,65	[7,4 ; 9,3]
3	Umiejętność radzenia sobie w trudnych sytuacjach	1474	7,6	1,84	[6,9 ; 9,0]
4	Zrównoważenie emocjonalne	1222	6,3	2,31	[5,4 ; 7,1]
5	Umiejętność podejmowania decyzji	659	3,4	2,64	[3,2 ; 4,5]
6	Spostrzegawczość	1358	7,0	1,21	[6,6 ; 7,8]
7	Zaradność	1339	6,9	1,44	[6,5 ; 7,8]
8	Stanowczość i zdecydowanie	1028	5,3	2,12	[4,6 ; 6,5]

Tabela 13. Kształtowanie cech osobowości (w ocenie podchorążych).

Z danych przedstawionych w tabeli 13 wynika, że w czasie podstawowego szkolenia wojskowego na bardzo wysokim poziomie są kształtowane takie cechy osobowości, jak sprawność i kondycja fizyczna oraz odporność psychiczna. Małe odchylenia standardowe oraz wąskie przedziały ufności dla omawianych cech świadczą o wysokiej jednomyślności respondentów. Cechy kształtowane na nieco niższym poziomie to umiejętność radzenia sobie w trudnych sytuacjach, spostrzegawczość, zaradność, stanowczość i zdecydowanie. Kształtowanie umiejętności podejmowania decyzji oceniono na bardzo niskim poziomie (średnia 3,4 pkt). Poglądy podchorążych na temat kształtowania cech charakteru przedstawiono w tabeli 14.

Lp.	Kształtowane cechy	Σ	$\overline{X}$	S	μ
1	Wierność własnym zasadom	970	5,0	2,47	[4,5 ; 5,5]
2	Konsekwencja	1028	5,3	1,95	[4,9 ; 6,4]
3	Odwaga	1397	7,2	1,64	[6,1 ; 7,8]
4	Uczciwość	1319	6,8	1,92	[6,2 ; 8 1]
5	Zdyscyplinowanie	1610	8,3	1,31	[7,7 ; 9,3]
6	Aktywność	1320	6,8	1,73	[6,3 ; 7,9]

Tabela 14. Kształtowanie cech charakteru (w ocenie podchorążych).

Najsilniej kształtowane cechy charakteru to zdyscyplinowanie (1610pkt.), odwaga (1390pkt.), aktywność (1320pkt.), uczciwość (1319pkt.) i konsekwencja (1028pkt.) na 1940 możliwych do uzyskania, przy ocenie tych cech występowała bardzo duża jednomyślność respondentów. Ocena kształtowania takiej cechy jak wierność własnym zasadom (970pkt.) budziła wiele kontrowersji wśród respondentów, stąd też wystąpiła duża rozbieżność w ocenie omawianej cechy nie dająca się (skategoryzować), przyporządkować do określonych grup podchorążych, występowały różnice zarówno wśród podchorążych tych samych roczników jak i specjalności. Poglądy podchorążych w zakresie kształtowania cech odzwierciedlających stosunek człowieka do innych ludzi przedstawiono w tabeli 15.

Lp.	Kształtowane cechy	Σ	$\overline{X}$	S	μ
1	Towarzyskość	1125	5,8	1,64	[5,4 ; 6,5]
2	Szczerość	1222	6,3	2,28	[5,9 ; 7,7]
3	Skrytość	466	2,4	2,16	[2,3 ; 2,5]
4	Skłonność do samotności	155	0,8	2,56	[0,0 ; 1,4]
5	Wrażliwość	272	1,4	2,14	[0,0 ; 2,0]
6	Koleżeńskość	1513	7,8	1,34	[7,3 ; 8,8]
7	Uprzejmość	1222	6,3	2,18	[5,7 ; 7,7]

Tabela 15. Kształtowanie cech odzwierciedlających stosunek człowieka do innych ludzi (w ocenie podchorążych).

Najmocniej kształtowane cechy odzwierciedlające stosunek człowieka do innych ludzi to koleżeńskość (1513pkt.), uprzejmość (1222pkt.), szczerość (1221pkt.) i towarzyskość (1125pkt.). Zdecydowanie słabiej kształtowane cechy to skrytość (466pkt.), wrażliwość (272pkt.) oraz skłonność do przebywania w samotności (155pkt.).

W tabeli 16 przedstawiono poziom kształtowania cech odzwierciedlających stosunek człowieka do siebie samego.

Lp.	Kształtowane cechy	Σ	$\bar{X}$	S	μ
1	Poczucie własnej godności	1067	5,5	2,28	[5,0 ; 6,8]
2	Skromność	1590	8,2	2,14	[7,3 ; 9,8]
3	Pyszałkowatość	78	0,4	2,12	[0,0 ; 0,8]
4	Obraźliwość	233	1,2	2,16	[0,0 ; 1,7]
5	Nieśmiałość	407	2,1	2,14	[0,0 ; 2,8]
6	Wygórowane ambicje	621	3,2	2,64	[3,0 ; 4,2]
7	Egocentryzm	1028	5,3	2,83	[4,7 ; 6,9]
8	Zarozumiałość	408	2,1	2,16	[0,0 ; 2,8]
9	Egoizm	660	3,4	2,48	[3,2 ; 4,4]

Tabela 16. Kształtowanie cech odzwierciedlających stosunek człowieka do siebie samego (w ocenie podchorążych).

Pocieszający jest fakt, że kształtowane są na wysokim poziomie takie cechy, jak skromność (1590pkt.) oraz poczucie własnej godności (1067pkt.). Niepokoi natomiast kształtowanie cech niekorzystnych w służbie wojskowej takich jak egocentryzm (1028pkt.), egoizm (660pkt.), wygórowane ambicje (621pkt.), nieśmiałość (407pkt.), obraźliwość (233pkt.) i pyszałkowatość (78pkt.).

Kolejna tabela przedstawia poglądy podchorążych na temat kształtowania cech odzwierciedlających stosunek człowieka do pracy, do swego zawodu. Przedstawiono w niej poziom kształtowania takich cech, jak: inicjatywa, wytrwałość, pracowitość (zamiłowanie do pokonywania trudności), zamiłowanie do służby wojskowej, zamiłowanie do latania, sumienność i dokładność oraz aspiracje zawodowe.

Lp.	Kształtowane cechy	Σ	$\overline{X}$	S	μ
1	Inicjatywa	1397	7,2	1,94	[6,5 ; 8,5]
2	Wytrwałość	1668	8,6	1,58	[7,9 ; 9,8]
3	Pracowitość (zamiłowanie do pokonywania trudności	1242	6,4	2,37	[5,7 ; 7,9]
4	Zamiłowanie do służby wojskowej	931	4,8	2,64	[4,3 ; 6,2]
5	Zamiłowanie do latania	834	4,3	2,15	[4,0 ; 5,3]
6	Sumienność i dokładność	1476	7,6	1,64	[7,0 ; 8,8]
7	Aspiracje zawodowe	970	5,0	2,41	[4,5 ; 6,3]

Tabela 17. Kształtowanie cech określających stosunek człowieka do pracy, do swego zawodu (w ocenie podchorążych).

W tabeli 18 określono kształtowane w czasie podstawowego szkolenia wojskowego umiejętności, sprawności, odporność i nawyki.

Lp.	Wyszczególnienie	Σ	$\overline{X}$	S	μ
1	Uodparnianie psychiczne i fizyczne na trudy współczesnego pola walki	1688	8,7	1,64	[8,0 ; 10,0]
2	Przyzwyczajanie do przebywania w rejonie strzałów, wybuchów i pożarów	1242	6,4	1,27	[6,0 ; 7,2]
3	Uczenie działania w grupie	1455	7,5	1,93	[6,8 ; 8,9]
4	Uczenie prowadzenia ognia z broni strzeleckiej	1164	6,0	2,14	[5,4 ; 7,3]
5	Przygotowanie do służby wojskowej i samodzielnego studiowania	1358	7,0	1,60	[6,5 ; 8,1]

Tabela 18. Kształtowane umiejętności, odporność, sprawności i nawyki (w ocenie podchorążych).

Przedstawione w tabelach dane świadczą jednoznacznie o kształtowaniu na wysokim poziomie umiejętności, sprawności, odporności i nawyków przydatnych nie tylko na współczesnym polu walki ale również w dalszym szkoleniu lotniczym. Przeprowadzone badania potwierdziły hipotezę główną, *że podstawowe szkolenie wojskowe wpływa pozytywnie na proces przygotowania zawodowego pilota ponieważ kształtuje cechy osobowości przydatne w szkoleniu lotniczym, przygotowuje do służby wojskowej i samodzielnego studiowania oraz*

działania na współczesnym polu walki. Badania potwierdziły również słuszność hipotezy szczegółowej, która mówi, *że podstawowe szkolenie wojskowe przygotowuje przyszłych podchorążych do życia wojskowego oraz wykonywania obowiązków wynikających z założeń programowych szkoły. Eliminuje jednostki słabe pod względem fizycznym i psychicznym oraz podnosi sprawność motoryczną. Kształtuje cechy osobowości pożądane w lotnictwie oraz wpływa pozytywnie na kształtowanie motywacji do służby wojskowej w lotnictwie.* Można mieć jedynie wątpliwości co do słuszności części hipotezy dotyczącej eliminowania jednostek słabych pod względem fizycznym i psychicznym, faktycznie w roku akademickim 1995/96 nikt po zakończeniu podstawowego szkolenia wojskowego nie został wyeliminowany ze szkoły. Należy się jednak głęboko zastanowić czy faktycznie podstawowe szkolenie wojskowe nie eliminuje jednostek słabych? W 1995 roku nabierając kandydatów do szkoły podniesiono im bardzo wysoko poprzeczkę wymagalności ze względu na małą ilość miejsc. W tej sytuacji wyciąganie wniosku, że podstawowe szkolenie wojskowe nie eliminuje jednostek słabych może okazać się błędem, należy raczej wyciągnąć wniosek, że w trakcie naboru do szkoły selekcja kandydatów została przeprowadzona prawidłowo skoro wszyscy z wynikiem pomyślnym ukończyli szkolenie i zdali egzamin końcowy wymagający bardzo dużego wysiłku fizycznego i umysłowego oraz znacznej odporności psychicznej (wcześniej nigdy nie robiono po zakończeniu szkolenia podstawowego żadnych egzaminów).

Z przeprowadzonych badań wynika jednoznacznie, że przy dobrze zaplanowanym, zorganizowanym i przeprowadzonym podstawowym szkoleniu wojskowym można u kandydatów na pilotów ukształtować wiele cech osobowości, umiejętności i nawyków, które korzystnie wpłyną na szkolenie lotnicze. Można z powodzeniem wyciągnąć wniosek, że szkolenie podstawowe ma duży wpływ na dalszy przebieg procesu kształcenia, wpływ ten może być zarówno pozytywny, jak i negatywny w zależności od tego w jaki sposób przeprowadzimy omawiane szkolenie. Stąd też warto poświęcić więcej uwagi temu szkoleniu ponieważ wpływa ono znacząco na przebieg dalszej służby wojskowej, a tym samym również na przebieg służby w powietrzu, jest czynnikiem integrującym życie cywilne z życiem wojskowym. Staranny dobór kadry dydaktycznej i dowódczej, treści programowych oraz form i metod szkolenia będzie procentował w dalszej edukacji podchorążych. Duży wpływ na przebieg podstawowego szkolenia wojskowego ma także właściwie wyposażona i urzą-

dzona, w pełni zabezpieczająca proces szkolenia baza dydaktyczna, należy więc zadbać o jej staranne przygotowanie.

ROZDZIAŁ 3

CZYNNIKI WARUNKUJĄCE EFEKTYWNOŚĆ PODSTAWOWEGO SZKOLENIA WOJSKOWEGO

Spośród wielu przemian dokonujących się obecnie w szkolnictwie wojskowym ogromne i priorytetowe znaczenie mają te, które zmierzają ku podnoszeniu efektywności kształcenia. Jakość kształcenia i jego efektywność stały się dominantami teorii i praktyki dydaktycznej. Trzeba jednak podkreślić, iż w rozwój badań nad efektywnością kształcenia angażują się coraz częściej reprezentanci różnych dyscyplin naukowych. Ich wysiłki zmierzają jednak w różnych kierunkach, inaczej bowiem patrzy na funkcjonowanie uczelni socjolog, inaczej psycholog, jeszcze inaczej zaś dydaktyk, filozof czy specjalista w zakresie zarządzania, gdyż inne kategorie relacji między elementami systemu organizacyjnego uczelni i inne kategorie wyników jej pracy są przedmiotem ich analiz, a tym samym ujęć teoretycznych. Sporadyczne są zaś przypadki ujęć uwzględniających różne płaszczyzny odniesienia, a więc wieloaspektowe i siłą rzeczy interdyscyplinarne. W literaturze przedmiotu podkreśla się, iż nie ma i praktycznie być nie może jednej, uniwersalnej, obejmującej wszystkie możliwe znaczenia definicji efektywności kształcenia, ponieważ nie ma jednego uniwersalnego kryterium jej oceny. Oznacza to, że terminu tego nie można używać w znaczeniu globalnym, a więc w sensie efektywności kształcenia „w ogóle", lecz z punktu widzenia określonego kryterium lub kryteriów, którymi mogą być: różne kategorie celów kształcenia i wychowania oraz zadań edukacyjnych uczelni. Innymi słowy, o efektywności kształcenia można mówić w kontekście wewnętrznych i zewnętrznych skutków funkcjonowania uczelni, w kontekście potrzeb i funkcji społecznych, które realizują, a także w kontekście ich reakcji na przemiany społeczne.[1] Wyniki funkcjonowania uczelni (ośrodka szkolenia podstawowego) mogą być wyrażone bądź w kategoriach określających stany pedagogicznych, psychologicznych bądź socjologicznych własności: przedmiotów procesu kształcenia (nauczycieli,

---

[1] Problem efektywności kształcenia omówiono w wielu wydawnictwach, miedzy innymi w pracach K.Żegnałka, Istota efektywności kształcenia w uczelni wojskowej, Warszawa 1987 i Zarys metodyki pomiaru efektywności kształcenia w wyższym szkolnictwie wojskowym, Warszawa 1989 oraz w pracy K. Denka, Pomiar efektywności kształcenia w szkole wyższej, Warszawa 1980. Problem ten bardzo ogólnie przedstawiono także w Encyklopedii pedagogicznej, FUNDACJA INNOWACJA, Warszawa 1993.

dowódców, podchorążych), przedmiotów kształcenia, środków kształcenia, środowiska naturalnego i społecznego, w którym kształcenie przebiega, bądź w kategoriach ekonomicznych określających rentowność nakładów na kształcenie (szkolenie).

Z przeprowadzonych badań wynika, że decydujący wpływ na efektywność podstawowego szkolenia wojskowego mają następujące czynniki: system rekrutacji i selekcji kandydatów, motywacja do zawodu, organizacja procesu szkolenia, właściwy dobór kadry dydaktycznej, dowódczej i instruktorskiej oraz przygotowanie odpowiedniej bazy szkoleniowej. Czynniki, które zdaniem respondentów mają zdecydowanie mniejszy wpływ na efektywność podstawowego szkolenia wojskowego, to zabezpieczenie potrzeb socjalnych i kulturalno-oświatowych oraz zapewnienie kontaktów z rodziną. Czynniki wpływające na efektywność podstawowego szkolenia wojskowego, uporządkowane według ważności przedstawiono na wykresie.

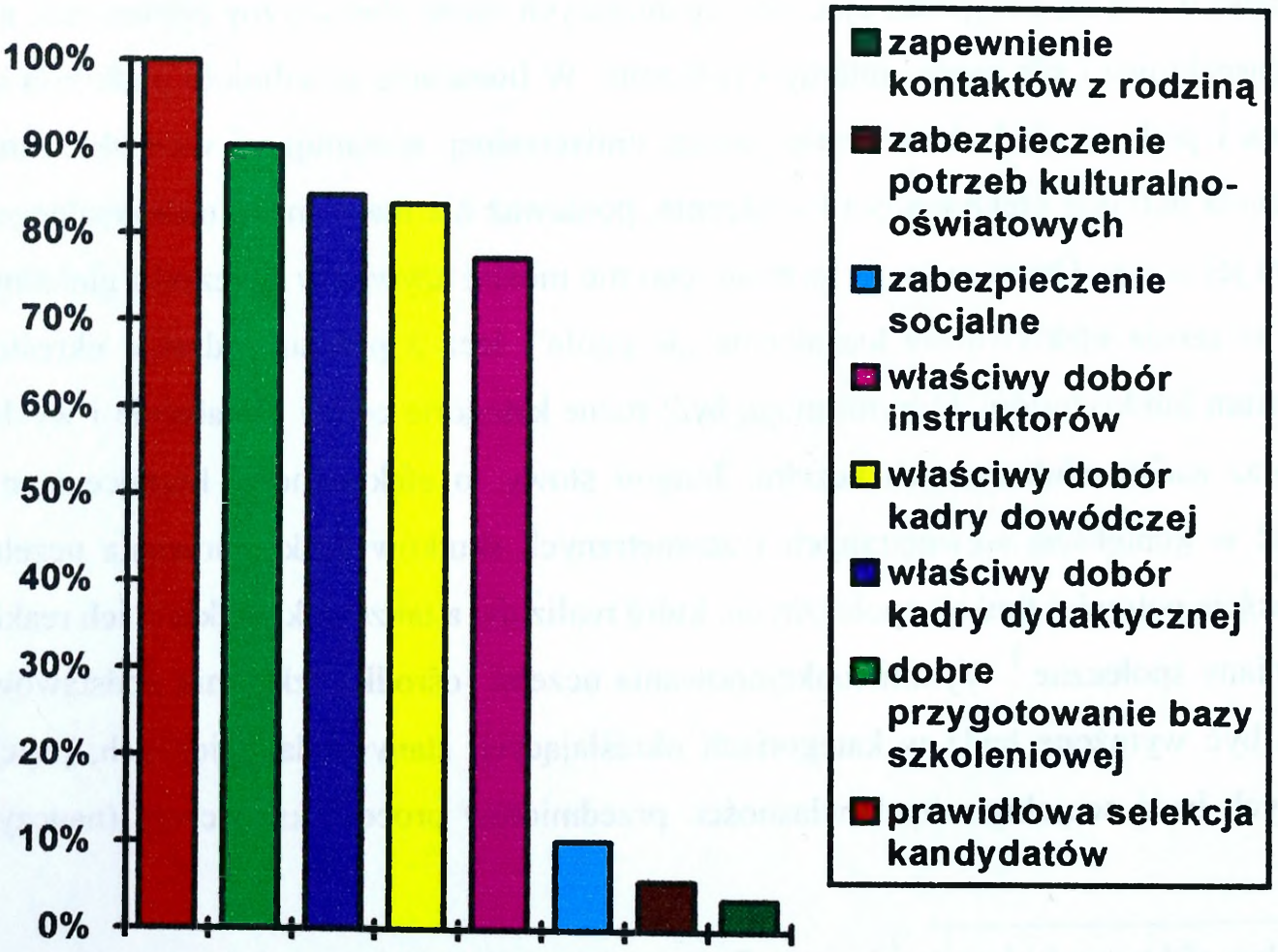

Tabela 1. Czynniki wpływające na efektywność podstawowego szkolenia wojskowego.

Objęci badaniami podchorążowie wyrażają podobne poglądy na temat czynników wpływających na efektywność podstawowego szkolenia wojskowego, nie występują różnice zdań ani pomiędzy poszczególnymi rocznikami ani pomiędzy specjalnościami. Wszyscy uważają, że największy wpływ na efektywność podstawowego szkolenia wojskowego ma prawidłowo przeprowadzona selekcja kandydatów. Na drugim miejscu pod względem ważności umieszczono dobre (właściwe) przygotowanie bazy szkoleniowej (ten czynnik poparło 176 (90,2%) respondentów). Stu sześćdziesięciu czterech (84,5%) badanych podchorążych uważa, że na efektywność omawianego szkolenia ma wpływ właściwy dobór kadry dydaktycznej; 162 (83,5%), że właściwy dobór kadry dowódczej; 150 (77,3%), że właściwy dobór i przygotowanie instruktorów. Wpływ zabezpieczenia potrzeb socjalnych na efektywność podstawowego szkolenia wojskowego dostrzega tylko dwudziestu (10,3%) respondentów, zabezpieczenia potrzeb oświatowych jedenastu (5,7%), zabezpieczenia kontaktów z rodziną siedmiu (3,6%). Jedynie podchorążowie pierwszego i drugiego roku (dwóch z pierwszego i pięciu z drugiego) uważają, że zabezpieczenie kontaktów z rodziną wpływa na efektywność szkolenia. Najważniejsze z czynników, które zdaniem respondentów wpływają na efektywność podstawowego szkolenia wojskowego zostaną opisane w kolejnych podrozdziałach.

1.System rekrutacji i selekcji kandydatów

Rekrutacja i kwalifikowanie kandydatów na studia w uczelni wojskowej stanowi ważny etap w procesie diagnozowania i prognozowania pedagogiczno-psychologicznego. Wyróżnia się w nim etap rekrutacyjny oraz postępowanie kwalifikacyjne. Warunkiem dopuszczenia kandydata do postępowania kwalifikacyjnego jest pozytywny wynik specjalistycznych badań lekarskich i psychologicznych, określających predyspozycje do podjęcia studiów - na wybranym kierunku w danej uczelni wojskowej - w charakterze kandydata na żołnierza zawodowego.

Tok postępowania związanego z rekrutacją kandydatów do Wyższej Szkoły Oficerskiej Sił Powietrznych regulują wydawane co roku zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego w sprawie rekrutacji kandydatów do szkół wojskowych oraz zarządzenia Komendanta WSOSP.

W roku akademickim 1995/96 sprawy związane z rekrutacją i kwalifikowaniem kandydatów do szkół wojskowych regulowało Zarządzenie Szefa Sztabu Generalnego WP nr 21/sztab z dnia 28 lutego 1995 roku. Zgodnie z tym zarządzeniem w celu zorganizowania i przeprowadzenia rekrutacji do szkół wojskowych oraz uzupełnienia ich potrzeb zarządza się co następuje: Paragraf 1 pkt.1 nakazuje w procesie przygotowania i rozwinięcia działalności organizacyjno-informacyjnej dla pozyskania i przygotowania kandydatów do szkół wojskowych kierować się wykazami i terminami określonymi w załącznikach. Załącznik nr 2 w części dotyczącej wyższych szkół oficerskich i akademii wojskowych określa następujące terminy:

- prowadzenie spotkań informacyjnych z młodzieżą - przez cały rok;
- przyjmowanie od kandydatów podań o przyjęcie do szkół wojskowych w roku akademickim 1995/96 oraz kompletowanie wymaganych w tym zakresie dokumentów - do 15 maja 1995 roku;

- wojskowe komendy uzupełnień i jednostki wojskowe są obowiązane przyjmować podania oraz kompletować wymagane dokumenty również po upływie podanego wyżej terminu - przez cały rok;
- kandydatów do WSOSP po uzyskaniu przez nich pozytywnego orzeczenia RWKL, kierować do WKLL w Dęblinie - od 5 marca do 30 maja 1995 roku;
- kandydaci do WSOSP przebywają na badaniach lotniczo-lekarskich przez 3 dni, zakwaterowanie, wyżywienie oraz przejazd na badania specjalistyczne do WIML zapewnia komenda WSOSP;
- kierowanie na badania lekarskie i psychologiczne realizować przez cały rok.

W myśl omawianego zarządzenia, przy organizacji i przeprowadzaniu spotkań informacyjnych z młodzieżą szkolną należy współpracować z odpowiednimi placówkami oświatowymi. Do obsługi tych spotkań kierować podchorążych i żołnierzy zawodowych posiadających odpowiednie predyspozycje, przygotowanie merytoryczne oraz nienaganną żołnierską prezencję. Dokumenty uczniów ostatniej klasy liceów wojskowych kompletują i przesyłają do właściwych szkół wojskowych, wojskowi komendanci uzupełnień właściwi ze względu na siedzibę liceów. Osoby ubiegające się o przyjęcie do szkół wojskowych kształcących kandydatów na żołnierzy zawodowych, które zostały uznane przez RWKL za zdolne do zawodowej służby wojskowej, podlegają skierowaniu do właściwych ze względu na miejsce pobytu stałego lub pobytu czasowego trwającego ponad dwa miesiące albo ze względu na miejsce pełnienia służby - wojskowych pracowni psychologicznych (poradni psychologiczno-pedagogicznych) w celu określenia predyspozycji psychicznych do służby wojskowej. Kandydaci ubiegający się o przyjęcie do WSOSP podlegają badaniom psychologicznym oraz dodatkowym specjalistycznym badaniom lekarskim prowadzonym w tej szkole. Koszty egzaminów, wyżywienia i zakwaterowania w czasie egzaminów oraz przejazdów na egzaminy pokrywają kandydaci. Kandydatom, którzy uzyskali negatywne wyniki badań lekarskich lub psychologicznych, wojskowi komendanci uzupełnień (dowódcy jednostek wojskowych) niezwłocznie zwracają dokumenty i nie kierują ich na egzaminy wstępne. Kierowanie kandydatów na badania psychologiczne i lotniczo-lekarskie należy realizować w miarę zgłaszania się kandydatów, po wcześniejszym dokonaniu ustaleń pomiędzy sztabami OW (RSZ), a pracowniami psychologicznymi (poradniami psychologiczno-pedagogicznymi) i komendantem WSOSP. Komendanci wszystkich szkół wojskowych mogą (z wyjątkiem

szkół podoficerskich), utworzyć poza przydzielonym dla danej szkoły limitem, rezerwę tak zwanych miejsc rektorskich w ilości do pięciu procent, gdy określony limit przyjęć jest mniejszy niż sto miejsc i trzech procent, gdy limit ten przekracza 100 miejsc. Wykorzystanie puli „miejsc rektorskich" pozostawia się w gestii komendanta szkoły (uczelni) w nieprzekraczalnym terminie realizacji do siedmiu dni przed rozpoczęciem roku szkolnego.

Mając pełną świadomość potrzeby osiągnięcia lepszego, profesjonalnego przygotowania przyszłych oficerów służby stałej do funkcji dowódczych i sztabowych, zwłaszcza w kontekście nowej doktryny szkoleniowej Sił Zbrojnych RP, Szef Inspektoratu Szkolenia - Zastępca Szefa Sztabu Generalnego WP polecił główny wysiłek organizacyjno-programowy w pracach przygotowawczych do rozpoczęcia roku akademickiego w uczelniach wojskowych podporządkować zaostrzeniu kryteriów kwalifikowania kandydatów.[1] Zgodnie z zaleceniami Szefa Inspektoratu Szkolenia, w procesie kwalifikowania kandydatów należy rozszerzyć dotychczasowe kryteria oceny w zakresie wykształcenia, nienagannej prezencji oraz wysokiej sprawności fizycznej, przyjmując następujący tok postępowania:

- poziom sprawności fizycznej określić w pierwszym dniu egzaminów, przy czym premiować kandydatów posiadających w swoim dorobku znaczące osiągnięcia sportowe;
- podnieść wymagania w zakresie sprawności fizycznej w stosunku do absolwentów liceów wojskowych;
- oceny na świadectwie maturalnym traktować jako element pomocniczy w kwalifikowaniu kandydatów;
- psychologiczne kryteria doboru kandydatów wyznaczać na podstawie standaryzowanych ogólnopolskich testów psychologicznych, adekwatnych do określonej specjalności kształcenia, zwracając przede wszystkim uwagę na: predyspozycje dowódczo-przywódcze kandydatów[2], poziom motywacji do służby wojskowej ich umiejętności komunikacyjne, co najmniej średni poziom inteligencji (oszacowany iloraz powyżej 115);
- egzamin z języka obcego traktować jako odrębny obszar kwalifikowania.

Uzyskana w wyniku postępowania kwalifikacyjnego diagnoza pedagogiczno-psychologiczna stanowić winna punkt wyjścia do wypracowania uogólnionej prognozy

---

[1] Pismo Szefa Zarządu Szkolnictwa Wojskowego do Komendanta-Rektora Wyższej Szkoły Oficerskiej Sił Powietrznych nr 407, z dnia 19.06.1995r.

[2] Określane na podstawie: Kwestionariusza Sposobu Podejmowania Decyzji M. Koga, opinii ze szkoły średniej, rozmowy kwalifikacyjnej.

funkcjonowania studentów wojskowych w systemie dydaktyczno-wychowawczym szkoły wyższej.

Na podstawie obowiązujących dokumentów normatywnych w Sekcji Kwalifikowania Kandydatów opracowano zasady ubiegania się o przyjęcie na studia oraz określono warunki jakie powinni spełniać kandydaci do szkoły lotniczej.

O przyjęcie do Wyższej Szkoły Oficerskiej Sił Powietrznych w Dęblinie ubiegać się mogą absolwenci szkół średnich:

- nie będący w czynnej służbie wojskowej;
- żołnierze odbywający czynną służbę wojskową;
- żołnierze rezerwy w stopniach szeregowych i podoficerskich;
- studenci szkół niewojskowych;

którzy:

- posiadają obywatelstwo polskie;
- w roku wcielenia nie przekroczyli 23 lat życia;
- w dniu wcielenia są stanu wolnego;
- posiadają świadectwo dojrzałości;
- uzyskają pozytywne orzeczenie Wojskowej Komisji Lotniczo Lekarskiej wymagane na wybranym kierunku studiów.

O przyjęcie do uczelni wojskowej (w tym również do WSOSP) ubiegać się można wyłącznie za pośrednictwem Wojskowej Komendy Uzupełnień znajdującej się w rejonie miejsca zamieszkania, która:

- kompletuje wymagane dokumenty personalne;
- wydaje skierowania na konieczne badania lekarskie;
- przesyła kompletne dokumenty do uczelni;
- kieruje kandydata na egzaminy wstępne i kwalifikację;
- wydaje karty powołania do służby wojskowej kandydatom zakwalifikowanym na studia.

W stosunku do żołnierzy odbywających czynną służbę wojskową właściwymi osobami do załatwiania spraw formalnych są dowódcy jednostek.

Dokumenty o przyjęcie do Wyższej Oficerskiej Szkoły Lotniczej należy składać do 15 maja każdego roku. Ze względów organizacyjnych pożądane jest w miarę wczesne zgło-

szenie zamiaru podjęcia studiów. Zbyt późna decyzja powoduje problemy w terminowym zakończeniu badań lekarskich. Wojskowe Komendy Uzupełnień (sztaby jednostek wojskowych) oprócz załatwiania spraw formalnych związanych z kompletowaniem i przesyłaniem odpowiednich dokumentów informują również o aktualnych kierunkach i specjalnościach kształcenia we wszystkich uczelniach wojskowych oraz o wymaganiach i zasadach naboru kandydatów do szkół wojskowych obowiązujących w danym roku.

Kryteria zdrowotne obowiązujące kandydatów do szkół wojskowych określono w Rozporządzeniu Ministra Obrony Narodowej z dnia 10 czerwca 1992 roku (DZIENNIK USTAW RZECZPOSPOLITEJ POLSKIEJ, Warszawa, dnia 3 sierpnia 1992 r. Nr 57) w sprawie zasad określania zdolności do czynnej służby wojskowej oraz właściwości i trybu postępowania wojskowych komisji lekarskich w tych sprawach. W rozdziale pierwszym niniejszego rozporządzenia określono kategorie zdrowia obowiązujące w poszczególnych rodzajach wojsk i specjalnościach wojskowych. Dokonano podziału na kategorie i grupy zdrowia oraz ustalono zasady postępowania poszczególnych komisji lekarskich w czasie określania kategorii i grup zdrowia.

Od kandydatów ubiegających się o przyjęcie do Wyższej Szkoły Oficerskiej Sił Powietrznych wymagane są szczególne predyspozycje zdrowotne, określone dla każdej specjalności kształcenia.

Badania lekarskie kandydatów odbywają się w dwóch etapach:

- pierwszy - to badania w Rejonowej Wojskowej Komisji Lekarskiej (najbliższej miejsca zamieszkania), orzekające o zdolności zdrowotnej do zawodowej służby wojskowej;
- drugi - to badania specjalistyczne w Wojskowej Komisji Lotniczo Lekarskiej w Dęblinie.

Na badania w Wojskowej Komisji Lotniczo Lekarskiej kierowani są kandydaci, którzy na podstawie orzeczenia RWKL uznani zostali za zdolnych do zawodowej służby wojskowej. W zależności od wybranego kierunku studiów i przyszłej specjalności lotniczej wymagane jest uzyskanie jednej z poniższych grup orzeczniczych:

- grupa Z/ IA - dla kandydatów ubiegających się o studia na kierunku pilotażu, specjalność pilot samolotu;
- grupa Z/ IC - dla kandydatów ubiegających się o studia na kierunku pilotażu, specjalność pilot śmigłowca.

Badania polegają na specjalistycznej ocenie zdolności zdrowotnej do służby w powietrzu. Kryteria zdrowotne określają przepisy lotniczo - lekarskie. W zakres badań wchodzą badania ogólne i aparaturowe narządów wzroku, słuchu, dróg oddechowych, serca, zmysłu równowagi oraz prześwietlenia: klatki piersiowej, zatok i kręgosłupa. Kandydaci przechodzą także próbę w komorze niskich ciśnień, Pracownia Psychologiczna ocenia sprawność psychofizyczną do służby w powietrzu. W zakres badań wchodzą między innymi badania koordynacji wzrokowo-słuchowej, refleksu, zdolności uczenia się i poziomu emocjonalności.

Z wynikami kolejnych badań kandydaci zapoznawani są na bieżąco. W przypadku stwierdzenia niezdolności zdrowotnej do służby w powietrzu przez któregokolwiek (jednego) z lekarzy specjalistów dalsze badania, jako bezcelowe nie są już wykonywane. Kandydatom pozostaje wcześniejsze orzeczenie Rejonowej Wojskowej Komisji Lekarskiej, z którym ubiegać się mogą o przyjęcie do wszystkich innych uczelni wojskowych. Końcowe orzeczenie Wojskowej Komisji Lotniczo Lekarskiej przesyłane jest do Wojskowej Komisji Uzupełnień kierującej kandydata. Można je również uzyskać w sekretariacie komisji po zakończeniu badań w ostatnim dniu pobytu.

Na badania kierują, po wcześniejszym uzgodnieniu terminu z Sekcją Kwalifikowania Kandydatów, wojskowe komendy uzupełnień od stycznia każdego roku. Badania trwają trzy dni. Koszty zakwaterowania i wyżywienia w okresie badań ponosi WSOSP. Na badania należy zgłosić się z wyleczonym uzębieniem i zaświadczeniem lekarza stomatologa.

Do egzaminów wstępnych i kwalifikacji przystąpić mogą kandydaci, którzy posiadają:

- skierowanie wydane przez Wojskową Komendę Uzupełnień;
- kompletne i aktualne dokumenty personalne, w tym orzeczenie WKLL uprawniające do podjęcia studiów w wybranej specjalności;
- dokument tożsamości.

Na egzaminy kandydaci przyjeżdżają na koszt własny, a w dniu przybycia wnoszą opłatę za egzamin oraz zakwaterowanie i wyżywienie. Wysokość opłat ustalana jest corocznie i zależy od stawek obowiązujących w Siłach Zbrojnych. Celem egzaminu jest sprawdzenie poziomu wiedzy ogólnej i sprawności fizycznej kandydatów ubiegających się o podjęcie studiów w Wyższej Szkole Oficerskiej Sił Powietrznych.

Egzamin z wiedzy ogólnej prowadzony jest metodą testową i polega na wyborze jednej z kilku odpowiedzi na pytania zawarte w trzech testach: matematyczno-fizycznym, humani-

stycznym oraz z języka obcego. Test humanistyczny obejmuje wiedzę z historii Polski i powszechnej po 1945 roku oraz elementy gramatyki i ortografii języka polskiego. Test z języka obcego do wyboru przez kandydata, można wybrać następujące języki: angielski, francuski, niemiecki lub rosyjski. Zakres tematyczny wszystkich testów obejmuje program nauczania szkoły średniej.

Wyniki testów z wiedzy ogólnej, oceniane w skali punktowej, nie decydują o przyjęciu na studia, lecz są jednym z elementów oceny końcowej. Do uzyskania oceny pozytywnej z poszczególnych testów należy uzyskać minimum:

- po 15 punktów z matematyki i fizyki (razem 30) na 80 możliwych(po 40 z każdego przedmiotu);
- 30 punktów z testu humanistycznego (na 60 możliwych);
- 10 punktów z języka obcego (na 20 możliwych)

Ponadto należy uzyskać ocenę pozytywną z egzaminu sprawnościowego. Celem egzaminu ze sprawności fizycznej jest sprawdzenie cech motorycznych kandydata oraz umiejętności pływania.

Egzamin polega na zaliczeniu poniższych konkurencji:

- bieg na 60 m. - bardzo dobrze - 7,9 sek., dobrze - 8,4 sek., dostatecznie - 8,9sek.;
- bieg na 1000 m. - bardzo dobrze - 3min. 20 sek., dobrze - 3 min. 30sek., dostatecznie - 3 min. 45 sek.;
- podciąganie na drążku (nachwytem) - bardzo dobrze - 12 razy, dobrze - 8 razy, dostatecznie - 5 razy;
- pływanie na dystansie 50 metrów - bardzo dobrze - 45 sek., dobrze - 60 sek., dostatecznie- przepłynąć;
- przewroty łączne na czas (dwa w przód, dwa w tył) - bardzo dobrze - 10,6 sek., dobrze - 11,5 sek., dostatecznie - 12,4 sek.;
- skłony w przód z leżenia - bardzo dobrze - 52 razy, dobrze - 45 razy, dostatecznie - 38 razy.

Warunkiem otrzymania oceny pozytywnej ze sprawdzianu jest zaliczenie pięciu z przedstawionych (sześciu) ćwiczeń, w tym pływania. Uzyskanie ocen niedostatecznych z dwóch ćwiczeń powoduje wystawienie negatywnej oceny końcowej.

Decyzja o przyjęciu do szkoły podejmowana jest przez Komisję Egzaminacyjno - Kwalifikacyjną (powoływaną przez Komendanta WSOSP co roku) po przeprowadzeniu indywidualnych rozmów z kandydatami.

Na ocenę indywidualną składa się:

- ocena dorobku kandydata w szkole średniej na podstawie ocen uzyskanych na świadectwie dojrzałości i opinii szkolnych;
- wynik testów egzaminacyjnych;
- ocena z egzaminu ze sprawności fizycznej;
- wynik badań i opinia pracowni psychologicznej;
- wynik badań lotniczo - lekarskich;
- motywacja do służby wojskowej i zawodu oficera (oceniana w czasie rozmowy kwalifikacyjnej).

Bezwzględnym warunkiem przyjęcia na studia jest uzyskanie minimum 70 punktów (na 160 możliwych) z testów egzaminacyjnych oraz pozytywnej oceny w czasie egzaminu ze sprawności fizycznej.

W 1995 roku przyjęto kandydatów z najwyższą ilością punktów (powyżej 120), przy jednakowej ilości uzyskanych punktów o przyjęciu do szkoły decydowało wyszkolenie lotnicze, oceniane na podstawie zaświadczeń z aeroklubów (loty na samolotach, szybowcach oraz skoki spadochronowe). Priorytet w przyjmowaniu do szkoły mieli absolwenci Liceum Lotniczego. Ze względu na bardzo dużą ilość chętnych (około dziesięciu na jedno miejsce, z wymaganym orzeczeniem Komisji Lotniczo Lekarskiej) można było maksymalnie podnieść wymagania w stosunku do kandydatów. Uwzględniając tak ostre kryteria naboru należy oczekiwać, że wykruszalność w trakcie studiów będzie minimalna. Powszechnie zakłada się, że każdego człowieka można nauczyć określonego zawodu, jednak nauczenie zawodu kandydata, który nie wykazuje przynajmniej minimum uzdolnień do jego wykonywania wymaga więcej czasu oraz większego nakładu sił i środków. Sam efekt tego przedsięwzięcia jest bardzo trudny do przewidzenia, stąd też występuje potrzeba poddawania kandydatów tak surowym próbom w czasie ich weryfikacji.

Zakwalifikowani do Wyższej Szkoły Oficerskiej Sił Powietrznych kandydaci na pilotów wojskowych powoływani są do służby wojskowej przez Wojskowe Komendy Uzupełnień w

charakterze kandydata na żołnierza zawodowego. Służba rozpoczyna się 15 września zgrupowaniem w Podlodowie, gdzie poborowi przechodzą podstawowe szkolenie wojskowe.

2.Motywacja do zawodu.

Problem motywacji[1] nie jest niczym nowym w historii myśli ludzkiej. Okazuje się, że był on - i jest nadal przedmiotem zainteresowania wielu pokoleń pedagogów, psychologów, socjologów i filozofów. Był więc i jest przedmiotem zainteresowania oraz niemal codziennej działalności praktyków inżynierii społecznej, wychowawców, prawników, publicystów, polityków oraz kierowników życia społecznego i gospodarczego.

Aktywność człowieka może być ukierunkowana na zaspokojenie potrzeb lub realizację zadań, z czym wiążą się odmienne rodzaje procesów motywacyjnych. Mogą one pobudzać zarówno aktywność zewnętrzną (działania), jak i wewnętrzną, to jest czynności psychiczne, w tym procesy umysłowe. Procesy motywacyjne przebiegają na wielu poziomach organizacji systemu nerwowego, ich elementy mogą być świadome, podświadome lub nieświadome, krótko - lub długotrwałe. Uświadomione elementy procesów motywacyjnych określane bywają takimi terminami, jak pragnienie, dążenie, chęć, motyw, postanowienie etc. Należy odróżniać czynny proces motywacyjny, organizujący i kontrolujący aktualną aktywność ze względu na potrzeby lub zadania człowieka, od dyspozycji motywacyjnych, oznaczających osobistą skłonność do występowania określonych rodzajów motywacji (np. zaciekawienie, lęk lub złość może przeżywać każdy, natomiast ciekawość, lękliwość lub agresywność charakteryzuje tylko niektórych.

Zdaniem większości współczesnych teoretyków[2] zajmujących się problemami motywacji, istnieją trzy źródła wyznaczające cele i kierunki ludzkiej aktywności. Pierwszym jest system potrzeb człowieka, drugim zadania stawiane przez innych, trzecim zadania stawiane samemu sobie. W oparciu o system potrzeb powstają tak zwane motywacje naturalne lub

---

[1] Motywacja - to ogół procesów w systemie nerwowym, które: a) przejawiają się tendencją lub przeciwtendencją do ukierunkowanej aktywności, b)wywołują i pobudzają tę aktywność, tłumiąc inne tendencje, c) sygnalizują satysfakcją lub dyssatysfakcją stopień zaspokojenia potrzeb lub realizacji zadań. (Encyklopedia pedagogiczna, FUNDACJA INNOWACJA, Warszawa 1993. s.384.).

[2] Rozważania nad motywacją oraz problemami jej kształtowania prowadziło wielu teoretyków różnych dyscyplin naukowych. Problemy te opisano między innymi w następujących pracach: C.N.Cofer, M.H.Appley, Motywacja: teoria i badania, Warszawa 1972; T.Kocowski, Potrzeby człowieka. Koncepcja systemowa, Wrocław 1978; K.B.Madsen, Współczesne teorie motywacji, Warszawa 1980; K.Obuchowski, Motywacja dążeń ludzkich, Warszawa 1965; J.Rejkowski, Motywacja, postawy prospołeczne a osobowość, Warszawa 1979.

podstawowe, wspólne dla większości ludzi. System potrzeb to zbiór warunków, które muszą być spełnione, by człowiek mógł: utrzymać życie, rozwijać się, efektywnie działać, współżyć z innymi ludźmi, utrzymać zdrowie psychiczne oraz zadowolenie z życia. Są to warunki współzależne i w większości dające się opisać obiektywnie. Elementy procesów motywacyjnych stanowią psychiczne (doznaniowe, wyobrażeniowe, pojęciowe) odwzorowania tych warunków. Odwzorowaniem może być sygnał niedoboru, szkody, zagrożenia lub sygnał nasycenia, ulgi, bezpieczeństwa, pożytku lub okazji. Z reguły każdej potrzebie odpowiadają dwie antagonistyczne motywacje, których współdziałanie pozwala uzyskiwać stany optymalne, unikając niedoboru lub nadmiaru. Motywacje naturalne mogą być klasyfikowane wedle systemu potrzeb. Można zatem wyróżnić:

- motywacje biofunkcjonalne, związane z utrzymaniem życia, zdrowia i bezpieczeństwa;
- motywacje rozwojowe, pobudzające aktywność służącą przede wszystkim rozwojowi człowieka, taką jak aktywność eksploracyjna, lokomocyjna, manipulacyjna, poznawcza, a w dalszej fazie intelektualna i twórcza;
- motywacje prokreacyjne, a wśród nich seksualne, opiekuńcze, dydaktyczne i wychowawcze;
- motywacje socjofunkcyjne, związane z potrzebami współżycia, współdziałania i utrzymywania pozycji wśród innych ludzi, a między nimi motywacje afiliacyjne, ambicyjne, altruistyczne i prospołeczne, lecz także motywacje dominacji, agresji lub izolacji społecznej;
- motywacje psychofunkcjonalne służące integracji wewnętrznej, zdrowiu psychicznemu i zadowoleniu z życia, wśród nich np. motywacja swobody, poczucia wartości, sensu życia lub motywacje estetyczne, kulturalne, ideowe, religijne etc.

Oprócz powyższych motywacji naturalnych, czyli podstawowych, istnieje nieograniczona ilość motywacji zadaniowych, których jest tyle, ile jest specyficznych zadań, ról społecznych lub zawodów. Z każdą funkcją społeczną wiążą się specyficzne problemy motywacyjne i wymagania; innych motywacji wymaga np. praca nauczyciela, innych funkcja policjanta czy praca kaskadera. Motywacje zadaniowe mogą być w konflikcie z naturalnymi, gdy np. funkcję wychowawcy pełni osoba nie lubiąca dzieci, pilotem jest osoba cierpiąca na lęk wysokości lub żołnierzem jest osoba niezdolna do agresji. Jednakże trening specjalny lub długotrwałe pełnienie roli przystosowuje zwykle z czasem do niej dyspozycje

motywacyjne lub wytwarza ich substytuty. Ludzie posiadają podobne systemy potrzeb (choć występują pewne różnice związane z płcią, wiekiem, klimatem, kulturą itp.) natomiast różnią się często zasadniczo pod względem: preferowanych sposobów zaspokajania tych samych potrzeb, subiektywnej wagi przywiązywanej do poszczególnych kategorii i ich roli w systemie motywacji, co przejawia się w różnych dyspozycjach motywacyjnych i zróżnicowanych hierarchiach wartości.

Zdecydowana większość badanych podchorążych ocenia swoje motywacje do zawodu pilota wojskowego jako bardzo wysokie lub wysokie. Na pytanie „Jak oceniasz swoje motywacje do zawodu pilota wojskowego?" osiemdziesięciu dziewięciu respondentów (45,9%) odpowiada, że ocenia je jako bardzo wysokie, dziewięćdziesięciu czterech (48,4%) jako wysokie, dziewięciu (4,6%) jako średnie i dwóch (około 1,1%) jako niskie. Samoocenę motywacji podchorążych do zawodu pilota wojskowego przedstawiono na wykresie 1.

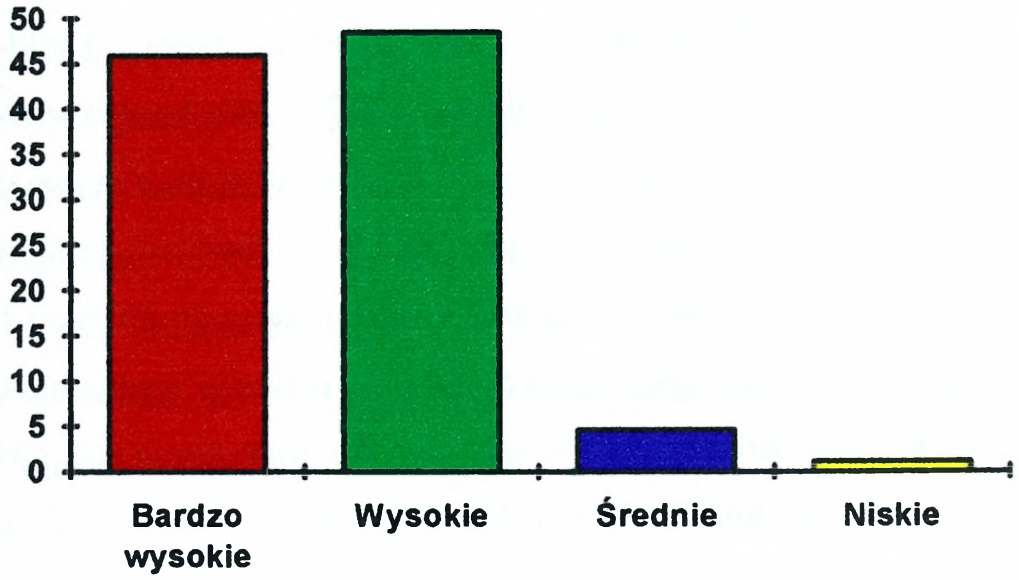

Wykres 2.Ocena własnych motywacji do zawodu pilota wojskowego dokonana przez podchorążych.

Podchorążowie deklarujący swoje motywacje do zawodu pilota wojskowego jako niskie, to podchorążowie kontynuujący studia na drugim roku, twierdzą, że uczelnię wybrali przypadkowo, są niezadowoleni zarówno z wyboru uczelni, jak i zawodu. Motywacje jako średnie ocenia siedmiu podchorążych z drugiego roku (wszyscy podchorążowie drugiego roku oceniający swoje motywacje jako średnie twierdzą ,że uczelnię wybrali przypadkowo), jeden z pierwszego i jeden z czwartego roku. Szczegółowy rozkład samooceny własnych motywacji przez podchorążych poszczególnych roczników przedstawiono w poniższej tabeli.

Lp.	Motywacje	Rok studiów									
		Pierwszy		Drugi		Trzeci		Czwarty		Razem	
		Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
1	Bardzo wysokie	10	37,0	31	34,1	23	53,5	25	75,7	89	45,9
2	Wysokie	16	59,3	51	56,0	20	46,5	7	21,2	94	48,4
3	Średnie	1	3,7	7	7,7	-	-	1	3,1	9	4,6
4	Niskie	-	-	2	2,2	-	-	-	-	2	1,1
	Razem	27	100	91	100	43	100	33	100	194	100

Tabela 1. Ocena własnych motywacji do zawodu pilota wojskowego dokonana przez podchorążych poszczególnych roczników.

Własne motywacje do zawodu pilota wojskowego najwyżej oceniają podchorążowie czwartego i trzeciego roku, najniżej podchorążowie kontynuujący studia na drugim roku. Nie występują znaczne rozbieżności w ocenie motywacji do zawodu pilota pomiędzy poszczególnymi specjalnościami na danym roku studiów, takie rozbieżności występują jedynie pomiędzy poszczególnymi rocznikami. Respondenci wywodzący się z czwartego roku studiów oceniają swoje motywacje do zawodu pilota najwyżej (75,7% jako bardzo wysokie, 21,2% jako wysokie oraz 3,1% jako średnie). Trzeci rocznik ocenia swoje motywacje na poziomie bardzo wysokim i wysokim, rozkład ocen jest bardzo wyrównany (motywacje bardzo wysokie 53,5% i wysokie 46,5%). Najniżej ocenia swoje motywacje do zawodu pilota wojskowego rocznik drugi, wśród podchorążych tego właśnie rocznika występuje także największe zróżnicowanie ocen. Jako bardzo wysokie ocenia swoje motywacje tylko 34,5% respondentów, jako wysokie 56%, średnie 7,7% i niskie 2,2%. Ocena motywacji wśród podchorążych pierwszego roku przedstawia się następująco: motywacje bardzo wysokie 37%, wysokie 59,3 oraz średnie 3,7%.

Występuje wiele różnych czynników, które skłoniły podchorążych do rozpoczęcia studiów w Wyższej Oficerskiej Szkole Lotniczej. Respondenci odpowiadając na pytanie „ Co skłoniło Cię do wyboru zawodu pilota wojskowego?" - najczęściej jako główną przyczynę podawali zamiłowanie do latania. Mając do wyboru różne odpowiedzi, przeważnie wybierali kilka z nich numerując je według ważności, jednak na pierwszym miejscu najczęściej znajdowało się „zamiłowanie do latania", bez względu na rok studiów czy specjalność. Na stu dziewięćdziesięciu czterech objętych badaniami podchorążych, jako jeden z czynników skłaniających ich do rozpoczęcia studiów w szkole lotniczej, aż stu sześćdziesięciu pięciu

(85%) podaje zamiłowanie do latania (chociaż nie zawsze na pierwszym miejscu). Drugim z kolei ustalonym według ważności czynnikiem jest atrakcyjność zawodu i charakter pracy, tak uważa stu trzydziestu trzech badanych (68,5%). Zdaniem 52,6% respondentów trzecim czynnikiem decydującym o wyborze uczelni wojskowej (lotniczej) jest chęć szybkiego usamodzielnienia się w życiu. Kolejne czynniki, które miały wpływ na wybór zawodu pilota wojskowego, wymienione (ustawione) według ważności to: zainteresowanie zawodową służbą wojskową, prestiż społeczny zawodu oficera, zdobycie zawodu pilota - który jest przydatny również poza wojskiem, warunki materialne (perspektywa wysokich zarobków i szybkiego uzyskania mieszkania), stabilizacja zawodowa w wojsku w kontekście bezrobocia, sytuacja materialna rodziców uniemożliwiająca podjęcie studiów w uczelni cywilnej, bliskość miejsca zamieszkania, tradycje rodzinne. Jedenastu podchorążych (5,7%) wybrało uczelnię przypadkowo (wszyscy to podchorążowie drugiego roku, trzech o specjalności pilot samolotu a dwóch pilot śmigłowca). Wymienione czynniki decydujące o wyborze zawodu pilota klasyfikowane były na różnych miejscach przez podchorążych poszczególnych roczników, jednak najczęściej na pierwszym miejscu plasowały się takie czynniki, jak: zamiłowanie do latania, atrakcyjność zawodu i charakter pracy, chęć szybkiego usamodzielnienia się w życiu, zainteresowanie zawodową służbą wojskową, zdobycie zawodu przydatnego również poza wojskiem oraz warunki materialne w wojsku i stabilizacja zawodowa w kontekście bezrobocia. Rozkład wypowiedzi respondentów w rozbiciu na poszczególne roczniki przedstawiono w tabeli 2.

Lp.	Czynniki skłaniające do wyboru zawodu pilota	Rok studiów									
		Pierwszy		Drugi		Trzeci		Czwarty		Razem	
		Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
1	Zainteresowanie zawodową służbą wojskową.	14	51,8	31	34,1	17	39,5	15	45,4	77	39,7
2	Prestiż społeczny zawodu oficera.	12	44,4	32	35,2	9	20,9	17	51,5	70	36,1
3	Zamiłowanie do latania.	27	100,0	62	68,1	43	100,0	33	100,0	165	85,0
4	Warunki materialne (perspektywa wysokich zarobków i szybkiego uzyskania mieszkania).	10	37,0	17	18,7	23	53,5	14	42,4	64	33,0
5	Atrakcyjność zawodu i charakter pracy.	23	85,2	64	70,3	19	44,2	27	81,8	133	133
6	Sytuacja materialna rodziców uniemożliwiająca podjęcie studiów cywilnych.	5	18,5	11	12,1	17	39,5	16	48,5	49	25,3
7	Chęć szybkiego usamodzielnienia się w życiu.	14	51,8	23	25,3	22	51,2	13	39,4	102	52,6
8	Tradycje rodzinne.	6	22,2	10	11,0	7	16,3	5	15,1	28	14,4
9	Stabilizacja zawodowa w wojsku w kontekście bezrobocia.	7	25,9	10	11,0	23	53,5	22	66,7	62	32,0
10	Zdobycie zawodu pilota, który jest przydatny również poza wojskiem.	10	37,0	23	25,3	19	44,2	17	51,5	69	35,6
11	Bliskość miejsca zamieszkania.	1	3,7	12	13,2	10	23,3	8	24,2	31	16,0
12	Uczelnię wybrałem przypadkowo.	-	-	11	12,1	-	-	-	-	11	5,7

Tabela 2. Czynniki skłaniające respondentów do rozpoczęcia studiów w WSOSP.

Wymienione w tabeli czynniki skłaniające do wyboru studiów w szkole lotniczej (ustawione według ważności, w kolejności identycznej jak w tabeli 2) przedstawiono na wykresie 3.

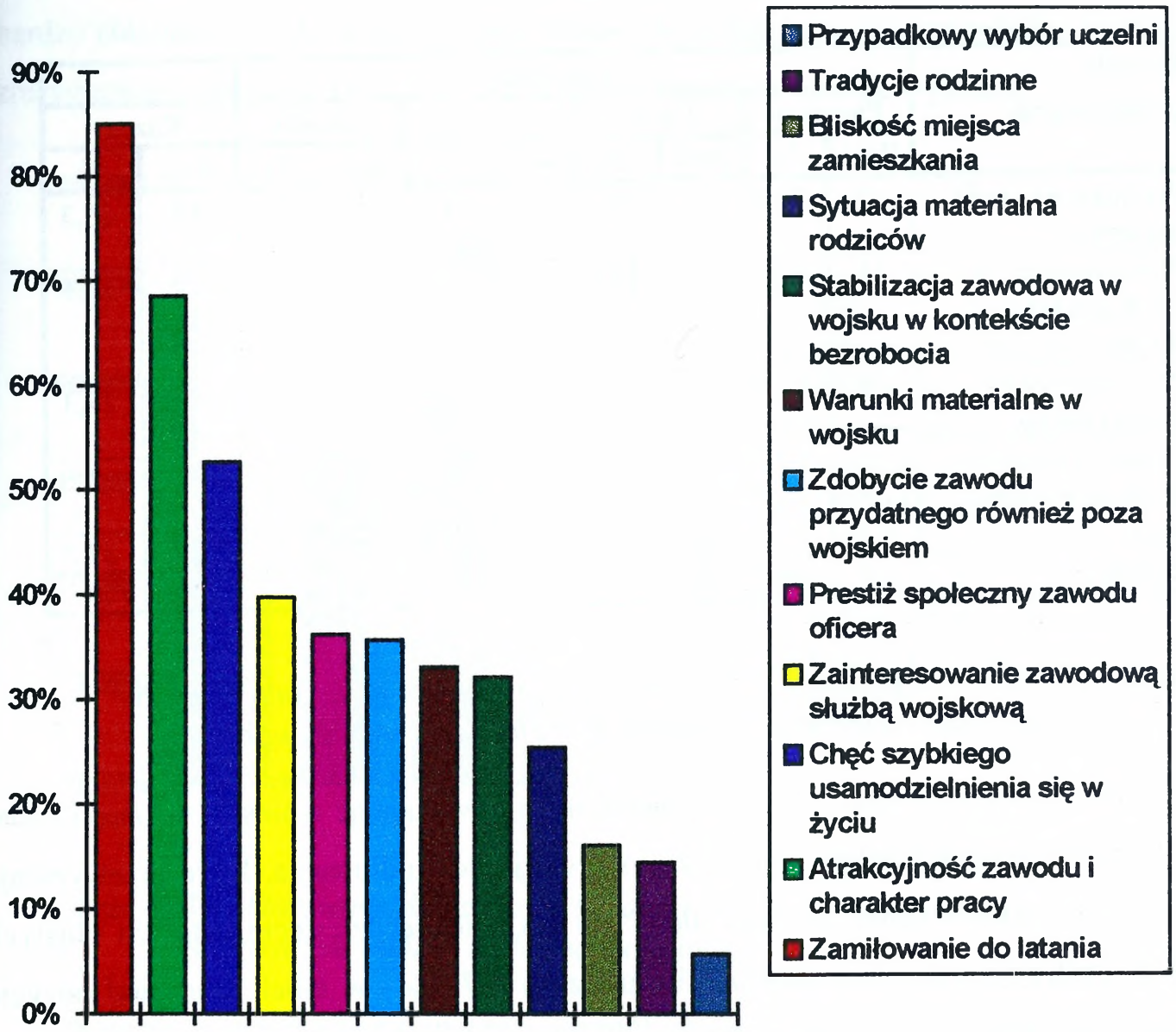

Wykres 2. Czynniki (motywy) skłaniające do rozpoczęcia studiów w WSOSP.

Po przeanalizowaniu wyników badań dotyczących deklarowanych przez podchorążych motywacji do zawodu pilota wojskowego oraz czynników skłaniających ich do wyboru tego zawodu, należałoby oczekiwać, że faktyczne motywacje (do zawodu pilota wojskowego) większości omawianych respondentów są bardzo wysokie lub przynajmniej wysokie. Wnikliwa analiza wypowiedzi podchorążych na pytanie „Jak postąpisz w przypadku niespełnienia się Twoich oczekiwań związanych z wyborem zawodu pilota (bądź powstania sytuacji zmuszającej Cię do przerwania studiów na kierunku pilotażu)?", budzi pewne

wątpliwości, czy faktyczne motywacje do zawodu pilota (do latania) są tak wysokie jak deklarują je podchorążowie. Wypowiedzi respondentów na powyższe pytanie przedstawiono w tabeli 3.

Lp.	Sposób postępowania	Rok studiów								Razem	
		Pierwszy		Drugi		Trzeci		Czwarty			
		Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
1	Przejdzie na profil naziemny	7	25,9	31	34,1	5	11,6	6	18,2	49	25,3
2	Przeniesie się do innej uczelni wojskowej	11	40,7	19	20,9	2	4,6	-	-	32	16,5
3	Przeniesie się na studia cywilne	9	33,4	18	19,8	17	39,5	9	27,3	53	27,3
4	Całkowicie zrezygnuje ze studiów	-	-	7	7,6	-	-	-	-	7	3,6
5	Inne	-	-	16	17,6	19	44,3	18	54,5	53	27,3
	Razem	27	100	91	100	43	100	33	100	194	100

Tabela 3.Sposób postępowania podchorążych w przypadku powstania sytuacji zmuszających do zrezygnowania ze studiów na kierunku pilotażu.

Z przedstawionych w tabeli wyników badań można wyciągnąć wniosek, iż objęci badaniami podchorążowie posiadają najwyższe motywacje do studiowania, które przewyższają motywacje do wykonywania zawodu pilota. Na stu dziewięćdziesięciu czterech objętych badaniami podchorążych tylko pięćdziesięciu trzech (27,3% - w tabeli ujęci pod pozycją inne) nie dopuszcza sytuacji, że mogą być zwolnieni ze studiów na kierunku pilotażu. Wszyscy ujęci w tej grupie respondenci twierdzą, że zawód pilota jest ich pasją życiową, nigdy nie brali pod uwagę konieczności zrezygnowania ze swoich marzeń, nie potrafią odpowiedzieć jaką podjęliby decyzję w tak tragicznej dla nich sytuacji. Ci właśnie podchorążowie posiadają najwyższe motywacje do zawodu pilota, są gotowi do poniesienia wszelkich wyrzeczeń byle tylko osiągnąć swój cel życiowy (zostać pilotem, niekoniecznie wojskowym). O tym jak wysokie motywacje do studiowania posiadają objęci badaniami podchorążowie świadczy fakt, że tylko siedmiu respondentów (3,6%) w przypadku konieczności zrezygnowania z kontynuowania nauki na kierunku pilotażu całkowicie zrezygnuje ze studiów (przyczyną całkowitej rezygnacji ze studiów jest trudna sytuacja materialna ich rodziców). Gdy zaistnieje konieczność zrezygnowania ze studiów na kierunku pilotażu pod-

chorążowie młodszych roczników najczęściej wybierają uczelnię wojskową, natomiast roczników starszych studia cywilne, nie występują różnice w wypowiedziach podchorążych tych samych roczników (bez względu na specjalność lotniczą wypowiedzi respondentów są bardzo zbliżone). Rozkład procentowy zamiarów podchorążych w przypadku konieczności zrezygnowania ze studiów na kierunku pilotażu przedstawiono na wykresie.

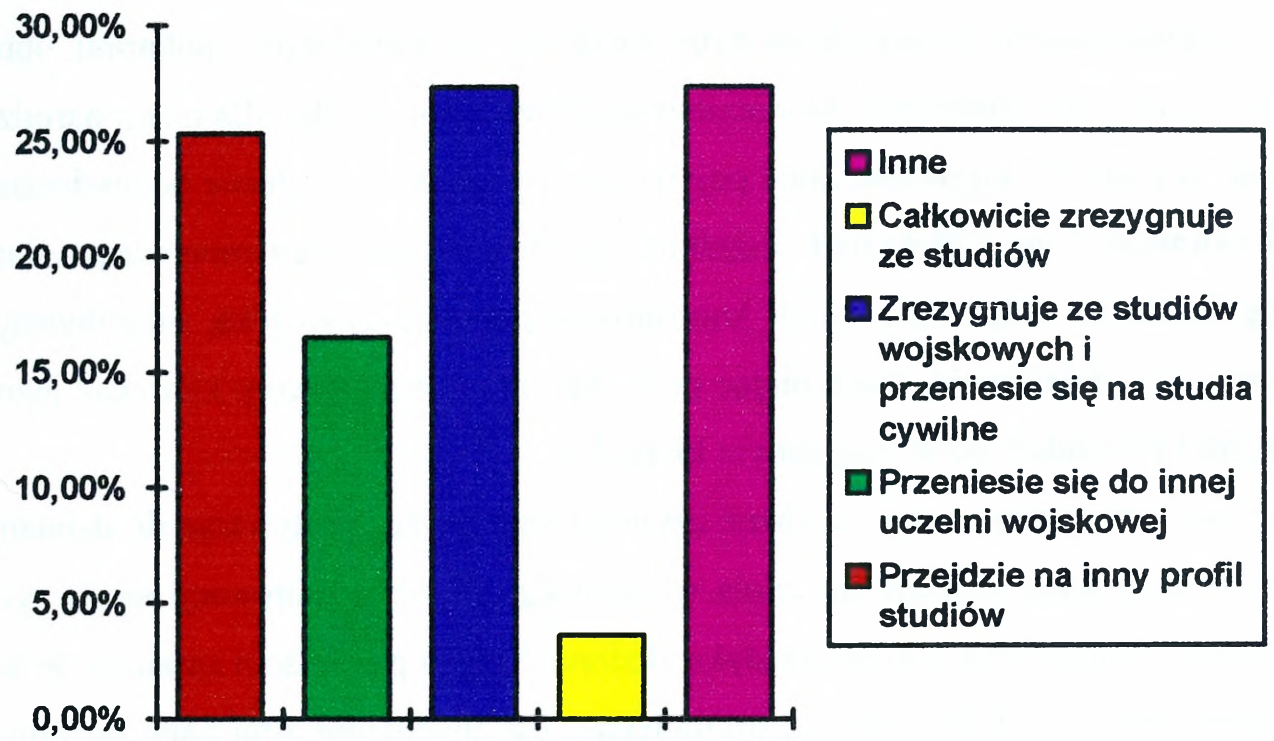

Wykres 4. Zadeklarowane decyzje podchorążych w przypadku konieczności zrezygnowania ze studiów na kierunku pilotażu.

Z przeprowadzonych badań wynika, że motywacje podchorążych determinują czynniki oparte bardziej na doraźnych potrzebach materialnych niż utrwalonych nastawieniach wynikających z zamiłowania do zawodu oficera (pilota wojskowego), służby dla społeczeństwa i państwa oraz psychicznej i fizycznej gotowości poniesienia wyrzeczeń związanych z pełnieniem obowiązków podchorążego, a później oficera (pilota). W ostatnich latach wzrosła zdecydowanie liczba kandydatów do wyższych uczelni wojskowych i jednocześnie zmieniła się struktura ich motywacji. Nawet w szkołach, do których zwykle brakowało kandydatów obecnie jest ich nadmiar, wśród czynników decydujących o wyborze zawodu jednak przeważają zdecydowanie czynniki materialne. Potwierdzeniem tego stanu rzeczy jest fakt, że tylko niecałe 30% badanych podchorążych kontynuujących studia na kierunku pilotażu jest

gotowych do wielu wyrzeczeń związanych z wyborem zawodu pilota a konieczność rezygnacji ze studiów na kierunku pilotażu traktuje jako osobistą tragedię.

Kierowanie motywacją jest dziedziną, która musi korzystać z dotychczasowego dorobku myśli ludzkiej zawartej i zgromadzonej w nowoczesnej pedagogice, psychologii i socjologii. Często zadajemy sobie pytanie - co wprawia w ruch człowieka i decyduje o tym, że działalność jego jest celowa? Spożywane pokarmy dostarczają człowiekowi energii, a potrzeby kierują jego działalnością. Człowiek nie może się obejść bez tlenu, wody, pokarmu, ubrania, mieszkania i rozrywki. Niektóre z wymienionych potrzeb, jak np. tlen dla nowo narodzonego dziecka, to potrzeby pierwotne, inne pojawiają się później i są zależne od społeczności, w której człowiek żyje. Całokształt wszelkich potrzeb określa jego motywację, stanowi przyczynę działania. Gdybyśmy mogli kontrolować potrzeby człowieka, moglibyśmy też kontrolować jego działalność. Rozumiejąc potrzeby człowieka możemy kierować jego postępowaniem i prowadzić go w pożądanym kierunku.

Różne teorie zwracają uwagę na różne czynniki kształtujące motywacje do działania w tym również motywacje do zawodu pilota wojskowego. Zmiany motywacji mogą być powolne i trudno dostrzegalne, ich diagnostyka złożona. Trzeba pamiętać o zasadzie, że każde oddziaływanie jest tym skuteczniejsze, im mniejsze jest opóźnienie informacji zwrotnych o efektach działania. Znamy różne modele ludzkiego szczęścia, w tym i takie, w których potrzeby konsumpcyjne odgrywają rolę zupełnie podrzędną.

Podchorąży powinien najefektywniej działać wówczas, gdy poziom jego aspiracji nieco przewyższa możliwości ich zaspokojenia. Rozbudzając nadmiernie potrzeby konsumpcyjne - nie dając możliwości ich zaspokojenia, powodujemy wzrost frustracji. Stwierdzono już dawno, że jeżeli motywacja jest nastawiona obronnie tzn. jeśli codzienne wysiłki mają na celu jedynie utrzymanie się na powierzchni życia, ciągłe zaspokajanie pilnych potrzeb - to suma frustracji lęków i kłopotów przewyższa sumę satysfakcji.

Sens oddziaływań wychowawczych polega na tym, aby wyróżnienia materialne zastąpić wewnętrzną motywacją. W naszych rozważaniach nie możemy pominąć hierarchii potrzeb (wartości). Struktura wartości podchorążych stanowi pewną hierarchię, w której jedne wartości zajmują miejsca naczelne, inne podrzędne. I właśnie owa hierarchia, a nie różnorodność potrzeb charakteryzuje osobowość podchorążych. Potrzeby wszystkich są bowiem niejako podobne. Podobnie większość cech motywacyjnych występuje powszechnie, ich miejsca w hierarchii są jednak nieco odmienne u różnych podchorążych. Warto pamiętać, że

miejsca te nie są ustalone raz na zawsze, wręcz przeciwnie - mogą się po pewnym czasie zdecydowanie zmieniać. Okazuje się bowiem, że poszczególne potrzeby można aktywizować lub dezaktualizować, posługując się różnymi instrumentami socjologicznymi i psychologicznymi oraz ekonomicznymi, problem polega na właściwym doborze tych instrumentów w stosunku do konkretnych ludzi.

Organizacja procesu szkolenia

Organizowanie procesu szkolenia podstawowego oznacza budowę wewnętrznego ładu w systemie tego szkolenia poprzez: dobór celów, środków działania i ludzi, odpowiednie ich pogrupowanie i usytuowanie oraz określenie wzajemnych relacji. Omawiana funkcja zmierza do minimalizacji niepewności i chaosu w systemie szkolenia. Sam proces określa się jako „przebieg regularnie po sobie następujących zjawisk, pozostających między sobą w związku przyczynowym"[1]. Jest więc on zmienną określonego stanu rzeczy lub zjawiska w następujących po sobie stadiach rozwoju. Proces podstawowego szkolenia wojskowego to system powiązanej ze sobą w czasie działalności wykładowców, dowódców i instruktorów zmierzającej do zapewnienia poborowym osiągnięcia zadań przewidzianych celami kształcenia (szkolenia). Stanowiąc istotną część składową ogólnego procesu pedagogicznego, którego celem jest ukształtowanie wszechstronnie i harmonijnie rozwiniętej osobowości podchorążego (oficera, pilota), składa się on z nauczania i uczenia się pozostających we wzajemnym związku.

Proces podstawowego szkolenia wojskowego w Wyższej Szkole Oficerskiej Sił Powietrznych rozpoczyna się z chwilą przekroczenia bramy uczelni. Już w bramie szkoły (na biurze przepustek) kandydat na pilota jest odbierany przez starszych kolegów (podchorążych trzeciego roku) odbywających praktyki dowódcze. W ciągu kilku godzin zostaje ostrzyżony, wysłany do łaźni i umundurowany, poznaje podstawowe zasady musztry niezbędne do poruszania się w grupie. W tym samym dniu jest przewieziony do miejscowości Podlodów, w której będzie odbywał podstawowe szkolenie wojskowe aż do jego zakończenia. Od pierwszych godzin pobytu w rejonie zgrupowania zapoznawany jest z podstawowymi zasadami dyscypliny wojskowej oraz podstawowymi obowiązkami. Następny dzień rozpoczyna się pobudką o godzinie szóstej i poranną zaprawą fizyczną, wszystko odbywa się na komendę i pod nadzorem. Kolejne przedsięwzięcia, które czekają kandydatów przez najbliższe dwa dni to szkolenie zapoznawcze organizowane i prowadzone przez dowódców pododdziałów. Przed rozpoczęciem szkolenia zapoznawczego uczestników zgru-

[1] Mały słownik języka polskiego, PWN, Warszawa 1969, s. 631.

powania dzieli się na plutony oraz zapoznaje z przełożonymi kolejnych szczebli dowodzenia (od dowódcy drużyny do dowódcy zgrupowania włącznie). W roku akademickim 1995/96 przyjęto tylko dwudziestu siedmiu kandydatów, których podzielono na dwa plutony, jeden liczył trzynaście, a drugi czternaście osób. Wszystkie zajęcia, włącznie ze szkoleniem zapoznawczym odbywały się w plutonach. W trakcie szkolenia zapoznawczego omówiono porządek dnia oraz obowiązujące na terenie zgrupowania przepisy przeciwpożarowe, zapoznano z infrastrukturą obozowiska i warunkami zakwaterowania oraz nauczono słania łóżek i nakładania podstawowych elementów oporządzenia. Dalszy proces tego szkolenia obejmował zapoznanie nowo wcielonych z warunkami studiów oraz prawami i obowiązkami podchorążego, a także przygotowanie do wręczenia broni. Po zakończeniu szkolenia zapoznawczego przystąpiono do realizacji programu szkolenia zgodnie z rozkładem zajęć. Program obejmował dwieście godzin, z czego na wykłady przeznaczono sześćdziesiąt sześć godzin (33%), a na szkolenie praktyczne sto trzydzieści cztery godziny (67%). Podział ten przedstawiono na wykresie.

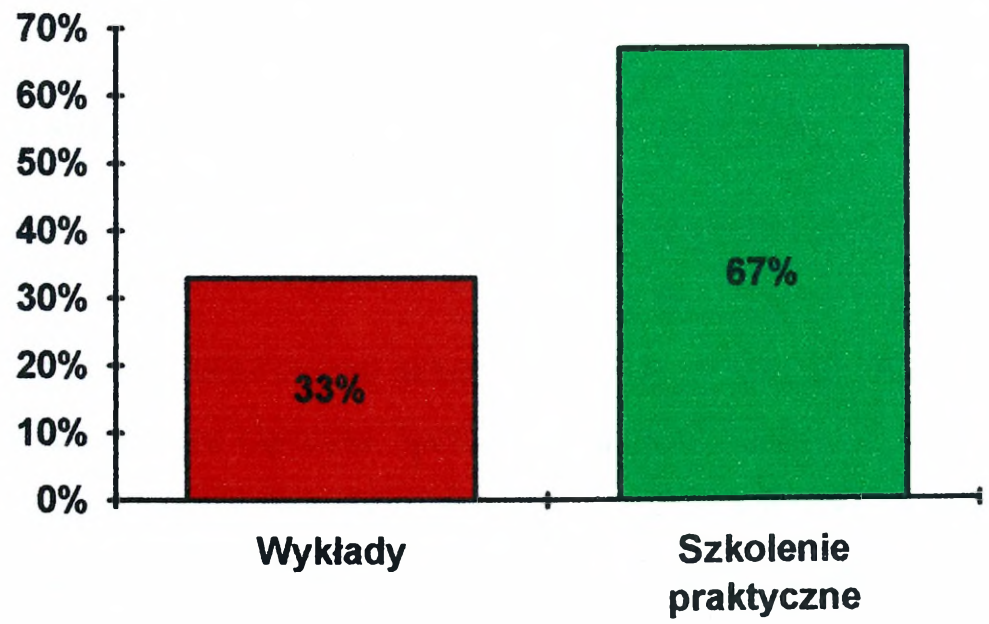

Wykres 5.Podział czasu przewidzianego na podstawowe szkolenie wojskowe w rozbiciu na wykłady i szkolenie praktyczne.

Obowiązujący program podstawowego szkolenia wojskowego potraktowano jako jeden przedmiot, który podzielono na tematy uwzględniające niezbędne minimum wiedzy z poszczególnych przedmiotów. Zajęcia uwzględniające zakres materiału ze szkolenia strzeleckiego, regulaminów i musztry prowadzili dowódcy plutonów i dowódcy drużyn

(podchorążowie trzeciego roku), pozostałe tematy prowadzili wykładowcy. Wszystkie zajęcia prowadzono w oparciu o miejscową bazę szkoleniową oraz przyległe do tej bazy tereny. Szkolenie zakończono egzaminem w czasie, którego sprawdzono zakres wiedzy z takich przedmiotów, jak: szkolenie strzeleckie, regulaminy, wychowanie fizyczne, musztra, taktyka, topografia wojskowa i szkolenie przeciwchemiczne. Egzamin przeprowadzono w formie intensywnych dwudniowych ćwiczeń zakończonych przemarszem do Dęblina (odległość około 30 kilometrów). Po powrocie do Dęblina kandydaci bez specjalnego nadania[1] otrzymali tytuł podchorążego, złożyli przysięgę wojskową oraz uroczyste ślubowanie, po którym zostali studentami WSOSP.

Z przeprowadzonych badań wynika, że podchorążowie w różny sposób oceniają organizację i przebieg podstawowego szkolenia wojskowego, wymieniają także wiele różnych czynników, które były dla nich szczególnie uciążliwe w trakcie odbywania tego szkolenia. Czynniki uznane przez podchorążych za najbardziej uciążliwe przedstawiono w tabeli.

[1] Zgodnie z nowym Regulaminem Studiów WSOSP, wprowadzonym zarządzeniem Szefa Sztabu Generalnego WP Nr112/ sztab z dnia 29. 09. 1995 osoby powołane do służby kandydackiej otrzymują, bez szczególnego nadania, z dniem stawienia się do tej służby, tytuł podchorążego. Kandydaci na pilotów wojskowych rozpoczynający studia w 1996 roku tytuł podchorążego otrzymają z dniem stawienia się do szkoły.

Lp.	Czynniki które były dla respondentów najbardziej uciążliwe	Wypowiedzi podchorążych w rozbiciu na poszczególne lata studiów								Razem	
		Pierwszy		Drugi		Trzeci		Czwarty			
		Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
1	Sprzątanie rejonów	21	77,8	70	76,9	32	74,4	27	81,8	150	77,3
2	Słabe jedzenie	14	51,8	43	47,2	28	65,1	15	45,4	100	51,5
3	Złe warunki zakwaterowania	2	7,4	32	35,2	19	44,2	18	54,5	71	36,6
4	Duża intensywność zajęć	1	3,7	41	45,0	18	41,9	15	45,4	75	38,7
5	Brak dostępu do kultury	2	7,4	25	27,5	6	13,9	9	27,3	42	21,7
6	Brak czasu wolnego	17	62,9	40	43,9	28	65,1	20	60,6	105	54,1
7	Brak kontaktu z rodziną	3	11,1	12	13,2	2	4,6	1	3,0	18	9,3
8	Ograniczenie swobody	5	18,5	30	33,0	18	41,9	16	48,5	39	20,1
9	Złe traktowanie przez przełożonych	4	14,8	33	36,3	12	27,9	10	30,3	59	30,4
10	Mało snu	20	74,1	50	54,9	30	69,8	18	54,5	118	60,8
11	Przemęczenie	14	51,8	45	49,4	22	51,2	19	57,6	100	51,5

Tabela 5. Czynniki, które były w czasie podstawowego szkolenia wojskowego najbardziej uciążliwe dla podchorążych.

W trakcie odbywania podstawowego szkolenia wojskowego najbardziej uciążliwe dla podchorążych były następujące czynniki: sprzątanie rejonów, mało snu, brak wolnego czasu, przemęczenie, słabe jedzenie, duża intensywność zajęć, złe warunki zakwaterowania, złe traktowanie przez przełożonych, ograniczenie swobody (wolności), brak dostępu do kultury i kontaktu z rodziną. Różne było natężenie uciążliwości omawianych czynników wśród podchorążych poszczególnych roczników.

Dysponując skalą ocen od 1 do 10 respondenci dokonali oceny uciążliwości poszczególnych czynników, wyniki tej oceny przedstawiono w poniższej tabeli.

Lp.	Czynniki	Stopień uciążliwości poszczególnych czynników w punktach (w rozbiciu na lata studiów)				
		Pierwszy	Drugi	Trzeci	Czwarty	Razem
1	Sprzątanie rejonów	180	600	291	260	1331
2	Słabe jedzenie	74	258	180	90	602
3	Złe warunki zakwaterowania	8	311	101	81	501
4	Duża intensywność zajęć	5	198	120	100	423
5	Brak dostępu do kultury	9	128	30	60	227
6	Brak czasu wolnego	95	307	60	58	520
7	Brak kontaktu z rodziną	11	54	3	2	70
8	Ograniczenie swobody (wolności)	12	193	50	34	289
9	Złe traktowanie przez przełożonych	15	113	41	30	199
10	Mało snu	131	374	56	92	653
11	Przemęczenie	108	201	110	85	504
	Razem	648	2731	1042	892	5319
	Średni współczynnik uciążliwości	24	30,1	24,2	27	27,4

Tabela 6. Stopień uciążliwości poszczególnych czynników, które negatywnie oddziaływały na podchorążych w czasie podstawowego szkolenia wojskowego.

Na podstawie przedstawionych w tabeli wyników badań obliczono średni współczynnik uciążliwości[1], okazało się, że omawiany współczynnik jest zbliżony dla wszystkich podcho-

[1] Średni współczynnik uciążliwości obliczono sumując ilość punktów przy pomocy których podchorążowie określili uciążliwość poszczególnych czynników, otrzymany wynik podzielono przez ilość badanych podchorążych. Oddzielnie obliczano współczynnik dla poszczególnych roczników (wówczas sumowano ilość punktów uzyskanych przez podchorążych danego roku i dzielono przez ilość podchorążych tego roku uczestniczących w badaniach) i oddzielnie dla wszystkich respondentów, wówczas sumę punktów uzyskaną przez wszystkich respondentów dzielono przez ogólną ilość badanych.

rążych, nie występują zbyt istotne różnice ani pomiędzy poszczególnymi rocznikami, ani pomiędzy poszczególnymi specjalnościami. Średni współczynnik uciążliwości dla ogółu badanych wynosi 27,4 - natomiast dla poszczególnych roczników przedstawia się następująco: pierwszy rok 24, drugi 30,1, trzeci 24,2 oraz czwarty 27. Analizując przedstawione wyniki badań łatwo zauważyć, że współczynnik uciążliwości obliczony dla drugiego roku najbardziej odbiega od współczynnika średniego. Do uzyskania takiego wyniku przyczynili się podchorążowie wyrażający swoje niezadowolenie z wyboru zawodu i uczelni poprzez przyznanie maksymalnej ilości punktów każdemu z czynników wymienionych w kwestionariuszu ankiety. Najmniej narzekającym na podstawowe szkolenie wojskowe był rocznik pierwszy, czynniki najbardziej uciążliwe dla podchorążych tego rocznika, to sprzątanie rejonów, mało snu i przemęczenie. Na taką ocenę omawianego szkolenia przez podchorążych pierwszego roku miała wpływ surowa selekcja w czasie naboru i kwalifikowania kandydatów spowodowana małą ilością miejsc oraz mała liczebność rocznika, która przyczyniła się do znacznej poprawy warunków socjalnych. Roczniki kilkakrotnie liczniejsze korzystały z tej samej bazy socjalnej, stąd też ich warunki bytowe były znacznie trudniejsze. Generalnie najbardziej uciążliwym przedsięwzięciem dla podchorążych wszystkich roczników było sprzątanie rejonów. Występowały pojedyncze przypadki wysokiej oceny uciążliwości wszystkich wymienionych w ankiecie czynników przez podchorążych, którzy odczuwali na wysokim poziomie symptomy zmęczenia i przemęczenia. Zdarzali się również respondenci (czterech z pierwszego roku), którzy uważają, że w czasie podstawowego szkolenia wojskowego, uczestnicy tego szkolenia powinni mieszkać w prymitywnych warunkach (najlepiej w namiotach), bez żadnych udogodnień cywilizacyjnych i mieć całkowicie zabronione kontakty z rodziną.

Czynniki, które w czasie podstawowego szkolenia wojskowego były najbardziej uciążliwe dla podchorążych, ustawione według ważności przedstawiono na wykresie.

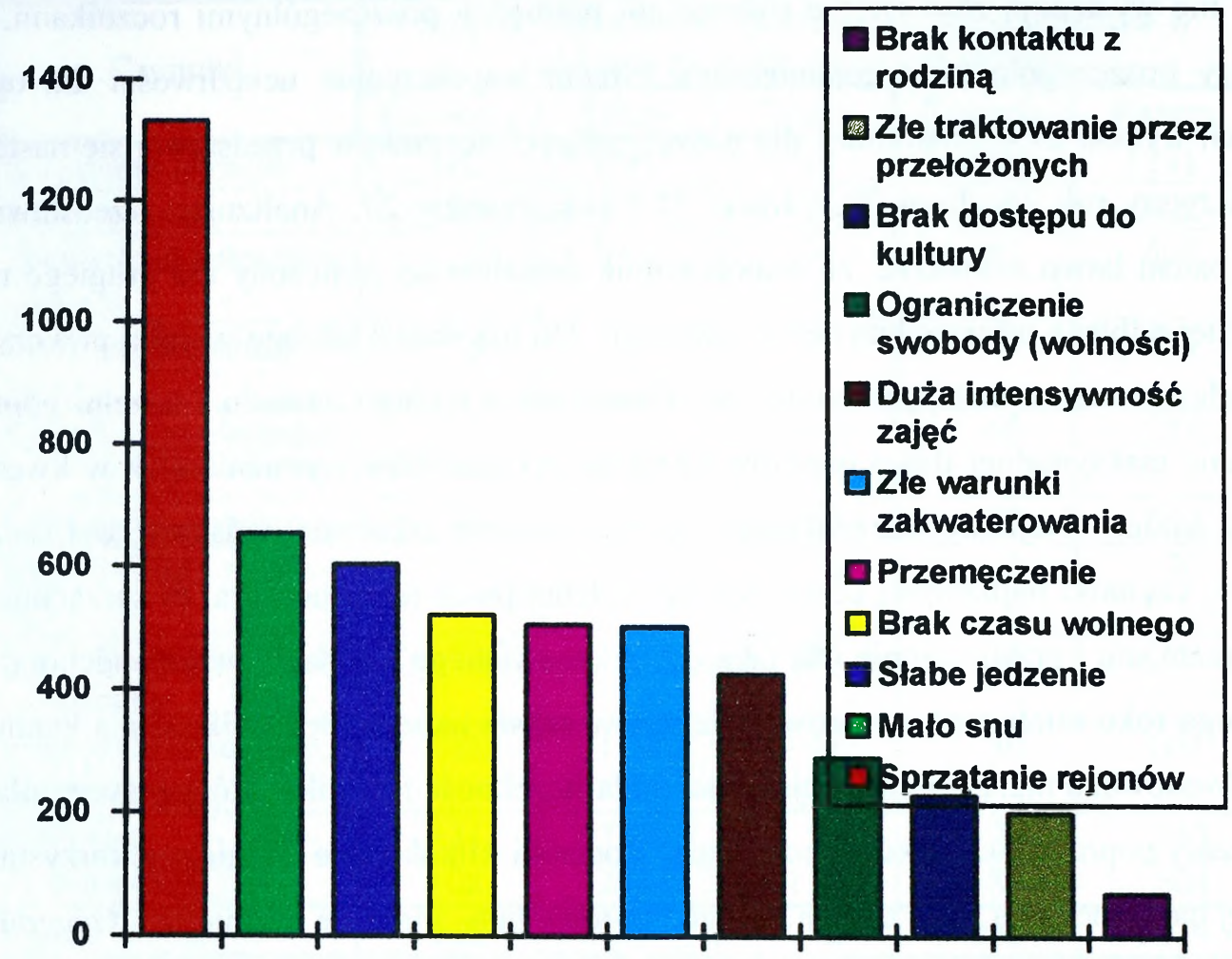

Wykres 6. Czynniki określone przez podchorążych jako najbardziej uciążliwe.

Na organizację oraz przebieg podstawowego szkolenia wojskowego ma wpływ także miejsce, w którym się to szkolenie odbywa. Poglądy objętych badaniami oficerów i podchorążych różnią się co do miejsca odbywania szkolenia. Część respondentów uważa, że szkolenie powinno odbywać się w Dęblinie ponieważ tam jest najlepiej przygotowana baza do ćwiczeń oraz najlepsze warunki socjalne. Zwolennicy szkolenia w Podlodowie uzasadniają swój wybór dostępem do dużych obszarów terenu, w którym można prowadzić zajęcia z użyciem środków pozoracji pola walki, za dodatkowy atut uważają odosobnienie kandydatów (podchorążych), które się przyczyni do szybszego zaakceptowania niewygód życia wojskowego. Część respondentów sądzi, że tylko dobrze przygotowany poligon wojskowy może zapewnić prawidłowy przebieg podstawowego szkolenia wojskowego. Spośród badanych oficerów żaden nie twierdził, że nie ma znaczenia miejsce, w którym się odbywa omawiane szkolenie, każdy z respondentów starał się natomiast uzasadnić trafność swojego wyboru. Wypowiedzi oficerów na temat miejsca odbywania podstawowego szkolenia wojskowego z

uwzględnieniem ich stażu pracy (różnice w wypowiedziach występują w zależności od stażu pracy badanych oficerów) przedstawiono w tabeli.

Lp.	Staż pracy w latach	Miejsce odbywania podstawowego szkolenia wojskowego							
		Dęblin		Podlodów		Inne		Razem	
		Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
1	do 5	2	33,33	2	33,33	2	33,33	6	100
2	5 do 10	10	52,6	6	31,6	3	15,8	19	100
3	10 do 15	12	31,6	26	68,4	-	-	38	100
4	15 do 20	7	33,3	14	66,7	-	-	21	100
5	powyżej 20	-	-	20	100	-	-	20	100
	Razem	31	29,8	68	65,4	5	4,8	104	100

Tabela 7. Wypowiedzi oficerów na temat miejsca prowadzenia podstawowego szkolenia wojskowego.

Oficerowie o najkrótszym stażu pracy (do 5 lat) mają najbardziej rozbieżne poglądy dotyczące miejsca odbywania podstawowego szkolenia wojskowego, ich wypowiedzi rozłożyły się równomiernie wskazując trzy różne miejsca, w których powinno odbywać się szkolenie. Dęblin, Podlodów lub dowolny, dobrze wyposażony poligon wojskowy (w tabeli pod pozycją inne). Wraz ze zwiększaniem się stażu pracy oficerów rośnie ilość zwolenników przeprowadzania szkolenia w Podlodowie. Ogółem 65,4% oficerów jest za prowadzeniem podstawowego szkolenia wojskowego w Podlodowie, 29,8% w Dęblinie oraz 4,8% na dowolnie wybranym poligonie. Wypowiedzi podchorążych na temat miejsca odbywania podstawowego szkolenia wojskowego przedstawiono w tabeli 8.

Lp.	Miejsce prowadzenia szkolenia	Wypowiedzi respondentów w rozbiciu na lata studiów									
		Pierwszy		Drugi		Trzeci		Czwarty		Razem	
		Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
1	Podlodów	10	37,0	37	40,7	20	46,5	21	63,6	88	45,3
2	Dęblin	3	11,1	6	6,6	8	18,6	-	-	17	8,7
3	Nie ma znaczenia	8	29,6	19	20,9	12	27,9	9	27,3	48	24,7
4	Inne	6	22,2	29	31,9	3	7,0	3	9,1	41	21,3
	Razem	27	100	91	100	43	100	33	100	194	100

Tabela 8. Wypowiedzi podchorążych na temat miejsca odbywania podstawowego szkolenia wojskowego.

Porównania wypowiedzi oficerów i podchorążych na temat miejsca odbywania podstawowego szkolenia wojskowego dokonano na wykresach 7 i 8.

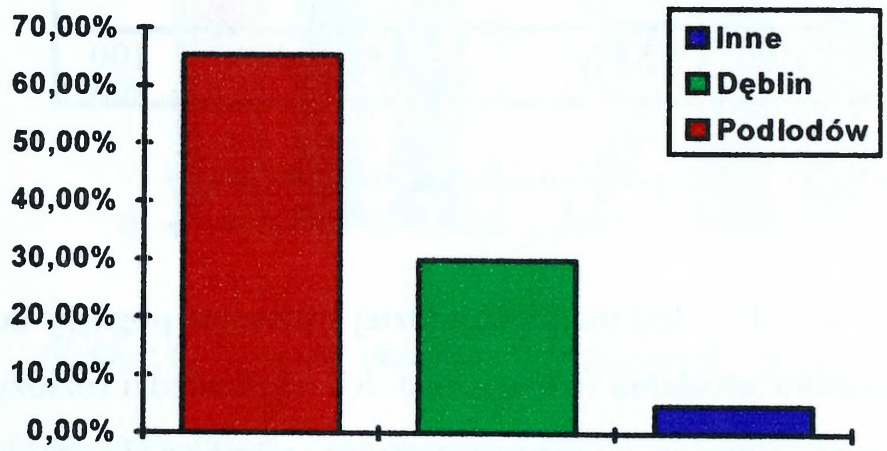

Wykres 7. Poglądy oficerów na temat miejsca w którym powinno się odbywać podstawowe szkolenie wojskowe.

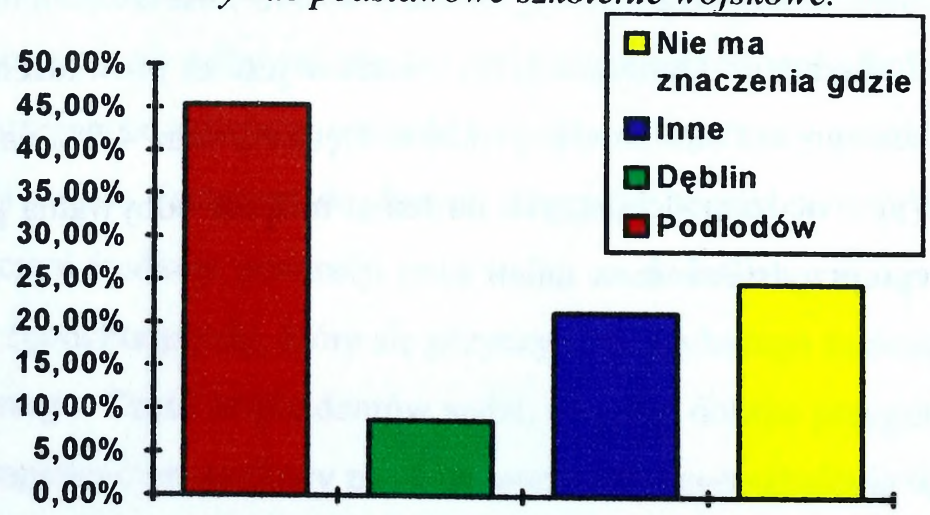

Wykres 8. Poglądy podchorążych na temat miejsca w którym powinno się odbywać podstawowe szkolenie wojskowe.

Porównując wykresy siódmy i ósmy łatwo zauważyć, że zarówno wśród podchorążych, jak i oficerów, jest najwięcej zwolenników prowadzenia szkolenia w Podlodowie. Rozkład wypowiedzi podchorążych reprezentujących poszczególne roczniki i specjalności jest podobny, wszyscy na pierwszym miejscu stawiają Podlodów jako najlepszy ośrodek do przeprowadzenia podstawowego szkolenia wojskowego. Wśród zwolenników prowadzenia szkolenia w Podlodowie jest najwięcej podchorążych czwartego roku. Ogółem 45,3% badanych podchorążych jest za prowadzeniem szkolenia w Podlodowie, 21,3% na odpowiednio przygotowanym poligonie (w tabeli pod pozycją inne) oraz 8,7% w Dęblinie, dla 24,7% podchorążych nie ma znaczenia gdzie będzie się odbywało podstawowe szkolenie wojskowe.

Organizatorzy podstawowego szkolenia wojskowego od kilku lat zastanawiają się nad problemem właściwego doboru czasu oraz intensywności tego szkolenia. Wśród badanych podchorążych również występuje znaczna różnica poglądów na ten temat. Odpowiedzi podchorążych na pytanie „Czy czas podstawowego szkolenia wojskowego jest dobrany prawidłowo ?" przedstawiono w tabeli.

Lp.	Czas trwania szkolenia	Wypowiedzi respondentów w rozbiciu na lata studiów									
		Pierwszy		Drugi		Trzeci		Czwarty		Razem	
		Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
1	Jest dobrany prawidłowo	19	70,4	44	48,3	31	72,1	15	45,4	109	56,2
2	Jest zbyt długi	3	11,1	12	13,2	-	-	3	9,1	18	9,3
3	Jest zbyt krótki	3	11,1	17	18,7	7	16,3	6	18,2	33	17,0
4	Trudno powiedzieć	2	7,4	18	19,8	5	11,6	9	27,3	34	17,5
	Razem	27	100	91	100	43	100	33	100	194	100

Tabela 9. Wypowiedzi podchorążych na temat czasu trwania podstawowego szkolenia wojskowego.

Większość badanych podchorążych bo aż 56,2%, czas trwania podstawowego szkolenia wojskowego uważa za dobrany prawidłowo, 17% respondentów sądzi, iż czas ten jest zbyt krótki a 9,3%, że zbyt długi, 17,5% badanych nie potrafiło udzielić zdecydowanej odpowiedzi. Największe zastrzeżenia do czasu trwania podstawowego szkolenia wojskowego mieli podchorążowie drugiego i czwartego roku, natomiast ponad siedemdziesiąt procent podcho-

rążych pierwszego i trzeciego roku uważa ten czas za dobrany prawidłowo. Nie występowały rozbieżności w ocenie czasu trwania podstawowego szkolenia wojskowego pomiędzy poszczególnymi specjalnościami danego rocznika, jednak dały się one zauważyć pomiędzy poszczególnymi rocznikami. Porównania wypowiedzi podchorążych poszczególnych roczników dokonano na wykresach.

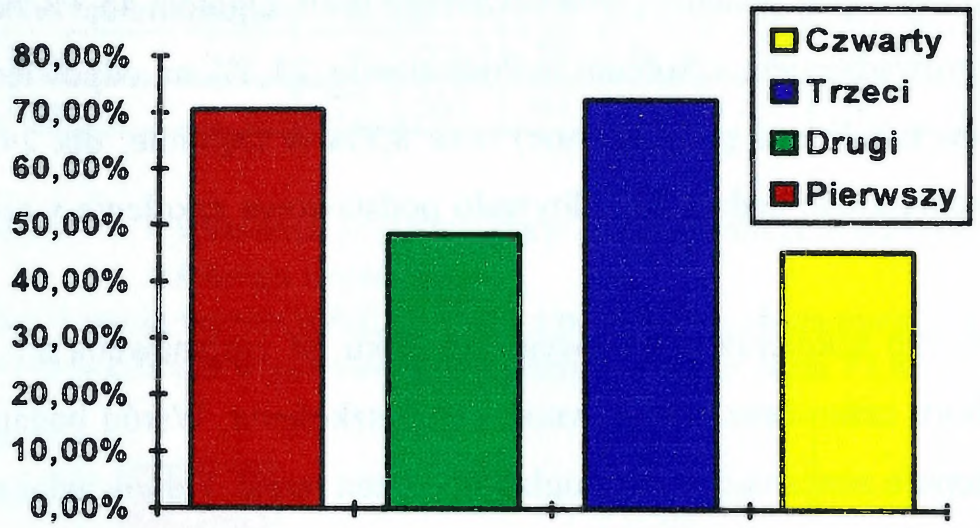

Wykres 9. Wypowiedzi podchorążych poszczególnych roczników, którzy uważają czas podstawowego szkolenia wojskowego za dobrany prawidłowo.

Czas przewidziany na podstawowe szkolenie wojskowe za dobrany prawidłowo uważa 70,4% podchorążych pierwszego roku, 48,3% drugiego, 72,1% trzeciego oraz 45,4% podchorążych czwartego roku.

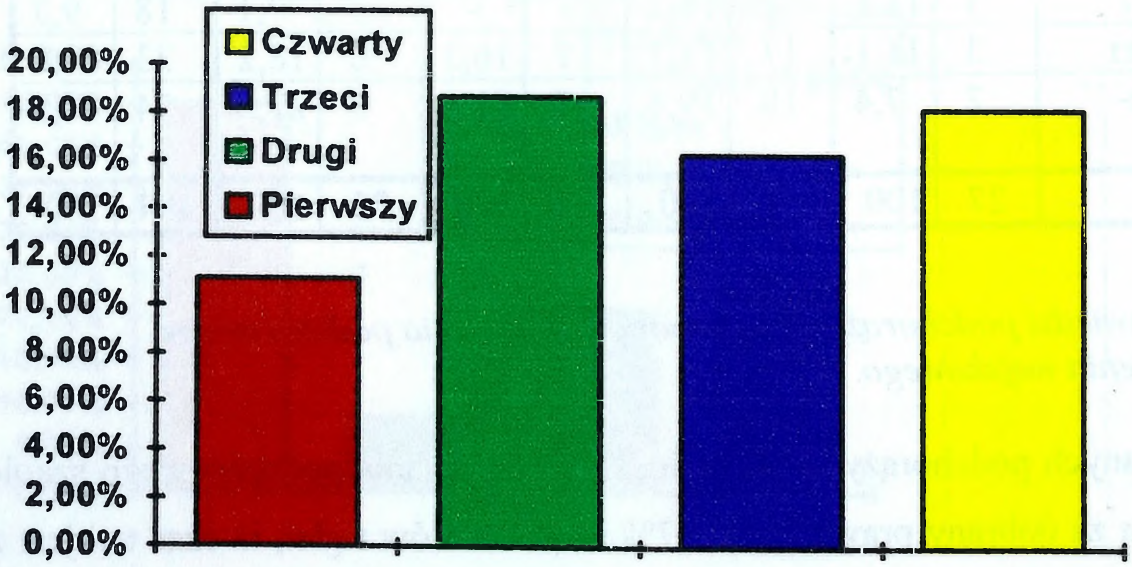

Wykres 10. Wypowiedzi podchorążych poszczególnych roczników, którzy uważają, że czas podstawowego szkolenia wojskowego jest zbyt krótki.

Czas podstawowego szkolenia wojskowego za zbyt krótki uważa 11,1% podchorążych pierwszego roku, 18,7% drugiego, 16,3% trzeciego oraz 18,2% podchorążych czwartego roku.

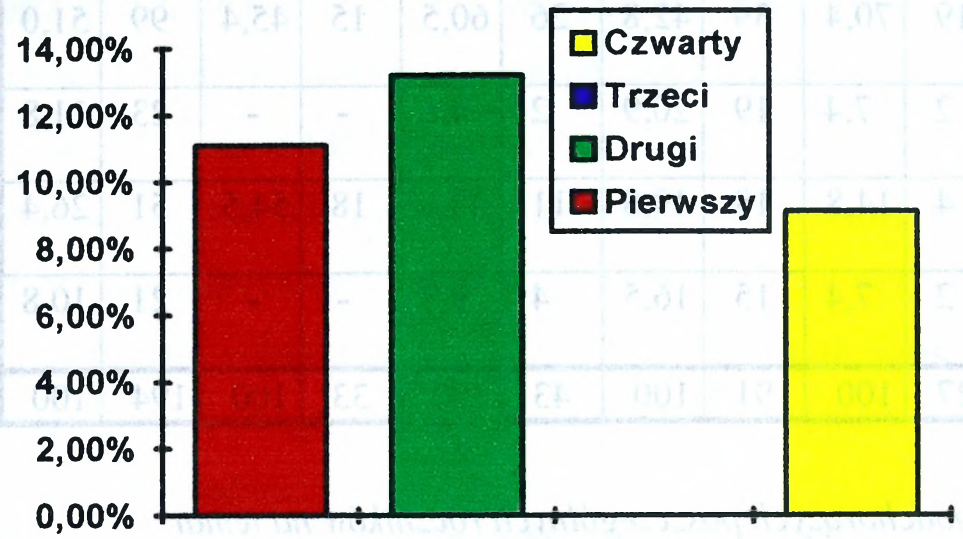

Wykres 11. Wypowiedzi podchorążych poszczególnych roczników, którzy uważają, że czas trwania podstawowego szkolenia wojskowego jest zbyt długi.

Za zbyt długi - czas trwania podstawowego szkolenia wojskowego uważa 11,1% podchorążych pierwszego, 13,2% drugiego oraz 9,1% podchorążych czwartego roku. Żaden z podchorążych trzeciego roku nie uważa tego czasu za zbyt długi. Nie potrafiło udzielić zdecydowanej odpowiedzi i skorzystało z wyboru wariantu „trudno powiedzieć" 7,4% podchorążych pierwszego, 19,8% drugiego, 11,6% trzeciego i 27,3% podchorążych czwartego roku.

Badani podchorążowie wyrazili także swoje opinie na temat intensywności podstawowego szkolenia wojskowego. Omawiane opinie nie różniły się pomiędzy poszczególnymi specjalnościami, można się jednak doszukać zależności w udzielaniu odpowiedzi na poszczególne pytania .Podchorążowie, którzy uważają czas szkolenia za zbyt długi twierdzą również, że szkolenie jest zbyt intensywne, ci sami podchorążowie odczuwali także przynajmniej po kilka symptomów zmęczenia lub przemęczenia. Dokonaną przez podchorążych ocenę intensywności podstawowego szkolenia wojskowego przedstawiono w tabeli.

Lp.	Intensywność szkolenia	Wypowiedzi respondentów w rozbiciu na lata studiów									
		Pierwszy		Drugi		Trzeci		Czwarty		Razem	
		Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
1	Intensywność dobrana prawidłowo	19	70,4	39	42,8	26	60,5	15	45,4	99	51,0
2	Szkolenie jest zbyt intensywne	2	7,4	19	20,9	2	4,6	-	-	23	11,8
3	Szkolenie jest mało intensywne	4	14,8	18	19,8	11	25,6	18	54,5	51	26,4
4	Trudno powiedzieć	2	7,4	15	16,5	4	9,3	-	-	21	10,8
	Razem	27	100	91	100	43	100	33	100	194	100

Tabela 10. Wypowiedzi podchorążych poszczególnych roczników na temat intensywności podstawowego szkolenia wojskowego.

Ogółem 51% badanych podchorążych uważa, że intensywność szkolenia dobrana jest prawidłowo, 11,8%, że szkolenie jest zbyt intensywne, a 26,4%, że mało intensywne. Prawie jedenaście procent respondentów nie udzieliło zdecydowanej odpowiedzi. Ocenę intensywności podstawowego szkolenia wojskowego przedstawiono także na wykresie.

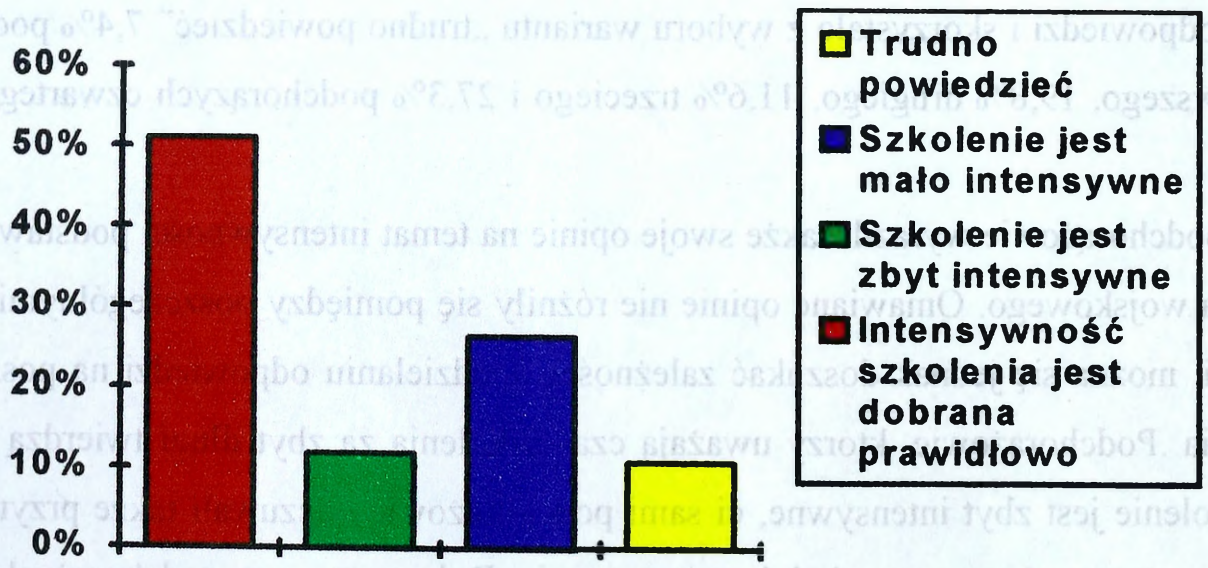

Wykres 12. Ocena intensywności podstawowego szkolenia wojskowego przez podchorążych.

Na podstawie przeprowadzonych badań należy wyciągnąć wniosek, iż podstawowe szkolenie wojskowe nie jest zbyt intensywne. Chociaż ponad połowa badanych podchorą-

żych uważa intensywność szkolenia za dobraną prawidłowo to jednak zastanawiający jest fakt, że aż 26,4% respondentów ocenia szkolenie jako mało intensywne. Potwierdzeniem słuszności wyciągniętego wniosku jest dokonana przez podchorążych ocena występujących w czasie podstawowego szkolenia wojskowego symptomów zmęczenia i przemęczenia. W większości badani podchorążowie nie odczuwali żadnych symptomów przemęczenia ani zmęczenia, tylko około 18% respondentów odczuwało niektóre z omawianych symptomów. Wśród podchorążych odczuwających zmęczenie lub przemęczenie znaleźli się wszyscy respondenci, dla których czas szkolenia był zbyt długi, a samo szkolenie zbyt intensywne, natomiast miejsce odbywania szkolenia było im obojętne. Odczuwane przez podchorążych w trakcie podstawowego szkolenia wojskowego symptomy zmęczenia lub przemęczenia przedstawiono w tabeli.

Lp.	Symptomy zmęczenia lub przemęczenia	Wypowiedzi podchorążych w rozbiciu na lata studiów									
		Pierwszy		Drugi		Trzeci		Czwarty		Razem	
		Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%	Ilość	%
1	Ogólna ospałość	1	3,7	19	20,9	-	-	-	-	20	10,3
2	Osłabienie	2	7,4	11	12,1	-	-	-	-	13	6,7
3	Senność	2	7,4	12	13,2	3	7,0	3	9,1	20	10,3
4	Bóle głowy, mięśni i stawów	6	22,2	19	20,9	4	9,3	6	18,2	35	18,0
5	Osłabienie uwagi	4	14,8	10	11,0	-	-	-	-	14	7,2
6	Rozdrażnienie	-	-	4	4,4	-	-	-	-	4	2,1
7	Trudne zasypianie	-	-	4	4,4	-	-	-	-	4	2,1
8	Półsen	-	-	2	2,2	-	-	-	-	2	1,0
9	Bezsenność	-	-	4	4,4	-	-	-	-	4	2,1
10	Szybkie męczenie się	-	-	2	2,2	-	-	-	-	2	1,0
12	Brak apetytu	-	-	3	3,3	-	-	-	-	3	1,5
13	Ogólne osłabienie	-	-	18	19,8	-	-	-	-	18	9,3
14	Nie odczuwali żadnych symptomów zmęczenia ani przemęczenia	21	77,8	72	79,1	39	90,7	27	81,8	159	82,0

Tabela 11. Odczuwane przez podchorążych w czasie podstawowego szkolenia wojskowego symptomy zmęczenia lub przemęczenia.

Symptomy zmęczenia lub przemęczenia odczuwało sześciu (22,2%) podchorążych pierwszego roku, dziewiętnastu (20,9%) respondentów z drugiego roku, czterech (9,3%) z

trzeciego oraz sześciu (18,2%) respondentów z czwartego roku studiów. Najczęściej występujące symptomy zmęczenia (przemęczenia) to bóle głowy, mięśni i stawów oraz osłabienie uwagi spowodowane intensywnym wysiłkiem fizycznym, do którego podchorążowie nie byli przyzwyczajeni oraz niedostateczną ilością snu. Omawiane symptomy występowały ze szczególnym nasileniem w początkowym okresie szkolenia u podchorążych o słabszej kondycji fizycznej i odporności psychicznej, przed zakończeniem szkolenia zupełnie zanikały. Najczęściej u tych samych osobników występowało po kilka symptomów zmęczenia lub przemęczenia. Żaden z absolwentów Liceum Lotniczego nie odczuwał symptomów zmęczenia ani przemęczenia co świadczy o dobrym przygotowaniu psychofizycznym absolwentów omawianej szkoły.

Ogólnie system organizacji podstawowego szkolenia wojskowego po zmianach przeprowadzonych w ostatnich latach, a szczególnie w 1995 roku należy uznać za dobry, wymaga on jedynie niewielkiej korekty, która zostanie zaproponowana w następnym rozdziale.

Dobór przedmiotów i treści szkolenia

Znalezienie odpowiedzi na pytanie jakie treści winny być zawarte w programie podstawowego szkolenia wojskowego, stanowiło od kilku lat przedmiot zainteresowania kadry kierowniczej, naukowo-dydaktycznej, dydaktycznej i dowódczej. Podejmowano ciągłe próby tworzenia coraz doskonalszych programów szkolenia. Na podstawie przeprowadzonych badań opracowano w 1995 roku nowy program podstawowego szkolenia wojskowego, który obowiązywał w Wyższej Szkole Oficerskiej Sił Powietrznych w roku akademickim 1995/96. Omawiany program poddano krytycznej ocenie kadry oficerskiej oraz podchorążych kontynuujących studia na kierunku pilotażu. Cały program potraktowano jako jeden przedmiot nazwany „Podstawowe szkolenie wojskowe", składający się z szeregu tematów uwzględniających niezbędny zakres wiedzy, który powinni kandydaci na pilotów wojskowych opanować w trakcie podstawowego szkolenia wojskowego. Mając do dyspozycji skalę ocen od 1 do 10 objęci badaniami oficerowie dokonali oceny uwzględnionych w omawianym programie szczegółowych treści programowych zawartych w poszczególnych tematach. Natomiast biorący udział w badaniach podchorążowie mając także do dyspozycji skalę ocen od 1 do 10 dokonali samooceny wiedzy z poszczególnych tematów (przedmiotów), którą zdobyli w czasie podstawowego szkolenia wojskowego oraz udzielili odpowiedzi na pytanie „w jakim stopniu zawarta w programie wiedza jest im przydatna w czasie dalszego szkolenia lotniczego?"

Uczestniczący w badaniach oficerowie oceniają pozytywnie cały program podstawowego szkolenia wojskowego uznając jako potrzebne (przydatne w dalszym szkoleniu lotniczym) wszystkie tematy uwzględnione w programie, jednak stopień przydatności poszczególnych treści programowych oceniano bardzo różnie. Najczęściej ocena poszczególnych partii materiału zależała od stażu pracy oraz charakteru wykonywanych obowiązków służbowych, jednak występujące rozbieżności w ocenie przydatności poszczególnych partii materiału były znikome. Ocenę przydatności materiału zawartego w szczegółowym programie podstawowego szkolenia wojskowego dokonaną przez objętych badaniami oficerów przedstawiono w tabeli, podając ogólną ilość punktów uzyskanych przez poszczególne partie materiału oraz średnią ilość punktów w przeliczeniu na każdego respondenta. Średnią

ilość punktów określono jako iloraz sumy pomiarów przez ich liczbę, korzystano przy tym z następującego wzoru:

$$\overline{X} = \frac{X_1 + X_2 + ... + X_N}{N} = \frac{\sum_{i=1}^{N} X_i}{N}$$

$\overline{X}$ -oznacza średnią, X1 -oznacza wartość pierwszego pomiaru, X2-wartość drugiego pomiaru i ogólnie Xi-wartość i-tego czyli ostatniego pomiaru, N- ilość pomiarów.

Lp.	Po zrealizowaniu programu podstawowego szkolenia wojskowego podchorąży powinien umieć:	Ocena przydatności przedstawionego zakresu wiedzy	
		$\sum_{i=1}^{N} Xi$	$\overline{X}$ (średnia)
1	2	3	4
1	– ocenić stan zagrożenia wypadkami lub oddziaływaniem szkodliwych czynników;	490	4,7
2	– wyjaśnić istotę pojęcia tajemnicy państwowej i służbowej oraz sposób postępowania z nośnikami informacji niejawnych;	618	5,9
3	– przedstawić ogólne obowiązki wynikające z dostępu do wiadomości niejawnych;	558	4,0
4	– omówić podstawowe zasady organizacji ochrony tajemnicy w oddziale i pododdziale	612	5,9
5	– przedstawić zagrożenia karne wynikające z przestępstwa naruszenia tajemnicy państwowej i służbowej;	584	5,6
6	– omówić zasady pobierania, przechowywania i użytkowania mienia wojskowego;	529	5,1
7	– określić przyczyny powstawania szkód;	484	4,6
8	– omówić zasady BHP w wojsku;	504	4,8
9	– ocenić stan zagrożenia wypadkami lub oddziaływaniem szkodliwych czynników;	498	4,8
10	– omówić niebezpieczne i szkodliwe czynniki występujące w procesie szkolenia i pracy;	495	4,8
11	– scharakteryzować zasady zależności żołnierzy;	614	5,9
12	– oddawać honory w różnych sytuacjach;	638	6,1

1	2	3	4
13	– składać meldunki i służbowo się przedstawić;	725	7,0
14	– postępować regulaminowo w różnych sytuacjach ;	740	7,1
15	– pełnić służbę wewnętrzną jako dyżurny kompanii (batalionu);	780	7,5
16	– pełnić służbę wartowniczą na posterunku;	642	6,2
17	– scharakteryzować ogólne zasady stosowania władzy dyscyplinarnej;	568	5,5
18	– omówić zasady i tryb udzielania wyróżnień i kar dyscyplinarnych.	614	5,9
19	– sformułować podstawowe pojęcia z zakresu musztry;	520	5,0
20	– wykonywać regulaminowe czynności dotyczące musztry pojedynczego żołnierza;	698	6,7
21	– wykonywać wybrane czynności z zakresu musztry w ugrupowaniu rozwiniętym oraz marszowym drużyny i plutonu;	612	5,9
22	– uzasadnić potrzebę nauki topografii wojskowej jako koniecznej do prawidłowego działania żołnierza na polu walki;	732	7,0
23	– zdefiniować elementy składowe terenu oraz jego zasadnicze rodzaje;	680	6,5
24	– ustalić charakterystykę topograficzno-taktyczną elementów i rodzaju terenu;	714	6,8
25	– określić kierunki stron świata różnymi sposobami;	824	7,9
26	– określić w terenie własne położenie;	860	8,3
27	– wykonać proste pomiary przy użyciu busoli AK, lornetki, linijki, kątomierza;	834	8,0
28	– wykonać marsz wg. azymutu;	875	8,4
29	– przedstawić ogólną charakterystykę rażącego działanie BMR i środków zapalających, zniszczonych obiektów przemysłowych z TŚP oraz EJ;	369	3,5
30	– posługiwać się indywidualnymi środkami ochrony przed skażeniami i wykorzystać na lotnisku zbiorowe środki ochrony oraz właściwości ochronne terenu i jego infrastruktury;	418	4,0
31	– przeprowadzać częściowe zabiegi sanitarne i specjalne z wykorzystaniem środków etatowych i podręcznych;	242	2,3

1	2	3	4
32	– omówić zasady i pokazać sposoby zachowania się i działania żołnierza w terenie skażonym oraz w rejonach stosowania BMR i środków zapalających;	310	3,0
33	– wykonywać zasłony dymne za pomocą granatów i świec dymnych;	356	3,4
34	– wyjaśnić wpływ rozwoju broni palnej na sposób prowadzenia walki;	420	4,0
35	– omówić tendencje rozwojowe broni palnej;	438	4,2
36	– omówić przeznaczenie, charakterystykę oraz właściwości bojowe broni strzeleckiej;	543	5,2
37	– opisać budowę broni strzeleckiej, granatów ręcznych oraz przyrządów obserwacyjnych;	476	4,6
38	– omówić współdziałanie części w broni strzeleckiej;	389	3,7
39	– usunąć podstawowe niesprawności w broni strzeleckiej;	820	7,9
40	– omówić przeznaczenie, budowę i oznakowanie amunicji strzeleckiej oraz granatów ręcznych;	486	4,7
41	– omówić zasady obchodzenia się z amunicją strzelecką oraz granatami ręcznymi;	578	5,5
42	– zdefiniować podstawowe prawa balistyki zewnętrznej i wewnętrznej;	345	3,3
43	– opisać zjawisko strzału;	420	4,0
44	– wyjaśnić zjawisko odrzutu;	397	3,8
45	– wyjaśnić przyczyny powstawania zjawiska rozrzutu i praktyczne jego znaczenie;	410	3,9
46	– wyjaśnić powstawanie toru pocisku, opisać jego elementy oraz umieć je wykorzystać w praktyce strzeleckiej;	534	5,1
47	– wyjaśnić zasady i sposoby strzelania do celów stałych i ruchomych w różnych warunkach atmosferycznych;	806	7,7
48	– prowadzić obserwację pola walki z użyciem i bez użycia przyrządów obserwacyjnych;	860	8,3
49	– wykrywać i rozpoznawać cele oraz określać do nich odległości;	870	8,4

1	2	3	4
51	– rozpoznać, ustawić i usuwać miny;	430	4,1
52	– omówić zasady wykonywania prac minerskich;	460	4,4
53	– budować zapory inżynieryjne;	310	3,0
53	– udzielić pierwszej pomocy sobie i kolegom którzy doznali złamań, ran postrzałowych, ulegli poparzeniom i odmrożeniom.	912	8,8
54	– prowadzić rozpoznanie wzrokowe celów powietrznych;	769	7,4
55	– prowadzić ogień z broni strzeleckiej do nisko lecących celów powietrznych;	654	6,3
56	– budować posterunki obserwacyjne i szczeliny przeciwlotnicze;	580	5,6
57	– pokonywać teren różnymi sposobami;	765	7,3
58	– działać w różnych sytuacjach bojowych;	698	6,7
59	– obserwować przeciwnika różnymi sposobami;	760	7,3
60	– obserwować teren, wykrywać cele, meldować o ich wykryciu;	546	5,2
61	– prowadzić rozpoznanie w marszu;	780	7,5
62	– ubezpieczać się w różnych sytuacjach bojowych;	845	8,1
63	– skutecznie zwalczać przeciwnika w walce wręcz;	890	8,5
64	– wykorzystać do walki wręcz otaczające go przedmioty i teren;	897	8,6
65	– samodzielnie przygotować się do ćwiczeń poprawiających poziom odporności ustroju na przyśpieszenia;	865	8,3
66	– samodzielnie wykonać zestawy ćwiczeń specjalnie ukierunkowujących do poprawienia poziomu odporności ustroju na przyśpieszenia;	860	8,3
67	– wyjaśnić trudności występujące w czasie uczenia się i określić sposoby ich przezwyciężenia;	460	4,4
68	– objaśnić podstawowe prawidłowości higieny i kultury pracy umysłowej;	380	3,6
69	– określić prawidłowości samokształcenia;	380	3,6
70	– dokonać podziału spadochronów;	543	5,2
71	– opisać szkolno-treningowy komplet spadochronów;	789	7,6

1	2	3	4
72	– opisać spadochrony ratownicze;	754	7,2
73	– omówić kolejność czynności w czasie skoku spadochronowego	897	8,6
74	– podjąć prawidłową decyzję w sytuacji szczególnej zaistniałej w powietrzu oraz w czasie lądowania;	898	8,6
75	– posługiwać się spadochronem zapasowym.;	923	8,9
76	– wykonać dobrze ćwiczenia na naziemnych urządzeniach treningowych;	897	8,6
77	– omówić czynności w samolocie, w czasie opadania na otwartym spadochronie oraz w czasie lądowania;	875	8,4
78	– wykonać skok ze spadochronem.	988	9,5

Tabela 1.Ocena przydatności treści programowych podstawowego szkolenia wojskowego dokonana przez oficerów.

Objęci badaniami oficerowie ocenili najwyżej, jako najbardziej przydatną, wiedzę specjalistyczną, mającą bezpośredni wpływ na przygotowanie zawodowe pilota. Za najbardziej przydatny, uznali uwzględniony w programie podstawowego szkolenia wojskowego zakres wiedzy obejmującej kondycyjne przygotowanie do lotów, szkolenie spadochronowe i sanitarno-medyczne. Wysoko oceniono również przydatność treści programowych z zakresu topografii wojskowej, umożliwiających orientowanie się w terenie oraz prawidłową ocenę terenu. Kolejne, potrzebne i wysoko punktowane umiejętności - to umiejętność prowadzenia obserwacji i skrytego poruszania się w terenie oraz umiejętność walki wręcz i skutecznego prowadzenia ognia z broni strzeleckiej. Ogólnie respondenci wyżej oceniali umiejętności praktyczne od teoretycznych, szczególnie preferowali wiedzę użyteczną na polu walki. Oficerowie o dłuższym stażu pracy (powyżej 10 lat) oceniali bardzo równomiernie przydatność poszczególnych treści programowych, rozkład ich wypowiedzi mieścił się w środkowej części skali ocen i zawierał się w przedziale od czterech do siedmiu. Dla omawianej grupy respondentów równie ważna była znajomość przepisów wojskowych i regulaminów, jak i umiejętność wykonywania skoków spadochronowych. Oficerowie o krótszym stażu pracy (do 10 lat), najczęściej dokonywali oceny korzystając z krańcowych przedziałów skali od zera do trzech i od ośmiu do dziesięciu (bardzo wysoko oceniali przedmioty związane

bezpośrednio ze szkoleniem lotniczym). Uczestniczący w badaniach wykładowcy wyraźnie preferowali wykładany przez siebie przedmiot, korzystając z maksymalnej ilości punktów w stosunku do tego przedmiotu. Podobnie postępowali dowódcy plutonów, oceniając wyżej treści programowe z regulaminów, musztry czy też szkolenia strzeleckiego starali się podnosić rangę tych przedmiotów.

Ocenę przydatności treści programowych przekazywanych w trakcie podstawowego szkolenia wojskowego dokonaną przez podchorążych oraz samoocenę zdobytej przez nich wiedzy przedstawiono w poniższej tabeli. Samoocenę zdobytej wiedzy oznaczono symbolem (So), natomiast przydatność tej wiedzy w dalszym szkoleniu oznaczono symbolem ($\overline{X}$). Podane w tabeli średnie samooceny oraz przydatności wiedzy, w obydwu przypadkach zostały wyliczone na podstawie dziesięciostopniowej skali ocen przy pomocy następującego wzoru:

$$\text{So} \quad \text{lub} \quad \overline{X} = \frac{X_1 + X_2 + \ldots + X_N}{N} = \frac{\sum_{i=1}^{N} X_i}{N}$$

$\overline{X}$ -oznacza średnią, X_1-oznacza wartość pierwszego pomiaru, X_2-wartość drugiego pomiaru i ogólnie Xi-wartość i-tego czyli ostatniego pomiaru, N-ilość pomiarów.

Lp.	Po zrealizowaniu programu podstawowego szkolenia wojskowego podchorąży potrafi:	Ocena przydatności wiedzy ($\overline{X}$), samoocena wiedzy (S)							
		Rok studiów							
		Pierwszy		Drugi		Trzeci		Czwarty	
		$\overline{X}$	S	$\overline{X}$	S	$\overline{X}$	S	$\overline{X}$	S
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	– ocenić stan zagrożenia wypadkami lub oddziaływaniem szkodliwych czynników;	6,4	8,0	4,3	5,1	5,6	4,8	7,0	4,8
2	– wyjaśnić istotę pojęcia tajemnicy państwowej i służbowej oraz sposób postępowania z nośnikami informacji niejawnych;	7,2	7,8	8,0	5,3	7,8	6,2	8,3	5,4
3	– przedstawić ogólne obowiązki wynikające z dostępu do wiadomości niejawnych;	8,0	8,5	6,8	5,0	7,4	5,4	8,3	6,0

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4	– omówić podstawowe zasady organizacji ochrony tajemnicy w oddziale i pododdziale;	7,4	8,0	6,2	5,7	6,8	6,0	7,3	5,6
5	– przedstawić zagrożenia karne wynikające z przestępstwa naruszenia tajemnicy państwowej i służbowej;	6,6	8,9	5,0	5,1	7,0	5,6	6,8	5,9
6	– omówić zasady pobierania, przechowywania i użytkowania mienia wojskowego;	7,4	8,0	6,4	4,6	6,7	5,0	6,4	5,3
7	– określić przyczyny powstawania szkód;	6,1	7,8	5,0	4,1	7,2	7,0	6,0	5,4
8	– omówić zasady BHP w wojsku;	7,4	8,0	6,7	5,9	7,5	6,5	7,2	5,2
9	– ocenić stan zagrożenia wypadkami lub oddziaływaniem szkodliwych czynników;	7,0	7,8	6,4	5,3	6,5	6,0	6,8	6,4
10	– omówić niebezpieczne i szkodliwe czynniki występujące w procesie szkolenia i pracy;	8,0	8,4	6,7	6,2	7,0	6,4	7,8	6,8
11	– scharakteryzować zasady zależności żołnierzy;	7,8	8,0	6,5	6,4	7,0	6,5	7,4	6,7
12	– oddawać honory w różnych sytuacjach;	8,0	8,3	7,0	6,9	6,7	6,0	7,4	5,6
13	– składać meldunki i służbowo się przedstawić;	7,8	8,5	8,0	7,8	7,6	8,0	7,4	6,8
14	– postępować regulaminowo w różnych sytuacjach;	8,3	8,5	7,4	6,8	7,8	7,2	7,4	7,0
15	– pełnić służbę wewnętrzną jako dyżurny kompanii (batalionu);	6,5	8,0	5,0	5,8	6,0	6,2	6,4	6,2
16	– pełnić służbę wartowniczą na posterunku;	6,8	8,2	4,8	5,0	4,2	6,0	4,0	5,8
17	– scharakteryzować ogólne zasady stosowania władzy dyscyplinarnej;	7,5	7,4	5,4	4,5	5,5	5,6	5,0	4 8
18	– omówić zasady i tryb udzielania wyróżnień i kar dyscyplinarnych.	6,7	7,5	6,3	5,1	6,2	5,0	6,0	5,1
19	– sformułować podstawowe pojęcia z zakresu musztry;	7,3	8,1	4,8	4,9	5,1	4,8	4,6	4,1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
20	– wykonywać regulaminowe czynności dotyczące musztry pojedynczego żołnierza;	8,2	8,6	5,6	5,2	6,1	5,8	6,3	5,4
21	– wykonywać wybrane czynności z zakresu musztry w ugrupowaniu rozwiniętym oraz marszowym drużyny i plutonu;	7,8	7,9	6,1	5,8	5,8	4,6	5,2	4,8
22	– zdefiniować elementy składowe terenu oraz jego zasadnicze rodzaje;	8,3	8,5	7,4	6,5	7,9	7,3	7,7	6,9
23	– określić kierunki stron świata różnymi sposobami;	9,0	8,9	8,5	8,4	8,2	8,0	7,9	7,8
24	– uzasadnić potrzebę nauki topografii wojskowej jako koniecznej do prawidłowego działania żołnierza na polu walki;	6,7	7,4	5,5	4,8	5,6	5,1	4,6	4,4
25	– ustalić charakterystykę topograficzno-taktyczną elementów i rodzaju terenu;	7,5	7,8	6,3	6,0	6,4	6,2	5,9	5,4
26	– określić w terenie własne położenie;	8,6	8,4	7,9	7,0	8,1	7,5	8,8	6,5
27	– wykonać proste pomiary przy użyciu busoli AK, lornetki, linijki, kątomierza;	9,0	8,7	8,9	8,1	8,5	8,8	9,3	8,2
28	– wykonać marsz wg. azymutu;	8,7	9,0	8,4	7,5	8,5	7,4	8,8	7,5
29	– przedstawić ogólną charakterystykę rażącego działanie BMR i środków zapalających, zniszczonych obiektów przemysłowych z TŚP oraz EJ;	5,4	6,8	4,0	4,2	3,1	4,5	3,0	4,8
30	– posługiwać się indywidualnymi środkami ochrony przed skażeniami i wykorzystać na lotnisku zbiorowe środki ochrony oraz właściwości ochronne terenu i jego infrastruktury;	7,0	7,4	6,3	5,0	5,5	4,8	4,9	4,8

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
32	– omówić zasady i pokazać sposoby zachowania się i działania żołnierza w terenie skażonym oraz w rejonach stosowania BMR i środków zapalających;	7,2	8,5	6,5	6,7	5,4	6,5	5,0	6,1
33	– wykonywać zasłony dymne za pomocą granatów i świec dymnych;	8,0	8,5	7,3	7,5	7,0	6,5	6,0	5,5
34	– wyjaśnić wpływ rozwoju broni palnej na sposób prowadzenia walki;	7,1	8,0	6,3	5,5	6,0	5,4	5,8	4,5
35	– omówić tendencje rozwojowe broni palnej;	8,3	8,5	7,6	6,8	7,1	6,5	7,5	7,4
36	– omówić przeznaczenie, charakterystykę oraz właściwości bojowe broni strzeleckiej;	7,6	8,0	6,8	5,9	6,7	5,8	6,1	5,5
37	– opisać budowę broni strzeleckiej, granatów ręcznych oraz przyrządów obserwacyjnych;	6,0	8,1	6,1	5,4	4,5	5,0	3,8	4,0
38	– omówić współdziałanie części w broni strzeleckiej;	7,2	8,9	5,8	5,6	5,2	4,8	4,8	4,5
39	– usunąć podstawowe niesprawności w broni strzeleckiej;	8,9	8,4	8,4	7,0	9,2	7,4	9,4	6,8
40	– omówić przeznaczenie, budowę i oznakowanie amunicji strzeleckiej oraz granatów ręcznych;	6,7	8,3	5,0	4,8	4,8	4,5	4,9	4,4
41	– omówić zasady obchodzenia się z amunicją strzelecką oraz granatami ręcznymi;	7,1	7,8	6,4	5,6	5,5	4,9	5,3	5,0
42	– zdefiniować podstawowe prawa balistyki zewnętrznej i wewnętrznej;	6,0	7,8	4,6	4,4	4,5	4,3	4,2	4,0
43	– wyjaśnić zjawisko odrzutu;	6,8	7,9	4,3	4,0	4,0	4,2	4,2	4,0
44	– wyjaśnić przyczyny powstawania zjawiska rozrzutu i praktyczne jego znaczenie;	7,0	7,8	5,6	6,1	5 ,8	5,5	5,4	5,5

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
45	– wyjaśnić powstawanie toru pocisku, opisać jego elementy oraz umieć je wykorzystać w praktyce strzeleckiej;	8,2	8,5	7,4	7,2	6,9	6,1	6,0	5,2
46	– wyjaśnić zasady i sposoby strzelania do celów stałych i ruchomych w różnych warunkach atmosferycznych;	9,2	9,0	8,8	7,5	8,4	8,1	8,5	8,3
47	– opisać zjawisko strzału;	7,8	8,0	6,6	5,8	5,4	5,2	5,0	4,8
48	– prowadzić obserwację pola walki z użyciem i bez użycia przyrządów obserwacyjnych;	8,1	8,4	7,9	7,2	7,4	7,8	7,1	7,0
49	– wykrywać i rozpoznawać cele oraz określać do nich odległości;	8,4	8,5	8,0	8,1	8,4	8,1	8,6	8,4
50	– wykorzystać wyniki obserwacji do prowadzenia celnego ognia w różnych warunkach atmosferycznych w dzień i w nocy;	8,5	8,6	8,0	7,5	8,1	7,7	7,9	8,2
51	– rozpoznać, ustawić i usuwać miny;	5,6	7,6	4,2	4,5	4,6	4,0	4,3	4,1
52	– omówić zasady wykonywania prac minerskich;	7,0	7,8	4,6	4,0	4,4	3,8	4,0	4,1
53	– budować zapory inżynieryjne;	6,0	7,5	3,2	3,1	3,0	2,9	3,2	3,4
54	– udzielić pierwszej pomocy sobie i kolegom którzy doznali złamań, ran postrzałowych, ulegli poparzeniom i odmrożeniom.	9,2	9,0	9,4	9,1	9,1	8,8	9,4	9,2
55	– prowadzić rozpoznanie wzrokowe celów powietrznych;	8,8	8,6	8,2	8,4	8,6	8,5	9,2	9,4
56	– prowadzić ogień z broni strzeleckiej do nisko lecących celów powietrznych;	9,0	8,6	8,6	7,0	7,8	7,1	7,9	7,0
57	– budować posterunki obserwacyjne i szczeliny przeciwlotnicze;	7,5	8,4	6,1	5,5	5,6	4,8	5,3	4,9

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
58	– pokonywać teren różnymi sposobami;	8,5	8,9	7,8	8,0	7,9	7,8	7,5	7,9
59	– działać w różnych sytuacjach bojowych;	7,6	7,9	7,1	7,0	7,4	7,4	7,1	6,9
60	– obserwować przeciwnika różnymi sposobami;	8,7	8,8	6,9	7,8	7,4	7,5	7,9	7,8
61	– obserwować teren, wykrywać cele, meldować o ich wykryciu;	7,5	7,9	6,1	5,5	6,3	6,1	6,4	6,5
62	– prowadzić rozpoznanie w marszu;	8,9	9,0	8,4	8,1	8,0	7,9	7,8	7,6
63	– ubezpieczać się w różnych sytuacjach bojowych;	8,1	8,4	8,2	7,9	7,8	7,6	7,9	7,0
64	– skutecznie zwalczać przeciwnika w walce wręcz;	9,8	8,1	9,5	7,9	9,8	7,7	9,5	7,1
65	– wykorzystać do walki wręcz otaczające go przedmioty i teren;	9,9	7,8	9,6	7,7	9,5	6,9	9,8	7,2
66	– samodzielnie przygotować się do ćwiczeń poprawiających poziom odporności ustroju na przyśpieszenia;	9,4	7,9	9,0	7,5	9,6	6,8	9,6	0
67	– samodzielnie wykonać zestawy ćwiczeń specjalnie ukierunkowujących do poprawienia poziomu odporności ustroju na przyśpieszenia;	9,2	7,8	9,0	8,1	9,2	7,5	9,0	0
68	– wyjaśnić trudności występujące w czasie uczenia się i określić sposoby ich przezwyciężenia;	7,8	7,5	7,4	6,9	7,5	6,8	7,6	7,3
69	– objaśnić podstawowe prawidłowości higieny i kultury pracy umysłowej;	8,0	7,6	7,5	6,4	7,7	6,8	7,2	6,3
70	– określić prawidłowości samokształcenia;	7,9	7,6	7,5	7,4	7,9	7,6	6,9	7,0
71	– dokonać podziału spadochronów;	9,2	8,9	9,0	7,8	9,3	9,1	9,8	0
72	– opisać szkolno-treningowy komplet spadochronów;	9,6	9,5	9,1	8,8	9,2	8,8	9,9	0

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
73	– opisać spadochrony ratownicze;	9,4	9,1	9,6	8,9	9,6	8,5	9,6	0
74	– omówić kolejność czynności w czasie skoku spadochronowego;	9,5	9,1	9,4	8,6	9,8	8,8	9,8	0
75	– podjąć prawidłową decyzję w sytuacji szczególnej zaistniałej w powietrzu oraz w czasie lądowania;	9,4	8,9	9,3	9,0	9,8	9,6	10,0	0
76	– posługiwać się spadochronem zapasowym.;	9,6	9,6	9,8	9,8	9,4	9,8	10,0	0
77	– wykonać dobrze ćwiczenia na naziemnych urządzeniach treningowych;	9,2	8,7	9,0	8,8	9,0	8,8	9,8	0
78	– omówić czynności w samolocie, w czasie opadania na otwartym spadochronie oraz w czasie lądowania;	9,3	9,1	9,2	9,4	9,3	9,2	10,0	0
79	– wykonać skok ze spadochronem.	10,0	9,8	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0	0

Tabela 2.Ocena przydatności treści programowych realizowanych w czasie podstawowego szkolenia wojskowego dokonana przez podchorążych oraz samoocena zdobytych przez nich w czasie tego szkolenia wiadomości i umiejętności.

Po wnikliwej analizie wyników badań należy stwierdzić, że objęci badaniami podchorążowie wysoko ocenili przydatność przedstawionego im do zaopiniowania programu. Bardzo trafnie selekcjonowali zakres wiedzy, który będzie im przydatny w dalszym szkoleniu lotniczym. Nie odrzucali również całkowicie treści programowych nie przydatnych bezpośrednio w szkoleniu lotniczym, oceniali je jedynie jako mniej przydatne a nie całkowicie zbędne. Najwyżej omawiane szkolenie ocenili podchorążowie pierwszego roku, którzy jako pierwsi i jedyni odbyli podstawowe szkolenie wojskowe według opiniowanego programu. Ocenili oni wysoko zarówno przydatność treści programowych jak i własny zasób wiedzy uzyskanej w trakcie odbywania podstawowego szkolenia wojskowego. Potwierdzeniem rzetelnie przeprowadzonej samooceny są wyniki egzaminu po zakończeniu podstawowego szkolenia

wojskowego (średnia z egzaminu po uwzględnieniu wszystkich przedmiotów oscylowała w pobliżu oceny bardzo dobrej).

Większość respondentów oceniając program korzystało tylko z górnej granicy skali pomiarowej, w przedziale od 7 do 10 (przy dziesięciostopniowej skali ocen). Zdarzały się pojedyncze przypadki niższej oceny określonej partii materiału, ale wynikały one z osobistej niechęci podchorążego do określonego przedmiotu, bądź też pomocy naukowych używanych w trakcie zajęć o czym świadczą dopiski na kwestionariuszu ankiety np. „precz z chemicznym" czy „nienawidzę indywidualnych środków ochrony przed skażeniami".

Rozkład wypowiedzi podchorążych wszystkich roczników jest podobny, najwyżej oceniane wiadomości i umiejętności zdobywane w czasie podstawowego szkolenia wojskowego to przede wszystkim wiadomości i umiejętności z zakresu szkolenia spadochronowego oraz kondycyjno-sprawnościowego przygotowania do lotów. Podchorążowie czwartego roku ocenili wysoko przydatność materiału z zakresu szkolenia spadochronowego i kondycyjno-sprawnościowego przygotowania do lotów jednak poziom swoich umiejętności z tego zakresu ocenili jako zerowy ponieważ program, według którego odbywali podstawowe szkolenie wojskowe nie przewidywał żadnych elementów szkolenia lotniczego oraz nie zawierał treści programowych bezpośrednio związanych z tym szkoleniem. Oprócz treści programowych bezpośrednio związanych z wyszkoleniem lotniczym podchorążowie także wysoko oceniają przydatność wiedzy z zakresu szkolenia medyczno-sanitarnego i topografii wojskowej, za niezbędną uważają również umiejętność prowadzenia walki wręcz oraz właściwego wykorzystania posiadanej broni strzeleckiej w zależności od konkretnej sytuacji wynikłej w czasie działań bojowych. Chociaż występują pewne różnice w ocenie przydatności poszczególnych treści programowych zawartych w programie podstawowego szkolenia wojskowego oraz samoocenie wiadomości uzyskanych w czasie tego szkolenia, to są jednak zachowane właściwe proporcje w ocenie poszczególnych partii materiału. Niższe punktowanie przez podchorążych starszych roczników własnych wiadomości zdobytych w czasie podstawowego szkolenia wojskowego wynika z odrębności (różnorodności) programów, według których odbywali szkolenie oraz upływu czasu od zakończenia szkolenia do badań.

Poddany krytycznej ocenie oficerów i podchorążych, opracowany na podstawie wcześniej przeprowadzonych badań program podstawowego szkolenia wojskowego należy uznać

za skonstruowany prawidłowo, wymaga on tylko niewielkiej korekty, która zostanie zaproponowana w następnym rozdziale.

Dobór kadry dydaktycznej i dowódczej oraz instruktorów

Żyjemy obecnie w okresie swoistej pustki edukacyjnej, w której pewne wartości wraz ze zmianą systemu politycznego - zdezaktualizowały się, a nowy system jeszcze się nie narodził. Wypełnienie tej pustki to ważny problem nauczania i wychowania. Przezwyciężenie tego dylematu wymaga kształcenia człowieka o postawie badawczej, otwartego na nowe współczesne problemy, umiejącego wykorzystać swoją wiedzę, zdolnego do alternatywnego i plastycznego myślenia. Kształtujemy swe osobowości nie tylko dzięki temu, że przejmujemy dziedzictwo przodków, lecz także dzięki temu, iż sprzeciwiając się mu w pewnych zakresach rozwijamy je dalej. Nurtuje nas wiele pytań. Jak przedstawia się rola wychowawcy, dowódcy (nauczyciela) w tym procesie? Czy tradycyjna postawa wychowawcza, uformowana przez rutynę wieków ma nadal rację bytu? Również osobowość nauczyciela jak dowodzi historia tego zawodu, podlega zmianom. Nowe czasy stwarzają warunki do kształtowania się nowoczesnej postawy wychowawczej, która łączy cenione ciągle tradycyjne właściwości osobowościowe z wartościami i możliwościami organizacyjno-technicznymi, które otworzyła przed nauczycielem współczesna cywilizacja. Od wieków nauczyciel (wychowawca) spoglądał w przeszłość, aby dawać wskazania wychowawcze swym uczniom. Postawa retrospektywna powinna dziś ustąpić miejsca postawie prospektywnej. Nauczyciel powinien być opiekunem życia, które się toczy, przewodnikiem w czasy, które nadchodzą. Cechować go powinny: plastyczność duchowa wobec narastających zadań, czynne i żarliwe zaangażowanie, gruntowność wiedzy, wysoka kultura pedagogiczna, inwencja i inicjatywa twórcza, powinien się także bronić przed szablonowością, rutyną i skostnieniem w pracy.

W procesie dydaktyczno-wychowawczym uczestniczy wielu ludzi i dlatego między innymi metody, sposoby i wyniki pracy poszczególnych osób nie są ich indywidualną sprawą, lecz przeciwnie - muszą być przedmiotem zainteresowania wszystkich uczestników tego procesu. Najistotniejszą rolę do odegrania w tym procesie ma zawsze nauczyciel - wychowuje bowiem ludzi a nie idee. Zachowania wojskowego nauczyciela akademickiego należy więc rozpatrywać jako jeden z elementów systemu dydaktyczno - wychowawczego szkoły. Miejsce tradycyjnego wykładowcy - przekaźnika (podawacza) informacji i moralizatora,

nadzorcy i egzekutora, powinien zająć pedagog przygotowany do kierowania aktywnością słuchaczy oraz przewodzenia w grupie z pozycji współuczestnika ich życia i pracy. Kształcenie (szkolenie) i wychowanie należy więc rozpatrywać przez relacje osobowe wiążące wykładowcę i podchorążego (żołnierza). Uczestniczący w zajęciach podchorążowie nie tylko przyswajają obowiązujący zakres wiedzy lecz także oceniają prowadzącego zajęcia, zwracając uwagę na wiele elementów pracy nauczyciela - wpływających na ogólny poziom prowadzonych przez niego zajęć.

Odpowiedzi podchorążych na pytanie „Jak oceniasz u prowadzących zajęcia: fachowość i kwalifikacje zawodowe, poziom prowadzenia zajęć, podejście do podchorążych i współpracę z nimi, zasób wiedzy ogólnej i umiejętność jej przekazywania, wyrozumiałość i wrażliwość, sprawiedliwość i obiektywizm, sumienność i obowiązkowość w pracy oraz poczucie humoru?" przedstawiono w tabelach. Wyniki badań przedstawiono oddzielnie dla poszczególnych roczników i oddzielnie dla całej populacji. Podchorążowie dysponując skalą ocen od 1 do 10 dokonali oceny poszczególnych czynników wpływających na poziom prowadzonych zajęć, oceniano wyłącznie prowadzących zajęcia w trakcie podstawowego szkolenia wojskowego (wykładowców oraz dowódców plutonów i kompanii). W tabelach przedstawiono ogólną ilość punktów uzyskaną przez poszczególne czynniki oraz wyliczono średnie dla każdego czynnika oddzielnie.

Średnią ilość punktów obliczono korzystając z następującego wzoru:

$$\overline{X} = \frac{X_1 + X_2 + \ldots + X_N}{N} = \frac{\sum_{i=1}^{N} X_i}{N}$$

gdzie $\overline{X}$ -oznacza średnią, X1-wartość pierwszego pomiaru, X2- wartość drugiego,

Xi- wartość i-tego czyli ostatniego pomiaru, N-ilość pomiarów (ilość respondentów). Dla pierwszego roku N=27, dla drugiego N=91, dla trzeciego N= 43 i dla czwartego N= 33, natomiast dla całej populacji badanych podchorążych N=194.

Oprócz ogólnej ilości punktów i średnich, wyliczono i podano w tabelach także odchylenia standardowe i współczynniki zmienności, świadomie zrezygnowano z wyliczania takich mierników dyspersji jak rozstęp, mediana czy odchylenie ćwiartkowe, wyliczono jedynie te, które uważano za najbardziej istotne.

Odchylenie standardowe - S, czyli pierwiastek kwadratowy ze średniej arytmetycznej kwadratów odchyleń od średniej obliczano korzystając ze wzoru:

$$S = \frac{\sqrt{\sum_{I=1}^{N}(x_1 - x_2)^2}}{N}$$

Wartość bezwzględna wyrażenia znajdującego się pod pierwiastkiem podzielona przez N i nie podnoszona do kwadratu to nic innego jak odchylenie średnie, które obliczamy korzystając z następującego wzoru:

$$\text{Odchylenie średnie} = \frac{\sum_{I=1}^{N}|x_1 - \bar{X}|}{N}$$

gdzie x_1, x_2 – kolejne pomiary, $\bar{x}$ – wartość średnia, N - ilość pomiarów.

Praktycznie odchylenie standardowe obliczano w następujący sposób, znajdowano różnicę między każdym pomiarem a średnią, podnoszono te różnice do kwadratu, dodawano otrzymane liczby, dzielono je przez liczbę pomiarów i z tego ilorazu wyciągano pierwiastek kwadratowy. Jeśli wynik ma być prawidłowy ważne jest przeprowadzenie operacji algebraicznych w tej właśnie kolejności. Odchylenie standardowe jest tym większe, im większy jest rozrzut pomiarów wokół średniej. Gdyby wszystkie pomiary były sobie równe, odchylenie pomiarów od średniej byłoby równe zeru, a tym samym odchylenie standardowe byłoby także równe zero. Ekstremalne odchylenia od średniej mają bardzo silny wpływ na wartość odchylenia standardowego, jednak dla większości przypadków danych empirycznych odchylenie standardowe jest miernikiem zadawalającym. Gdy chcemy porównać pod względem jednorodności kilka grup średnich różniących się między sobą, porównanie wielkości odchyleń standardowych może się okazać czasami nieco mylące. Próby o dużych wartościach średniej będą miały stosunkowo duże odchylenie standardowe, wówczas powinniśmy się raczej interesować wielkością odchylenia standardowego w stosunku do średniej. Iloraz odchylenia standardowego i średniej nazywamy współczynnikiem zmienności.

Współczynnik zmienności -V, wyliczamy dzieląc odchylenie standardowe przez średnią

$$V = \frac{s}{\bar{x}}.$$

Wyniki uzyskane w czasie badań podchorążych pierwszego roku przedstawiono w tabeli.

Lp.	Elementy podlegające ocenie	Σ	$\overline{X}$	S	V
1	Fachowość i kwalifikacje zawodowe	190	7,0	1,81	0,2585
2	Poziom prowadzenia zajęć	189	7,0	1,69	0,2414
3	Podejście do podchorążych i współpraca z nimi	189	7,0	1,71	0,2442
4	Zasób wiedzy ogólnej i umiejętność jej przekazywania	173	6,4	1,74	0,2731
5	Wyrozumiałość i wrażliwość	156	5,7	2,15	0,3779
6	Sprawiedliwość i obiektywizm	175	6,5	1,39	0,2150
7	Sumienność i obowiązkowość w pracy	182	6,7	1,89	0,2832
8	Poczucie humoru	208	7,7	1,69	0,2194

Tabela 1. Wyniki oceny prowadzących zajęcia w czasie podstawowego szkolenia wojskowego dokonanej przez podchorążych pierwszego roku z uwzględnieniem sumy punktów (Σ), średniej ($\overline{X}$), odchylenia standardowego (S) oraz współczynnika zmienności(V).

Podchorążowie pierwszego roku u prowadzących zajęcia najwyżej oceniają poczucie humoru (7,7pkt.), nieco niżej, bo na poziomie siedmiu punktów oceniają fachowość i kwalifikacje zawodowe, podejście do podchorążych i współpracę z nimi oraz poziom prowadzenia zajęć. Zgodnie z oceną respondentów na kolejnych miejscach uplasowały się: sumienność i obowiązkowość w pracy (6,7pkt.), sprawiedliwość i obiektywizm (6,5pkt.), zasób wiedzy ogólnej i umiejętność jej przekazywania (6,4pkt.) oraz na ostatnim miejscu wyrozumiałość i wrażliwość (5,7pkt). Z przedstawionych danych wynika, że nie występowały znaczące różnice w ocenie poszczególnych czynników, zdecydowana większość ocen oscylowała w przedziale od sześciu do ośmiu, niewielkie odchylenia standardowe świadczą o małej rozbieżności poglądów pomiędzy poszczególnymi respondentami.

Wyniki uzyskane w czasie badań podchorążych drugiego roku przedstawiono w tabeli.

Lp.	Elementy podlegające ocenie	Σ	$\overline{X}$	S	V
1	Fachowość i kwalifikacje zawodowe	594	6,5	1,44	0,2225
2	Poziom prowadzenia zajęć	618	6,8	1,72	0,2529
3	Podejście do podchorążych i współpraca z nimi	664	7,3	1,65	0,2260
4	Zasób wiedzy ogólnej i umiejętność jej przekazywania	528	5,8	1,47	0,2534
5	Wyrozumiałość i wrażliwość	546	6,0	1,98	0,2383
6	Sprawiedliwość i obiektywizm	482	5,3	1,43	0,2698
7	Sumienność i obowiązkowość w pracy	564	6,2	1,85	0,2983
8	Poczucie humoru	646	7,1	1,73	0,2436

Tabela 2. Wyniki oceny prowadzących zajęcia w czasie podstawowego szkolenia wojskowego dokonanej przez podchorążych drugiego roku z uwzględnieniem sumy punktów(Σ),średniej ($\overline{X}$), odchylenia standardowego (S), oraz współczynnika zmienności (V).

Niewielkie wartości odchyleń standardowych wyliczonych z ocen prowadzących zajęcia, dokonanych przez podchorążych drugiego roku świadczą o dużej jednomyślności podchorążych w zakresie dokonywanej oceny. Omawiani respondenci nieco niżej od podchorążych pierwszego roku oceniają prowadzących zajęcia w czasie podstawowego szkolenia wojskowego. Czynniki, które zostały ocenione wyżej przez podchorążych drugiego roku to podejście do podchorążych i współpraca z nimi oraz wyrozumiałość i wrażliwość. Większość podchorążych oceniało bardzo podobnie poszczególne elementy, można było jedynie zauważyć zaniżone oceny większości czynników wśród respondentów wyrażających swoje niezadowolenie z wyboru uczelni.

W tabeli 3 przedstawiono dane z prowadzonych badań wśród podchorążych trzeciego roku.

Lp.	Elementy podlegające ocenie	Σ	$\overline{X}$	S	V
1	Fachowość i kwalifikacje zawodowe	323	7,5	1,53	0,2040
2	Poziom prowadzenia zajęć	301	7,0	1,65	0,2357
3	Podejście do podchorążych i współpraca z nimi	310	7,2	1,82	0,2541
4	Zasób wiedzy ogólnej i umiejętność jej przekazywania	258	6,0	1,71	0,2883
5	Wyrozumiałość i wrażliwość	249	5,8	1,86	0,3206
6	Sprawiedliwość i obiektywizm	292	6,8	1,43	0,2102
7	Sumienność i obowiązkowość w pracy	258	6,0	1,72	0,2866
8	Poczucie humoru	301	7,0	1,94	0,2771

Tabela 3. Wyniki oceny prowadzących zajęcia w czasie podstawowego szkolenia wojskowego dokonanej przez podchorążych trzeciego roku z uwzględnieniem sumy punktów (Σ), średniej ($\overline{X}$), odchylenia standardowego (S) oraz współczynnika zmienności (V).

Podchorążowie trzeciego roku oceniają prowadzących zajęcia w następujący sposób: fachowość i kwalifikacje zawodowe 7,5pkt., podejście do podchorążych i współpracę z nimi 7,2pkt., poziom prowadzenia zajęć oraz poczucie humoru po 7pkt., sprawiedliwość i obiektywizm 6,8pkt., zasób wiedzy ogólnej i umiejętność jej przekazywania oraz sumienność i obowiązkowość w pracy po 6pkt. i jako najniżej oceniany element sprawiedliwość i obiektywizm 5,8pkt.

Lp.	Elementy podlegające ocenie	Σ	$\overline{X}$	S	V
1	Fachowość i kwalifikacje zawodowe	238	7,2	1,62	0,2250
2	Poziom prowadzenia zajęć	244	7,4	1,53	0,2067
3	Podejście do podchorążych i współpraca z nimi	234	7,1	1,47	0,2070
4	Zasób wiedzy ogólnej i umiejętność jej przekazywania	224	6,8	1,72	0,2529
5	Wyrozumiałość i wrażliwość	218	6,6	1,98	0,3000
6	Sprawiedliwość i obiektywizm	201	6,1	1,45	0,2377
7	Sumienność i obowiązkowość w pracy	231	7,0	1,78	0,2542
8	Poczucie humoru	247	7,5	1,85	0,2466

Tabela 4. Wyniki oceny prowadzących zajęcia w czasie podstawowego szkolenia wojskowego dokonanej przez podchorążych czwartego roku z uwzględnieniem sumy punktów (Σ), średniej ($\overline{X}$), odchylenia standardowego (S) oraz współczynnika zmienności (V).

W tabeli czwartej zaprezentowano wyniki badań podchorążych czwartego roku. Analizując przedstawione liczby nie trudno dojść do wniosku, że wyniki pomiędzy rocznikami nie odbiegają zasadniczo od normy. Wystarczy również spojrzeć na odchylenia standardowe, aby stwierdzić, iż rozbieżność poglądów podchorążych czwartego roku na temat oceny prowadzących zajęcia w czasie podstawowego szkolenia wojskowego jest minimalna.

Wyniki zbiorcze po wyliczeniu średnich wspólnych dla wszystkich respondentów przedstawiono w tabeli piątej.

Lp.	Elementy podlegające ocenie	Σ	$\bar{X}$	S	V
1	Fachowość i kwalifikacje zawodowe	1345	6,9	1,60	0,2318
2	Poziom prowadzenia zajęć	1352	7,0	1,64	0,2353
3	Podejście do podchorążych i współpraca z nimi	1397	7,2	1,66	0,2309
4	Zasób wiedzy ogólnej i umiejętność jej przekazywania	1183	6,1	1,66	0,2721
5	Wyrozumiałość i wrażliwość	1169	6,0	1,99	0,3320
6	Sprawiedliwość i obiektywizm	1150	6,0	1,42	0,2375
7	Sumienność i obowiązkowość w pracy	1235	6,4	1,81	0,2828
8	Poczucie humoru	1402	7,2	1,80	0,2503

Tabela 5. Wyniki oceny prowadzących zajęcia w czasie podstawowego szkolenia wojskowego dokonanej przez podchorążych wszystkich roczników z uwzględnieniem sumy punktów (Σ), średniej ($\bar{X}$), odchylenia standardowego (S) oraz współczynnika zmienności (V).

Ogólnie wszyscy podchorążowie wysoko oceniają prowadzących zajęcia, zdecydowana większość respondentów ocenia poszczególne elementy w przedziale od sześciu do ośmiu w dziesięciostopniowej skali pomiarowej, jak widać jest to ocena bardzo wysoka. Najwyżej u prowadzących zajęcia podchorążowie oceniają poczucie humoru oraz podejście do podchorążych i współpracę z nimi (po 7,2 pkt.), na kolejnym miejscu z siedmioma punktami umieszczono poziom prowadzenia zajęć. Dalsze miejsca zajęły następujące czynniki: fachowość i kwalifikacje zawodowe 6,9 pkt., sumienność i obowiązkowość w pracy 6,4 pkt., zasób wiedzy ogólnej i umiejętność jej przekazywania 6,1 pkt., na ostatnim miejscu z uzyskaną średnią ilością po sześć punktów uplasowały się wyrozumiałość i wrażliwość oraz spra-

wiedliwość i obiektywizm. Omawiane czynniki w kolejności według uzyskanej ilości punktów przedstawiono na wykresie.

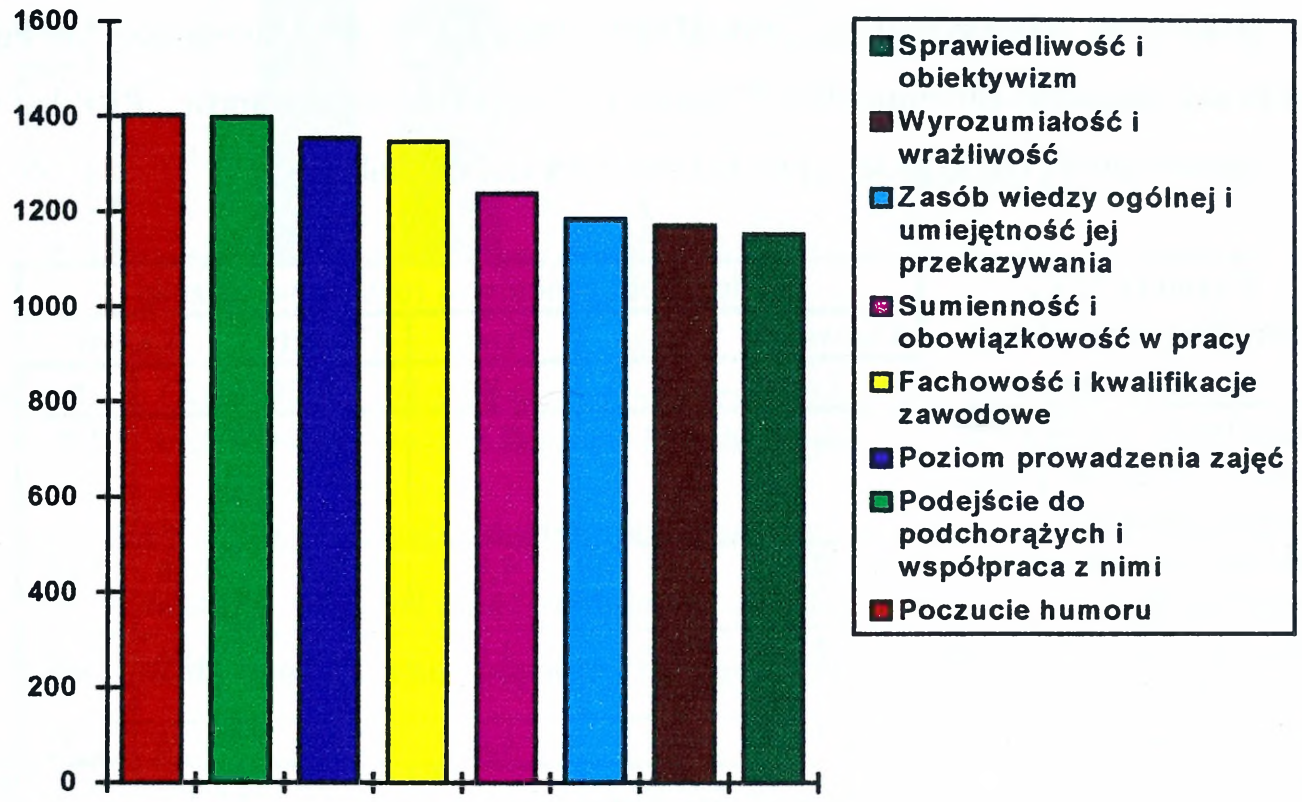

Wykres 1. Czynniki wpływające na poziom prowadzonych zajęć w ocenie wszystkich objętych badaniami podchorążych.

Wiele cech charakteryzujących prowadzących zajęcia jest ocenianych negatywnie. W Odpowiedzi na pytanie „Co najbardziej Ci się nie podoba w postawie prowadzących zajęcia? - podchorążowie wymienili następujące czynniki: mocne trzymanie się regulaminów i służbowe podejście w trakcie zajęć, brak wyrozumiałości dla podchorążych, zarozumiałość (traktowanie słuchaczy z góry) oraz schematyczność prowadzenia zajęć. Podchorążym pierwszego roku najbardziej u prowadzących zajęcia nie podoba się brak wyrozumiałości oraz mocne trzymanie się regulaminów wojskowych i służbowe podejście w trakcie zajęć. Kolejne czynniki, które nie podobają się podchorążym pierwszego roku to zarozumiałość (traktowanie słuchaczy z góry bez uwzględniania ich opinii na określone tematy) i schematyczność prowadzenia zajęć. Brak wyrozumiałości prowadzących zajęcia w stosunku do podchorążych to także czynnik stawiany na pierwszym miejscu przez podchorążych drugiego roku, którzy na kolejnych miejscach uwzględnili mocne trzymanie się regulaminów i służbowe podejście do zajęć, zarozumiałość oraz schematyczność prowadzenia zajęć. Pod-

chorążowie trzeciego roku omawiane czynniki ustawili w następującej kolejności: na pierwszym miejscu brak wyrozumiałości, na drugim schematyczność prowadzenia zajęć, na trzecim zarozumiałość i traktowanie uczestników zajęć z góry, a na ostatnim mocne trzymanie się regulaminów i służbowe podejście w czasie zajęć. Podchorążym czwartego roku najbardziej nie podoba się schematyczność prowadzenia zajęć i brak wyrozumiałości, na kolejnych miejscach umieścili zarozumiałość i mocne trzymanie się regulaminów. Rozkład wypowiedzi respondentów na omawiane pytanie przedstawiono w tabeli.

Lp.	Czynniki, które najbardziej nie podobają się podchorążym	Średnia ilość punktów w rozbiciu na roczniki					
		Pierwszy	Drugi	Trzeci	Czwarty	Razem	
		X	*X*	*X*	*X*	*X*	S
1	Mocne trzymanie się regulaminów i służbowe podejście w trakcie zajęć	4,0	4,2	3,5	3,7	3,93	2,85
2	Brak wyrozumiałości dla podchorążych	5,0	5,1	4,8	4,3	4,88	2,61
3	Zarozumiałość (traktowanie podchorążych z góry)	3,7	4,2	3,6	4,0	3,96	2,31
4	Schematyczność prowadzenia zajęć	2,7	3,4	4,0	5,2	3,74	2,72

Tabela 6. Ocena czynników występujących w postawie prowadzących zajęcia, które najbardziej nie podobają się podchorążym.

W tabeli podano średnie punktów dla poszczególnych roczników oraz dla całej populacji badanych podchorążych, odchylenie standardowe podano tylko dla całej populacji. Ogólnie, podchorążym najbardziej nie podoba się brak wyrozumiałości, na kolejnych miejscach uplasowały się takie czynniki, jak: zarozumiałość (traktowanie podchorążych z góry), mocne trzymanie się regulaminów wojskowych i służbowe podejście w trakcie zajęć, a także schematyczne prowadzenie zajęć. Największe zastrzeżenia mają respondenci do prowadzenia zajęć modelem podstawowym, który traktują jako zbyt schematyczne prowadzenie zajęć. Wśród podchorążych występuje duża rozbieżność poglądów na temat omawianych czynników o czym świadczy stosunkowo duże odchylenie standardowe jak na dziesięciostopniową skalę ocen.

Rozkład wypowiedzi pokazano także na wykresie.

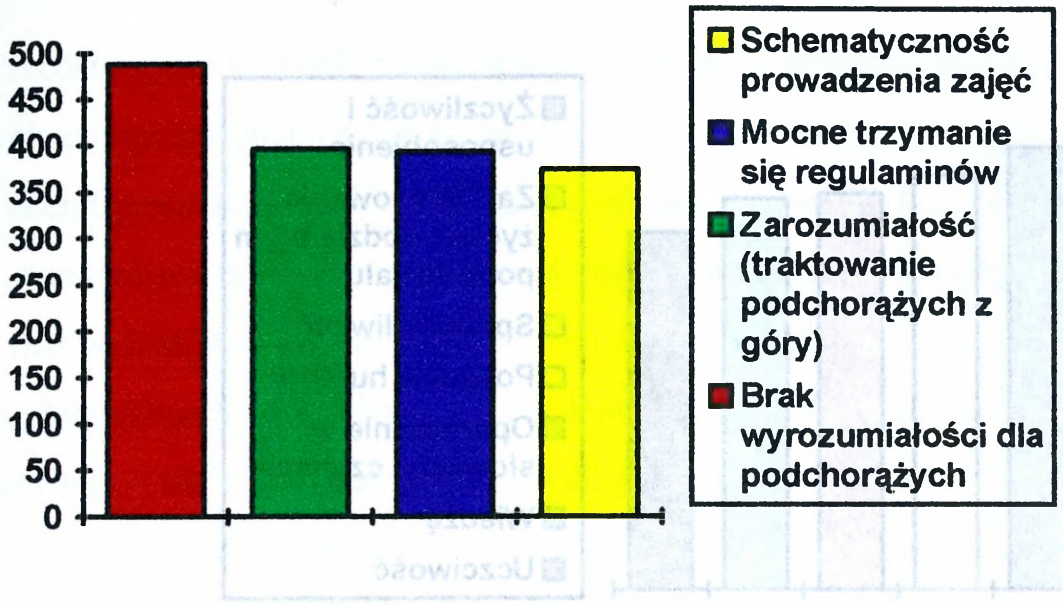

Wykres 2. Czynniki występujące w postawie prowadzących zajęcia, które najbardziej nie podobają się podchorążym.

Ocenę cech, które wpływają zdaniem podchorążych na autorytet ich dowódców przedstawiono w tabeli 7, uwzględniając średnie dla poszczególnych roczników oraz średnią i odchylenie standardowe dla całej populacji badanych podchorążych.

Lp.	Cechy wpływające na autorytet dowódcy	Średnia ilość punktów w rozbiciu na roczniki					
		Pierwszy	Drugi	Trzeci	Czwarty	Razem	
		X	*X*	*X*	*X*	*X*	S
1	Wiedza	6,2	7,4	6,4	7,2	6,97	2,17
2	Sprawiedliwość	7,0	5,3	5,6	7,1	5,90	2,38
3	Uczciwość	7,2	7,8	7,4	7,5	7,57	2,33
4	Życzliwość i usposobienie	6,1	5,0	5,3	5,6	5,32	2,14
5	Poczucie humoru	6,4	5,8	7,0	6,0	6,18	2,53
6	Opanowanie w słowach i czynach	7,0	6,6	6,4	6,5	6,59	2,85
7	Zainteresowanie codziennym życiem pododdziału	5,0	5,3	6,5	7,1	5,83	2,26

Tabela 7. Ocena cech wpływających na autorytet dowódców.

Ocenę cech wpływających na autorytet dowódcy przedstawiono również na wykresie, ustawiając je zgodnie z wyborem dokonanym przez podchorążych.

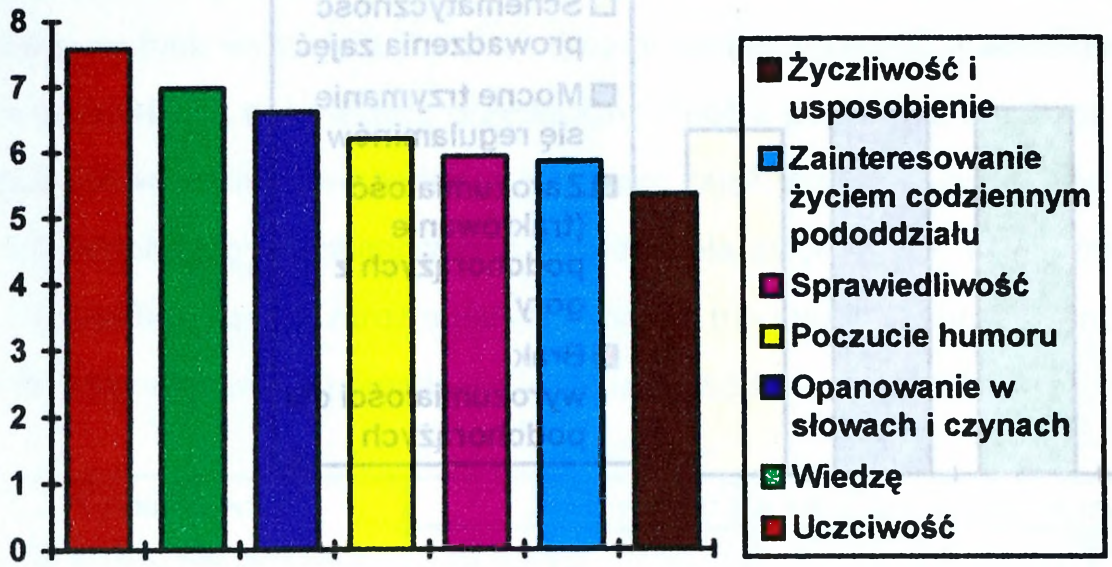

Wykres 3. Ocena cech wpływających na autorytet dowódcy.

Wyniki badań przedstawione w tabeli i na wykresie dowodzą jednoznacznie, iż podchorążowie oceniając cechy wpływające na autorytet dowódcy, najwyżej ocenili u swoich przełożonych, dowodzących nimi w okresie podstawowego szkolenia wojskowego taką cechę osobowości jak uczciwość. Ocena tej cechy na tak wysokim poziomie (7,57 pkt. w skali dziesięciopunktowej) świadczy o wysokim poziomie moralnym dowódców pododdziałów. Na kolejnych miejscach znalazły się takie cechy, jak: wiedza (6,97 pkt.), opanowanie w słowach i czynach (6,59 pkt.), poczucie humoru (6,18 pkt.), sprawiedliwość (5,90 pkt.), zainteresowanie codziennym życiem pododdziału (5,83 pkt.), na ostatnim miejscu życzliwość i usposobienie (5,32 pkt.).

Badani podchorążowie ocenili również wszystkie grupy osobowe uczestniczące w procesie podstawowego szkolenia wojskowego, wynik tej oceny przedstawiono w poniższej tabeli, uwzględniając średnią ilość punktów oraz odchylenie standardowe.

Lp.	Grupy osobowe	Średnia ilość punktów w rozbiciu na roczniki					
		Pierwszy	Drugi	Trzeci	Czwarty	Razem	
		X	*X*	*X*	*X*	*X*	S
1	Wykładowcy	7,8	7,3	7,6	7,4	7,45	1,92
2	Dowódcy plutonów	7,4	7,3	7,5	7,7	7,42	2,38
3	Instruktorzy	6,4	6,6	6,8	7,2	6,71	2,16
4	Personel pomocniczy	5,5	5,3	5,8	5,2	5,42	2,74

Tabela 8. Ocena wykonywania obowiązków służbowych przez poszczególne grupy osobowe.

Przedstawione w tabeli ósmej liczby świadczą o wysokiej ocenie wszystkich grup osobowych zaangażowanych w procesie podstawowego szkolenia wojskowego, chociaż różnice w ocenie poszczególnych grup osobowych nie są zbyt wielkie, to jednak wysokie odchylenia standardowe świadczą o znacznej rozbieżności ocen dokonanych przez poszczególnych respondentów. Respondenci nie byli w stanie ocenić i nie ocenili działalności wyższych przełożonych ze względu na brak kontaktu z nimi w trakcie podstawowego szkolenia wojskowego - nieliczni spośród badanych podchorążych (około 10%) twierdzą, iż wizyty przełożonych wyższego szczebla kojarzą im się jedynie ze sprzątaniem rejonów przed wizytą, lub ogniskiem na zakończenie szkolenia.

Po wnikliwym przeanalizowaniu wyników badań dotyczących oceny wykładowców, dowódców pododdziałów i instruktorów należy stwierdzić, że system doboru i przygotowania omawianej grupy jest w miarę poprawny, wymaga jedynie niewielkiej korekty, sposób jej przeprowadzenia zostanie zaproponowany w następnym rozdziale.

Infrastruktura dydaktyczna

Szkolenie wojsk w czasie pokoju jest podstawową działalnością Sił Zbrojnych RP, wyszkolenie żołnierzy spełniających wymagania współczesnego pola walki jest przedsięwzięciem trudnym i coraz bardziej kosztownym. O przyszłej wojnie da się powiedzieć jedynie tyle, że nie będzie taka sama jak poprzednia, ani też, że nie będzie od niej zupełnie odmienna. Wiadomo też, że o jej wyniku zadecydują żołnierze, a wprowadzanie coraz bardziej wyrafinowanych rodzajów i systemów uzbrojenia spotęguje grozę pola walki i stworzy niezwykle trudne warunki ewentualnych działań. Stąd też przygotowanie wszystkich żołnierzy, a w szczególności pilotów w taki sposób, aby byli zdolni do prowadzenia walki zbrojnej w warunkach sięgających granic wydolności psychofizycznej człowieka jest zadaniem szczególnie ważnym i odpowiedzialnym a zarazem bardzo trudnym. Stosunkowo łatwo jest nauczyć żołnierzy posługiwania się współczesną bronią i sprzętem, natomiast znacznie trudniej pokierować rozwojem ich świadomości w taki sposób, by chcieli i umieli walczyć w sytuacjach ekstremalnych, w warunkach krańcowych zagrożeń.

Odporny psychicznie jest taki żołnierz, u którego napięcie emocjonalne powstałe na tle bezpośredniego zagrożenia nie zdezorganizuje aktywności bojowej zmierzającej do wykonania zadania wynikającego z rozkazu dowódcy lub sytuacji na polu walki. W takim ujęciu zdolność do przezwyciężenia negatywnych emocji, stanowi jedynie wstępny warunek, punkt wyjścia do skutecznego działania. Reakcją szczególnie pożądaną z wojskowego punktu widzenia jest agresja skierowana przeciw wrogowi, dążenie do likwidacji źródła zagrożenia. U żołnierzy odpornych psychicznie dominuje wobec przeciwnika postawa agresywna i wysoka aktywność bojowa. Żołnierze o obniżonej odporności zachowują się w sposób lękliwy i bierny. Kształtowanie odporności psychicznej żołnierzy jest procesem bardzo złożonym i trudnym. Skuteczność tego procesu zależy od całego systemu dydaktycznego uczelni, w tym również od systemu podstawowego szkolenia wojskowego. W osiągnięciu zakładanych celów szkolenia podstawowego, a tym samym wyrabianiu określonych umiejętności i nawyków oraz odporności psychofizycznej może pomóc właściwie przygotowana i wyposażona baza dydaktyczna.

Infrastrukturę dydaktyczną wykorzystywaną do realizacji programu podstawowego szkolenia wojskowego w Wyższej Oficerskiej Szkole Sił Powietrznych stanowią obiekty na lotnisku polowym Podlodów, oddane na czas szkolenia do dyspozycji kadry dydaktycznej i dowódczej bezpośrednio zaangażowanej w procesie tego szkolenia. Cały ośrodek szkolenia można podzielić na część socjalną składającą się z budynków mieszkalnych dla kadry i podchorążych oraz dużej, dobrze urządzonej stołówki - i część dydaktyczną, do której należy zaliczyć budynek z salami wykładowymi oraz rozległe tereny do ćwiczeń. Cała baza szkoleniowa budzi wiele zastrzeżeń. Budynek, w którym odbywają się zajęcia teoretyczne, od wielu lat nie remontowany, z przeciekającym dachem nie jest najlepszym miejscem do realizacji procesu dydaktycznego, szczególnie w czasie opadów. Potrzebne do zajęć pomoce dydaktyczne są dostarczane na poszczególne zajęcia przez wykładowców lub dowódców plutonów bezpośrednio przed rozpoczęciem zajęć. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest brak odpowiednio wyposażonych sal przedmiotowych, zajęcia z różnych przedmiotów odbywają się w tych samych pomieszczeniach (oczywiście w różnym czasie). Bazę do zajęć praktycznych stanowi rozległy teren o bardzo urozmaiconym pokryciu i ukształtowaniu, szczególnie przydatny do realizacji programu z taktyki, topografii wojskowej, szkolenia inżynieryjno-saperskiego, powszechnej obrony przeciwlotniczej, szkolenia przeciwchemicznego oraz szkolenia strzeleckiego (z wyjątkiem strzelań amunicją bojową). Omawiany teren jest również odpowiedni do wykonywania skoków spadochronowych oraz lotów szybowcowych. W terenie przyległym do ogrodzonej części ośrodka szkoleniowego, obejmującej część mieszkalną wraz ze stołówką i budynkiem, w którym odbywają się zajęcia teoretyczne można prowadzić zajęcia z dużym rozmachem, bez konieczności zmiany kierunku działania. Teren ten pozwala również na używanie różnorodnych środków pozoracji pola walki, prowadzenie prac fortyfikacyjnych związanych z przygotowaniem okopów strzeleckich oraz punktów oporu. Otoczony lasami teren z dużą ilością zbiorników wodnych jest wprost wymarzony do nauczania terenoznawstwa. Znajdujący się w omawianym obszarze budynek pozwala ćwiczyć pewne elementy walki w terenie zurbanizowanym. Głównym mankamentem ośrodka szkolenia w Podlodowie jest brak odpowiednich obiektów szkoleniowych pozwalających na wprowadzanie realizmu pola walki.

W szkoleniu taktycznym i strzeleckim główne funkcje dydaktyczne spełniają obiekty terenowe. Bez wahania można stwierdzić, że są to olbrzymie laboratoria o charakterze dydak-

tycznym i naukowo - badawczym, umożliwiające wyszkolenie żołnierza na odpowiednim poziomie - a tym samym wyrobienie u niego odpowiednich umiejętności i nawyków, określonych cech osobowości oraz odporności psychofizycznej.

Chociaż zdecydowana większość respondentów wskazywała Podlodów jako ośrodek, w którym powinno się odbywać podstawowe szkolenie wojskowe, to prawie wszyscy zdawali sobie sprawę z tego, że doprowadzenie omawianego obiektu do odpowiedniego stanu, wymagać będzie dużych nakładów finansowych. Niektórzy z tego powodu proponowali odbywanie szkolenia w Dęblinie. Obiekty szkolne w Dęblinie są odpowiednie do wyrabiania odporności psychofizycznej, prowadzenia strzelań szkolnych amunicją bojową, posiadają także znacznie lepsze niż w Podlodowie sale dydaktyczne (chociaż nie ma sal specjalistycznych do nauczania przedmiotów ogólnowojskowych). Polowe obiekty terenowe w Dęblinie położone na terenie czynnego lotniska, w niewielkiej odległości od pasa startowego nie pozwalają na pełne wykorzystanie środków pozoracji pola walki, a tym samym stworzenie realizmu konkretnych działań bojowych.

Przeprowadzone badania potwierdziły hipotezę szczegółową, że *najważniejsze czynniki warunkujące efektywność szkolenia podstawowego to: system rekrutacji i selekcji kandydatów, motywacja do zawodu, działalność kadry dydaktycznej i dowódczej, organizacja procesu szkolenia oraz infrastruktura dydaktyczna.* Słuszna okazała się również hipoteza, że *efektywność szkolenia podstawowego można poprawić poprzez: dokonywanie zmian w zakresie treści szkolenia, doskonalenie form i metod szkolenia, właściwy dobór kadry dydaktycznej i dowódczej oraz rozbudowę bazy szkoleniowej.*

Propozycje zmian jakich należy dokonać, aby w pełni osiągnąć zakładane cele szkoleniowe zostaną przedstawione w następnym rozdziale. Zgodnie z przewidywaniami zmian należy dokonać w zakresie treści szkolenia, doboru i przygotowania kadry dydaktycznej i dowódczej, form i metod szkolenia oraz bazy dydaktycznej.

ROZDZIAŁ 4

PROPONOWANE KIERUNKI MODYFIKACJI PODSTAWOWEGO SZKOLENIA WOJSKOWEGO

1. Proponowane zmiany w zakresie treści szkolenia

Zakres wiedzy przekazywanej w trakcie podstawowego szkolenia wojskowego stanowi minimum, które powinien opanować każdy kandydat na pilota wojskowego przed złożeniem przysięgi i rozpoczęciem dalszych studiów. Opanowanie przedstawionego minimum wymaga jednak od uczestników szkolenia wielkiego wysiłku fizycznego i umysłowego ze względu na różnorodność materiału zawartego w programie szkolenia oraz krótki czas przeznaczony na jego realizację.

Treści programowe podstawowego szkolenia wojskowego powinny być tak dobrane, aby zapewniły jak najlepsze przygotowanie nowo wcielonych żołnierzy do wystąpienia w roli studentów wojskowych. Program powinien być tak skonstruowany, aby z jednej strony umożliwił podchorążym zdobycie podstawowej wiedzy wojskowej, z drugiej zaś strony powinien zapewnić kształtowanie określonych cech osobowości, nawyków i umiejętności przydatnych w dalszym szkoleniu lotniczym, a więc powinien także uwzględniać specyfikę szkoły.

Prowadzone od kilku lat badania nad podstawowym szkoleniem wojskowym przyczyniały się do ciągłego udoskonalania programów tego szkolenia. Oprócz wymaganej wiedzy ogólnowojskowej zaczęto w programach szkolenia uwzględniać także specyfikę szkoły poprzez wprowadzanie pewnych elementów szkolenia lotniczego. Na podstawie prowadzonych badań, w których uwzględniono opinie kadry naukowo - dydaktycznej, dydaktycznej, dowódczej i podchorążych oraz skorzystano z doświadczeń innych uczelni wojskowych - wyciągnięto wniosek, iż program podstawowego szkolenia wojskowego powinien podlegać dalszej modernizacji. W tabeli dokonano porównania obowiązującego programu z programem proponowanym do realizacji.

Lp.	Przedmiot	Program	
		Obowiązujący	Proponowany
1	Szkolenie strzeleckie	40	40
2	Taktyka ogólna	37	41
3	Regulaminy i musztra	50	31
4	W-F	12	12
5	Szkolenie inżynieryjno-saperskie	7	7
6	Szkolenie przeciwchemiczne	7	9
7	Powszechna OPL	6	6
8	Szkolenie sanitarne	5	4
9	Topografia wojskowa	8	8
10	Wybrane zagadnienia prawa	4	-
11	Wybrane zagadnienia gospodarki wojskowej	4	2
12	Wybrane zagadnienia ochrony tajemnicy	4	2
13	Wybrane zagadnienia technologii pracy umysłowej	14	6
14	Szkolenie lotnicze	24	28
15	BHP	-	4
	Razem	222	200

Tabela 1. Porównanie ilości godzin programu proponowanego z programem obowiązującym.

Jeżeli prześledzimy uważnie przedstawione w tabeli dane, określające liczbę godzin z poszczególnych przedmiotów - to z pewnością nie zauważymy wielkich różnic pomiędzy programem obowiązującym, a programem proponowanym do realizacji. Istotne różnice (dokonane zmiany) są bardziej widoczne w treści poszczególnych tematów.

Ilość godzin przeznaczonych na nauczanie szkolenia strzeleckiego należy pozostawić bez zmian, jednak treści szkolenia powinny być zmodernizowane. Wskazane byłoby zwiększenie ilości ćwiczeń przygotowujących do praktycznego odbywania strzelań, kosztem zajęć z zakresu szczegółowej budowy broni strzeleckiej. Na budowę i użytkowanie broni strzeleckiej powinno się przeznaczyć 10 godzin (w tym uwzględnić czterogodzinny pokaz skuteczności broni strzeleckiej), na omówienie teorii i zasad strzelania 6 godzin. Resztę czasu przeznaczonego na ten przedmiot, w sumie 24 godziny lekcyjne należy wykorzystać na ćwiczenia przygotowawcze do strzelań oraz rzucania granatami ręcznymi (F-1 i RG-42). W tym czasie należy również prowadzić intensywne ćwiczenia na trenażerze (52-MIS) do nauki, kontroli i oceny umiejętności strzelania z karabinka do celu nieruchomego. Kolejne bardzo ważne ćwiczenia, które powinny być także uwzględnione w programie - to ćwiczenia w ob-

serwacji oraz strzelania treningowe, prowadzone początkowo przy użyciu amunicji ślepej, a w późniejszym okresie również bojowej.

Program z taktyki ogólnej, obejmujący działanie żołnierza na polu walki należy nieco rozszerzyć (z 37 do 41 godzin) oraz uwzględnić w nim zagadnienia kształtujące odporność psychiczną i fizyczną, a także kształtujące odwagę i przyzwyczajające do przebywania w warunkach zbliżonych do warunków współczesnego pola walki. W czasie każdych zajęć taktycznych należy kształtować odwagę i odporność psychofizyczną poprzez stosowanie takich ćwiczeń, jak pokonywanie różnego rodzaju przeszkód terenowych po linach, palach bądź też ich przeskakiwanie. Stosowanie dużej ilości środków pozoracji pola walki powinno przyzwyczajać uczestników zajęć do warunków zbliżonych jakie mogą występować na współczesnym polu walki. Należy również nauczyć podchorążych działania w warunkach ograniczonej widoczności (w nocy) oraz poruszania się w terenie zajętym przez przeciwnika.

Na podstawie przeprowadzonych badań ustalono, iż czas przeznaczony na prowadzenie zajęć z regulaminów i musztry jest zbyt długi. Można z powodzeniem przekazać wiadomości oraz nauczyć niezbędnych umiejętności z zakresu tych przedmiotów w czasie około trzydziestu godzin lekcyjnych, a nie tak jak czyniono to dotychczas - w czasie pięćdziesięciu godzin. Powinno się wykorzystywać wszelkie sytuacje służbowe do doskonalenia zasad żołnierskiego zachowania, a przemarsze - do treningu z musztry.

Zdaniem respondentów ilość czasu przeznaczona na szkolenie fizyczne jest odpowiednia. Zmienić jednak należy treści szkolenia. Wskazane jest zrezygnowanie z ćwiczeń gimnastycznych na korzyść atletyki terenowej oraz walki wręcz. W czasie zajęć z wychowania fizycznego należy kształtować wytrzymałość biegową oraz nauczyć podchorążych podstawowych zasad walki wręcz, które powinny być doskonalone w trakcie zajęć taktycznych.

Nie należy zmieniać ilości godzin przeznaczonych na szkolenie inżynieryjno - saperskie, jednak w czasie zajęć z tego przedmiotu należy zrezygnować z nauczania dokładnej budowy min i drutowych zapór inżynieryjnych. Powinno się natomiast omówić ogólną budowę min oraz nauczyć podchorążych bezpiecznego ich ustawiania i usuwania. Niezbędny zakres wiedzy, który powinni posiadać podchorążowie po zrealizowaniu tego przedmiotu to także umiejętność pokonywania zapór inżynieryjnych oraz sporządzania prostych prac minerskich z użyciem materiałów wybuchowych i zapalników lontowych oraz elektrycznych.

Na szkolenie przeciwchemiczne należy przeznaczyć 9 godzin, czyli zwiększyć limit o dwie godziny. Główny wysiłek w czasie nauczania tego przedmiotu należy skupić na przekazaniu podchorążym wiadomości z zakresu posługiwania się indywidualnymi środkami ochrony przed skażeniami. W ramach tego przedmiotu, podchorążowie powinni nabyć także umiejętność działania w terenie skażonym.

Program przewidziany do realizacji w trakcie podstawowego szkolenia wojskowego z takich przedmiotów jak topografia wojskowa i powszechna OPL nie wymaga żadnej modernizacji, zarówno ilość godzin przeznaczona na te przedmioty, jak i treści programowe są dobrane prawidłowo.

Czas przewidziany na zajęcia ze szkolenia medyczno - sanitarnego należy skrócić z pięciu do czterech godzin. Zajęcia z tego przedmiotu powinny wyposażyć podchorążego w podstawową wiedzę i umiejętności z zakresu udzielania pierwszej pomocy na polu walki. Powinien on umieć postępować w przypadku ran postrzałowych, złamań, zwichnięć, oparzeń i odmrożeń.

Należy całkowicie zrezygnować z omawiania wybranych zagadnień prawa wojskowego. Zbędne jest również szersze omawianie problemów gospodarki wojskowej. Konieczne jest natomiast zapoznanie poborowych z ogólnymi zasadami użytkowania mienia wojskowego znajdującego się na ich wyposażeniu, a także tego, z którego korzystają najczęściej. Niezbędne jest także zapoznanie nowo wcielonych żołnierzy z warunkami bezpieczeństwa obowiązującymi w czasie szkolenia oraz korzystania z różnych urządzeń treningowych. Powinno się zatem przeznaczyć dwie godziny na wybrane problemy gospodarki wojskowej oraz cztery godziny na BHP.

Kolejny, istotny problem, który należy omówić w trakcie początkowego okresu szkolenia to zasady ochrony tajemnicy wojskowej oraz sposób korzystania z nośników informacji niejawnych. Na omówienie tych problemów w zupełności wystarczą dwie godziny lekcyjne, należy więc czas przeznaczony na ten przedmiot zmniejszyć z czterech do dwóch godzin.

Dość istotne zmiany zaproponowano w zakresie szkolenia lotniczego. Zmiany w niewielkim stopniu dotyczą ilości godzin, najważniejsze propozycje dotyczą zmian w zakresie treści szkolenia. Dotychczas w ramach szkolenia lotniczego realizowano takie przedmioty jak: ratownictwo lotnicze (18 godz.), przepisy wykonywania lotów (1 godz.), wyposażenie szybowców (2 godz.), szkolenie techniczne (3 godz.). Proponuje się zwiększenie ilości go-

dzin przeznaczonych na szkolenie lotnicze z 24 na 28. W ramach tego czasu należy przeznaczyć 10 godzin na kształtowanie odporności ustroju na działanie przyśpieszeń, 6 godzin na zapoznanie z podstawowym sprzętem ratowniczym oraz 12 godzin na szkolenie spadochronowe. Powinno się całkowicie zrezygnować z wykonywania lotów szybowcowych na korzyść kształtowania odporności ustroju na działanie przyśpieszeń oraz szkolenia spadochronowego. Zbyt krótki czas, jaki jest przeznaczony na podstawowe szkolenie wojskowe nie pozwala na odbycie w godzinach popołudniowych szkolenia szybowcowego i spadochronowego przez wszystkich podchorążych. Prowadzenie zajęć z tych przedmiotów w godzinach dopołudniowych uniemożliwi zrealizowanie treści programowych z przedmiotów zalecanych przez instytucje nadrzędne. W ramach szkolenia lotniczego, odzwierciedlającego specyfikę szkoły należy więc kształtować odporność organizmu na przyśpieszenia oraz przeprowadzić szkolenie z ratownictwa lotniczego. Po zakończeniu tego szkolenia wszyscy podchorążowie powinni odbyć skoki spadochronowe.

Zdecydowanie za dużo czasu w okresie szkolenia podstawowego przeznaczono na wybrane zagadnienia technologii pracy umysłowej. Należy czas przeznaczony na ten przedmiot ograniczyć z 14 do 6 godzin. W ramach zajęć z tego przedmiotu należy omówić podstawowe trudności początkowego okresu nauki w szkole wojskowej oraz sposoby ich przezwyciężania. Powinno się także omówić zasady samodzielnego studiowania (uczenia się) oraz problemy związane z higieną i kulturą pracy umysłowej. Problematykę z zakresu technologii pracy umysłowej, która nie zostanie zrealizowana w czasie podstawowego szkolenia wojskowego należy przenieść na pierwszy semestr.

Czas, który wygospodarowano dokonując zmian programowych (w wymiarze 22 godzin) powinno się przeznaczyć na długotrwałe, intensywne ćwiczenie sprawdzające przeprowadzone po zrealizowaniu programu.

W podrozdziale przedstawiono ogólnie (bardzo pobieżnie) podstawowe propozycje dotyczące zmian w zakresie treści szkolenia. Szczegółowe rozwiązanie tego problemu zaproponowano w „Szczegółowym programie podstawowego szkolenia wojskowego" (zał. Nr1). W programie szczegółowym zaproponowano cele i tematy zajęć oraz zagadnienia i formy realizacji poszczególnych zajęć.

Prowadzone badania umożliwiły skonstruowanie programu podstawowego szkolenia wojskowego, który powinien spełnić oczekiwania Zarządu Szkolnictwa Wojskowego

przedstawione w „Ramowych założeniach systemu dydaktyczno - wychowawczego wyższej szkoły wojskowej" wydanych w 1995 roku. Oprócz przygotowania do samodzielnego studiowania oraz pełnienia służby w roli kandydata na pilota wojskowego, realizacja omawianego programu powinna także przyczynić się do ukształtowania określonych sprawności, umiejętności i nawyków przydatnych w szkoleniu lotniczym. Przedstawiony program został przetestowany w roku akademickim 1995/96. Zarówno pierwsza jego wersja, jak i ostateczna, przedstawiona w niniejszej rozprawie, były konsultowane z wykładowcami poszczególnych przedmiotów. Testowany program wymagał niewielkich zmian, ostateczna jego wersja zaprezentowana w rozprawie, powinna być z powodzeniem wykorzystywana przez najbliższe lata w Wyższej Szkole Oficerskiej Sił Powietrznych. Omawiany program tym się wyróżnia od programów obowiązujących w jednostkach wojskowych i innych szkołach, że podkreśla specyfikę uczelni. Tylko w WSOSP w trakcie podstawowego szkolenia wojskowego wykonuje się skoki spadochronowe oraz prowadzi ćwiczenia uodparniające organizm na przyśpieszenia i przeciążenia.

2. System doboru oraz przygotowania kadry dydaktycznej, dowódczej i instruktorów

Nawet najlepszy, najbardziej szczegółowy program podstawowego szkolenia wojskowego nie określa ostatecznie jego treści. Zarówno treść, jak i cele zajęć zależą wyłącznie od wykładowcy (dowódcy) prowadzącego zajęcia, jego wiedzy i talentu pedagogicznego.

Początek pobytu w uczelni wojskowej jest dla każdego poborowego okresem trudnym. Nowo wcielony żołnierz czuje się w pododdziale mało potrzebny, często zagubiony w warunkach życia koszarowego. Młodzi ludzie przychodzący z różnych środowisk, mają różne nawyki i przyzwyczajenia. Jedni są zdyscyplinowani, lubią życie wojskowe i chętnie wykonują polecenia, dla drugich zaś służba wojskowa jest wielce uciążliwa, a wykonywane przez nich czynności wymagają ciągłej kontroli. W czasie podstawowego szkolenia wojskowego należy u tych ludzi ukształtować odpowiednie cechy, wyrobić poczucie odpowiedzialności, karność i zdyscyplinowanie. Muszą oni również posiąść odpowiedni zasób wiedzy, umiejętności i nawyków niezbędnych w dalszej służbie, w dalszym szkoleniu lotniczym. Szkolenie podstawowe rozpoczyna się od przysłowiowego „abecadła żołnierskiego", które - jeśli będzie odpowiednio stopniowane i rozumnie przekazywane, przyniesie pożądane rezultaty szkoleniowe i wychowawcze. W tym okresie kandydaci na pilotów zdobywają podstawy wiedzy ogólnowojskowej oraz uczą się przestrzegania porządku i dyscypliny, odpowiedzialności, koleżeństwa, karności i posłuszeństwa oraz poszanowania mienia wojskowego. Jeśli w pierwszym okresie szkolenia powstaną zaniedbania w zakresie przekazywanej wiedzy oraz kształtowania określonych sprawności, umiejętności i nawyków, to powstaną straty trudne, wręcz niemożliwe do odrobienia w następnych etapach szkolenia (kształcenia). Nie można więc dopuścić do jakichkolwiek uchybień czy zaniedbań w początkowym okresie szkolenia. Nabyte w tym czasie umiejętności, sprawności i poprawnie ukształtowane nawyki będą owocowały w dalszej edukacji podchorążych.

Zaniedbań można uniknąć, jeśli przed kadrą i praktykantami zaangażowanymi w procesie podstawowego szkolenia wojskowego postawi się wysokie wymagania, odpowiednio dobierając jej skład od dowódców drużyn (instruktorów), dowódców plutonów i wykładow-

ców do dowódcy zgrupowania włącznie. Prowadzenie pracy szkoleniowo - wychowawczej z nowo wcielonymi żołnierzami należy powierzyć kadrze dobrze przygotowanej zarówno pod względem merytorycznym, jak i metodycznym - z odpowiednimi predyspozycjami dowódczymi. Przy wyznaczaniu kadry do pracy szkoleniowo - wychowawczej w trakcie realizacji procesu podstawowego szkolenia wojskowego nie może być przypadkowości, powinno się analizować każdą kandydaturę i wybierać najlepszych.

Od każdego wykładowcy należy oczekiwać nie tylko wiedzy merytorycznej i metodycznej, ale również inicjatywy i nowych pomysłów. Wykładowca jest jednocześnie wychowawcą, powinien więc być również wzorem osobowym dla podchorążych. Znalezienie wspólnego języka z młodzieżą, pozwala orientować się w ich problemach oraz uwzględniać je w procesie szkolenia. Wskaźnikami poprawnego przygotowania współczesnego wykładowcy do pracy dydaktycznej są między innymi umiejętności kierownicze, doradcze i przywódcze. Do najważniejszych właściwości wojskowego nauczyciela akademickiego (wykładowcy) należy zaliczyć: sprawiedliwość i uczciwość, wymagalność, dociekliwość i wnikliwość, opanowanie, cierpliwość i spokój, systematyczność i konsekwencję, zdecydowanie, tolerancyjność, odwagę, odpowiedzialność, taktowność i skromność oraz życzliwość i wyrozumiałość. Każdy żołnierz (wykładowca, dowódca, instruktor) zaangażowany w procesie dydaktycznym jako prowadzący zajęcia, musi także wiele czasu poświęcić na samodoskonalenie.

Młodzi ludzie w obliczu trudności, które się przed nimi piętrzą oczekują od wykładowców i dowódców życzliwości i serdeczności. Serdeczność i życzliwość mogą przybliżyć podchorążego do wykładowcy (dowódcy) i nauczanego przedmiotu oraz zachęcić do współpracy.

Poborowych, dobrze wyszkolonymi, zdyscyplinowanymi i wzorowo prezentującymi się żołnierzami mogą uczynić tylko wzorowi dowódcy - pedagodzy. Od ich przygotowania merytorycznego i metodycznego oraz predyspozycji pedagogicznych zależy przecież wyszkolenie podchorążych, które jest kluczem do dalszej edukacji. Warto zatem poczynić odpowiednie zabiegi przy doborze kadry na wszystkie stanowiska służbowe w pododdziałach młodego rocznika.

Na dowódcę kompanii (zgrupowania) nowo wcielonych podchorążych powinien być wyznaczony oficer sumienny i zdyscyplinowany o dużym doświadczeniu w pracy z ludźmi.

Musi on być dobrym organizatorem i metodykiem, od jego inwencji i zmysłu organizacyjnego w dużej mierze zależy przebieg procesu szkolenia.

Bardzo ważna rola w procesie podstawowego szkolenia wojskowego przypada również szefowi kompanii. Na nim spoczywa bowiem główny ciężar wychowawczy w zakresie utrzymania porządku i higieny w rejonie zakwaterowania, wyglądu zewnętrznego oraz przestrzegania i egzekwowania od wszystkich żołnierzy czynności ustalonych w porządku dnia. Spełnia on także ważną funkcję w zakresie utrzymania dyscypliny i kulturalnego zachowania się żołnierzy w pododdziale oraz poszanowania mienia wojskowego. Dlatego też szef kompanii powinien znać dobrze regulaminy, umieć poprawnie i głośno wydawać komendy, zdecydowanie reagować na błędy popełniane przez żołnierzy zarówno w wystąpieniach indywidualnych, jak i w szyku. Jego wzorowa prezencja oraz nienaganny sposób postępowania powinny być wzorem do naśladowania przez wszystkich podchorążych.

Przy doborze dowódców plutonów i drużyn (instruktorów) powinno się przede wszystkim brać pod uwagę wzorową sylwetkę, wygląd zewnętrzny, dobrą dykcję i umiejętność poprawnego wyrażania się. Dowódcy plutonów i drużyn, jako bezpośredni wychowawcy najczęściej spotykają się z podchorążymi. To oni najczęściej prowadzą zajęcia w roli instruktorów, muszą więc znać dokładnie zasady instruowania i umieć je poprawnie stosować w czasie nauczania poszczególnych zagadnień. Powinna ich cechować cierpliwość, dokładność, energia i konsekwencja w działaniu. Swoją postawą powinni wzbudzać szacunek i podziw podwładnych. Żołnierze zawodowi pełniący funkcje dowódcze i dydaktyczne oraz podchorążowie odbywający praktyki w roli dowódców drużyn (instruktorów), obdarzeni kredytem zaufania przez przełożonych powinni w pełni czuć się odpowiedzialni za nowo wcielonych i uczynić z nich wzorowych podchorążych.

Pomimo tego, że uczestniczący w procesie podstawowego szkolenia wojskowego wykładowcy i dowódcy (instruktorzy) zostali wysoko ocenieni przez objętych badaniami podchorążych, powinni przed rozpoczęciem szkolenia być odpowiednio przygotowani. W celu właściwego przygotowania dowódców plutonów oraz podchorążych odbywajcych praktyki, należy przed rozpoczęciem szkolenia podstawowego przeprowadzić dla nich kurs instruktorsko - metodyczny. Program kursu powinien przewidywać wykłady z psychologii i pedagogiki uwzględniające podstawowe problemy pracy z ludźmi (ze szczególnym uwzględnieniem okresu adaptacji do służby wojskowej) oraz zajęcia instruktorsko - metodyczne i po-

kazowe, z musztry, regulaminów, szkolenia strzeleckiego, taktyki i wychowania fizycznego. Dodatkowo wszystkie zajęcia praktyczne w terenie, a także te w których są wykorzystywani dowódcy plutonów lub praktykanci jako instruktorzy, powinny być poprzedzone instruktażem w miejscu ich prowadzenia. Poziom zajęć praktycznych, a tym samym wyszkolenie nowo wcielonych podchorążych - w dużej mierze zależy od prawidłowo przeprowadzonego instruktażu. Zabiera on wprawdzie sporo czasu jednak przynosi wymierne efekty, szczególnie w sytuacji, gdy mamy do czynienia z dowódcami drużyn (instruktorami, praktykantami), których musimy przygotować do prowadzenia zajęć nie tylko pod względem metodycznym, ale również pod względem merytorycznym, ponieważ ich wiedza z zakresu przedmiotów ogólnowojskowych uległa zapomnieniu. Instruktaż jest jedną z podstawowych form doskonalenia umiejętności metodycznych dowódców drużyn, plutonów i kompanii. Wysoki poziom zajęć można osiągnąć tylko wówczas, gdy wykładowcy, dowódcy i instruktorzy właściwie się do nich przygotują. Przygotowanie się dowódców (instruktorów) do zajęć, powinno obejmować gruntowne przestudiowanie wytycznych i programu szkolenia oraz opanowanie teoretyczne i praktyczne materiału przewidzianego do realizacji w czasie zajęć. Kolejna czynność to przyswojenie metodyki nauczania danego przedmiotu, a nawet konkretnego tematu. Wskazane jest również zapoznanie się z materiałami poświęconymi nauczanym zagadnieniom, publikowanymi w czasopismach fachowych.

Omówiono pierwszy, jednak bardzo istotny etap przygotowania się dowódcy do zajęć. Należy także wspomnieć, że o koncepcji zajęć, dowódca danego szczebla, informuje swego bezpośredniego przełożonego. Drugim równie ważnym etapem jest dokładne zapoznanie się z materiałami dydaktycznymi, dotyczącymi konkretnego tematu. W czasie przerabiania tego zagadnienia, każdy dowódca powinien znaleźć odpowiedź na wszelkie powstałe wątpliwości. Dopiero po bardzo dokładnym przygotowaniu się oraz rozwianiu wszelkich wątpliwości związanych z koncepcją prowadzenia zajęć, można przystąpić do instruktażu. Instruktaż powinien się odbyć dwa - trzy dni przed zajęciami w miejscu ich prowadzenia. Metodyka nie określa ściśle czasu trwania instruktażu. Zależy on od doświadczenia prowadzącego oraz przygotowania dowódców drużyn (instruktorów). Powinien jednak trwać tak długo, aż wszyscy jego uczestnicy zostaną właściwie przygotowani do prowadzenia zajęć.

Uczelnie wojskowe, w tym również Wyższa Szkoła Oficerska Sił Powietrznych nie dysponują etatowymi instruktorami. Kierowani na praktyki podchorążowie wymagają długiego

i starannego przygotowania, dopiero pod koniec praktyk potrafią dobrze prowadzić zajęcia. Poziom zajęć prowadzonych przez podchorążych (instruktorów), zależy w dużej mierze od ich indywidualnych predyspozycji i możliwości oraz sumienności. Istnieje więc problem jak właściwie dobrać instruktorów, a tym samym zapewnić wysoki poziom zajęć w sytuacji, gdy wszyscy powinni odbyć praktyki dowódcze. Oprócz osiągnięcia odpowiednich efektów dydaktycznych bardzo ważne jest również zachowanie warunków bezpieczeństwa w czasie zajęć. Wszelkie ćwiczenia kształtujące odporność psychofizyczną oraz zajęcia z użyciem środków pozoracji pola walki, stwarzają bardzo duże ryzyko powstawania różnego rodzaju kontuzji czy wypadków. Nie możemy więc pozwolić, aby w wyniku niewłaściwego przygotowania prowadzących zajęcia narażać na utratę zdrowia nowo wcielonych żołnierzy.

Wysoką efektywność zajęć oraz ich bezpieczeństwo zapewnimy tylko wówczas, gdy spośród wszystkich dowódców, pełniących obowiązki służbowe na stanowiskach dowódców plutonów, wybierzemy najlepszych, z dużym doświadczeniem - i właśnie ich po odpowiednim przeszkoleniu skierujemy do prowadzenia zajęć z młodym rocznikiem. Tylko dobrze przygotowani dowódcy plutonów potrafią wyegzekwować od odbywających praktyki podchorążych wysoki poziom merytorycznego i metodycznego przygotowania się do zajęć oraz zapewnić bezpieczeństwo szkolonym. Istnieje również uzasadniona potrzeba wprowadzenia pomocników dowódców plutonów (podoficerów zawodowych lub kontraktowych) z dużym doświadczeniem instruktorsko - metodycznym. Wyspecjalizowani w szkoleniu podstawowym pomocnicy dowódców plutonów przyczynią się do podniesienia poziomu prowadzonych zajęć nie tylko poprzez bezpośredni udział w tych zajęciach ale również wpłyną pozytywnie na ich poziom, służąc radą i pomocą mało doświadczonym praktykantom.

Tylko starannie dobrany i przygotowany zespół ludzi, o odpowiednich predyspozycjach do prowadzenia zajęć może zapewnić wysoką efektywność tych zajęć oraz bezpieczeństwo szkolonych.

3. Wybór miejsca szkolenia oraz potrzeby w zakresie bazy dydaktycznej

O poziomie wyszkolenia podchorążych w okresie podstawowego szkolenia wojskowego decyduje wiele różnych czynników, między innymi właściwy dobór treści programowych, wykładowców, dowódców i instruktorów. Istotne znaczenie ma także miejsce gdzie odbywa się szkolenie oraz właściwe przygotowanie bazy dydaktycznej, która obejmuje sale wykładowe, teren do ćwiczeń oraz środki nauczania (dydaktyczne). Środki dydaktyczne stosowane w szkoleniu podstawowym to wszystkie te przedmioty i urządzenia, które dostarczają szkolonym bodźców oddziaływujących na ich wzrok, słuch, węch, dotyk lub zmuszają do działania w ściśle zaprogramowanych warunkach ułatwiających poznanie oraz wyrabianie określonych sprawności i nawyków. Środkami nauczania są zarówno przybory strzeleckie (muszka uniwersalna, szkło kontrolne, diafragma), urządzenia techniczne (broń, naboje granaty, miny, lornetki, peryskopy, busole itp.), trenażery do nauki strzelania, urządzenia dostarczające bodźców zmysłowych (projektory filmowe, magnetofony, magnetowidy, telewizory itp.) jak i materiały pomocnicze (tablice poglądowe, schematy, zdjęcia itp.).

Wybór miejsca, w którym powinno się odbywać podstawowe szkolenie wojskowe wymaga gruntownego przemyślenia. Z przeprowadzonych badań wynika jednoznacznie, że szkolenie najlepiej prowadzić w Podlodowie ze względu na możliwość odizolowania podchorążych od pewnych wygód cywilizacyjnych, prowadzenia zajęć z dużym rozmachem oraz wprowadzania w czasie zajęć pierwiastków realizmu współczesnego pola walki. Prowadzenie szkolenia w Podlodowie z pewnością przyniesie lepsze efekty szkoleniowe jednak będzie wymagało znacznie większych nakładów finansowych na remont już istniejących elementów bazy szkoleniowej oraz budowę nowych, potrzebnych do szkolenia.

Najpilniejszymi pracami, które należy wykonać w pierwszej kolejności jest remont dachu w budynku przeznaczonym do prowadzenia zajęć teoretycznych oraz właściwe wyposażenie sal wykładowych, w miarę możliwości przystosowanych do nauczania poszczególnych przedmiotów. Sale wykładowe należy więc wyposażyć w środki audiowizualne, tablice poglądowe przydatne do nauczania poszczególnych przedmiotów i eksponaty (broń strzelecka i jej przekroje, granaty, miny i ich przekroje itp.)

Ponieważ w czasie szkolenia podstawowego większość zajęć stanowią zajęcia praktyczne główną funkcję spełniają obiekty terenowe oraz środki dydaktyczne wykorzystywane w

trakcie zajęć praktycznych. Potrzeby w zakresie zabezpieczenia zajęć praktycznych są uzależnione od rodzaju przedmiotu oraz przerabianych treści programowych.

Do zabezpieczenia praktycznego szkolenia strzeleckiego niezbędne są następujące przybory i urządzenia: muszki uniwersalne, diafragmy uniwersalne, szkła kontrolne i nasadki kontrolne celowników, zestawy przyborów do trójkąta jednolitego celowania, stojaki do nauki celowania oraz trenażery 52-MIS do nauczania, kontroli i oceny umiejętności strzelania z karabinka do celu nieruchomego. Ponadto niezbędna jest strzelnica umożliwiająca prowadzenie strzelań z broni małokalibrowej oraz strzelania nr1 z kbkAK. Niezbędne są również: amunicja szkolna, ślepa i bojowa do kbkAK, granaty szkolne F-1 i RG-42 oraz figury bojowe (różne).

Polowa baza szkoleniowa przeznaczona do prowadzenia zajęć z taktyki, powinna umożliwić ich prowadzenie w warunkach jak najbardziej zbliżonych, do realnych na perspektywicznym polu walki. Realizm szkolenia taktycznego powinien być uwzględniony na etapie planowania zajęć, przygotowania terenu oraz w trakcie prowadzenia zajęć. W praktyce szkoleniowej łatwiej jest przekazywać szkolonym odpowiednią dozę wiadomości i umiejętności niż kształtować ich cechy osobowości. Kształtowanie takich cech, jak: odwaga, odporność psychiczna i fizyczna, wytrwałość, przedsiębiorczość, spostrzegawczość czy operatywność wymaga wielu przemyślanych zabiegów ze strony prowadzącego zajęcia, które nie zawsze przyniosą oczekiwane efekty. Każda sytuacja bojowa stworzona na placu ćwiczeń taktycznych powinna oddziaływać na psychikę żołnierza. Stan techniczny bazy polowej powinien zapewnić szkolenie w warunkach maksymalnie zbliżonych do warunków jakie mogą być realne na współczesnym polu walki. Aby osiągnąć oczekiwane cele kształcenia w trakcie realizacji programu z taktyki, należy ośrodek szkolenia podstawowego w Podlodowie dodatkowo wyposażyć w urządzenia umożliwiające przeprowadzenie następujących ćwiczeń:

- pokonywanie zapór inżynieryjnych;
- pokonywanie odcinka terenu bagnistego po przygotowanych kładkach i elementach zniszczonego mostu;
- pokonywanie przeszkody wodnej po linie, belce i palach;
- pokonywanie zniszczonych budynków, wysokich ścian, kanałów z wodą, murowanych fasad, kanałów wentylacyjnych itp.

Niezbędne jest również zwiększenie limitu środków pozoracji pola walki, takich jak, amunicja ślepa, petardy i granaty dymne. Minimalny limit, który powinien być przewidywany na każdego ćwiczącego (na cały okres szkolenia) to 200 sztuk amunicji ślepej (wz.43), 10 petard oraz trzy granaty dymne. Ponadto na każdą grupę szkoleniową należy przewidzieć po cztery komplety naboi sygnałowych oraz oświetlających ze spadochronem.

Właściwy poziom zajęć ze szkolenia inżynieryjno - saperskiego można zapewnić poprzez wyposażenie ośrodka we wszystkie typy min (ćwiczebnych) znajdujących się na uzbrojeniu naszych wojsk, lont prochowy i wybuchowy (ćwiczebny) oraz zapalniki i materiały wybuchowe ćwiczebne, potrzebne do wykonywania prostych prac minerskich.

Zabezpieczenie przedstawionych potrzeb w zakresie bazy szkoleniowej powinno zapewnić prowadzenie zajęć dydaktycznych na wysokim poziomie oraz osiągnięcie założonych celów szkoleniowych. Tak wyposażona baza dydaktyczna powinna się przyczynić do znacznego podniesienia sprawności i odporności psychofizycznej podchorążych.

ZAKOŃCZENIE

Zasadniczym celem niniejszej rozprawy było ustalenie wpływu podstawowego szkolenia wojskowego na dalszy proces studiów w Wyższej Szkole Oficerskiej Sił Powietrznych na kierunku pilotażu. Wyszukanie zależności zachodzących pomiędzy podstawowym szkoleniem wojskowym a dalszym procesem kształcenia oraz wskazanie dróg pozytywnego oddziaływania na proces przygotowania zawodowego pilota wojskowego stwarzało wiele trudności. Główna przyczyna występujących trudności to prowadzona w trakcie badań restrukturyzacja szkolnictwa wojskowego. Zmieniające się wytyczne dotyczące zasad działania szkolnictwa wojskowego oraz ciągłe zmiany w programach kształcenia sprawiały bardzo dużo kłopotów ponieważ trudno było uchwycić stan faktyczny, praktycznie każdy rocznik podchorążych (o tej samej specjalności) realizował nieco inny program kształcenia. Zmieniły się również przepisy dotyczące nadawania tytułu podchorążego. W czasie prowadzenia badań obowiązywało zarządzenie, które mówiło, że tytuł podchorążego nadaje się po zakończeniu szkolenia podstawowego, w dniu uroczystej immatrykulacji. Zgodnie z nowym Regulaminem studiów WSOSP, wprowadzonym zarządzeniem Szefa Sztabu Generalnego WP Nr112/sztab z dnia 29.09.1995 roku, osoby powołane do służby kandydackiej otrzymują, bez szczególnego nadania, z dniem stawienia się do tej służby, tytuł podchorążego.

Dodatkowym, pośrednim celem rozprawy, ściśle związanym z celem zasadniczym było określenie wymagań współczesnego pola walki w stosunku do pilota wojskowego. Osiągnięcie przedstawionego celu umożliwiło więc, z jednej strony ustalenie cech osobowości, umiejętności i sprawności niezbędnych do wykonywania zawodu pilota wojskowego, z drugiej zaś strony podkreślenie specyfiki tego zawodu, a tym samym znalezienie różnic w wymaganiach stawianych pilotowi śmigłowca i samolotu oraz oficerom pełniącym służbę w innych rodzajach wojsk.

Kolejnym, szczegółowym celem badań było określenie miejsca i roli podstawowego szkolenia wojskowego (jako podsystemu w systemie kształcenia) w procesie przygotowania zawodowego pilota.

Dalsze, lecz istotne szczegółowe cele badań, które zostały osiągnięte to: określenie czynników warunkujących efektywność szkolenia podstawowego oraz wskazanie kierunków i możliwości poprawy jego efektywności.

Zrealizowanie tak postawionych celów badań umożliwiło znalezienie istotnych zależnościach zachodzących pomiędzy podstawowym szkoleniem wojskowym a procesem przygotowania zawodowego pilota.

W wyniku przeprowadzonych badań znaleziono odpowiedź na główny problem badawczy, który był postawiony w następującej postaci *„Jaki wpływ ma podstawowe szkolenie wojskowe na dalszy proces przygotowania zawodowego pilota?”*. Uzyskano także odpowiedzi na następujące problemy szczegółowe:

1. Jakie wymagania stawia współczesne pole walki w stosunku do pilota wojskowego?
2. Jaką rolę spełnia szkolenie podstawowe w przygotowaniu zawodowym pilota wojskowego?
3. Jakie czynniki warunkują efektywność szkolenia podstawowego?
4. Co zmienić w procesie podstawowego szkolenia wojskowego, aby zwiększyć skuteczność dalszej edukacji podchorążych Wyższej Szkoły Oficerskiej Sił Powietrznych?

Na podstawie przeprowadzonych badań określono wymagania stawiane przez współczesne pole walki w stosunku do pilota wojskowego oraz miejsce i rolę szkolenia podstawowego w przygotowaniu zawodowym pilota. Ustalono również czynniki warunkujące efektywność szkolenia podstawowego oraz wskazano potrzeby i możliwości w zakresie poprawy skuteczności podstawowego szkolenia wojskowego.

Prawdziwa okazała się hipoteza główna, że *„podstawowe szkolenie wojskowe wpływa pozytywnie na proces przygotowania zawodowego pilota ponieważ kształtuje cechy osobowości przydatne w szkoleniu lotniczym, przygotowuje do służby wojskowej i samodzielnego studiowania oraz działania na współczesnym polu walki”*.

Pełne potwierdzenie w badaniach znalazły także szczegółowe hipotezy robocze. Faktycznie współczesne pole walki stawia pilotowi wojskowemu bardzo wysokie wymagania. Musi on bowiem doskonale znać taktykę wojsk własnych oraz przeciwnika, możliwości bojowe sprzętu własnego i przeciwnika. Oprócz tego, że musi umieć po mistrzowsku wykonywać zadania w powietrzu, powinien także być przygotowany do prowadzenia walki na

ziemi. Podstawowe szkolenie wojskowe jest pierwszym elementem w systemie kształcenia WSOSP. Przygotowuje przyszłych podchorążych do życia wojskowego i wykonywania obowiązków wynikających z założeń programowych szkoły oraz podnosi sprawność motoryczną. Kształtuje cechy osobowości pożądane w lotnictwie oraz wpływa pozytywnie na kształtowanie motywacji do służby wojskowej w lotnictwie. Najważniejsze czynniki warunkujące efektywność szkolenia podstawowego to: system rekrutacji i selekcji kandydatów, motywacja do zawodu, działalność kadry dydaktycznej i dowódczej, organizacja procesu szkolenia oraz infrastruktura dydaktyczna. Efektywność szkolenia podstawowego można poprawić poprzez: dokonywanie zmian w zakresie treści szkolenia, doskonalenie form i metod szkolenia, właściwy dobór kadry dydaktycznej i dowódczej, a także poprzez rozbudowę bazy szkoleniowej. Nie znalazła potwierdzenia w badaniach część hipotezy roboczej mówiąca o tym, że podstawowe szkolenie wojskowe eliminuje jednostki słabe pod względem fizycznym i psychicznym, faktycznie, dotychczas szkolenie podstawowe nikogo nie wyeliminowało ponieważ nie robiono sprawdzianu końcowego. Pierwszy sprawdzian po zakończeniu szkolenia podstawowego odbył się w 1995 roku, potwierdził bardzo dobre przygotowanie podchorążych do dalszego szkolenia lotniczego. O tym czy faktycznie podchorążowie byli bardzo dobrze przygotowani będzie można się przekonać dopiero po trzech latach, dowodem na bardzo dobre przygotowanie będzie dyplom ukończenia szkoły. Zaliczenie z wynikiem pozytywnym egzaminu po zakończeniu szkolenia podstawowego w 1995 roku nie musi świadczyć o tym, że podstawowe szkolenia wojskowego nie eliminuje jednostek słabych pod względem fizycznym i psychicznym, może równie dobrze świadczyć o właściwie przeprowadzonej rekrutacji i weryfikacji kandydatów.

Ustalenie relacji zachodzących pomiędzy podstawowym szkoleniem wojskowym i dalszym procesem kształcenia pilota w Wyższej Szkole Oficerskiej Sił Powietrznych pomogło w wyciągnięciu właściwych wniosków oraz dokonaniu zmian pozytywnie wpływających na proces szkolenia pilota wojskowego. Przeprowadzone badania powinny przyczynić się zarówno do poprawy efektywności szkolenia podstawowego, jak i całego procesu kształcenia pilota. Dokonane na podstawie przeprowadzonych badań zmiany w zakresie treści szkolenia oraz wyposażenia bazy szkoleniowej, przy prawidłowo dobranym personelu dydaktycznym i dowódczym, wpłyną pozytywnie na kształtowanie właściwej sylwetki podchorążego.

Przyczynią się do kształtowania pożądanych w lotnictwie sprawności, odporności, umiejętności i nawyków oraz cech osobowości.

BIBLIOGRAFIA

1. Aneks do szczegółowych programów kształcenia podchorążych WOSL, specjalność: pilot samolotu, pilot śmigłowca, Dęblin 1994, WSOSP.
2. Arends R., Uczymy się nauczać, tłumaczenie Kruszewski K., WSiP, Warszawa 1994.
3. Balcerowicz B., Pawłowski J., Marczak J., Koncepcja strategicznej obrony Polski, Myśl Wojskowa, 3/ 1992.
4. Bogusz J., Dydaktyka wojskowa, MON, Warszawa 1983.
5. Boring G., Psychologia, MON, Warszawa 1960.
6. Blalock Hubert M., Statystyka dla socjologów, PWN, Warszawa 1977.
7. Clausewitz K., O wojnie, MON, Warszawa 1958.
8. Cofer C.N., Appley M.H., Motywacja: teoria i badania, Warszawa 1972.
9. Davis H. R., Alexander T.L., Yelon L. S., Konstruowanie systemu kształcenia, Jak doskonalić nauczanie?, PWN, Warszawa 1983.
10. Darman P., Podręcznik survivalu, Pelta, Warszawa 1995.
11. Encyklopedia pedagogiczna, FUNDACJA INNOWACJA, Warszawa 1993.
12, Fleming E., Unowocześnienie systemu dydaktycznego, PWN, Warszawa 1974.
13. Galoch B., Pilot wojskowy to romantyzm czy ciężka praca?, Biuletyn WOSL 1(52)/87.
14. Gozdek - Michaelis K., Supermożliwości twojego umysłu, COMES, Warszawa 1994.
15. Góralski A., Metody opisu i wnioskowania statystycznego w psychologii i pedagogice, PWN, Warszawa 1987.
16. Freund John E., Podstawy nowoczesnej statystyki, PWN, Warszawa 1971.
17. Lissowski G., Z zagadnień doboru próby, w: K. Szaniawski (red.) Metody statystyczne w socjologii, PWN, Warszawa 1968.
18. Galoch B., Pilot wojskowy to romantyzm latania czy ciężka praca?, Biuletyn WOSL, 1(52)/87.
19. Gotowała J., Lotnictwo to wciąż filar każdych sił zbrojnych, PWLiOP, 1/1995.
20. Jemioło T., Wystarczalność obronna, Polska zbrojna, 3/ 1993.

21. Kaczmarek W., Ścibiorek Z., Przyszła wojna - jaka?, BUWiK, Warszawa 1995.
22. Kamiński A., Metoda, technika, procedura badawcza w pedagogice empirycznej, w: praca zbiorowa pod kierunkiem naukowym R.Wroczyńskiego i T. Pilcha (red.): Metodologia pedagogiki społecznej, Ossolineum, Wrocław, 1974.
23. Kocowski T., Potrzeby człowieka. Koncepcja systemowa., Ossolineum, Wrocław 1978.
24. Korczyński W., Profesjonalnie - znaczy bezpiecznie, PWLiOP, 1/1993.
25. Koncepcja strategicznej obrony Polski, Myśl Wojskowa, 3/ 1992.
26. Kowalski M., Technologia doboru treści kształcenia w wyższej szkole wojskowej z pozycji teleologii i teorii czynności, Rozprawa habilitacyjna, AON, Warszawa 1995.
27. Koziej S., Operacyjno-strategiczne problemy użycia i działania Wojska Polskiego w latach dziewięćdziesiątych, AON, Warszawa 1991.
28. Koziej S., Teoria sztuki wojennej, Bellona, Warszawa 1993.
29. Kunikowski J., Dowódcze i wychowawcze przygotowanie w systemie obronnym RP,Bellona, Warszawa 1995.
30. Kupisiewicz Cz., Podstawy dydaktyki ogólnej, PWN, Warszawa 1978.
31. Lech K., Nauczanie wychowujące, PWN, Warszawa 1967.
32. Łobodzki M., Metody badań pedagogicznych, PWN, Warszawa 1984.
33. Madsen K.B., Współczesne teorie motywacji, Warszawa 1980.
34. Mańkowski R., Podstawy logistyki działań lotnictwa, AON, Warszawa 1994.
35. Mańkowski R., Bartosiewicz S., Zabezpieczenie techniczne lotnictwa WLiOP w nowych warunkach operacyjno - taktycznych prowadzenia działań bojowych „Potencjał", AON, Warszawa 1995.
36. Michalak W., Korpus Lotniczy w powietrznej operacji obronnej (cz.2), PWLiOP, 9/1993.
37. Nożko K., Doskonalenie strategii wojennej, sztuki operacyjnej i taktyki w systemie obronnym Rzeczpospolitej Polskiej, AON, Warszawa 1991.
38. Obuchowski K., Motywacja dążeń ludzkich, PWN, Warszawa 1965.
39. Okoń W., Słownik pedagogiczny, PWN, Warszawa 1981.

40. Okoń W., Zarys dydaktyki ogólnej, PWN, Warszawa 1970.
41. Pawłowski Z., Wstęp do statystycznej metody reprezentacyjnej, PWN, Warszawa 1972.
42. Pieter J., Ogólna metodologia pracy naukowej, Ossolineum, Wrocław 1967.
43. Pilch T., Metodologia pedagogicznych badań środowiskowych, PWN, Warszawa 1971.
44. Pismo Szefa Zarządu Szkolnictwa Wojskowego do Komendanta-Rektora Wyższej Szkoły Oficerskiej Sił Powietrznych nr 407, z dnia 19.06.1995r.
45. Podstawowe założenia procesu kształcenia wraz z charakterystykami osobowo - zawodowymi absolwentów WSO, MON, Warszawa 1989.
46. Praca zbiorowa (red., Kruszewski K.), Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela, PWN, Warszawa 1994.
47. Praca zbiorowa (red. Szulc B., Zaczyński P.W., Zakrzewski J.) Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela., PWN, Warszawa 1991.
48. Program kształcenia podchorążych WAT z przedmiotów ogólnowojskowych i ogólnodowódczych", WAT, Warszawa 1992.
49. Program szczegółowy dla przedmiotu: szkolenie podstawowe. Kierunek: nawigacja i uzbrojenie okrętowe, mechaniczny, elektryczny. Specjalność: eksploatacja okrętowych systemów pokładowych, maszyny i siłownie okrętowe, okrętowe urządzenia elektryczne oraz elektroniczne. Program przeznaczony do realizacji w roku akademickim 1994|95. AMW, Gdynia 1994.
50. Program szkolenia podstawowego, WSO im. gen. J. Bema, Toruń 1994.
51. Program szkolenia podstawowego, WSOSP, Dęblin 1994.
52. Ramowe założenia systemu dydaktyczno-wychowawczego wyższej szkoły wojskowej", Sztab Generalny WP, Warszawa 1995.
53. Regulamin działań taktycznych wojsk lądowych cz.1, cz.2, MON, Warszawa 1994.
54. Regulamin studiów WSOSP, Dęblin 1994.
55. Regulamin Studiów WSOSP, ,Dęblin 1995.
56. Rejkowski J., Motywacja, postawy prospołeczne a osobowość, PWN, Warszawa 1979.

57. Reorganizacja wojskowego szkolnictwa zawodowego, SGWP, Inspektorat Szkolenia, Warszawa 1993.
58. Rozporządzeniu Ministra Obrony Narodowej z dnia 10 czerwca 1992 roku (DZIENNIK USTAW RZECZPOSPOLITEJ POLSKIEJ, Warszawa, dnia 3 sierpnia 1992 r. Nr 57.
59. Sadowski W., Statystyka matematyczna, PWN, Warszawa 1965.
60. Schwartzkopf N., Nie trzeba bohatera, Ryton, Warszawa 1993.
61. Sienkiewicz P., Inżynieria systemów, MON, Warszawa 1983.
62. Szczegółowy program kształcenia podchorążych WOSL, specjalność: pilot samolotu naddźwiękowego, wariant dla podchorążych absolwentów Liceum Lotniczego, Dęblin 1986, WOSL.
63. Szczegółowy program podstawowego szkolenia wojskowego, WSO im.T.Kościuszki, Wrocław 1994.
65. Szczegółowy program podstawowego szkolenia wojskowego kandydatów na słuchaczy wydziału wojsk pancernych i wydziału logistycznego, WSO im.S.Czarnieckiego, Poznań 1994.
66. Świątnicki W., Świątnicki Z., Bronie inteligentne, AON, Warszawa 1992.
67. Tałyzina N.F., O teorii nauczania programowanego, Dydaktyka Szkoły Wyższej, 4/1969.
68. Zaczyński W., Praca badawcza nauczyciela, WSiP, Warszawa 1969.
69. Zaborowski J., Nauczanie początkowe w systemie dydaktycznym szkoły ogólnokształcącej, Życie Szkoły, 6/1970.
70. Żegnałek K., Aktywizujące metody szkolenia, ASGWP, Warszawa 1983.
71. Żegnałek K., Istota efektywności kształcenia w uczelni wojskowej, ASGWP, Warszawa 1987.
72. Żegnałek K., Kształcenie i samokształcenie w uczelni wojskowej, AON, Warszawa 1991.
73. Żegnałek K., Podstawowe założenia dydaktyki wyższej szkoły wojskowej, ASGWP, Warszawa 1995.

74. Żegnałek K., Groskrejc J, Puścian T, System przygotowania kadr oficerskich w wybranych armiach świata, AON, Warszawa 1995.
75. Żegnałek K., Zarys metodyki pomiaru efektywności kształcenia w wyższym szkolnictwie wojskowym, Warszawa 1989.

Zał. 1

SZCZEGÓŁOWY PROGRAM PODSTAWOWEGO SZKOLENIA WOJSKOWEGO

I. ROZLICZENIE GODZIN

Razem godzin		Formy realizacji programu	
		Wykłady	Ćwiczenia
Ilość	200	59	141
%	100	29,5	70,5

II. PRZEDMIOTOWE CELE KSZTAŁCENIA

W wyniku opanowania treści programowych podchorąży powinien:
- poznać podstawowe uwarunkowania prawne dotyczące dyscypliny, porządku i tajemnicy wojskowej oraz odpowiedzialności za mienie;
- poznać podstawowe przepisy regulaminów wojskowych oraz zarządzeń przełożonych;
- przygotować się do działania na polu walki w charakterze szeregowego żołnierza;
- przygotować się do samodzielnego pełnienia służby wartowniczej, patrolowej i wewnętrznej;
- nabyć umiejętności wykonywania skoków spadochronowych;
- przygotować się do uroczystej przysięgi, immatrykulacji i studiowania w WSOSP;
- podnieść sprawność fizyczną i odporność psychiczną.

TEMAT 1. WYPADKOWOŚĆ I CHOROBY ZWIĄZANE ZE SŁUŻBĄ WOJSKOWĄ.

wykład - 2 godz.

Cele kształcenia:

W wyniku opanowania treści tematu podchorąży potrafi:
- ocenić stan zagrożenia wypadkami i oddziaływaniem szkodliwych czynników;
- omówić działalność profilaktyczną w zakresie poprawy warunków BHP.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Przesłanki powstawania wypadków. Działalność profilaktyczna dowódców pododdziałów zapobiegająca powstawaniu wypadków. Akty prawne dotyczące chorób związanych ze służbą wojskową.

TEMAT 2. ORGANIZACJA OCHRONY TAJEMNICY W JEDNOSTKACH WOJSKOWYCH I ZASADY POSTĘPOWANIA Z NOŚNIKAMI INFORMACJI NIEJAWNYCH.

wykład - 2 godz.

Cele kształcenia:

W wyniku opanowania treści tematu podchorąży potrafi:

ZAŁACZNIKI

1. Szczegółowy program podstawowego szkolenia wojskowego.
2. Kwestionariusz ankiety dla kadry kierowniczej, pilotów, kadry naukowo - dydaktycznej i dydaktycznej oraz dowódczej.
3. Kwestionariusz ankiety dla podchorążych Wyższej Szkoły Oficerskiej Sił Powietrznych kontynuujących studia na kierunku pilotażu.
4. Arkusz samooceny dla podchorążych kontynuujących studia na kierunku pilotażu.
5. Zestaw pytań do wywiadu ustnego.

- wyjaśnić istotę pojęcia tajemnicy państwowej i służbowej oraz sposób postępowania z nośnikami informacji niejawnych;
- przedstawić ogólne obowiązki wynikające z dostępu do wiadomości niejawnych;
- omówić podstawowe zasady organizacji ochrony tajemnicy w oddziale i pododdziale;
- przedstawić zagrożenia karne wynikające z przestępstwa naruszenia tajemnicy państwowej i służbowej.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Definicje zakresu pojęciowego i zasady ochrony tajemnicy w służbie i poza służbą. Upoważnienia osób korzystających z nośników wiadomości niejawnych i obowiązki z tego wynikające. Organizacja ochrony tajemnicy w WSOSP i pododdziale. Przestępstwa naruszenia tajemnicy państwowej i służbowej.

TEMAT 3. OGÓLNE ZASADY UŻYTKOWANIA MIENIA WOJSKOWEGO BĘDĄCEGO NA WYPOSAŻENIU SŁUŻB I PODODDZIAŁÓW.

wykład - 2 godz.

Cele kształcenia:

W wyniku opanowania treści tematu podchorąży potrafi:

- omówić zasady pobierania, przechowywania i użytkowania mienia wojskowego;
- określić przyczyny powstawania szkód;
- omówić algorytm likwidacji szkody.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Zasady pobierania, przechowywania i użytkowania mienia wojskowego. Zasady odpowiedzialności i tryb postępowania w przypadkach powstania szkód w mieniu wojskowym.

TEMAT 4. NIEBEZPIECZNE I SZKODLIWE CZYNNIKI WYSTĘPUJĄCE W PROCESIE SZKOLENIA I PRACY W JEDNOSTKACH LOTNICZYCH.

wykład - 2 godz.

Cele kształcenia:

W wyniku opanowania treści tematu podchorąży potrafi:

- omówić zasady BHP w wojsku;
- omówić niebezpieczne i szkodliwe czynniki występujące w procesie szkolenia i pracy;
- ocenić stan zagrożenia wypadkami i oddziaływaniem szkodliwych czynników.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Charakterystyka czynników szkodliwie oddziaływujących na zdrowie w czasie pełnienia służby w jednostkach lotniczych. Profilaktyka w zakresie ochrony przed niebezpiecznymi dla zdrowia czynnikami lub nieszczęśliwymi wypadkami.

TEMAT 5. ZASADY ŻOŁNIERSKIEGO ZACHOWANIA SIĘ -7 godz.

Cele kształcenia:

W wyniku opanowania treści tematu podchorąży potrafi:

- scharakteryzować zasady zależności żołnierzy;
- oddawać honory w różnych sytuacjach;
- składać meldunki i służbowo się przedstawić;
- postępować regulaminowo w różnych sytuacjach.

Zajęcie 1. Zasady zależności żołnierzy.

wykład - 1 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Przełożony i podwładny. Starszy i młodszy. Wydawanie i wykonywanie rozkazów.

Zajęcie 2. Oddawanie honorów przez żołnierzy.

wykład - 1 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Sytuacje, w których żołnierze oddają honory. Miejsca i sytuacje w których żołnierze nie oddają honorów. Sposoby oddawania honorów. Wzajemne zwracanie się żołnierzy.

Zajęcie 3. Składanie meldunku i służbowe przedstawianie się.

ćwiczenie praktyczne - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Układ meldunku. Sytuacje, w których składa się meldunek. Praktyczne składanie meldunków w różnych sytuacjach. Służbowe przedstawianie się.

Zajęcie 4. Zachowanie się żołnierzy w różnych sytuacjach.

ćwiczenie praktyczne - 1 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Wchodzenie do pomieszczeń służbowych. Zachowanie się żołnierza w wąskim przejściu. Zachowanie się żołnierza w środkach komunikacji. Przedłużanie urlopu lub podróży służbowej. Przerywanie urlopu lub podróży służbowej.

Zajęcie 5. Opuszczanie koszar i garnizonu.

wykład - 1 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Wygląd zewnętrzny żołnierza. Zasady obowiązujące żołnierza w czasie opuszczania koszar i garnizonu.

Zajęcie 6. Postępowanie służbowe.

wykład - 1 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Droga służbowa. Raport służbowy. Terminy postępowania służbowego.

TEMAT 6. SŁUŻBA WEWNĘTRZNA I WARTOWNICZA - 5 godz.

Cele kształcenia:

W wyniku opanowania treści tematu podchorąży potrafi:

- pełnić służbę wewnętrzną jako dyżurny kompanii (batalionu);
- pełnić służbę wartowniczą na posterunku.

Zajęcie 1. Podoficer dyżurny i dyżurny kompanii (batalionu).

wykład - 1 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Wyznaczanie podoficerów i dyżurnych kompanii (batalionu). Pełnienie służby wewnętrznej. Meldunki podoficera i dyżurnego kompanii (batalionu).

Zajęcie 2. Postanowienia ogólne dotyczące służby wartowniczej.

wykład - 1 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Zadania służby wartowniczej. Podział wart i posterunków. Skład wart, uzbrojenie, oporządzenie i ubiór warty. Urządzanie posterunków.

Zajęcie 3. Prawa oraz obowiązki wartownika i rozprowadzającego.

wykład - 1 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Prawa i obowiązki wartownika. Prawa i obowiązki rozprowadzającego.

Zajęcie 4. Zmiana wartowników na posterunkach oraz postępowanie wobec osób zbliżających się do posterunku.

ćwiczenie praktyczne - 1 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Ładowania broni po wyjściu z wartowni. Przemarsz na posterunek i zmiana wartowników. Postępowanie wartownika wobec osób zbliżających się do posterunku.

Zajęcie 5. Działanie wartownika w różnych sytuacjach.

ćwiczenie praktyczne - 1 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Działanie wartownika na posterunku oraz w czasie zmiany odpoczywającej i czuwającej. Spożywanie posiłków. Działanie patroli wyznaczonych ze składu warty.

TEMAT 7. WŁADZA DYSCYPLINARNA - 3 godz.

Cele kształcenia:

W wyniku opanowania treści tematu podchorąży potrafi:

- scharakteryzować ogólne zasady stosowania władzy dyscyplinarnej;
- omówić zasady oraz tryb udzielania wyróżnień i kar dyscyplinarnych.

Zajęcie 1. Władza dyscyplinarna przełożonych.

wykład - 1 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Dyscyplina wojskowa. Władza dyscyplinarna, uprawnienia przełożonych w stosunku do podwładnych w różnych sytuacjach.

Zajęcie 2. Zasady i tryb udzielania wyróżnień.

wykład - 1 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Osoby funkcyjne uprawnione do udzielania wyróżnień. Rodzaje wyróżnień oraz zakres ich stosowania.

Zajęcie 3. Zasady i tryb udzielania kar dyscyplinarnych.

wykład - 1 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Rodzaje kar dyscyplinarnych stosowanych wobec żołnierzy zasadniczej służby wojskowej. Tryb stosowania kar dyscyplinarnych. Uprawnienia przełożonych do stosowania kar dyscyplinarnych.

TEMAT 8. MUSZTRA INDYWIDUALNA - 12 godz.

Cele kształcenia:

W wyniku opanowania treści tematu podchorąży potrafi:

- sformułować podstawowe pojęcia z zakresu musztry;
- przyjmować postawę zasadniczą i swobodną;
- wykonywać zwroty, maszerować, oddawać honory, biegać i zatrzymywać się zgodnie z zasadami musztry;
- wykonywać chwyty bronią;
- regulaminowo zachowywać się w szyku;
- wykonać czynności do przysięgi.

Zajęcie 1. Zasady ogólne.

wykład - 1 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Pojęcie musztry oraz jej podział. Ugrupowanie, szyk i jego elementy. Czynności żołnierza w szyku. Szereg, dwuszereg, kolumna. Rozkazy i komendy.

Zajęcie 2. Postawa zasadnicza i swobodna.

ćwiczenie praktyczne - 1 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Postawa zasadnicza bez broni i z bronią. Sytuacje, w których żołnierz przyjmuje postawę zasadniczą. Postawa swobodna.

Zajęcie 3. Zwroty.

ćwiczenie praktyczne - 1 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Wykonywanie komend do zwrotów.

Zajęcie 4. Marsz, bieg i zatrzymanie.

ćwiczenie praktyczne - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Krok zwykły. Krok defiladowy. Marsz w miejscu. Marsz, bieg, zatrzymanie. Zmiana kierunku marszu i biegu.

Zajęcie 5. Chwyty bronią.

ćwiczenie praktyczne - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Wkładanie i zdejmowanie bagnetu. Rozkładanie i składanie kolby, zabezpieczanie i odbezpieczanie broni. Wykonywanie czynności "połóż broń" i "za broń". Wykonywanie czynności "na pas", "przez pierś" i "przez plecy" broń.

Zajęcie 6. Zachowanie się żołnierza w szyku.

ćwiczenie praktyczne - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Postępowanie żołnierza, przed którym przechodzi przełożony. Występowanie i wstępowanie do szyku. Podchodzenie do przełożonego. Zdejmowanie i zakładanie nakrycia głowy. Trzymanie zdjętego nakrycia głowy.

Zajęcie 7. Oddawanie honorów.

ćwiczenie praktyczne - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Oddawanie honorów w miejscu i w marszu w nakryciu głowy. Oddawanie honorów w miejscu i w marszu bez nakrycia głowy. Oddawanie honorów w miejscu i w marszu z bronią w różnym położeniu.

Zajęcie 8. Czynności żołnierza do przysięgi.

ćwiczenie praktyczne - 1 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Wykonywanie komendy "do przysięgi". Wykonywanie komendy "po przysiędze".

TEMAT 9. MUSZTRA ZESPOŁOWA - 4 godz.

Cele kształcenia:

W wyniku opanowania treści tematu podchorąży potrafi:

- wykonywać wybrane czynności żołnierza występującego w ugrupowaniu rozwiniętym i marszowym drużyny i plutonu.

Zajęcie 1. Musztra drużyny.

ćwiczenie praktyczne - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Ustawienie drużyny w szeregu i dwuszeregu. Ustawienie drużyny w rzędzie i kolunmnie dwójkowej. Wykonywanie zbiórek drużyny w różnych miejscach. Równanie i krycie. Odliczanie.

Zajęcie 2. Musztra plutonu.

ćwiczenie praktyczne - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Ustawienie plutonu w kolumnie trójkowej i czwórkowej. Ustawienie plutonu w trójszeregu. Zmiana frontu szyku. Marsz plutonu krokiem zwykłym i defiladowy.

TEMAT 10. TEREN JAKO ELEMENT SYTUACJI BOJOWEJ.

wykład - 2 godz.

Cele kształcenia:

W wyniku opanowania treści tematu podchorąży potrafi:

- uzasadnić potrzebę nauki topografii wojskowej jako koniecznej do prawidłowego działania żołnierza na polu walki;
- zdefiniować elementy składowe terenu oraz jego zasadnicze rodzaje;
- ustalić charakterystykę topograficzno-taktyczną elementów i rodzaju terenu.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Przedmiot, zadania i cel nauczania topografii wojskowej. Teren i jego wpływ na walkę pododdziałów. Główne elementy terenu. Zasadnicze rodzaje terenu. Właściwości taktyczne terenu.

TEMAT 11. ORIENTOWANIE SIĘ W TERENIE BEZ MAPY WYKONYWANIE POMIARÓW PROSTYMI SPOSOBAMI.

ćwiczenie praktyczne - 6 godz.

Cele kształcenia:

W wyniku opanowania treści tematu podchorąży potrafi:

- określić kierunki stron świata różnymi sposobami;
- określić w terenie własne położenie;
- wykonać proste pomiary przy użyciu busoli AK, lornetki, linijki, kątomierza;
- wykonać marsz wg azymutu.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Pomiary kątów poziomych i pionowych. Pomiary odległości i szerokości przeszkód wodnych. Pomiary kątów nachylenia terenu i wysokości przedmiotów terenowych. Określanie stron świata w terenie. Określanie własnego położenia w terenie.
Sposoby ustalania w terenie nakazanego kierunku działania. Orientowanie się w terenie bez mapy w różnych warunkach. Marsz wg. azymutu.

TEMAT 12. WYBRANE PROBLEMY OBRONY PRZECIWCHEMICZNEJ - 9godz.

Cele kształcenia:

W wyniku opanowania treści tematu podchorąży potrafi:

- przedstawić ogólną charakterystykę rażącego działanie BMR i środków zapalających oraz zniszczonych obiektów przemysłowych z TŚP oraz EJ;
- posługiwać się indywidualnymi środkami ochrony przed skażeniami i wykorzystać na lotnisku zbiorowe środki ochrony oraz właściwości ochronne terenu i jego infrastruktury;
- działać w terenie skażonym oraz w rejonach stosowania BMR i środków zapalających;
- wykonywać zasłony dymne za pomocą granatów i świec dymnych.

Zajęcie 1. Właściwości bojowe BMR, TŚP, zniszczonych obiektów EJ i środków zapalających.

wykład - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Rodzaje broni jądrowej, wybuchów jądrowych, amunicji jądrowej i obiektów energetyki jądrowej (EJ). Czynniki rażenia broni jądrowej i obiektów EJ. Broń chemiczna. Rodzaje BŚT i amunicji chemicznej. Toksyczne środki przemysłowe (TŚP). Broń biologiczna. Współczesne środki

zapalające i skutki ich rażącego działania. Środki przenoszenia BMR. Zasady i sposoby ochrony ludzi oraz sprzętu bojowego przed rażącym działaniem BMR, TŚP i środków zapalających.

Zajęcie 2. Wykorzystanie indywidualnych i zbiorowych środków ochrony przed skażeniami oraz właściwości ochronnych terenu i jego infrastruktury.

wykład - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Przeznaczenie oraz rodzaje indywidualnych i zbiorowych środków ochrony przed skażeniami. Przeznaczenie, ogólna budowa (ukompletowanie) i zasady utrzymania (eksploatacji) maski przeciwgazowej filtracyjnej i ogólnowojskowej odzieży ochronnej. Charakterystyka zbiorowych środków ochrony przed skażeniami oraz właściwości ochronnych terenu na lotnisku. Przeznaczenie, ogólna budowa i rodzaje urządzeń filtrowentylacyjnych (UFW) montowanych w schronach i pojazdach mechanicznych. Ogólne zasady wykorzystania IiZŚOPS.

Zajęcie 3. Posługiwanie się indywidualnymi środkami ochrony przed skażeniami (IŚOPS).

ćwiczenie praktyczne - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Położenie marszowe, pogotowia i bojowe IŚOPS. Nakładanie i zdejmowanie maski przeciwgazowej filtracyjnej. Obowiązujące komendy i normy czasowe używane przy posługiwaniu się IŚOPS. Sposoby nakładania i zdejmowania maski przeciwgazowej i ogólnowojskowej odzieży ochronnej do położenia bojowego (narzutka, płaszcz ochronny, kombinezon). Sprawdzenie szczelności i dopasowania maski przeciwgazowej.

Zajęcie 4. Ochrona przed środkami zapalającymi oraz działanie żołnierza w terenie skażonym.

ćwiczenie praktyczne - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Przystosowanie polowych urządzeń obronnych do ochrony przed środkami zapalającymi. Ewakuacja żołnierzy z palącego się sprzętu wojskowego oraz gaszenie na nim środków zapalających. Gaszenie środków zapalających na umundurowaniu i oporządzeniu. Działanie żołnierza w czasie uderzenia bronią jądrową i chemiczną na rejon rozśrodkowania pododdziału. Prowadzenie działań na lotnisku (w terenie) skażonym substancjami promieniotwórczymi. Możliwości prowadzenia działań bojowych na lotnisku skażonym środkami trującymi lub TŚP.

Zajęcie 5. Wykonywanie zasłon dymnych za pomocą granatów i świec dymnych.

ćwiczenie praktyczne - 1 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Cel i zadania zasłon dymnych. Rodzaje zasłon dymnych. Wpływ warunków atmosferycznych i terenu na stosowanie środków dymnych. Zasady bezpieczeństwa w czasie stosowania środków dymnych. Wykorzystanie granatów i świec dymnych do stawiania zasłon dymnych w działaniach bojowych oraz do maskowania obiektów.

TEMAT 13. BUDOWA I UŻYTKOWANIE UZBROJENIA - 10 godz.

Cele kształcenia:

W wyniku opanowania treści tematu podchorąży potrafi:

- wyjaśnić wpływ rozwoju broni palnej na sposób prowadzenia walki;
- omówić tendencje rozwojowe broni palnej;

- omówić przeznaczenie, charakterystykę oraz właściwości bojowe broni strzeleckiej;
- opisać ogólną budowę broni strzeleckiej, granatów ręcznych oraz przyrządów obserwacyjnych;
- omówić współdziałanie części w broni strzeleckiej;
- usunąć podstawowe niesprawności w broni strzeleckiej;
- omówić przeznaczenie, budowę i oznakowanie amunicji strzeleckiej oraz granatów ręcznych;
- omówić zasady obchodzenia się z amunicją strzelecką oraz granatami ręcznymi.

Zajęcie 1. Znaczenie szkolenia strzeleckiego w przygotowaniu do prowadzenia ognia na polu walki oraz jego miejsce i rola w procesie kształcenia żołnierzy.

wykład - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Znaczenie ognia na polu walki. Etapy rozwoju broni strzeleckiej. Wpływ rozwoju broni palnej na sposób prowadzenia walki. Tendencje rozwojowe broni strzeleckiej. Miejsce i rola szkolenia strzeleckiego w procesie szkolenia żołnierzy. Przeznaczenie, ogólna charakterystyka oraz zasadnicze właściwości bojowe broni strzeleckiej.

Zajęcie 2. Pokaz właściwości bojowych (celność, szybkostrzelność i skuteczność) broni strzeleckiej.

ćwiczenie praktyczne (pokaz z opisem) - 4 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Ogólne przeznaczenie i podstawowe dane taktyczno - techniczne broni strzeleckiej, granatów ręcznych, przyrządów celowniczych, oraz przyrządów obserwacyjnych. Demonstracja skuteczności broni strzeleckiej z wykorzystaniem różnej amunicji (prowadzenie ognia do płyty stalowej, szyny kolejowej, pnia itp.). Pokaz działania środków pozoracji pola walki oraz nabojów sygnałowych i oświetlających.

Zajęcie 3. Klasyfikacja broni strzeleckiej, budowa i współdziałanie podstawowych mechanizmów oraz zasady obsługi bieżącej i technicznej.

wykład (metodą kompleksową) - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Klasyfikacja broni strzeleckiej. Przeznaczenie, budowa i działanie oraz współdziałanie części i mechanizmów: lufy, komory zamkowej, mechanizmów zamykających, szkieletu, mechanizmu spustowo-uderzeniowego, urządzenia powrotnego, przyrządów celowniczych i przyborów do broni. Sposoby prowadzenia obsługi bieżącej oraz obsługi technicznej. Środki i materiały do czyszczenia broni.

Zajęcie 4. Ogólna budowa, rozkładanie i składanie broni strzeleckiej.

ćwiczenie praktyczne - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Ogólna budowa broni strzeleckiej. Kolejność rozkładania i składania broni strzeleckiej. Warunki bezpieczeństwa w czasie obsługi broni strzeleckiej. Praktyczne rozkładanie i składanie broni strzeleckiej. Przeznaczenie i budowa części i mechanizmów. Praktyczne prowadzenie obsługi bieżącej.

TEMAT 14. TEORIA I ZASADY STRZELANIA - 6 godz.

Cele kształcenia:
W wyniku opanowania treści tematu podchorąży potrafi:
- zdefiniować podstawowe prawa balistyki zewnętrznej i wewnętrznej;
- opisać zjawisko strzału;
- wyjaśnić zjawisko odrzutu;
- wyjaśnić przyczyny powstawania zjawiska rozrzutu i praktyczne jego znaczenie;
- wyjaśnić powstawanie toru pocisku, opisać jego elementy oraz umieć je wykorzystać w praktyce strzeleckiej;
- wyjaśnić zasady i sposoby strzelania do celów stałych i ruchomych w różnych warunkach atmosferycznych.

Zajęcie 1. Podstawowe zagadnienia z balistyki wewnętrznej i pośredniej.

wykład - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Materiały wybuchowe ich klasyfikacja i zastosowanie. Palenie się prochu. Zjawisko strzału i jego przebieg. Odrzut i jego znaczenie. Urządzenia osłabiające siłę odrzutu.

Zajęcie 2. Podstawowe zagadnienia z balistyki zewnętrznej.

wykład - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Powstawanie toru pocisku (strzał bezwzględny, pole rażenia, pole zakryte, pole martwe). Praktyczne znaczenie kształtu toru pocisku. Przyczyny powstawania rozrzutu. Prawo rozrzutu. Określanie średniego punktu trafienia. Miary rozrzutu. Praktyczne znaczenie elementów toru pocisku oraz zjawisk towarzyszących strzałowi.

Zajęcie 3. Zasady prowadzenia celnego ognia do różnych celów, w różnych warunkach atmosferycznych.

wykład - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Wpływ warunków atmosferycznych na celowanie i tor pocisku. Zasady strzelania do celów stałych i ruchomych w różnych warunkach atmosferycznych. Korzystanie z instrukcji, tabel strzelniczych, wzorów matematycznych i polowych. Określanie nastaw celownika i punktu celowania w określonych warunkach atmosferycznych. Zasady i sposoby prowadzenia ognia do celów ruchomych. Formułowanie komend do otwarcia ognia.

TEMAT 15. ĆWICZENIA PRZYGOTOWAWCZE DO STRZELANIA - 24 godz.

Cele kształcenia:
W wyniku opanowania treści tematu podchorąży potrafi:
- wykonać praktycznie obowiązujące czynności w czasie strzelania do celów stałych i ukazujących się w dzień i w nocy oraz w masce przeciwgazowej;
- rzucać ręcznymi granatami odłamkowymi z różnych postaw w obronie i w natarciu;
- prowadzić obserwację pola walki z użyciem i bez użycia przyrządów obserwacyjnych;
- wykrywać i rozpoznawać cele oraz określać do nich odległości;

- wykorzystać wyniki obserwacji do prowadzenia celnego ognia w różnych warunkach atmosferycznych w dzień i w nocy.

Zajęcie 1. Zasady prowadzenia obserwacji, określania odległości i wskazywania celów.

wykład - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Charakterystyka celów. Zasady prowadzenia obserwacji i wskazywanie celów. Sposoby określania odległości. Zasady strzelania z broni strzeleckiej do celów nieruchomych i ukazujących się. Przygotowanie danych do strzelania. Dobór punktu celowania i określanie celownika. Skrócona i pełna komenda ogniowa. Obserwacja skuteczności prowadzenia ognia. Zasady strzelania w różnych warunkach.

Zajęcie 2. Czynności przygotowawcze do strzelania z broni strzeleckiej (kbk AK).

ćwiczenie praktyczne - 4 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Określanie oka dominującego. Zgrywanie przyrządów celowniczych na muszce uniwersalnej (pokazowej). Celowanie przez diafragmę i otwarte przyrządy celownicze z broni umocowanej w stojakach. Wybór oraz przygotowanie podpórki. Przyjmowanie postawy strzeleckiej leżąc. Składanie się do strzału leżąc z wykorzystaniem podpórki i bez podpórki. Ładowanie i rozładowywanie magazynków nabojami szkolnymi. Nastawianie celownika. Odbezpieczanie i zabezpieczanie broni. Celowanie i ściąganie języka spustowego. Rozładowanie broni. Wykonywanie komendy „Do przejrzenia broń". Sprawdzian jednolitości celowania. Kontrola celowania przez szkło kontrolne. Sprawdzian jednolitości celowania (ćwiczenie na trenażerze).

Zajęcie 3. Wykorzystanie wyników obserwacji do prowadzenia celnego ognia w dzień.

ćwiczenie praktyczne - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Określanie odległości za pomocą lornetki i podręcznych przyborów (przedmiotów). Tysięczna i jej zastosowanie. Uzbrajanie i rozbrajanie granatów ręcznych. Rzucanie granatami ręcznymi z różnych postaw na odległość. Sprawdzian jednolitości celowania (ćwiczenie na trenażerze).

Zajęcie 4. Wykorzystanie wyników obserwacji w prowadzeniu ognia do różnych celów w warunkach ograniczonej widoczności (w nocy).

ćwiczenie praktyczne - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Cechy demaskujące obecność przeciwnika w nocy. Wykrywanie celów. Określanie odległości do celów w warunkach ograniczonej widoczności. Przygotowanie danych do strzelania w nocy.

Zajęcie 5. Czynności obowiązujące w czasie strzelania szkolnego nr 1 z kbk AK.

ćwiczenie praktyczne - 4 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Wybór i przygotowanie podpórki. Przygotowanie broni do strzelania. Ładowanie magazynków nabojami ślepymi. Zajmowanie stanowiska ogniowego i przygotowanie się do strzelania. Złożenie się do strzału i strzelanie nabojami ślepymi do celu nieruchomego. Kontrola celowania przez szkło kontrolne. Przerwanie ognia, rozładowanie i przejrzenie broni. Doskonalenie łącznych czynności do strzelania z użyciem amunicji ślepej. Sprawdzian jednolitości celowania (ćwiczenie na trenażerze). Rzucanie granatami ręcznymi z różnych postaw.

Zajęcie 6. Strzelanie nabojami ślepymi z różnych postaw do celów ukazujących się.

ćwiczenie praktyczne - 3 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Zajmowanie stanowisk ogniowych oraz prowadzenie ognia amunicją ślepą z postawy leżąc z podpórką i bez. Zajmowanie stanowisk ogniowych za ukryciem w postawie strzeleckiej klęcząc i stojąc. Prowadzenie ognia amunicją ślepą z różnych postaw strzeleckich. Strzelanie z karabinka małokalibrowego do celów stałych. Określanie odległości na podstawie widoczności celu. Sprawdzian jednolitości celowania (ćwiczenie na trenażerze).

Zajęcie 7. Oddawanie strzałów nabojami bojowymi z kbk AK do celu nieruchomego.

ćwiczenie praktyczne - 4 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Zajęcie stanowiska ogniowego, przyjęcie postawy leżącej i przygotowanie podpórki. Meldowanie o gotowości do strzelania. Ładowanie broni, prowadzenie ognia pojedynczego do celu nieruchomego. Strzelanie z broni małokalibrowej. Ćwiczenie na trenażerze. Określanie odległości metodą porównywania odcinków. Rzucanie granatami ręcznymi na odległość i celność z różnych postaw.

Zajęcie 8. Strzelanie doskonalące z kbk AK do celu nieruchomego.

ćwiczenie praktyczne - 3 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Zajęcie stanowiska ogniowego, przyjęcie postawy strzeleckiej i przygotowanie podpórki. Meldowanie o gotowości do strzelania. Ładowanie broni, prowadzenie ognia pojedynczego do celu nieruchomego. Meldowanie wyników strzelania. Czynności do strzelania nr 1 z pistoletu wojskowego. Rzucanie granatami ręcznymi na odległość. Czynności do strzelania nr 2 z kbk AK.

TEMAT 16. MATERIAŁY WYBUCHOWE I ZAPORY INŻYNIERYJNE - 7 godz.

Cele kształcenia:

W wyniku opanowania treści tematu podchorąży potrafi:

- wykonywać proste prace minerskie;
- omówić budowę i zasady pokonywania zapór inżynieryjnych;
- pokonywać podstawowe rodzaje zapór inżynieryjnych.
- rozpoznać, ustawić i usuwać miny;

Zajęcie 1. Materiały wybuchowe i środki zapalające.

wykład - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Podział materiałów wybuchowych. Charakterystyka trotylu i plastyku. Lont prochowy i wybuchowy. Spłonka zapalająca. Zapalnik lontowy i elektryczny. Proste prace minerskie.

Zajęcie 2. Zapory inżynieryjne.

wykład - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Podział zapór inżynieryjnych. Zapory przeciwpiechotne. Zapory przeciwpancerne. Budowa i pokonywanie zapór.

Zajęcie 3. Miny wojsk własnych.

ćwiczenie praktyczne - 3 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Podział min. Budowa min. Ustawianie min.

TEMAT 17. PIERWSZA POMOC NA POLU WALKI - 4 godz.

Cele kształcenia:

W wyniku opanowania treści tematu podchorąży potrafi:

- udzielić pierwszej pomocy sobie i kolegom, którzy doznali złamań, ran postrzałowych, u-legli poparzeniom lub odmrożeniom.

Zajęcie 1. Złamania i zwichnięcia.

ćwiczenie praktyczne - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Charakterystyka złamań i zwichnięć. Praktyczne postępowanie ze złamaniami i zwichnięciami.

Zajęcie 2. Rany i krwotoki.

ćwiczenie praktyczne - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Rodzaje ran, oparzeń i krwotoków. Praktyczne postępowanie w przypadku oparzeń i odmrożeń. Tamowanie krwotoków.

TEMAT 18. POWSZECHNA OBRONA PRZECIWLOTNICZA - 6 godz.

Cele kształcenia:

W wyniku opanowania treści tematu podchorąży potrafi:

- prowadzić rozpoznanie wzrokowe celów powietrznych;
- prowadzić ogień z broni strzeleckiej do nisko lecących celów powietrznych;
- budować posterunki obserwacyjne i szczeliny przeciwlotnicze.

Zajęcie 1. Zasady organizacji powszechnej obrony przeciwlotniczej.

wykład - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Rozpoznanie wzrokowe i alarmowanie o zagrożeniu z powietrza. Prowadzenie zorganizowanego ognia z broni strzeleckiej i pokładowej wozów bojowych. Maskowanie. Rozśrodkowanie. Budowa schronów i ukryć (szczelin przeciwlotniczych). Likwidacja skutków napadu powietrznego.

Zajęcie 2. Realizacja przedsięwzięć z zakresu powszechnej obrony przeciwlotniczej.

ćwiczenie praktyczne - 4 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Urządzanie posterunku obserwacji przestrzeni powietrznej. Prowadzenie obserwacji przestrzeni powietrznej i alarmowanie o zagrożeniu z powietrza. Budowa szczelin przeciwlotniczych. Prowadzenie zorganizowanego ognia z broni strzeleckiej do niskolecących celów powietrznych.

TEMAT 19. DZIAŁANIE ŻOŁNIERZA NA POLU WALKI - 41 godz.

Cele kształcenia:

W wyniku opanowania treści tematu podchorąży potrafi:

- pokonywać teren różnymi sposobami;
- działać w obronie i w natarciu;
- obserwować teren i przeciwnika różnymi sposobami, wykrywać cele oraz meldować o ich wykryciu;
- prowadzić rozpoznanie;
- ubezpieczać się w różnych sytuacjach bojowych.

Zajęcie 1. Ogólne wiadomości o prowadzeniu walki oraz rola żołnierza w jej realizacji.

wykład - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Definicja walki. Rodzaje i charakterystyka walki. Struktura pododdziałów. Obowiązki żołnierza w walce. Sposoby działania żołnierza na polu walki. Wybrane przepisy prawa wojennego.

Zajęcie 2. Sposoby pokonywania terenu.

ćwiczenie praktyczne - 4 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Pokonywanie terenu w postawie wyprostowanej, chyłkiem i biegiem. Przyjmowanie postawy strzeleckiej z wykorzystaniem ukształtowania i pokrycia terenu. Czołganie się na brzuchu, na boku i na czworakach. Wykonywanie skoków. Pokonywanie przeszkody wodnej po linie.

Zajęcie 3. Pokonywanie terenu z wykorzystaniem jego pokrycia i ukształtowania.

ćwiczenie praktyczne - 3 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Kamuflaż osobisty. Pokonywanie terenu otwartego. Poruszanie się w lesie. Pokonywanie terenu podmokłego. Podejście do budynku i sposób wdarcia się do niego. Pokonywanie terenu różnymi sposobami w zależności od jego pokrycia i ukształtowania. Pokonywanie terenu po palach. Pokonywanie zapór inżynieryjnych.

Zajęcie 4. Zachowanie się żołnierza w zależności od rodzaju ognia prowadzonego przez przeciwnika.

ćwiczenie praktyczne - 3 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Pokonywanie terenu pod ogniem karabinów maszynowych. Zachowanie się żołnierza pod ostrzałem artylerii przeciwnika. Działanie żołnierza w czasie ataku lotniczego. Działanie żołnierza po ogłoszeniu alarmu o użyciu broni masowego rażenia. Pokonanie dołu z wodą na linie sposobem wahadłowym.

Zajęcie 5. Działanie żołnierzy w nocy.

ćwiczenie praktyczne - 3 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Charakterystyka nocy i warunków ograniczonej widzialności. Wpływ nocy na psychikę i stan fizyczny żołnierzy. Pokonywanie terenu w nocy różnymi sposobami. Skryte podejście i rozpoznanie wyznaczonego obiektu.

Zajęcie 6. Działanie żołnierza w obronie.

ćwiczenie praktyczne - 5 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Wybór miejsca na stanowisko ogniowe. Wykonanie okopu dla strzelca wyposażonego w kbk AK do postawy strzeleckiej, leżąc, klęcząc i stojąc. Urządzanie stanowiska ogniowego w różnych miejscach terenowych. Prowadzenie obserwacji i meldowanie o wykrytych celach.

Zajęcie 7. Działanie żołnierza w natarciu.

ćwiczenie praktyczne - 3 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Przygotowanie się żołnierza do natarcia. Prowadzenie ognia w marszu. Pokonywanie zapór inżynieryjnych. Atak na przedni skraj obrony przeciwnika. Prowadzenie walki wręcz (pchnięcie manekina bagnetem, uderzenie kolbą, magazynkiem, łopatką). Prowadzenie walki w głębi ugrupowania przeciwnika.

Zajęcie 8. Działanie szperaczy.

ćwiczenie praktyczne - 3 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Ogólne zasady działania szperaczy. Prowadzenie rozpoznania drogi w terenie otwartym. Rozpoznanie drogi leśnej. Rozpoznanie budynku. Rozpoznanie mostu (przepustu). Pokonanie przeszkody wodnej na podręcznych środkach przeprawowych. Prowadzenie rozpoznania skraju miejscowości.

Zajęcie 9. Działanie szperaczy w nocy.

ćwiczenie praktyczne - 3 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Ogólne zasady działania szperaczy w nocy (zasady prowadzenia rozpoznania w nocy). Prowadzenie rozpoznania drogi w terenie otwartym. Rozpoznanie drogi leśnej. Rozpoznanie budynku. Rozpoznanie mostu (przepustu). Pokonanie przeszkody wodnej na podręcznych środkach przeprawowych. Prowadzenie rozpoznania skraju miejscowości.

Zajęcie 10. Służba czujki i patrolu.

ćwiczenie praktyczne - 3 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Ogólne zasady działania czujki i patrolu.Wybór miejsca i przygotowanie stanowiska dla czujki. Działanie czujki w różnych sytuacjach. Działanie patrolu w różnych sytuacjach.

Zajęcie 11. Służba podsłuchu i patrolu w nocy.

ćwiczenie praktyczne - 3 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Ogólne zasady działania podsłuchu i patrolu w nocy. Wybór miejsca i przygotowanie stanowiska dla podsłuchu. Działanie podsłuchu w różnych sytuacjach. Działanie patrolu w nocy.

Zajęcie 12. Działanie żołnierza w terenie zajętym przez przeciwnika - 6godz.

ćwiczenie praktyczne - 6 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Przenikanie przez ugrupowanie przeciwnika. Zacieranie śladów pobytu i mylenie pościgu. Wybór miejsca na bazę. Przygotowanie bazy. Zdobywanie wody i pożywienia. Palenie ognisk w różnych warunkach atmosferycznych. Przygotowywanie pożywienia.

TEMAT 20. ATLETYKA TERENOWA - 6 godz.

Cele kształcenia:

W wyniku opanowania treści tematu podchorąży potrafi:

- pokonywać przeszkody naturalne i sztuczne;
- ciągłym biegiem w określonym czasie pokonywać wyznaczony dystans.

Zajęcie 1. Kształtowanie ogólnej wytrzymałości biegowej.

ćwiczenie praktyczne - 1 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Omówienie sposobu kształtowania wytrzymałości biegowej. Bieg ciągły z pokonywaniem naturalnych form terenu. Pokonywanie odcinków 200-300 metrowych ze stałymi przerwami.

Zajęcie 2. Kształtowanie wytrzymałości biegowej z elementami siły biegowej.

ćwiczenie praktyczne - 1 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Omówienie metod treningowych kształtujących siłę biegową. Wieloskoki: jednonóż, obunóż, skipingi, przebieżki 5x70-100 m, 5x400 m, z przerwami 2 min. w truchcie.

Zajęcie 3. Kształtowanie wytrzymałości biegowej.

ćwiczenie praktyczne - 1 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Omówienie i przećwiczenie jednej z form kształtowania wytrzymałości biegowej - crossu. Cross 20 minutowy.

Zajęcie 4. Podstawowe formy kształtowania siły oraz siły biegowej.

ćwiczenie praktyczne - 1 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Ćwiczenia siłowe w terenie z wykorzystaniem współćwiczącego. Kształtowanie siły biegowej z wykorzystaniem naturalnych form terenu. Ćwiczenia uspokajające.

Zajęcie 5. Kształtowanie ogólnej sprawności fizycznej.

ćwiczenie praktyczne - 1 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Ćwiczenia szybkościowe, ogólnorozwojowe, siłowe. Ćwiczenie techniki biegowej. Ćwiczenia rozciągające.

Zajęcie 6. Kształtowanie wytrzymałości biegowej metodą interwałową.

ćwiczenie praktyczne - 1 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Omówienie treningu prowadzonego metodą interwałową. Praktyczne zapoznanie z metodą interwałową kształtowania wytrzymałości.

TEMAT 21. WALKA WRĘCZ (samoobrona) - 6 godz.

Cele kształcenia:
W wyniku opanowania treści tematu podchorąży potrafi:
- skutecznie zwalczać przeciwnika w bezpośredniej styczności z nim;
- wykorzystać do walki bezpośrednio otaczające go przedmioty i teren.

Zajęcie 1. Nauczanie podstawowych form ruchu w samoobronie.
ćwiczenie praktyczne - 1 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Organizacja i bezpieczeństwo zajęć. Nauczanie postawy do walki i sposoby poruszania się. Nauczanie zadawania ciosów. Nauczanie obrony przed zadawanymi ciosami.

Zajęcie 2. Nauczanie obrony przed chwytami i duszeniami.
ćwiczenie praktyczne - 1 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Omówienie zasad zachowania się w trakcie próby unieruchomienia lub wyeliminowania poprzez chwyty i duszenia. Praktyczne nauczanie uwalniania się z obchwytów i duszeń.

Zajęcie 3. Doskonalenie poznanych umiejętności.
ćwiczenie praktyczne - 1 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Doskonalenie sposobów poruszania się. Doskonalenie zadawania ciosów i obrony przed nimi. Doskonalenie obezwładniania przeciwnika w czasie obrony przed obchwytami i duszeniami.

Zajęcie 4. Nauczanie kopnięcia w przód i kopnięcia w tył.
ćwiczenie praktyczne - 1 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Doskonalenie sposobów poruszania się. Omówienie techniki wyprowadzania kopnięcia w przód i w tył. Nauczanie kopnięcia w przód i w tył.

Zajęcie 5. Nauczanie ciosów karabinkiem.
ćwiczenie praktyczne - 1 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Nauczanie ciosu kolbą z boku. Nauczanie ciosu kolbą w bok i w tył. Nauczanie pchnięcia bagnetem. Nauczanie sposobów obrony przed ciosami karabinem.

Zajęcie 6. Doskonalenie umiejętności zadawania ciosów.
ćwiczenie praktyczne - 1 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Doskonalenie umiejętności kopnięcia w przód. Doskonalenie ciosu kolbą z boku. Doskonalenie kopnięcia w przód z jednoczesnym zadaniem ciosu kolbą z boku. Doskonalenie kopnięcia w tył. Doskonalenie ciosu kolbą w tył. Doskonalenie pchnięcia bagnetem.

TEMAT 22. ODPORNOŚĆ USTROJU NA DZIAŁANIE PRZYŚPIESZEŃ - 10godz.

Cele kształcenia:

W wyniku opanowania treści tematu podchorąży potrafi:

- samodzielnie przygotować się do ćwiczenia;
- wykonać zestawy ćwiczeń specjalnie ukierunkowujących do poprawienia poziomu odporności ustroju na przyśpieszenia;
- ocenić poziom odporności własnego organizmu na przyśpieszenia i w ramach samokształcenia samodzielnie poziom ten podnosić.

Zajęcie 1. Ogólne wiadomości z KSPdl.

wykład 1 - godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Rys historyczny KSPdl. Zestaw ćwiczeń ukierunkowujących do kształtowania odporności ustroju na przyśpieszenia. Zasady organizacji treningu.

Zajęcie 2. Zestaw ćwiczeń specjalnie ukierunkowanych (nauka ćwiczeń i stopniowy wzrost specjalnego wytrenowania).

ćwiczenie praktyczne - 1 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Ćwiczenia wolnoobrotowe. Ćwiczenia oddechowe. Ćwiczenia rozluźniające. Ćwiczenia izometryczne.

Zajęcie 3. Kształtowanie odporności ustroju na przyśpieszenia. Zwiększanie tłoczni brzusznej i wytrzymałości mięśniowej.

ćwiczenie praktyczne - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Ćwiczenia wolnoobrotowe. Ćwiczenia oddechowe. Ćwiczenia rozluźniające. Ćwiczenia izometryczne.

Zajęcie 4. Kształtowanie odporności ustroju na przyśpieszenia. Przygotowanie żołnierzy do wykonywania tzw. manewrów napinających.

ćwiczenie praktyczne - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Ćwiczenia wolnoobrotowe. Ćwiczenia oddechowe. Ćwiczenia rozluźniające. Ćwiczenia izometryczne.

Zajęcie 5. Kształtowanie odporności ustroju na przyśpieszenia. Poprawa koordynacji wzrokowo-ruchowej.

ćwiczenie praktyczne - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Ćwiczenia wolnoobrotowe. Ćwiczenia oddechowe. Ćwiczenia rozluźniające. Ćwiczenia izometryczne.

Zajęcie 6. Kształtowanie odporności ustroju na przyśpieszenia. Zwiększanie stabilności postawy.

ćwiczenie praktyczne - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Ćwiczenia wolnoobrotowe. Ćwiczenia oddechowe. Ćwiczenia rozluźniające. Ćwiczenia izometryczne.

TEMAT 23. PODSTAWOWE TRUDNOŚCI POCZĄTKOWEGO OKRESU NAUKI I SPOSOBY ICH PRZEZWYCIĘŻANIA - 6 godz.

Cele kształcenia:

W wyniku opanowania treści tematu podchorąży potrafi:

- wyjaśnić trudności występujące w czasie uczenia się i określić sposoby ich przezwyciężenia;
- objaśnić podstawowe prawidłowości higieny i kultury pracy umysłowej;
- określić prawidłowości samokształcenia;
- określić rolę pamięci i uwagi w procesie uczenia się;
- stosować najbardziej efektywne metody utrwalania wiedzy.

Zajęcie 1. Charakterystyka trudności początkowego okresu nauczania i uczenia się.

wykład - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Istota nauki w WSO. Czynniki warunkujące wydajność pracy myślowej. Metody zajęć dydaktycznych, formy i metody kontroli oraz oceny wyników kształcenia. Znaczenie motywacji w procesie uczenia się.

Zajęcie 2. Metodyka samodzielnego uczenia się, zasady i metody czytania, notowania i konspektowania.

wykład - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Uwaga i pamięć w procesie uczenia się. Zespołowe i indywidualne formy uczenia się. Znaczenie umiejętności słuchania i obserwacji. Metody utrwalania wiedzy.

Zajęcie 3. Higiena i kultura pracy umysłowej.

wykład - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Czynniki naruszające higienę psychiczną. Zmęczenie w pracy umysłowej. Zasady zachowania zdrowia psychicznego.

TEMAT 24. PODSTAWOWY SPRZĘT RATOWNICZY I SZKOLNO-TRENINGOWY -6 godz.

Cele kształcenia:

W wyniku opanowania treści tematu podchorąży potrafi:

- dokonać podziału spadochronów;
- opisać szkolno-treningowy komplet spadochronów;
- opisać spadochrony ratownicze.

Zajęcie 1. Wprowadzenie w problematykę ratownictwa lotniczo-wysokościowego.

wykład - 1 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Zadania służby ratownictwa lotniczo-wysokościowego. Aktualna struktura służby ratownictwa lotniczo - wysokościowego. Ogólne wiadomości o spadochronach, podział spadochronów.

Zajęcie 2. Szkolno-treningowy komplet spadochronów.

wykład - 1 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Ogólna konstrukcja spadochronów. Spadochron szkolno-desantowy i zapasowy, przeznaczenie, dane techniczno-użytkowe, budowa. Proces otwarcia spadochronu w powietrzu sposobem samoczynnym i wolnym.

Zajęcie 3. Spadochron ratowniczy i automat spadochronowy.

wykład - 1 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Przeznaczenie, dane techniczno-użytkowe, ukompletowanie, budowa, posługiwanie się spadochronem. Sprawdzanie spadochronu przy pobieraniu do lotu. Kontrola poprawności zamontowania automatu spadochronowego, aparatu tlenowego, reduktora maski tlenowej oraz uzbrojenia spadochronu.

Zajęcie 4. Układanie spadochronów.

ćwiczenie praktyczne - 3 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Układanie spadochronów do skoków i lotu (ratowniczy i szkolno-desantowy). Przegląd ułożonego spadochronu po pobraniu na skoki i loty. Dopasowanie w/w spadochronów. Film szkoleniowy.

TEMAT 25. TEORIA I TECHNIKA SKOKU SPADOCHRONOWEGO -4 godz.

Cele kształcenia:

W wyniku opanowania treści tematu podchorąży potrafi:

- omówić kolejność czynności w czasie skoku spadochronowego;
- podjąć prawidłową decyzję w sytuacji szczególnej zaistniałej w powietrzu oraz w czasie lądowania;
- posługiwać się spadochronem zapasowym.

Zajęcie 1. Teoria i technika szkolnego skoku spadochronowego.

wykład - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Swobodne spadanie ciał w próżni i w powietrzu. Proces otwarcia spadochronu, opadanie i lądowanie. Czynności skoczka w statku powietrznym po podaniu komend przygotowawczych i wykonawczych, w czasie swobodnego spadania, po otwarciu spadochronu, w czasie spadania na otwartym spadochronie, w czasie lądowania - wodowania i po lądowaniu (wodowaniu). Film szkoleniowy.

Zajęcie 2. Sytuacje szczególne w czasie skoku spadochronowego.

wykład - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Sytuacje szczególne w powietrzu. Technika otwarcia spadochronu zapasowego. Zasady użycia noża przez skoczka. Sytuacje szczególne na ziemi w czasie lądowania.

TEMAT 26. NAZIEMNE PRZYGOTOWANIE DO SKOKÓW SPADOCHRONOWYCH - 8 godz.

Cele kształcenia:

W wyniku opanowania treści tematu podchorąży potrafi:

- wykonać dobrze ćwiczenia na naziemnych urządzeniach treningowych;
- omówić i prawidłowo wykonać praktyczne czynności w samolocie, w czasie opadania na otwartym spadochronie oraz w czasie lądowania.

Zajęcie 1. Opanowanie praktyczne elementów skoku spadochronowego.

ćwiczenie praktyczne - 6 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Zapoznanie i opanowanie praktycznego wykonania czynności w czasie skoku spadochronowego przez ucznia - skoczka na przyrządach treningowych, zgodnie z obowiązującym programem szkolenia spadochronowego:

- ćwiczenia na trapezie;
- ćwiczenia na makiecie statku powietrznego;
- ćwiczenia na zeskoczni;
- ćwiczenia na zjeżdżalni;
- nauka gaszenia czaszy spadochronu po wylądowaniu;
- nauka składania spadochronu po skoku;
- nauka otwierania spadochronu zapasowego.

Zajęcie 2. Egzamin dopuszczający do wykonania skoków spadochronowych.

ćwiczenie praktyczne - 2 godz.

TREŚĆ ZAJĘĆ

Sprawdzenie wiadomości z zakresu techniki skoku spadochronowego i szczególnych przypadków mogących powstać w czasie szkolnego skoku spadochronowego. Praktyczny sprawdzian ze znajomości poprawności i kolejności wykonywania poszczególnych czynności przez ucznia-skoczka w czasie imitacji skoku na przyrządach naziemnych.

IV. WSKAZÓWKI ORGANIZACYJNO-METODYCZNE.

Podstawowe szkolenie wojskowe prowadzić w ośrodku szkolenia podstawowego na lotnisku polowym w miejscowości Podlodów. Przed rozpoczęciem realizacji przedstawionego programu przeprowadzić szkolenie zapoznawcze, w którym należy uwzględnić zapoznanie nowo wcielonych żołnierzy z ogólnymi zasadami funkcjonowania zgrupowania, noszenia umundurowania oraz podległości służbowej. W trakcie omawianego szkolenia należy również przedstawić poborowym

przełożonych poszczególnych szczebli dowodzenia od dowódcy drużyny do dowódcy zgrupowania włącznie.

Zajęcia z poszczególnych tematów realizować zgodnie z ustaloną w programie kolejnością. Temat 19 planować po przerobieniu ćwiczeń z zakresu posługiwania się bronią strzelecką oraz opanowaniu podstaw walki wręcz czyli po zrealizowaniu zajęć: T15/1, T15/2, T15/3, T15/4 oraz tematu 21 w całości. Zajęcia przygotowawcze do skoków spadochronowych planować w początkowym okresie szkolenia z takim wyliczeniem aby do zakończenia szkolenia wykonać skoki spadochronowe. Kolejność realizacji pozostałych tematów jest dowolna. Dopuszcza się zmianę form organizacyjnych zajęć w/g uznania prowadzącego. Temat 22 prowadzić raz w tygodniu w wymiarze dwóch godzin, nie planować zajęć po wyczerpujących ćwiczeniach i bezpośrednio po posiłku. Skoki spadochronowe organizować dla całych grup szkoleniowych (plutonów) w godzinach popołudniowych zgodnie z "Programem szkolenia spadochronowego", "Regulaminem wykonywania skoków", "Regulaminem lotów 86" oraz obowiązującymi zarządzeniami. Wszystkie zajęcia prowadzić przy pełnym zabezpieczeniu materiałowym. Szkolenie taktyczne traktować jako szkolenie integrujące poszczególne przedmioty realizowane w trakcie podstawowego szkolenia wojskowego. W czasie zajęć praktycznych preferować ćwiczenia wyrabiające odporność psychiczną i fizyczną. Wykłady prowadzić w salach wykładowych wzbogacając je odpowiednio do treści zajęć w pomoce naukowe. Ćwiczenia praktyczne powinny być realizowane zgodnie z metodykami poszczególnych przedmiotów. Każde zajęcia praktyczne poprzedzać instruktażem w miejscu ich prowadzenia zwracając szczególną uwagę na właściwe przygotowanie instruktorów zarówno pod względem merytorycznym jak i metodycznym oraz na przestrzeganie warunków bezpieczeństwa.

Podstawowe szkolenie wojskowe zakończyć sprawdzianem w formie dwudniowych intensywnych ćwiczeń oraz powrotem forsownym marszem do Dęblina. Prowadząc egzamin kończący szkolenie należy uwzględnić zakres wiedzy, sprawności i umiejętności praktycznych z następujących przedmiotów: regulaminy, musztra, szkolenie strzeleckie w ramach którego obowiązkowo uwzględnić strzelanie nr 1 z kbkAK, wychowanie fizyczne, elementy topografi wojskowej, szkolenia chemicznego i medycznego oraz jako przedmiot integrujący - taktykę. W sprawdzianie końcowym powinni uczestniczyć oprócz bezpośrednio zangażowanych w egzaminie dowódców i wykładowców również lekarz i psycholog, którzy w trakcie sprawdzianu prowadzą wnikliwą obserwację podchorążych oraz oceniają ich stan zdrowia i sprawność psychofizyczną.

Zał.2

WYŻSZA SZKOŁA OFICERSKA SIŁ POWIETRZNYCH

KATEDRA ZASTOSOWAŃ BOJOWYCH

KWESTIONARIUSZ ANKIETY

dla kadry kierowniczej, pilotów, kadry naukowo - dydaktycznej
i dydaktycznej oraz dowódczej.

Szanowny Panie, uczestniczy Pan w badaniach na temat: „Wpływ szkolenia podstawowego na proces przygotowania zawodowego pilota wojskowego". Wyrażenie swojej opinii poprzez staranne i rzetelne wypełnienie niniejszej ankiety może się przyczynić do poprawy efektywności kształcenia w Wyższej Szkole Oficerskiej Sił Powietrznych.

Proces kształcenia w WSOSP można podzielić na kilka etapów. Pierwszym z nich jest podstawowe szkolenie wojskowe (unitarne), obejmuje okres od wcielenia do przysięgi i trwa około 6 tygodni, tego właśnie okresu dotyczy niniejsza ankieta.

Ankieta jest anonimowa. Proszę o obiektywne i szczere odpowiedzi.

D z i ę k u j ę

Autor : ppłk mgr Ryszard Mazurek

D Ę B L I N - 1995 r.

Lp.	Pytanie	Symbol	Odpowiedzi
1	2	3	4
1	Staż pracy .	1 2 3 4 4	– do 5 lat ; – od 5 do 10 lat; – od 10 do 15 lat; – od 15 do 20 lat; – powyżej 20lat.
2	Specjalność wojskowa.	1 2 3	– pilot; – nawigator; – inne..... ....
3	Wymień ukończone uczelnie (kursy), wojskowe i cywilne oraz uzyskane tytuły naukowe.		....
4	Jakie wymagania stawia współczesne pole walki w stosunku do pilota wojskowego? (zaznacz odpowiedzi z którymi się zgadzasz, dopisz brakujące).	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	– posiadanie umiejętności specjalistycznych umożliwiających optymalne wykorzystanie powierzonego sprzętu w każdych warunkach; – posiadanie wysokiej sprawności fizycznej oraz odporności psychofizycznej umożliwiającej podejmowanie właściwych decyzji w każdych warunkach; – posiadanie wiedzy ogólnowojskowej pozwalającej prawidłowo ocenić sytuację, określić położenie wojsk własnych i przeciwnika, zrozumieć intencję działań prowadzonych przez wojska lądowe, w razie potrzeby prowadzić celny ogień z broni strzeleckiej; – posiadanie wysokiego poziomu sprawności w zakresie: szybkości i trafności podejmowania decyzji, szybkości spostrzegania (spostrzegawczości), orientacji przestrzennej; – posiadanie umiejętności dowódczych aby w razie po potrzeby przejąć dowodzenie; – posiadanie umiejętności z zakresu survivalu, aby w razie potrzeby przetrwać w terenie zajętym przez przeciwnika i dotrzeć do wojsk własnych; – posiadanie wysokiego poziom inteligencji; – posiadanie zdolności szybkiego oraz dokładnego spostrzegania i zapamiętywania; – posiadanie dobrze rozwiniętej pamięci wzrokowej i słuchowej, podzielności uwagi oraz zdolności do logicznego myślenia; – inne..... ....

1	2	3	4
5	Jakie występują różnice w zakresie wymagań współczesnego pola walki w stosunku do pilota samolotu i pilota śmigłowca ?	1 2	– nie występują; – występują następujące różnice: ....
6	Jakie występują różnice w zakresie wymagań współczesnego pola walki w stosunku do pilota wojskowego i innych oficerów ?	1 2	- nie występują ; - występują następujące różnice: ....
7	W jakim stopniu wiedza zdobyta w trakcie podstawowego szkolenia wojskowego jest przydatna w procesie przygotowania zawodowego pilota wojskowego? (dokonaj oceny stosując skalę ocen od 1 do 10).		– *Po zrealizowaniu programu podstawowego szkolenia wojskowego podchorąży powinien umieć :* – ocenić stan zagrożenia wypadkami lub oddziaływaniem szkodliwych czynników; – wyjaśnić istotę pojęcia tajemnicy państwowej i służbowej oraz sposób postępowania z nośnikami informacji niejawnych; – przedstawić ogólne obowiązki wynikające z dostępu do wiadomości niejawnych; – omówić podstawowe zasady organizacji ochrony tajemnicy w oddziale i pododdziale; – przedstawić zagrożenia karne wynikające z przestępstwa naruszenia tajemnicy państwowej i służbowej; – omówić zasady pobierania, przechowywania i użytkowania mienia wojskowego; – określić przyczyny powstawania szkód; – omówić zasady BHP w wojsku; – ocenić stan zagrożenia wypadkami lub oddziaływaniem szkodliwych czynników; – omówić niebezpieczne i szkodliwe czynniki występujące w procesie szkolenia i pracy; – scharakteryzować zasady zależności żołnierzy; – oddawać honory w różnych sytuacjach; – składać meldunki i służbowo się przedstawić; – postępować regulaminowo w różnych sytuacjach ; – pełnić służbę wewnętrzną jako dyżurny kompanii (batalionu); – pełnić służbę wartowniczą na posterunku; – scharakteryzować ogólne zasady stosowania władzy dyscyplinarnej; = omówić zasady i tryb udzielania wyróżnień i kar dyscyplinarnych; = sformułować podstawowe pojęcia z zakresu musztry; = wykonywać regulaminowe czynności dotyczące musztry pojedynczego żołnierza;

1	2	3	4
			– wykonywać wybrane czynności z zakresu musztry w ugrupowaniu rozwiniętym oraz marszowym drużyny i plutonu; – uzasadnić potrzebę nauki topografii wojskowej jako koniecznej do prawidłowego działania żołnierza na polu walki; – zdefiniować elementy składowe terenu oraz jego zasadnicze rodzaje; – ustalić charakterystykę topograficzno-taktyczną elementów i rodzaju terenu; – określić kierunki stron świata różnymi sposobami; – określić w terenie własne położenie; – wykonać proste pomiary przy użyciu busoli AK, lornetki, linijki, kątomierza; – wykonać marsz wg azymutu; – przedstawić ogólną charakterystykę rażącego działanie BMR i środków zapalających, zniszczonych obiektów przemysłowych z TŚP oraz EJ; – posługiwać się indywidualnymi środkami ochrony przed skażeniami i wykorzystać na lotnisku zbiorowe środki ochrony oraz właściwości ochronne terenu i jego infrastruktury; – omówić zasady i pokazać sposoby zachowania się i działania żołnierza w terenie skażonym oraz w rejonach stosowania BMR i środków zapalających; – wyjaśnić wpływ rozwoju broni palnej na sposób prowadzenia walki; – wykonywać zasłony dymne za pomocą granatów i świec dymnych; – omówić tendencje rozwojowe broni palnej; – omówić przeznaczenie, charakterystykę oraz właściwości bojowe broni strzeleckiej; – opisać budowę broni strzeleckiej, granatów ręcznych oraz przyrządów obserwacyjnych; – omówić współdziałanie części w broni strzeleckiej; – usunąć podstawowe niesprawności w broni strzeleckiej; – omówić przeznaczenie, budowę i oznakowanie amunicji strzeleckiej oraz granatów ręcznych; – omówić zasady obchodzenia się z amunicją strzelecką oraz granatami ręcznymi; – zdefiniować podstawowe prawa balistyki zewnętrznej i wewnętrznej;

1	2	3	4
			– opisać zjawisko strzału; – wyjaśnić zjawisko odrzutu; – wyjaśnić przyczyny powstawania zjawiska rozrzutu i praktyczne jego znaczenie; – wyjaśnić powstawanie toru pocisku, opisać jego elementy oraz umieć je wykorzystać w praktyce strzeleckiej; – wyjaśnić zasady i sposoby strzelania do celów stałych i ruchomych w różnych warunkach atmosferycznych; – prowadzić obserwację pola walki z użyciem i bez użycia przyrządów obserwacyjnych; – wykorzystać wyniki obserwacji do prowadzenia celnego ognia w różnych warunkach atmosferycznych w dzień i w nocy; – rozpoznać, ustawić i usuwać miny; – omówić zasady wykonywania prac minerskich; – budować zapory inżynieryjne; – udzielić pierwszej pomocy sobie i kolegom którzy doznali złamań, ran postrzałowych, ulegli poparzeniom i odmrożeniom. – prowadzić rozpoznanie wzrokowe celów powietrznych; – budować posterunki obserwacyjne i szczeliny przeciwlotnicze; – pokonywać teren różnymi sposobami; – działać w różnych sytuacjach bojowych; – obserwować przeciwnika różnymi sposobami; – obserwować teren, wykrywać cele, meldować o ich wykryciu; – prowadzić rozpoznanie w marszu; – ubezpieczać się w różnych sytuacjach bojowych; – skutecznie zwalczać przeciwnika w walce wręcz; – wykorzystać do walki wręcz otaczające go przedmioty i teren; – samodzielnie przygotować się do ćwiczeń poprawiających poziom odporności ustroju na przyśpieszenia; – samodzielnie wykonać zestawy ćwiczeń specjalnie ukierunkowujących do poprawienia poziomu odporności ustroju na przyśpieszenia; – wyjaśnić trudności występujące w czasie uczenia się i określić sposoby ich przezwyciężenia;

1	2	3	4
			– objaśnić podstawowe prawidłowości higieny i kultury pracy umysłowej; – określić prawidłowości samokształcenia; – dokonać podziału spadochronów; – opisać szkolno-treningowy komplet spadochronów; – opisać spadochrony ratownicze; omówić kolejność czynności w czasie skoku spadochronowego; – podjąć prawidłową decyzję w sytuacji szczególnej zaistniałej w powietrzu oraz w czasie lądowania; – wykonać dobrze ćwiczenia na naziemnych urządzeniach treningowych; – omówić czynności w samolocie, podczas opadania na otwartym spadochronie oraz podczas lądowania; – wykonać skok ze spadochronem; – jaki zakres wiedzy należy dodatkowo uwzględnić w programie? ....
8	Jaki wpływ ma podstawowe szkolenie wojskowe na proces przygotowania zawodowego pilota wojskowego ?	1 2 3	– ma wpływ pozytywny ponieważ kształtuje pożądane cechy osobowości , przydatne w szkoleniu lotniczym (wymień jakie?) .... – ma wpływ negatywny , ponieważ kształtuje cechy zbędne wręcz szkodliwe w szkoleniu lotniczym (wymień jakie?) .... – nie ma żadnego wpływu.
9	Gdzie powinno się odbywać podstawowe szkolenie wojskowe?	1 2 3 4	– w Dęblinie (dlaczego?) .... – w Podlodowie (dlaczego?) .... – w ośrodku poligonowym (jakim?) ..... – inne..... .....

1	2	3	4
10	Czy baza dydaktyczna do szkolenia podstawowego w Podlodowie jest odpowiednia?	1 2	– jest odpowiednia; – w bazie szkoleniowej należy dokonać następujących zmian: .... – nie jestem zorientowany.
11	Czy szkolenie podstawowe należy zakończyć egzaminem?	1 2	– nie; – tak , z następujących przedmiotów: ....
12	Jakich zmian należy dokonać aby poprawić efektywność podstawowego szkolenia wojskowego oraz wpłynąć pozytywnie na proces przygotowania zawodowego pilota?		– ....

Zał. 3

WYŻSZA SZKOŁA OFICERSKA SIŁ POWIETRZNYCH

KATEDRA ZASTOSOWAŃ BOJOWYCH

KWESTIONARIUSZ ANKIETY

dla podchorążych Wyższej Szkoły Oficerskiej Sił Powietrznych kontynuujących studia na kierunku pilotażu.

Szanowny Panie, uczestniczy Pan w badaniach na temat: „Wpływ szkolenia podstawowego na proces przygotowania zawodowego pilota wojskowego". Wyrażenie swojej opinii poprzez staranne i rzetelne wypełnienie niniejszej ankiety może się przyczynić do poprawy efektywności kształcenia w Wyższej Szkole Oficerskiej Sił Powietrznych.

Proces kształcenia w WSOSP można podzielić na kilka etapów. Pierwszym z nich jest podstawowe szkolenie wojskowe (unitarne) obejmuje okres od wcielenia do przysięgi i trwa około 6 tygodni, tego właśnie okresu dotyczy niniejsza ankieta.

Ankieta jest anonimowa. Proszę o obiektywne i szczere odpowiedzi.

D z i ę k u j ę

Autor: ppłk mgr Ryszard Mazurek

D Ę B L I N - 1995 r.

Lp.	Pytania	Symbol	Odpowiedzi (z gotowych wybrać i zaznaczyć właściwe, uporządkować według kolejności, dokonać oceny, brakujące wpisać w miejsca wykropkowane).
1	2	3	4
1	Wykształcenie średnie (podaj pełną nazwę szkoły oraz miejscowość)	1 2 3 4	– Liceum Lotnicze w ..... – Liceum ogólnokształcące w ..... – Liceum zawodowe w ..... – Technikum w .....
2	Rok studiów i specjalność		....
3	Po ukończeniu szkoły średniej:	1 2 3 4 5	– bezpośrednio zostałeś przyjęty do WOSL (WSOSP). – uczyłeś się, gdzie? ..... – pracowałeś, gdzie? ..... – odbywałeś zasadniczą służbę wojskową. – inne.....
4	Czy ktoś z rodziny był lub jest:	1 2 3	– żołnierzem zawodowym (kto?) .... – pracownikiem cywilnym wojska (kto?) .... – nikt z rodziny nie był i nie jest związany z pracą w wojsku.
5	Co skłoniło Cię do wyboru zawodu pilota wojskowego? (podane odpowiedzi ponumeruj według ważności jeżeli było kilka przyczyn skłaniających do wyboru zawodu).		– zainteresowanie zawodową służbą wojskową; – prestiż społeczny zawodu oficera; – zamiłowanie do latania; – warunki materialne (perspektywa wysokich zarobków i szybkiego uzyskania mieszkania); – atrakcyjność zawodu i charakter pracy; – sytuacja materialna rodziców uniemożliwiająca podjęcie studiów w uczelni cywilnej; – chęć szybkiego usamodzielnienia się w życiu; – tradycje rodzinne; – stabilizacja zawodowa w wojsku w kontekście bezrobocia; – zdobycie zawodu pilota który jest przydatny również poza wojskiem; – uczelnię wybrałem przypadkowo; – bliskość miejsca zamieszkania; – inne .....
6	Decyzję o rozpoczęciu studiów w WSOSP (WOSL) podjąłeś:	1 2 3 4	– samodzielnie; – pod namową rodziców; – pod namową innych osób; – inne ....
7	Kiedy uzyskałeś pełne informacje na temat zawodu pilota wojskowego?	1 2 3	– przed przyjściem do szkoły; – w trakcie szkolenia podstawowego; – po zakończeniu szkolenia podstawowego, w trakcie dalszych studiów.

1	2	3	4
8	Czy jesteś zadowolony z wyboru zawodu pilota wojskowego?	1 2 3 4	– Tak; – raczej tak; – raczej nie; – nie.
9	Czy jesteś zadowolony z wyboru uczelni?	1 2 3 4	– Tak; – raczej tak; – raczej nie; – nie.
10	Jak postąpisz w przypadku niespełnienia się Twoich oczekiwań związanych z wyborem zawodu pilota (bądź powstania sytuacji zmuszającej Cię do przerwania studiów na kierunku pilotażu)?	1 2 3 4 5 6	– przejdę na naziemny profil kształcenia; – przeniosę się do innej uczelni wojskowej; – zrezygnuję ze studiów wojskowych i przeniosę się na uczelnię cywilną; – całkowicie zrezygnuję ze studiów; – inne ....
11	Jak oceniasz swoje motywacje do zawodu pilota wojskowego?	1 2 3 4 5	– bardzo wysokie; – wysokie; – średnie; – niskie; – bardzo niskie.
12	Jaki wpływ na Twój stosunek do zawodu pilota wojskowego wywarło podstawowe szkolenie wojskowe?	1 2 3 4	– nie miało żadnego wpływu; – umocniło mnie w przeświadczeniu o słuszności wyboru zawodu; – zniechęciło mnie do zawodu; – trudno powiedzieć.
13	Gdzie powinno się odbywać podstawowe szkolenie wojskowe?	1 2 3 4 5	– w Podlodowie; – w Dęblinie; – nie ma znaczenia gdzie; – w ośrodku poligonowym; – inne .....
14	Czy czas trwania szkolenia podstawowego:	1 2 3 4	– jest dobrany prawidłowo; – jest zbyt długi; – jest zbyt krótki; – trudno powiedzieć.
15	Czy intensywność szkolenia podstawowego:	1 2 3 4	– jest dobrana prawidłowo; – szkolenie jest zbyt intensywne; – szkolenie jest mało intensywne; – trudno powiedzie.
16	Czy w trakcie szkolenia podstawowego odczuwałeś jakieś symptomy zmęczenia? (jeżeli odczuwałeś jakiekolwiek z wymienionych symptomów zmęczenia lub		– ogólna ospałość; – osłabienie; – senność; – szum w uszach i uczucie ciążenia głowy; – bóle głowy, mięśni i stawów; – osłabienie uwagi; – rozdrażnienie; – ból oczu;

1	2	3	4
	przemęczenia oceń ich nasilenie stosując skalę ocen od 1 do 10).		– zakłócenia snu; – trudne zasypianie; – półsen; – bezsenność; – szybkie męczenie się; – zwiększona drażliwość; – brak apetytu; – ogólne osłabienie; – nie odczuwałem żadnego z wymienionych symptomów zmęczenia lub przemęczenia.
17	Które z przedstawionych cech osobowości są kształtowane w trakcie szkolenia podstawowego? (stosując skalę ocen od 1 do 10 oceń stopień kształtowania poszczególnych cech osobowości).		– sprawność i kondycja fizyczna; – odporność psychiczna; – umiejętność radzenia sobie w trudnych sytuacjach; – zrównoważenie emocjonalne; – umiejętność podejmowania decyzji; – spostrzegawczość; – zaradność; – stanowczość i zdecydowanie; – żadna z tych cech nie jest kształtowana; – inne (jakie?).....
18	Które z wymienionych cech charakteru są kształtowane w czasie szkolenia podstawowego? (stosując skalę ocen od 1 do 10 oceń stopień kształtowania wymienionych cech charakteru).		– wierność własnym zasadom; – konsekwencja; – odwaga; – uczciwość; – zdyscyplinowanie; – aktywność; – żadna z tych cech nie jest kształtowana; – inne (jakie?) ....
19	Które z przedstawionych cech odzwierciedlających stosunek człowieka do innych ludzi są kształtowane w okresie szkolenia podstawowego? (stosując skalę ocen od 1 do 10 oceń stopień kształtowania poszczególnych cech).		– towarzyskość; – szczerość; – skrytość; – skłonność do przebywania w samotności; – wrażliwość; – koleżeńskość; – uprzejmość; – żadne z tych cech nie są kształtowane; – inne (jakie?) ....
20	Które z wymienionych cech odzwierciedlających stosunek człowieka do siebie samego są kształtowane w okresie		– poczucie własnej godności; – skromność; – zarozumiałość; – pyszałkowatość; – obraźliwość; – nieśmiałość;

1	2	3	4
	szkolenia podstawowego? (stosując skalę ocen od 1 do 10 oceń stopień kształtowania przedstawionych cech).		– wygórowane ambicje; – egocentryzm (skłonność do koncentrowania się na własnej osobie i własnych przeżyciach); – egoizm (troska o własne korzyści); – żadna z tych cech nie jest kształtowana; – inne (jakie?) ....
21	Które z wymienionych cech przedstawiających stosunek człowieka do pracy, do swego zawodu, są kształtowane w trakcie szkolenia podstawowego (stosując skalę ocen od 1 do 10 oceń stopień kształtowania poszczególnych cech).		– inicjatywa; – wytrwałość; – pracowitość (zamiłowanie do pokonywania trudności); – zamiłowanie do służby wojskowej; – zamiłowanie do latania; – sumienność i dokładność; – aspiracje zawodowe; – żadna z tych cech nie jest kształtowana; – inne (jakie?) ....
22	Które z przedstawionych celów kształcenia są realizowane w okresie szkolenia podstawowego? (stosując skalę ocen od 1 do 10, oceń w jakim stopniu są realizowane wymienione cele kształcenia).		– uodparnianie psychiczne i fizyczne na trudy współczesnego pola walki; – przyzwyczajanie do przebywania w rejonie strzałów, wybuchów i pożarów; – uczenie działania w grupie; – uczenie prowadzenia ognia z broni strzeleckiej; – przygotowanie do służby wojskowej oraz samodzielnego studiowania; – żaden z tych celów nie jest realizowany; – inne (jakie?) ..... .
23	Które z wymienionych przedmiotów realizowanych w trakcie szkolenia podstawowego poprzez kształtowanie odpowiednich cech osobowości oraz wyrabianie określonych sprawności i umiejętności maja bezpośredni wpływ na proces przygotowania zawodowego pilota wojskowego? (stosując skalę ocen od 1 do 10 oceń wpływ poszczególnych przedmiotów na proces przygotowania zawodowego pilota wojskowego).		– taktyka; – szkolenie strzeleckie; – szkolenie inżynieryjno - saperskie; – szkolenie sanitarne; – szkolenie przeciwchemiczne; – powszechna obrona przeciwlotnicza; – terenoznawstwo; – szkolenie lotnicze (obejmujące loty na szybowcach oraz skoki spadochronowe; – regulaminy; – musztra; – wybrane zagadnienia prawa wojskowego (wojennego); – wybrane zagadnienia gospodarki wojskowej; – wybrane zagadnienia ochrony tajemnicy wojskowej; – szkolenie fizyczne (WF).
24	Jak oceniasz u prowadzących zajęcia?		– fachowość i kwalifikacje zawodowe; – poziom prowadzenia zajęć;

1	2	3	4
	(stosując skalę ocen od 1 do 10 dokonaj oceny).		– podejście do podchorążych, i współpracę z nimi ; – zasób wiedzy ogólnej i uiejętność jej przekazywania; – wyrozumiałość i wrażliwość; – sprawiedliwość i obiektywizm; – sumienność i obowiązkowość w pracy; – poczucie humoru; – inne .....
25	Co najbardziej Ci się nie podoba w postawie prowadzących zajęcia? (dokonaj oceny stosując skalę ocen od 1 do 10).		– mocne trzymanie się regulaminów wojskowych i służbowe podejście w trakcie zajęć; – brak wyrozumiałości dla podchorążych; – zarozumiałość (traktowanie podchorążych z góry; – schematyczność prowadzenia zajęć; – inne .....
26	Jak oceniasz u swoich dowódców cechy wpływające na ich autorytet? (stosując skalę ocen od 1do 10 dokonaj oceny poszczególnych cech).		– wiedzę; – sprawiedliwość; – uczciwość; – życzliwość i usposobienie; – poczucie humoru; – opanowanie w słowach i czynach; – zainteresowanie codziennym życiem pododdziału; – inne .....
27	Jak oceniasz wykonywanie obowiązków przez poszczególne grupy osobowe zaangażowane w procesie szkolenia podstawowego? (dokonaj oceny stosując skalę ocen od 1 do 10).		– wykładowców; – dowódców plutonów; – dowódców wyższego szczebla; – instruktorów; – personel pomocniczy (stołówka itp.); – innych ....
28	Które z wymienionych czynników i w jakim stopniu wpływają na efektywność procesu szkolenia podstawowego? (dokonaj oceny stosując skalę ocen od 1 do 10).		– właściwy dobór kadry dydaktycznej; – właściwy dobór kadry dowódczej; – właściwy dobór instruktorów; – prawidłowa selekcja kandydatów; – dobre przygotowanie bazy szkoleniowej; – zabezpieczenie socjalne; – zabezpieczenie potrzeb kulturalno - oświatowych; – zapewnienie kontaktów z rodziną; – inne .....
29	Co należy zmienić w procesie podstawowego szkolenia wojskowego aby podnieść jego efektywność oraz pozytywnie wpłynąć na proces	1 2 3	– wybudować taktyczny tor przeszkód z elementami kształtującymi odwagę; – zwiększyć przydział środków pozoracji pola walki; – wprowadzić w trakcie szkolenia podstawowego strzelanie amunicją bojową;

1	2	3	4
	przygotowania zawodowego pilota?	4 5 6 7 8 9 10 11 12	– wprowadzić w trakcie szkolenia rzut granatem bojowym; – starannie dobierać kadrę dydaktyczną i dowódczą; – zwiększyć ilość skoków spadochronowych i lotów szybowcowych; – w ramach taktyki prowadzić zajęcia z użyciem śmigłowców; – w czasie zajęć z taktyki i wychowania fizycznego zwiększyć ilość walki wręcz; – wprowadzić zajęcia z survivalu; – w ramach taktyki organizować zajęcia dwustronne (pluton przeciw plutonowi); – na zakończenie szkolenia podstawowego zorganizować 2 - 3 dniowe zajęcia sprawdzające z uwzględnieniem strzelania amunicją bojową oraz rzutu granatem bojowym; – inne .....
30	Co w trakcie szkolenia podstawowego było dla Ciebie najbardziej uciążliwe? (stosując skalę ocen od 1 do 10 dokonaj oceny).		– sprzątanie rejonów; – słabe jedzenie; – złe warunki zakwaterowania; – duża intensywność zajęć; – brak dostępu do kultury; – brak czasu wolnego; – brak kontaktu z rodziną; – ograniczenie swobody (wolności); – złe traktowanie przez przełożonych; – mało snu; – przemęczenie; – inne ..... .

Miejsce na dodatkowe uwagi i spostrzeżenia dotyczące szkolenia podstawowego. (Jaka problematyka odpowiadała Ci najbardziej, a jaka najmniej? Co szczególnie eksponować w programie szkolenia podstawowego mając na uwadze kształcenie pilota wojskowego? Jakie przedmioty i w jakim zakresie uwzględniać w czasie egzaminu po zakończeniu szkolenia podstawowego?).

Zał.4

WYŻSZA SZKOŁA OFICERSKA SIŁ POWIETRZNYCH

ARKUSZ SAMOOCENY
dla podchorążych WSOSP kontynuujących studia na kierunku pilotażu.

Stosując skalę ocen od 1 do 10 oceń swoją wiedzę z poszczególnych przedmiotów, którą uzyskałeś w czasie podstawowego szkolenia wojskowego. Jeżeli uważasz , że określony zasób wiedzy będzie Ci przydatny w dalszym kształceniu dokonaj oceny jego przydatności stosując skalę ocen od 1 do 10.

Symbol	Ocena przydatności wiedzy (skala ocen od 1 do 10)	Samoocena posiadanej wiedzy (skala ocen od 1 do 10)	Zakres wiedzy. Po zakończeniu podstawowego szkolenia wojskowego podchorąży potrafi:
1	2	3	4
1			– ocenić stan zagrożenia wypadkami lub oddziaływaniem szkodliwych czynników;
2			– wyjaśnić istotę pojęcia tajemnicy państwowej i służbowej oraz sposób postępowania z nośnikami informacji niejawnych;
3			– przedstawić ogólne obowiązki wynikające z dostępu do wiadomości niejawnych;
4			– omówić podstawowe zasady organizacji ochrony tajemnicy w oddziale i pododdziale;
5			– przedstawić zagrożenia karne wynikające z przestępstwa naruszenia tajemnicy państwowej i służbowej;
6			– omówić zasady pobierania, przechowywania i użytkowania mienia wojskowego;
7			– określić przyczyny powstawania szkód;
8			– omówić zasady BHP w wojsku;
9			– ocenić stan zagrożenia wypadkami lub oddziaływaniem szkodliwych czynników;
10			– omówić niebezpieczne i szkodliwe czynniki występujące w procesie szkolenia i pracy;
11			– scharakteryzować zasady zależności żołnierzy;
12			– oddawać honory w różnych sytuacjach;
13			– składać meldunki i służbowo się przedstawić;
14			– postępować regulaminowo w różnych sytuacjach ;
15			– pełnić służbę wewnętrzną jako dyżurny kompanii (batalionu);
16			– pełnić służbę wartowniczą na posterunku;
17			– scharakteryzować ogólne zasady stosowania władzy dyscyplinarnej;
18			– omówić zasady i tryb udzielania wyróżnień i kar dyscyplinarnych;

1	2	3	4
19			– sformułować podstawowe pojęcia z zakresu musztry;
20			– wykonywać regulaminowe czynności dotyczące musztry pojedynczego żołnierza;
21			– wykonywać wybrane czynności z zakresu musztry w ugrupowaniu rozwiniętym oraz marszowym drużyny i plutonu;
22			– uzasadnić potrzebę nauki topografii wojskowej jako koniecznej do prawidłowego działania żołnierza na polu walki;
23			– zdefiniować elementy składowe terenu oraz jego zasadnicze rodzaje;
24			– ustalić charakterystykę topograficzno-taktyczną elementów i rodzaju terenu;
25			– określić kierunki stron świata różnymi sposobami;
26			– określić w terenie własne położenie;
27			– wykonać proste pomiary przy użyciu busoli AK, lornetki, linijki, kątomierza;
28			– wykonać marsz wg azymutu;
29			– przedstawić ogólną charakterystykę rażącego działanie BMR i środków zapalających, zniszczonych obiektów przemysłowych z TŚP oraz EJ;
30			– posługiwać się indywidualnymi środkami ochrony przed skażeniami i wykorzystać na lotnisku zbiorowe środki ochrony oraz właściwości ochronne terenu i jego infrastruktury;
31			– przeprowadzać częściowe zabiegi sanitarne i specjalne z wykorzystaniem środków etatowych i podręcznych;
32			– omówić zasady i pokazać sposoby zachowania się i działania żołnierza w terenie skażonym oraz w rejonach stosowania BMR i środków zapalających;
33			– wykonywać zasłony dymne za pomocą granatów i świec dymnych;
34			– wyjaśnić wpływ rozwoju broni palnej na sposób prowadzenia walki;
35			– omówić tendencje rozwojowe broni palnej;
36			– omówić przeznaczenie, charakterystykę oraz właściwości bojowe broni strzeleckiej;
37			– opisać budowę broni strzeleckiej, granatów ręcznych oraz przyrządów obserwacyjnych;
38			– omówić współdziałanie części w broni strzeleckiej;
39			– usunąć podstawowe niesprawności w broni strzeleckiej;
40			– omówić przeznaczenie, budowę i oznakowanie amunicji strzeleckiej oraz granatów ręcznych;

1	2	3	4
41			– omówić zasady obchodzenia się z amunicją strzelecką oraz granatami ręcznymi;
42			– zdefiniować podstawowe prawa balistyki zewnętrznej i wewnętrznej;
43			– opisać zjawisko strzału;
44			– wyjaśnić zjawisko odrzutu;
45			– wyjaśnić przyczyny powstawania zjawiska rozrzutu i praktyczne jego znaczenie;
46			– wyjaśnić powstawanie toru pocisku, opisać jego elementy oraz umieć je wykorzystać w praktyce strzeleckiej;
47			– wyjaśnić zasady i sposoby strzelania do celów stałych i ruchomych w różnych warunkach atmosferycznych;
48			– prowadzić obserwację pola walki z użyciem i bez użycia przyrządów obserwacyjnych;
49			– wykrywać i rozpoznawać cele oraz określać do nich odległości;
50			– wykorzystać wyniki obserwacji do prowadzenia celnego ognia w różnych warunkach atmosferycznych w dzień i w nocy;
51			– rozpoznać, ustawić i usuwać miny;
52			– omówić zasady wykonywania prac minerskich;
53			– budować zapory inżynieryjne;
54			– udzielić pierwszej pomocy sobie i kolegom, którzy doznali złamań, ran postrzałowych, ulegli poparzeniom i odmrożeniom;
55			– prowadzić rozpoznanie wzrokowe celów powietrznych;
56			– prowadzić ogień z broni strzeleckiej do nisko lecących celów powietrznych;
57			– budować posterunki obserwacyjne i szczeliny przeciwlotnicze;
58			– pokonywać teren różnymi sposobami;
59			– działać w różnych sytuacjach bojowych;
60			– obserwować przeciwnika różnymi sposobami;
61			– obserwować teren, wykrywać cele, meldować o ich wykryciu;
62			– prowadzić rozpoznanie w marszu;
63			– ubezpieczać się w różnych sytuacjach bojowych;
64			– skutecznie zwalczać przeciwnika w walce wręcz;
65			– wykorzystać do walki wręcz otaczające go przedmioty i teren;
66			– samodzielnie przygotować się do ćwiczeń poprawiających poziom odporności ustroju na przyśpieszenia;

1	2	3	4
67			– samodzielnie wykonać zestawy ćwiczeń specjalnie ukierunkowujących do poprawienia poziomu odporności ustroju na przyśpieszenia;
68			– wyjaśnić trudności występujące w czasie uczenia się;
69			– objaśnić podstawowe prawidłowości higieny i kultury pracy umysłowej;
70			– określić prawidłowości samokształcenia;
71			– dokonać podziału spadochronów;
72			– opisać szkolno-treningowy komplet spadochronów;
73			– opisać spadochrony ratownicze;
74			– omówić kolejność czynności w czasie skoku spadochronowego;
75			– podjąć prawidłową decyzję w sytuacji szczególnej zaistniałej w powietrzu oraz w czasie lądowania;
76			– posługiwać się spadochronem zapasowym.;
77			– wykonać dobrze ćwiczenia na naziemnych urządzeniach treningowych;
78			– omówić czynności w samolocie, w czasie opadania na otwartym spadochronie oraz w czasie lądowania;
79			– wykonać skok ze spadochronem.

Zał. 5

ZESTAW PYTAŃ DO WYWIADU USTNEGO

1. Czy podstawowe szkolenie wojskowe jest potrzebne, czy też można z niego zrezygnować?
2. Czy podstawowe szkolenie wojskowe ma wpływ na przygotowanie zawodowe pilota, jeżeli tak to jaki?
3. Czy program podstawowego szkolenia wojskowego powinien uwzględniać elementy szkolenia lotniczego, jeżeli tak to jakie?
4. Jak długo powinno trwać podstawowe szkolenie wojskowe i dlaczego?
5. Czy ma jakieś znaczenie miejsce, w którym odbywa się podstawowe szkolenie wojskowe, jeżeli tak to dlaczego?
6. Gdzie powinno się odbywać podstawowe szkolenie wojskowe, proszę swoją wypowiedź uzasadnić?
7. Co szczególnie eksponować w programie szkolenia podstawowego mając na uwadze szkolenie pilota wojskowego?
8. Jakie przedmioty i w jakim zakresie uwzględniać w czasie egzaminu po zakończeniu podstawowego szkolenia wojskowego.
9. Na kształtowanie jakich cech osobowości należy zwrócić szczególną uwagę w czasie podstawowego szkolenia wojskowego?
10. Jakie umiejętności i nawyki powinien zdobyć podchorąży w czasie odbywania podstawowego szkolenia wojskowego?
11. W co powinna być wyposażona baza dydaktyczna do podstawowego szkolenia wojskowego, jakie elementy tej bazy są najbardziej potrzebne?

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 57168
Akademii Obrony Narodowej